

ภาคผนวก ก
พระราชดำรัสพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับ
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับหลักจรรยา 15

หนังสืออ้างอิงในตารางชุดนี้ มี 3 เล่ม คือ

1. หนังสือ “การใช้การสร้างตัวชีวิตเพื่อวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียง โดยเปรียบเทียบกับพุทธเศรษฐศาสตร์” ของ ดร.พิพัฒน์ รอดพฤติการณ์ เรียกย่อ ๆ ว่า “อ.พิพัฒน์”
2. หนังสือ “คำพ่อสอน” ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสุขในการดำเนินชีวิต เรียกย่อ ๆ ว่า “คำพ่อสอน 1”
3. หนังสือ “๒๐๕ คำสอนพอ เศรษฐกิจพอเพียง” หนังสือเฉลิมพระเกียรติเฉลิมฉลองพระชนมายุ 81 พรรษา รวบรวมเรียบเรียง โดย ดร.พิศิษฐ์ ใจพิทักษ์ เรียกย่อ ๆ ว่า “๒๐๕ คำสอนพอ”

จรรยา 15	หลักจรรยา 15 บางข้อที่สะท้อนอยู่ในพระราชดำรัสพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	อ้างอิง
1. สัจจศีล	<p>1. “...เศรษฐกิจพอเพียงนี้ ขออย่าว่า เป็นทั้งเศรษฐกิจ หรือความประพฤตินี้ทำอะไรเพื่อให้เกิดผล โดยมีเหตุและผล คือเกิดผลมันมาจากเหตุ ถ้าทำเหตุที่ดี ถ้าคิดให้ดี ให้ผลที่ออกมา คือสิ่งที่ติดตามเหตุ การกระทำ ก็จะเป็นการกระทำที่ดีและผลของการกระทำนั้น ก็จะเป็นการกระทำที่ดี ดีแปลว่ามันมีประสิทธิผล ดีแปลว่า มีประโยชน์ ดีแปลว่าทำให้มีความสุข...”</p> <p>2. “...ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นเป็นอยู่แก่เราในวันนี้ ย่อมมีต้นเรื่องมาก่อน...ต้นเรื่องนั้นคือเหตุ สิ่งที่ได้รับนั้นคือผล และผลที่เกิดขึ้น...จะเป็นเหตุให้เกิดผลอื่นๆ เนื่องกันไปอีกไม่หยุดยั้ง ดังนั้นที่พูดกันว่า ให้พิจารณาเหตุผลให้ดีนั้น กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ให้พิจารณาการกระทำหรือกรรมของตนให้ดีนั่นเอง คนเราโดยมากมักนึกว่า อนาคตจะเป็นอย่างไร เราทราบไม่ได้ แต่ที่จริง เราย่อมจะทราบได้บ้างเหมือนกันเพราะ อนาคตก็คือผลของการกระทำในปัจจุบัน ถ้า</p>	<p>พระราชดำรัสเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 4 ธันวาคม 2543 น.48 อ.พิพัฒน์</p> <p>พระบรมราโชวาทเนื่องในพิธีรับพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 8 กรกฎาคม 2519 น.46 อ.พิพัฒน์</p>

จรรยา 15	หลักจรรยา 15 บางข้อที่สะท้อนอยู่ในพระราชดำรัสพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	อ้างอิง
<p>1. สังวรศีล (ต่อ)</p> <p>2. โภชนมัตตัญญูตา</p>	<p>ปัจจุบันทำดี อนาคตก็ไม่ควรจะตกต่ำ ฉะนั้นเมื่อกระทำการใดๆ ควรจะได้ดีกว่าการนั้นจะมีผลสืบไปในอนาคต จักได้มีสติกระทำสิ่งต่างๆ ด้วยความรู้ตัวและระมัดระวัง ทั้งควรจะทำนุถุกรรมตระหนักด้วยว่า การพิจารณา</p> <p>การกระทำของตนเองในปัจจุบันนั้นนับว่าสำคัญที่สุด จะต้องคิดพิจารณาให้รอบคอบและถ่วงแท้ทุกครั้งไป มิฉะนั้นผลที่เกิดขึ้นอาจทำให้ต้องผิดหวังอย่างมากที่สุดก็เป็นได้...”</p> <p>1. คำว่าพอเพียงมีความหมายอีกอย่างหนึ่ง มีความหมายกว้างออกไปอีกไม่ได้หมายถึงการมีพอสำหรับใช้เองเท่านั้น แต่มีความหมายว่าพอมีพอกิน เราควรที่จะปฏิบัติให้พอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนพอมีพอกินก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี “...ให้พอเพียงนี้ก็หมายความว่ามีความพอมีพอกินอยู่ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ แม้บางอย่างอาจจะดูฟุ่มเฟือย แต่ถ้าทำให้มีความสุขถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติ...” ความจริงเศรษฐกิจพอเพียง (sufficiency economy) นี้กว้างขวางกว่า Self – sufficiency คือ Self – sufficiency นั้นหมายความว่า ผลิตอะไรที่มีพอที่จะใช้ ไม่ต้องไปขอซื้อคนอื่น อยู่ได้ด้วยตนเอง (พึ่งตนเอง)</p> <p>บางคนแปลจากภาษาฝรั่งว่า ให้ยืนบนขาตัวเอง(ซึ่งแปลว่าพึ่งตนเอง) หมายความว่าสองขาของเราให้ยืนบนพื้นให้อยู่ได้ไม่หกล้ม ไม่ต้องไปยืมขาของคนอื่นมาใช้สำหรับยืน แต่พอเพียงนี้</p>	<p>พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 4 ธันวาคม 2541</p> <p>น. 45 อ.พิพัฒน์</p> <p>น. 63 คำพ่อสอน 1</p>

จรรยา 15	หลักจรรยา 15 บางข้อที่สะท้อนอยู่ในพระราชดำรัสพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	อ้างอิง
<p>2. โภชนมัตตัญญูตา (ต่อ)</p>	<p>มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้คือ คำว่าพอที่เพียงพอ เพียงนี้ก็พอดังนั้นเอง “...คนเรากล้าพอใจ ในความต้องการที่มีความ โลกน้อย เมื่อมีความ โลกน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศ มีความคิดอันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ มีความคิดว่า ทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่าพอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็คืออยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมากอาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้อง ไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณตามอัธยาศัย พุดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง...”</p> <p>2. เจริญในทางไม่หิว มีกิน คือ ไม่จนแล้วก็มีกิน แล้วก็มีอาหารใจ อาหารที่จะเป็นศิลป์ หรือ อะไรอื่นๆ ให้มากๆ ความสะดวกให้สามารถที่จะสร้างอะไรๆ ได้ นี่ก็เศรษฐกิจพอเพียง แต่เศรษฐกิจพอเพียงสำคัญว่าจะต้องรู้จักขั้นตอน คือถ้านี้จะทำอะไรให้เร็วเกินไปไม่พอเพียงแต่ถ้าไม่เร็วเกินไปหรือถ้าช้าเกินไปก็ไม่พอเพียงต้องให้รู้จักก้าวหน้า อาจจะเร็วก็ได้ แต่ว่าให้ก้าวหน้า โดยที่ไม่ทำให้คนอื่นเดือดร้อน อันนี้เศรษฐกิจพอเพียง...”</p> <p>3. “...อย่างพอเพียงนี้เราก็ทำ เราเขียนเรื่องทฤษฎีใหม่ เขียนเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เราก็เขียนเอง ไม่ให้คนอื่นเขียน เขียนใช้คอมพิวเตอร์ คอมพิวเตอร์ที่ซื้อมาราคาแพง แต่ว่าซื้อมา 12 ปีแล้ว ก็ยังใช้อยู่ ยังใช้คอมพิวเตอร์ที่อายุกว่า 12 – 13 ปีแล้ว ซื้อมาตอนนั้น 5 รอบ ได้คอมพิวเตอร์มาถึง 6 รอบ ก็คอมพิวเตอร์อันเดียวกันก็ยังใช้อยู่...”</p>	<p>พระราชดำรัสเนื่องใน โอกาสวัน เฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 11 ธันวาคม 2546 น. 45 อ.พัฒนา</p> <p>พระราชดำรัสเนื่องใน โอกาสวัน เฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 4 ธันวาคม 2546 น. 44-45 อ.พัฒนา</p>

<p>จรรยา 15</p>	<p>หลักจรรยา 15 บางข้อที่สะท้อนอยู่ในพระราชดำรัสพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง</p>	<p>อ้างอิง</p>
<p>2. โภชนมัตตัญญูตา (ต่อ)</p>	<p>4. “...เราหัวเราก็คงจะรับประทานเพื่อประทัง เพื่อแก้ความหิวนั้นเป็นของธรรมดาของโลก แล้วร่างกายเราทุกคน ถ้าไม่มีอาหารละก็ จะรักษาร่างกายไว้ไม่ได้ จำเป็นต้องมีอาหารบริโภคแต่ถ้าเห็นแล้วก็เกิดความอยากรับประทานเพื่อที่จะพอประทังชีวิตก็ยังไม่เป็นทุกข์ แต่ว่าถ้าเห็นว่ามีรับประทาน แล้วก็เกิดลงมือรับประทานจนมากเกินไปเกินความจำเป็นเพราะมันอยากนี้เกิดเป็นทุกข์แล้ว เป็นทุกข์ได้เพราะเรารับประทานอาหารมากเกินไปมันก็ไม่ได้ ทำให้ร่างกายเราเสียได้เหมือนกันอาจจะท้องเสียก็ได้ อาจจะไม่ได้ถูกกับร่างกาย หรือแม้แต่ว่าเรารับประทานมากเกินไปเฉย ๆ ก็อาจจะจุกก็ได้ ก็อาจจะไม่สบาย อันนี้พูดอย่างง่าย ๆ เฉพาะที่ว่า ถ้าเรารับประทานมากเกินไปก็อาจจะไม่สบาย เราก็ชอบของอย่างนี้ แต่ว่าร่างกายเราไม่ชอบหมายความว่าร่างกายเราไม่ถูกกับอาหารอย่างนี้ ก็ทำให้เป็นทุกข์ก็เกิดทุกข์ แล้วเราไปบ่นได้ อย่างไรว่า ทำไมมันปวดท้อง ทำไมถึงปวดท้อง มันเป็นทุกข์ทำไม ก็เพราะว่าเราปล่อยตามความ อยากของเรา ที่รับประทานได้มากเกินไป ไม่ได้สำรวมจิตใจ คือไม่ได้ระวัง ไม่ได้รู้ว่าอะไรเป็น อะไร อันนี้ก็เป็นตัวอย่างที่พูด โดยเฉพาะเป็นอย่างๆ แต่ความจริงการเกิดทุกข์หรือเกิดอยากนี้ สลับซับซ้อนกว่ามาก แต่ว่า ถ้าเราอยากที่จะทราบด้วยปัญญา จะต้องดู จะต้องแยกธาตุออกมา ต้องศึกษาทุกสิ่งทุกอย่าง แล้วอย่างนี้ก็จะ ไปสู่สิ่งที่ดี...”</p>	<p>พระราชดำรัสใน โอกาสที่คณะ ชาวช่วยวาง พญาไท เฝ้าทูลเกล้าฯ ถวายเงิน โดยเสด็จ พระราชกุศลและตั้งเงิน พระราชมงคลและตั้งเงิน พระราชมงคล พระตำหนักจิตรลดาร โหลฐาน วันพุธที่ 4 กรกฎาคม 2521 น.65 คำพ่อสอน 1</p>

<p>จรรยา 15</p>	<p>หลักจรรยา 15 บางข้อที่สะท้อนอยู่ในพระราชดำรัสพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง</p>	<p>อ้างอิง</p>
<p>3. ศรัทธา</p>	<p>1. “...บัณฑิตทั้งหลาย ย่อมต้องมุ่งหวังความเจริญและความสำเร็จในชีวิตการทำงานในเบื้องหน้า ความสำเร็จนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการปฏิบัติงาน อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้ปฏิบัติจะต้องอาศัย กำลังเครื่องเกื้อกูลส่งเสริม ประกอบพร้อมกันหลายอย่าง ทั้งทางกาย ทางความรู้ และทางจิตใจ โอกาสนี้จึงจะขอพูดถึงเรื่อง “กำลัง” ที่เป็นหลักเป็นประธานสำหรับ อุคหนุนการทำงานให้ ทราบไว้ เพื่อความสำเร็จและความก้าวหน้าของทุกคน กำลังสำคัญอันดับแรกคือกำลังศรัทธา ไม่ว่าจะทำงานอะไรกับใคร เพื่อสิ่งใด ถ้าหากขาดความเชื่อถือในงาน ในบุคคล ในเป้าหมาย แล้ว จะหากำลังอันใดมาบันดาลใจให้ชวนขวยใจในการทำงานมิได้เลย และก็ยากที่ผลสำเร็จหรือ ความพอใจจะบังเกิดขึ้นได้ดังใจหมาย ดังนั้น เมื่อจะทำการงาน จึงจำเป็นต้องปลูกศรัทธาให้มี ขึ้นก่อน มิฉะนั้นการปฏิบัติจะเสีย ประโยชน์ทุกอย่าง ทั้งส่วนตัว ทั้งส่วนรวม การปลูกศรัทธา นั้น ต้องไม่ใช่การยอมตัวปล่อยใจให้เชื่อถือตามที่ถูกชักนำ ชี้นำ หรือยั่วยุยง ศรัทธา ที่พึงประสงค์ มีทางสร้างขึ้นได้ทางเดียว ด้วยการเข้าไปฟังพินิจ ด้วยความคิดจิตที่หนักแน่น เป็นกลาง และมี เหตุผลพร้อมมูล เมื่อ ได้พิจารณาเห็นถ่องแท้ถึงคุณค่าถึงประโยชน์ในสิ่งนั้น คนนั้น ผลนั้นแล้ว ศรัทธาอันมั่นคงแน่นแฟ้นจะเกิดขึ้นเอง ทั้งจะนำกำลังอื่นๆ เช่น ความกระตือรือร้น ความ ขวนขวายพากเพียร พร้อมทั้งความคิด ความฉลาด ให้เกิดขึ้นเกื้อกูลกันพร้อม ทำให้การทำงาน ดำเนินไปได้โดยราบรื่น ไม่ชักช้า และสัมฤทธิ์ผลสมบูรณ์ตามประสงค์ บัณฑิตจึงควรศึกษา พิจารณาเรื่องกำลังศรัทธานี้ให้กระจ่าง และให้เกิดประโยชน์แก่ตัวจริง ๆ...”</p>	<p>พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่บัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง ณ อาคารสวนอัมพร วันอาทิตย์ ที่ 9 ธันวาคม 2522 ๒๐๕ คำสอนพ่อ น.61</p>

จรรยา 15	หลักจรรยา 15 บางข้อที่สะท้อนอยู่ในพระราชดำรัสพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	อ้างอิง
3. ศรัทธา (ต่อ)	<p>2. “...พระพุทธศาสนามีคำสั่งสอนที่เป็นสัจธรรมและเป็นประ โยชน์ไปตามเหตุผล ดังนั้น ผู้มีปัญญาตรองจึงเห็นจริง และมีศรัทธาเกิดขึ้นอย่างมั่นคง การส่งเสริมเผยแพร่ศาสนา กล่าวได้ว่าควรจะเน้นที่การสร้างศรัทธาเป็นข้อสำคัญ ศรัทธาความเชื่อนั้นกล่าวได้ว่ามีสองอย่าง ได้แก่ ศรัทธาที่ผู้อื่นชักนำกับศรัทธาที่เกิดขึ้นในตนเอง ศรัทธาอย่างไรหนก็ตามอาจให้ผลได้ทั้ง ทางดีและทางเลื่อม ขึ้นอยู่กับวิธีที่จะสร้างขึ้น ถ้าสักแต่ว่าเชื่อ ไม่ได้ใช้ปัญญาพิจารณาแล้วก็ไม่ได้อะไร ประ โยชน์จากศรัทธานั้น อาจเกิดโทษก็ได้ จำเป็นต้องใช้ปัญญาความรู้เหตุรู้ผลพิจารณา วิเคราะห์ให้เห็นถ่วงถ่วงก่อน ว่าเรื่องใด สิ่งใดมาจากความคิดที่ดีหรือจากความคิดที่ชั่ว แล้วปลูก ศรัทธาลงแต่ในส่วนที่เกิดจากความคิดที่ดี จึงจะได้ประ โยชน์เต็มเปี่ยม...”</p> <p>3. “...ใครจะกล่าวเพิ่มเติมแก่ท่านถึงศรัทธาที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ได้แก่ศรัทธาความ เชื่อมั่นในความดี. ศรัทธาส่วนนี้จะส่งเสริมให้บุคคลเกิดความมุ่งมั่นที่จะทำตัว ทำงานให้สูงขึ้น ไม่ยอมให้ตกต่ำ. ผู้เชื่อมั่นในความดี จะมีความรู้สึกผิชอบ มีความข่มใจไม่ปล่อยให้ไปตาม อำนาจคติและความเห็นแก่ประ โยชน์เฉพาะตัว จะประพฤติปฏิบัติภารกิจใดก็พิจารณาถ่วงถ่วง อย่างเป็นรอบคอบจนเห็นชัดแล้วว่า การนั้นๆ เป็นสิ่งที่ดีที่ถูกต้อง เป็นสุจริตธรรมและ</p>	<p>พระบรมราโชวาทพระราชทาน เพื่อเชิญไปอ่านใน โอกาสที่พุทธ สมาคมแห่งประเทศไทยในพระ บรมราชูปถัมภ์และบรรดาพุทธ สมาคมในเครือข่ายราชอาณาจักร จะได้จัดให้มีการประชุมสมาคม พุทธศาสนาที่วราชอาณาจักรครั้งที่ 22 ณ หอประชุม วัดโสธรฯ อ. เมือง จ.ฉะเชิงเทรา ระหว่างวันที่ 7-9 ธันวาคม 2517</p> <p>น. 135</p> <p>คำพ่อสอน 1 พระบรมราโชวาทใน พิธีพระราชทานปริญญาบัตรของ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันศุกร์ที่ 1 สิงหาคม 2540</p>

จรรยา 15	หลักจรรยา 15 บางข้อที่สะท้อนอยู่ในพระราชดำรัสพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	อ้างอิง
3. ศรัทธา (ต่อ)	<p>เป็นประโยชน์แก่ทั้งแก่ตนเองและส่วนรวม. การที่ทำความดีปราศจากโทษ ก่อให้เกิดประโยชน์สร้างสรรค์ เป็นความเจริญสวัสดิ์ต่ออย่างเดียว. ผลดีอีกประการหนึ่งของการปฏิบัติดีก็คือ เมื่อผลของการทำดีเป็นที่ประจักษ์ชัด คนที่ไม่เคยทำความดีเพราะไม่เคยเห็นผล ก็จะได้เห็นและหันมานิยมศรัทธาในความดี. บุคคลเหล่านั้นย่อมจะรับเอาความคิดจิตใจ และการกระทำของผู้ปฏิบัติดีเป็นแบบอย่าง แล้วน้อมนำมาประพฤติปฏิบัติด้วยตนเอง. บ้านเมืองของเราก็จะมีผู้ที่ศรัทธาในความดีปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ สิ่งของแต่ละคนปฏิบัติก็จะประกอบส่งเสริมกันขึ้น เป็นความเจริญมั่นคง โดยรวมของชาติในที่สุด..."</p> <p>4. "...งานทุกอย่างมีบุคคล ซึ่งมีชีวิตจิตใจ มีความนึกคิดเป็นผู้กระทำ. ถ้าผู้มีจิตใจไม่พร้อม จะทำงาน เช่น ไม่ศรัทธาในงาน ไม่สนใจผูกพันกับงาน ผลงานที่ทำก็ย่อมบกพร่องไม่คงที่ ต่อเมื่อผู้ปฏิบัติมีศรัทธา เข้าใจซึ่งถึงประโยชน์ของงาน พร้อมใจและพอใจที่จะขวนขวายปฏิบัติงาน โดยเต็มกำลังความสามารถ งานจึงจะดำเนินไปได้โดยราบรื่นและบรรลุผลตามที่ มุ่งหมาย. เห็นได้ว่าการปฏิบัติงานทั้งใหญ่ย่อย ทุกประเภท ทุกสาขา จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยส่วนความรู้สึคนึกคิด เข้าประกอบเกื้อกูลด้วยเสมอ. ท่านทั้งหลายจะต้องทำการงานต่อไปอีกมากมายตลอดชีวิต ขอให้พยายามขัดเกลานิสัยจิตใจให้เข้มแข็ง สุจริต เทียงตรง มีศรัทธาและคุณสมบัติของนักปฏิบัติงานพร้อมสมบูรณ์ แล้วท่านจะสามารถปฏิบัติภาระหน้าที่ทุกอย่าง ให้บรรลุผลสำเร็จได้อย่างดีเลิศสมความประสงค์..."</p>	<p>น.157 คำพ่อสอน 1</p> <p>พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่บัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันเสาร์ที่ 10 กรกฎาคม 2536</p> <p>น.215 คำพ่อสอน 1</p>

จรรยา 15	หลักจรรยา 15 บางข้อที่สะท้อนอยู่ในพระราชดำรัสพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	อ้างอิง
<p>3. ศรัทธา (ต่อ)</p> <p>หิริ (ความละอายใจ) โอตตปปะ (ความเกรงกลัวต่อบาป)</p>	<p>5. “...การที่บุคคลจะทำความดีให้ได้จริง และต่อเนื่อง ไปโดยตลอดได้ จะต้องอาศัยหลักปฏิบัติที่ถูกต้องแน่นอน. ประการแรกจะต้องมีศรัทธาเชื่อมั่นในความดี เห็นว่าความดีหรือสุจริตธรรม ย่อมไม่ทำลายผู้ใด หากแต่ส่งเสริมให้เป็นคนสะอาดบริสุทธิ์และเจริญมั่นคง เมื่อเกิดศรัทธาแน่นแน้วในความดีแล้ว ก็จะต้องตั้งกฎเกณฑ์ ตั้งระเบียบให้แก่ตนเอง สำหรับควบคุมประคับประคองให้ปฏิบัติแต่ความดี และรักษาความดีไว้อย่างเหนียวแน่น ไม่ให้บกพร่องคลอนแคลน. พร้อมกันนั้น ก็ต้องพยายามเพิกถอน ลด ละ การกระทำ และความคิดอันจะเป็นเหตุบังงอนการกระทำดีของตนด้วยตลอดเวลา สำคัญยิ่งกว่าอื่น ทุกคนจะต้อง อาศัยปัญญา ความฉลาดรู้เหตุผล เป็นเครื่องตรวจสอบ พิจารณาวินิจฉัยการกระทำ ความประพฤติทุกอย่างอยู่เสมอโดยไม่ประมาท เพื่อมิให้ผิดพลาดเสื่อมเสีย. เมื่อประกอบความดีได้โดยถูกต้อง ก็ย่อมได้รับประโยชน์ที่สมบูรณ์แท้จริง คือประโยชน์ที่เกื้อกูลให้มีความสุข ความเจริญได้ในปัจจุบัน และยั่งยืนมั่นคงตลอด ไปถึงภายหน้า...”</p> <p>1. “...คนเราจะแสวงหาแต่วิชาการฝ่ายเดียวไม่ได้ ผู้มีวิชาการจำเป็นจะต้องมีคุณสมบัติในตัวเอง นอกจากวิชาความรู้ด้วย จึงจะนำคณานำชาติให้รอดและเจริญได้ คุณสมบัติที่จำเป็นสำหรับทุกคนนั้นที่สำคัญได้แก่ ความรู้จักผิดชอบชั่วดี ความละอายชั่วกลัวบาป ความซื่อสัตย์สุจริต ทั้งในความคิดและการกระทำ ความไม่เห็นแก่ตัว ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น ความไม่มั่งง่าย หยาบคาย กับอีกอย่างหนึ่งที่สำคัญเป็นพิเศษคือ ความขยันหมั่นเพียร พยายามฝึกหัดประกอบกิจการงานทุกอย่างด้วยตนเอง ด้วยความตั้งใจไม่ละเลย ไม่ทอดทิ้ง คุณสมบัติเหล่านี้ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ...”</p>	<p>พระราชดำรัสพระราชทานแก่ผู้บังคับบัญชาลูกเสือในโอกาสเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทและรับพระราชทานเหรียญลูกเสือสดุดี ชั้น ๑ ศาลาดุสิตาลัย พระราชวังดุสิต วันอังคารที่ 10 กรกฎาคม 2527 น. 160 คำพ่อสอน 1</p> <p>พระบรมราโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วันที่ 22 มิถุนายน 2520 น. 57 อ.พิพัฒน์</p>

จรรยา 15	หลักจรรยา 15 บางข้อที่สะท้อนอยู่ในพระราชดำรัสพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	อ้างอิง
4. พาหุสัจจะ	<p>1. “...รากฐานที่นับว่าสำคัญ คือรากฐานทางจิตใจ อันได้แก่ความหนักแน่น มั่นคงในสุจริตธรรมอย่างหนึ่ง ในความมุ่งมั่นที่จะประกอบกิจการงานให้ดีขึ้นสำเร็จอีกอย่างหนึ่ง เหตุใดจึงต้องมีความสุจริตและความมุ่งมั่น ก็เพราะความสุจริตนั้นย่อมกีดกันบุคคลออกจากความชั่วและความเสื่อมเสียทั้งหมดได้ จึงช่วยให้บุคคลมี โอกาสใช้ความรู้ความสามารถแต่ในทางที่ถูกที่เจริญแต่เพียงทางเดียว...”</p> <p>2. “...การรักษาคุณค่าและความสำคัญของสิ่งที่ดิฉันนั้นในทุกวันนี้ มักเห็นกันว่าเป็นสิ่ง เกินวิสัยที่จะทำ เพราะสภาพชีวิตความเป็นอยู่ รวมทั้งความคิดความต้องการของคนเปลี่ยน ไปจากเดิมมาก สิ่งที่เคยรับนับถือ ก็ละเลยกันเสียโดยมาก เรื่องนี้เป็นปัญหาใหญ่ที่จะต้องขบคิดและแก้ไขสังคมของเรานั้นถึงจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ก็ยังคงต้องอาศัยเหตุผลเป็นรากฐานและเป็นหลักการความคิดความต้องการหรือความเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่มีได้เป็นไปตามเหตุผล จะหนักแน่นยิ่งกว่าสิ่งที่เกิดจากเหตุผลความถูกต้องไม่ได้ และจะคงทนถาวรอยู่ตลอดไป ไม่ได้...”</p> <p>3. “...การที่จะทำงานให้สัมฤทธิ์ผลที่พึงปรารถนา คือ ที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรมด้วยนั้น จะอาศัยความรู้แต่เพียงอย่างเดียวมิได้ จำเป็นต้องอาศัยความสุจริต ความบริสุทธิ์ใจ และความถูกต้องเป็นธรรมประกอบด้วย เพราะเหตุว่าความรู้นั้นเป็นเหมือนรถยนต์ ที่ทำให้</p>	<p>พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยรามคำแหง อาคารใหม่สวนอัมพร วันพุธที่ 11 มีนาคม 2524 น.167 คำพ่อสอน 1</p> <p>พระบรมราโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร วันที่ 30 พฤศจิกายน 2514 น. 49 อ.พิพัฒน์</p> <p>พระบรมราโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยรามคำแหง</p>

จรรยา 15	หลักจรรยา 15 บางข้อที่สะท้อนอยู่ในพระราชดำรัสพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	อ้างอิง
4. พาหุสัจจะ (ต่อ)	<p>ยวดยานเคลื่อนไปได้ประการเดียว ส่วนคุณธรรมดังกล่าวแล้ว เป็นเหมือนหนึ่งพวงมาลัยหรือหางเสือ ซึ่งเป็นปัจจัยให้นำพาพวดยานดำเนินไปถูกทางด้วยความสวัสดิ คือปลอดภัยจนบรรลุถึงจุดหมายที่พึงประสงค์ ดังนั้น ในการที่จะประกอบกิจการงานเพื่อคนเพื่อส่วนรวมต่อไป...”</p> <p>4. “...แบบแผนและหลักเกณฑ์นั้น ย่อมต้องมีเหตุผลเป็นพื้นฐาน และเหตุผลที่จะทำให้พื้นฐานมั่นคง ไม่สะเทือนได้ ก็ต้องเป็นเหตุผลความจริงแท้ ที่ได้พิสูจน์ให้เห็นจริงแล้วด้วยความละเอียดรอบคอบ ปราศจากความลำเอียงและความหลงผิดตามอารมณ์...”</p> <p>5. “...การทำงานให้สำเร็จผลแน่นอนและสมบูรณ์ตามเป้าหมายนั้น จะต้องใช้ความรู้ความสามารถ พร้อมทั้งคุณสมบัติที่สำคัญๆ ในตัวบุคคลหลายประการ เช่น ความตั้งใจที่มั่นคง ความคิดสร้างสรรค์ ความอุตสาหพยายาม ความรับผิดชอบ ความรอบคอบระมัดระวัง ตลอดจนความสุจริตเป็นธรรม นำมาปฏิบัติงาน โดยพร้อมสรรพ และโดยเต็มกำลังอย่างสม่ำเสมอ...”</p>	<p>วันที่ 8 กรกฎาคม 2520 น. 56,60 อ.พิพัฒน์</p> <p>พระบรมราโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 16 กรกฎาคม 2520 น. 58 อ.พิพัฒน์</p> <p>พระบรมราโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์วันที่ 19 กรกฎาคม 2528 น. 58 อ.พิพัฒน์</p>

จรรยา 15	หลักจรรยา 15 บางข้อที่สะท้อนอยู่ในพระราชดำรัสพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	อ้างอิง
4. พาหุสัจจะ (ต่อ)	<p>6. “...ข้าพเจ้าใคร่ขอให้ท่านทั้งหลายจงตั้งมั่นอยู่ในความซื่อสัตย์สุจริต ถือเอาประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง เพราะคุณธรรมอันนี้เป็นมูลฐานอันสำคัญที่จะยังความเจริญและความเป็นปึกแผ่นแก่สังคม เป็นบ่อเกิดแห่งความสามัคคีกลมเกลียว ความสัจย์ที่ว่านี้ หมายถึงความสุจริตซื่อตรงต่อหน้าที่การงานต่อตนเองและต่อผู้อื่นที่เกี่ยวข้อง มีเจตนาบริสุทธิ์ไม่เอารัดเอาเปรียบ...”</p> <p>7. “...นอกจากจะอาศัยความรู้ความสามารถทางวิชาการตามที่ได้ศึกษามาแล้ว ยังจำเป็นจะต้องมีความรอบรู้และความเข้าใจอันกระจ่าง และเพียงพอในข้อเท็จจริง เกี่ยวกับสภาวะแวดล้อมและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานที่จะทำทั้งหมด รวมทั้งระบบชีวิตของคนไทยอัน ได้แก่ ความเป็นอยู่ ความต้องการ วัฒนธรรม และความรู้สำนึก โดยเบ็ดเสร็จด้วย จึงจะทำงานให้บรรลุเป้าหมายได้...”</p>	<p>พระบรมราโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ วันที่ 23 พฤษภาคม 2496 น. 56 อ.พิพัฒน์</p> <p>พระบรมราโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ วันที่ 19 มีนาคม 2522 น. 53 อ.พิพัฒน์</p>

จรรยา 15	หลักจรรยา 15 บางข้อที่สะท้อนอยู่ในพระราชดำรัสพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	อ้างอิง
<p>4. พาหุสัจจะ (ต่อ)</p> <p>วิธียะ</p>	<p>8. “...ความซื่อสัตย์สุจริตนั้น ขอวิเคราะห์ศัพท์ว่า ความตรง ไปตรงมาต่อสิ่งทั้งหมดน้อยใหญ่ ส่วนงานของราชการ ส่วนงานของตัวเองเป็นส่วนตัว ทั้งหมดคือความซื่อสัตย์สุจริต และ คำว่า สุจริตนี้ก็มาจากคำว่า การท่องเที่ยวของจิตในทางที่ดี หรือคิดให้ดี คิดให้สุจริต ทั้งฉลาดด้วย ทั้งไม่เบียดเบียนผู้อื่นหรือการงานของตัวเอง ทั้งไม่เบียดเบียนส่วนรวมด้วยจึงจะเป็นผู้สุจริต...”</p> <p>1. “...ความขยันหมั่นเพียร พยายามฝึกหัดประกอบกรงานทุกอย่างด้วยตนเอง ด้วยความตั้งใจ ไม่ละเลย ไม่ทอดทิ้ง คุณสมบัติเหล่านี้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ...”</p> <p>2. ความเพียรที่ถูกต้องเป็นธรรมและพึงประสงค์นั้น คือความเพียรที่จะกำจัดความเสื่อมให้หมดไป และระวังป้องกัน ไม่ให้เกิดขึ้นใหม่อย่างหนึ่ง กับความเพียรที่จะสร้างสรรค์ความดี ความเจริญให้บังเกิดขึ้น และระวังรักษามิให้เสื่อมสิ้นไป อย่างหนึ่งความเพียรทั้งสองประการนี้</p>	<p>พระราชดำรัสพระราชทานแก่ ผู้บังคับบัญชา อาจารย์ และ นายทหารนักเรียนโรงเรียนเสนาธิการทหารบก ชุดที่ 57 ฯลฯ ณ.ศาลาบุหลัน ทักษิณราชนิเวศน์ วันอังคารที่ 28 สิงหาคม 2522 คำพ่อสอน 1 น. 169</p> <p>พระบรมราโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วันที่ 22 มิถุนายน 2520 น. 57 อ.พิพัฒน์</p> <p>พระราชดำรัสในการเสด็จออกมหาสมาคมเนื่องในงานพระราชพิธีกาญจนาภิเษกทรงครองราชย์</p>

จรรยา 15	หลักจรรยา 15 บางข้อที่สะท้อนอยู่ในพระราชดำรัสพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	อ้างอิง
วิริยะ (ต่อ)	<p>เป็นอุปการะอย่างสำคัญต่อการปฏิบัติตน ปฏิบัติงาน ถ้าทุกคนในชาติจะได้ตั้งตน ตั้งใจ อยู่ในความเพียรดังกล่าว ประโยชน์และความสุขก็จะบังเกิดขึ้นพร้อม ทั้งแก่ส่วนตัวและส่วนรวม</p> <p>3. “...คำที่ชอบมากในพระพุทธศาสนา คือ “วิริยะ” วิริยะนี้ออกมาในรูปภาษาพุทธธรรมคำก็หมายถึงความอดสาหัส เพราะเขาใช้คำว่าวิริยะอดสาหัส คนนั้นมีความวิริยะมากหมายความว่ามีความอดสาหัสมาก มีความขยันมีความอดทนมาก แต่วิริยะกลายมาเป็นคนที่มีความวิริยะ เป็นคนที่กล้า อย่างเช่นคำว่าวีรบุรุษ วีรชน คนที่กล้าก็วิริยะนี้ ความอดสาหัสหรือความกล้าก็เป็นคำที่สำคัญ ต้องกล้าที่เผชิญตัวเอง เมื่อกล้าเผชิญตัวเอง กล้าที่จะลบเลือนความขี้เกียจ เกียจคร้านในตัวหันมาพยายามอดสาหัสก็ได้เป็นวิริยะอดสาหัส วิริยะในทางที่กล้าที่จะก้าวตัวเองในความคิดพิเรนทร์ ก็เป็นคนที่มีเหตุผล เป็นคนที่ละออดดีต่างๆ ก็หมายความว่า เป็นคนที่คิดดีที่ฉลาด วิริยะในทางที่ไม่ยอม แม้แต่ความเจ็บปวด ความกลัวจะมาคุกคามก็ทำสิ่งที่ถูกต้อง ก็เป็นคนกล้า ถึงชอบคำว่าวิริยะ</p> <p>4. “...ความเพียรนี้หมายความว่าไม่ใช่ความเพียรในการทำงานเท่านั้นเอง หมายถึง ความเพียรที่จะข่มใจตัวเองด้วย ความกล้าหาญที่จะข่มใจตัวเองให้อดทน ไม่ใช่อดทนแล้วก็เหมือนว่าใครทำก็ทำไป เราทนเอาไว้ เท่ากับคนอื่นเขาเอาเปรียบเรา ไม่ใช่อดทนที่จะยังไม่เห็นผล อดทนที่จะทราบว่ามีสิ่งใดที่เราต้องใช้เวลา ถ้าเราอดทนหรือถ้าพูดภาษาตามธรรมดาคือ “เหนียว” ไว้ อดทนในความดี ทำให้ดี เหนียวไว้ในความดีแล้ว ภายภาคหน้าได้ผลแน่...”</p>	<p>ครบ 50 ปี วันที่ 9 มิถุนายน 2539 น. 57 อ.พิพัฒน์</p> <p>พระราชดำรัสในโอกาสที่พระครูวิบูลสารธรรม เจ้าอาวาสวัดคลอง 18 และคณะเฝ้าฯ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันศุกร์ที่ 20 มิถุนายน 2518 คำฟอสอน 1 น.187</p> <p>กระแสพระบรมราโชวาท พระราชทานแก่นักเรียนนักศึกษา ครูและอาจารย์ ในโอกาสเข้าเฝ้าฯ ณ อาคารใหม่สวนอัมพร วันเสาร์ที่ 27 ตุลาคม 2516 คำฟอสอน 1 น. 186</p>

จรรยา 15	หลักจรรยา 15 บางข้อที่สะท้อนอยู่ในพระราชดำรัสพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	อ้างอิง
<p>วิริยะ (ต่อ)</p> <p>สติ</p>	<p>5. “...ความเพียรนั้นคือ ไม่ท้อถอยในการฝึกตนเอง ไม่ท้อถอยในการแผ่ความรู้ ไม่ท้อถอยในการช่วยผู้อื่น วินัยก็คือระเบียบที่มีอยู่ในใจของตัวเอง เพื่อที่จะเลือกเฟ้นวิชาการมาใช้ในทีี่ๆ เหมาะสม ที่ถูกต้อง และวินัยคือควบคุมตัวเองให้อยู่ในร่องในรอยไม่ทำให้เกิดความเสียหายต่อตนเอง...”</p> <p>1. “...ความรู้สึกระลึกได้ว่าอะไรเป็นอะไร หรือเรียกสั้นๆ ว่า “สติ” นั้น เป็นสิ่งสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งที่จะทำให้บุคคลหยุดคิดพิจารณาก่อนที่จะทำ จะพูด และแม้แต่จะคิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่า สิ่งนั้นดีหรือชั่ว มีคุณมีประโยชน์หรือเสียหาย ควรกระทำหรือควรงดเว้นอย่างไร เมื่อยังคิดได้ ก็จะช่วยให้อพิจารณาทุกสิ่งทุกอย่างอย่างละเอียดประณีต และสามารถถกถ่วงกรองเอาสิ่งที่ไม่เป็นสาระ ไม่เป็นประโยชน์ออกได้หมด คงเหลือแต่เนื้อแท้ที่ถูกต้องและเป็นธรรม ซึ่งเป็นของควรคิด ควรพูด ควรทำแท้ๆ...”</p>	<p>พระบรมราโชวาทพระราชทาน แก่ คณะครูฝึกตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาเรียง พระราชวังไกลกังวล วันพุธที่ 21 พฤษภาคม 2518 คำพ่อสอน 1 น. 184</p> <p>พระบรมราโชวาทพระราชทาน แก่สามัคคีสมาคม ในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อเชิญไปอ่านในการประชุมสามัญประจำปี ระหว่างวันที่ 16-20 กรกฎาคม 2520 น. 54 อ.พิพัฒน์</p>

จรรยา 15	หลักจรรยา 15 บางข้อที่สะท้อนอยู่ในพระราชดำรัสพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	อ้างอิง
สติ (ต่อ)	<p>2. “...สติ คือความรู้สึกระลึกได้ว่าอะไรเป็นอะไรนั้นสำคัญมากที่จะช่วยให้บุคคลหยุดคิดพิจารณาก่อนที่จะพูด จะทำหรือแม้จะคิดอ่านในเรื่องใดๆ อีกข้อหนึ่งที่จะช่วยให้ระลึกได้ คิดอ่านได้ถูกจุดและถูกต้อง ก็คือจิตใจที่ตั้งมั่นและหนักแน่นเป็นกลางเพราะไม่มีอคติ สองสิ่งนี้เป็นคุณสมบัติสำคัญที่สุดของการศึกษาดี มีหน้าที่สูง ที่จะต้องเป็นบุคคลชั้นนำในงานต่าง ๆ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต...”</p>	<p>พระบรมราโชวาทพระราชทานแก่สามัคคีสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อเชิญไปอ่านในการประชุมสามัญประจำปี ระหว่างวันที่ 7-8 เมษายน 2527 คำพ่อสอน 1 น.204</p>
ปัญญา	<p>1. “...ปัญญาแปลอย่างหนึ่งก็คือความรู้ทุกอย่างทั้งที่เล่าเรียน จดจำมา ที่พิจารณาใคร่ครวญคิดเห็นขึ้นมา และที่ได้ฝึกฝนอบรมให้คล่องแคล่วชำนาญขึ้นมาในตัวเอง อีกอย่างหนึ่ง เมื่อมีความรู้ความชัดเจนชำนาญในวิชาการต่างๆ ดังว่าจะยังผลให้เกิดความเฉลียวฉลาดขึ้นในตัวบุคคล แต่ประการสำคัญคือความรู้ที่ผนวกกับความเฉลียวฉลาดนั้น จะรวมกันเป็นความสามารถพิเศษขึ้น คือ ความรู้จริง รู้แจ้งชัด รู้ตลอดในสิ่งที่ได้มีโอกาสศึกษา ซึ่งจะเป็นผลต่อไปเป็นความรู้เท่าทันความคิด จริต ทฤษฎี และเจตนาของคนทั้งปวงที่สามัคคีด้วย...เมื่อรู้เท่าทันแล้วก็จะเห็นแนวทางและวิธีการที่จะหลีกเลี่ยงให้พ้นอุปสรรค ปัญหาและความเสื่อม ความล้มเหลวทั้งปวงได้ แล้วดำเนินไปตามทางที่ถูกต้องเหมาะสมจนบรรลุความสำเร็จ...”</p>	<p>พระบรมราโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 14 กรกฎาคม 2521 น. 54 อ.พิพัฒน์</p>

จรรยา 15	หลักจรรยา 15 บางข้อที่สะท้อนอยู่ในพระราชดำรัสพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	อ้างอิง
ปัญญา (ต่อ)	<p>2. “...ปัญญา ความรู้ชัด ซึ่งเป็นกำลังสำคัญสำหรับการพิจารณาวินิจฉัยตัดสินปัญหาและเรื่องราวต่างๆ ที่จะต้องผ่านพบในการปฏิบัติงาน ความรู้ชัดนี้ หมายถึงความรู้ที่กระจ่าง ถูกต้อง ตามเหตุตามผลและตามจริง เกิดขึ้นได้โดยอาศัยความรู้อันกว้างขวาง ที่ได้รู้ได้เห็น ได้ศึกษาสังเกต มาแล้วเป็นเนื้อหา อาศัยสติ ความระลึกรู้ และความมีใจสงบตั้งมั่นในความเป็นกลาง ไม่หวั่นไหวด้วยอคติ เป็นพื้นฐานรองรับและเป็นเครื่องพิจารณาถ่วงถ่วง สำเร็จเป็นความรู้ ความเห็นที่ชัดเจนถูกต้อง ทำให้สามารถวินิจฉัยชี้ชัดในกรณีทั้งปวงได้แม่นยำถูกต้อง ผู้มีกำลัง ปัญญาจึงรู้จริงและรู้ซึ่ง มองเห็นปัญหาและภารกิจของตนได้ชัดเจน โดยตลอดหมดทุกอย่าง และสามารถปฏิบัติบริหารให้สำเร็จเรียบร้อยได้โดยยุติธรรมถูกต้อง...”</p> <p>3. “...เมื่อรู้จักพิจารณาการกระทำของคนด้วยหลักเหตุและผลดังกล่าวนั้นแล้วการกระทำก็น่าจะไม่มีผิดพลาด แต่ความจริงไม่เป็นเช่นนั้นเสมอไป มักจะยังมีความผิดพลาดอยู่เสมอ ทั้งนี้ เพราะธรรมชาติทุกคนย่อมมีอคติได้ อคตินี้เป็นเหตุสำคัญที่ทำให้มองไม่เห็นทาง เพราะลำเอียงเข้าข้างตัว ด้วยอำนาจความรักบ้าง ความชิงบ้าง ความหลงใหลบ้าง เมื่อเกิดอคติแล้ว ก็จะทำให้ สับสนในเหตุและผล ไม่ทำตามเหตุผล และเมื่อไม่ทำตามเหตุผล ความผิดพลาดก็ต้องเกิดขึ้น นอกจากนั้น ทุกคนย่อมจะต้องใช้ความเพียรพยายามในการพิจารณาหาเหตุหาผลโดยไม่ยอม ที่ถอยอยู่ตลอดเวลาด้วย ดังนั้นการที่...จะใช้ความรู้ความสามารถของตัวเองกระทำการงานใด ๆ ... จะต้องทำความคิดจิตใจของตนเองให้เที่ยงตรงพ้นจากอำนาจอคติเสียเป็นเบื้องต้นก่อน</p>	<p>พระบรมราโชวาทเนื่องในพิธี พระราชทานปริญญาบัตรของ มหาวิทยาลัยรามคำแหง วันที่ 12 ธันวาคม 2522 น. 53, 55 อ.พิพัฒน์</p> <p>พระบรมราโชวาทเนื่องในพิธี พระราชทานปริญญาบัตรของ จุฬา ลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 10 กรกฎาคม 2521 น. 47 อ.พิพัฒน์</p>

จรรยา 15	หลักจรรยา 15 บางข้อที่สะท้อนอยู่ในพระราชดำรัสพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	อ้างอิง
ปัญญา (ต่อ)	<p>แล้วจึงนำความคิดที่เที่ยงตรงนั้นมาพิจารณาการกระทำของตนเอง ด้วยหลักเหตุผลให้ถูกต้อง และด้วยความเพียรพยายามอันไม่ขาดสาย ความสำเร็จ ความเจริญก้าวหน้า และอนาคตที่แจ่มใส จึงจะมาถึงท่าน ได้สมตามที่ตั้งใจปรารถนา...”</p> <p>4. “...คน โดยมาก แม้ผู้ที่เคยฝึกฝนมาให้เป็นคนหนักแน่นแล้วก็ตาม บางครั้งเมื่อต้องประสบเหตุ ประสบปัญหากระทบกระทั่งอย่างหนักเข้า ก็อาจบังเกิดความหวั่นไหว หรือสับสน ฟุ้งซ่านได้ และเมื่อเกิดหวั่นไหว ฟุ้งซ่าน ความคิดสติปัญญา ก็จะสั่นตัว หรือดับวูบลง ความหลง และอคติก็เข้ามาแทนที่ ทำให้จนปัญญาคิด ไม่ออกทำไม่ถูก และที่สุดก็อาจผิดพลาดเสียหายได้ต่าง ๆ ท่านจึงสอนให้ทุกคนรู้จักสงบใจ คือ บังคับใจให้หยุดคิดเรื่องที่กำลังคิด และกำลังทำให้ ฟุ้งซ่าน หรือสับสนอยู่นั้นเสียชั่วคราว เมื่อหยุดคิดสับสนได้ ก็จะอำนวยโอกาสอันประเสริฐ ให้สติความระลึกรู้และปัญญา ความเฉลียวฉลาดกลับคืนมาใหม่ ช่วยให้ใจแจ่มใส หนักแน่นเข้มแข็งเข้า ความคิดเห็นก็เข้ารูปเข้ารอย คือ มีความเที่ยงตรง เป็นกลาง สุขุม ปราศจากอคติ สามารถพิจารณาเห็นเหตุเห็นผล ได้กระจ่างแจ่มชัด หาทางปฏิบัติได้ถูกต้องพอเหมาะพอดี ถึงขั้นนี้ปัญหาทั้งปวงก็จะคลี่คลาย เรื่องที่จะเสียหายก็จะแก้ไขได้ตก กลับกลายเป็นดีโดยตลอด...”</p>	<p>พระบรมราโชวาทในพิธี พระราชทานปริญญาบัตรของ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ณ อาคารใหม่ สวนอัมพร วันอังคาร ที่ 17 มีนาคม 2524 ๒๐๕ คำสอนพ่อ น.63</p>

จรรยา 15	หลักจรรยา 15 บางข้อที่สะท้อนอยู่ในพระราชดำรัสพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	อ้างอิง
ปัญญา (ต่อ)	<p>5. “...ความสุจริตและความมุ่งมั่นในประโยชน์นั้น จะเกิดขึ้นยั่งยืนอยู่ได้ด้วยสติกับปัญญา สติคือ ความระลึกถึง ปัญญานั้น ตามภาษาที่ใช้กัน มีความหมายหลายอย่างเช่น “เจ้าปัญญา” แปลว่าฉลาดหลักแหลม มีเล่ห์เหลี่ยม “ทาสปัญญา” แปลว่า โง่ ทราม “จนปัญญา” แปลว่า หหมดทางคิด “ไม่มีปัญญา” แปลว่า ไม่มีความสามารถก็ได้ ไม่มีความรู้ความคิดก็ได้ ไม่มีทาง ไม่มีโอกาสก็ได้ ไม่มีทรัพย์สินก็ได้ ในที่นี้จึงต้องจำกัดความหมายลงไปว่า ปัญญา คือ “ความรู้ชัด” ที่เกิดขึ้นจากความฉลาดสามารถคิดพิจารณาอย่างถูกต้องแยกแยะตามเหตุตามผลและการที่ว่า “ความสุจริตและความมุ่งมั่นจะบังเกิดยั่งยืนอยู่ได้เพราะสติกับปัญญา” นั้นหมายความว่า เมื่อบุคคลมีสติรู้ตัว มีปัญญา รู้ชัดในคุณค่าของความสุจริต และการสร้างสรรค์ความเจริญบนพื้นฐานของความสุจริตแล้วก็จะเกิดเป็นความนิยม เชื่อมั่น และพึงใจในความดี สิ่งดี และการทำดี แล้วความมั่นใจพึงใจนั้นก็จะเป็นประคองความสุจริต พร้อมทั้งความมุ่งมั่นที่จะทำดี ให้คงอยู่ได้ตลอดไป ไม่เสื่อมถอย บัณฑิตที่จะออกไปเริ่มชีวิตการงานใหม่</p> <p>ขอให้สังวรระวังตั้งสติระลึกตัวให้มั่นคง อย่าปล่อยให้สิ่งเย้ายวนหรือความมั่งงายนำพาให้เสียการ เสียโอกาส หมั่นคิดพิจารณา หาเหตุผลในสิ่งต่างๆ โดยหนักแน่น ให้เกิดปัญญารู้ชัดเสมอจักได้มีรากฐานทางความคิดจิตใจอันสุจริตมั่นคง สำหรับรองรับรับสนับสนุนวิชาความรู้ได้อย่างเต็มที่และสามารถประกอบกิจการงานทุกระดับได้อย่างมีประสิทธิภาพ...”</p>	<p>พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันศุกร์ ที่ 13 กรกฎาคม 2522 ๒๐๕ คำสอนพ่อ น.142</p>

จรรยา 15	หลักจรรยา 15 บางข้อที่สะท้อนอยู่ในพระราชดำรัสพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	อ้างอิง
12 – 15 ฉานทั้ง 4	<p>1. “...ความสงบนั้น ภายนอก ได้แก่ สภาวะการณ์ที่เรียบร้อยเป็นปรกติ ไม่มีความวุ่นวายขัดแย้ง ไม่มีการเอาวัดเอาเปรียบ เบียดเบียน หรือมุ่งร้าย ทำลายกัน ภายใน ได้แก่ ความคิดจิตใจที่ไม่ฟุ้งซ่าน หวั่นไหว หรือเดือดร้อนกระวนกระวายด้วยอำนาจความมักได้ เห็นแก่ตัว ความร้ายกาจ เฟ่งโทษ ความหลงใหลห่อเหิม อันเป็นต้นเหตุของอกุศลทุจริตทั้งหมด. การทำความสงบนั้นต้องเริ่มที่ภายในตัว ในใจก่อน. เมื่อภายในสงบ ความคิดจิตใจที่ตั้งมั่น สามารถคิดอ่านด้วยเหตุผล ความละเอียดรอบคอบ และสามารถค้นหา จำแนกข้อเท็จจริง ถูกผิด ดีชั่วได้ โดยกระจำงและถูกต้อง จึงถือฤกษ์ให้บุคคลประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม ตามแนวทางที่สุจริตเหมาะสมได้ และย่อมจะส่งผลสะท้อนถึงภายนอกให้มีความปรกติเรียบร้อยด้วย...”</p> <p>2. “...ความสงบร่มเย็น อาจพูดได้ว่ามีเป็นสองส่วน คือความสงบภายนอกกับความสงบภายใน. ภายนอก ได้แก่สภาวะแวดล้อม หรือสภาวะความเป็นอยู่ที่เป็นปกติ ปลอดภัย โปร่งจากสิ่งรบกวนที่จะทำให้เกิดภัยอันตราย หรือเกิดความกระวนกระวายเดือดร้อนต่างๆ เช่นน้ำท่วม ไฟไหม้ หรือความขัดแย้งวุ่นวาย ความมุ่งร้ายทำลายกัน ภายใน ได้แก่จิตใจที่สะอาดแจ่มใส อิ่มเอิบสบาย ไม่มีกังวล ไม่มีความขุ่นเคือง ขัดข้องใจ</p> <p>ความสงบภายในหรือจิตใจที่ปลอดภัย โปร่งจากสิ่งรบกวนนี้สำคัญมาก ควรจะทำให้มีขึ้น เพราะผู้ที่มีจิตใจสงบจะใช้ความคิดพิจารณาของตนได้อย่างกว้างขวาง และถูกต้องดีขึ้น. ความคิดที่ประกอบด้วยความสงบนี้มีศักยภาพสูง อาจนำไปใช้คิดอ่านสร้างสรรค์สิ่งที่จะอำนวยความสุข</p>	<p>พระบรมราโชวาทพระราชทาน เพื่อเชิญไปอ่านในพิธีเปิดการประชุมยุวพุทธิกสมาคมทั่วประเทศ ครั้งที่ 18 ณ สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ. วันเสาร์ที่ 31 มกราคม 2530 น. 75 คำฟอสอน 1</p> <p>พระราชดำรัสพระราชทานแก่ประชาชนชาวไทยในโอกาสขึ้นปีใหม่พุทธศักราช 2530 วันพุธที่ 31 ธันวาคม 2529 น. 77 คำฟอสอน 1</p>

<p>จรรยา 15</p>	<p>หลักจรรยา 15 บางข้อที่สะท้อนอยู่ในพระราชดำรัสพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง</p>	<p>อ้างอิง</p>
<p>พรหมวิหาร 4 (เมตตา,กรุณา, มุทิตา,อุเบกขา) ที่ อยู่บนพื้นฐานของ ฉานทั้ง 4</p>	<p>ความเจริญก้าวหน้า ตลอดจนชื่อเสียง เกียรติคุณ อันเป็นสิ่งที่แต่ละคนปรารถนา ให้สัมฤทธิ์ผลได้ ...”</p> <p>1. “...คุณธรรมข้อหนึ่งที่อุปถัมภ์และผูกพันคนไทยให้ร่วมมือกันมีเอกภาพสามารถชำระชาติ บ้านเมือง ให้มีอิสระยั่งยืนมาช้านาน คุณธรรมข้อนี้ก็คือ ไฉไล ความมีเมตตา หวังดีให้กันและกัน ความที่มีไมตรีต่อกัน จะคิดอะไรก็คิดแต่ในทางสร้างสรรค์จะเป็นประโยชน์เกื้อกูลกัน จะพูดอะไรก็ใช้เหตุผลเจรจากัน ด้วยความเข้าอกเข้าใจกัน จะทำอะไรก็ช่วยเหลือร่วมมือกัน ด้วยความ มุ่งดีมุ่งเจริญต่อกัน ถ้าในกายในใจของคนไทยเรามีคุณธรรมข้อนี้อยู่หนักแน่นพร้อมมูลเพียงใด จะได้มั่นใจว่าเราจะสามารถรักษาประเทศชาติและความเป็นไทยของเราไว้ยืนยาวตลอดไป...”</p> <p>2. “...ท่านทั้งหลายจะต้องอาศัยวิชาความรู้ที่กว้างขวาง ถูกต้อง และแม่นยำชำนาญอยู่ ตลอดเวลา ทั้งต้องมีความอุตสาหพยายาม มีสติความระลึกรู้ตัว มีความสังเกตพิจารณา อย่างถี่ถ้วนรอบคอบ ยิ่งกว่านั้น ทุกคนยังต้องมีคุณสมบัติสำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งจำพเจ้าใครจะ กล่าวเป็นพิเศษในโอกาสนี้ คือ ความหนักแน่นอดทน ไม่ยอมให้วู่วามไปตามเหตุการณ์ ตามอคติ ตามอารมณ์ชอบใจหรือไม่ชอบใจ ความหนักแน่นอดทนช่วยให้เกิดการยั้งคิด และธรรมดาคนเรา เมื่อมีการยั้งคิด ย่อมมีโอกาสพิจารณาทบทวนเรื่องต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น เมื่อคิดทบทวนดีแล้ว ก็จะเห็น และเข้าใจทุกสิ่งทุกอย่าง ได้กระจ่างชัด คือเห็นและทราบชัดในสิ่งที่เป็นตัวปัญหา พร้อมทั้งลู่ทาง</p>	<p>พระราชดำรัสเนื่องใน โอกาส เสด็จออกมหาสมาคมรับการ ถวายพระพรชัยมงคล วันที่ 5 ธันวาคม 2542 น. 58-59 อ.พิพัฒน์</p> <p>พระบรมราโชวาทเนื่องในพิธี พระราชทานปริญญาบัตรของ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตสงขลา วันที่ 13 กันยายน 2522 น. 56 – 57 อ.พิพัฒน์</p>

จรรยา 15	หลักจรรยา 15 บางข้อที่สะท้อนอยู่ในพระราชดำรัสพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	อ้างอิง
พรหมวิหาร 4 (ต่อ)	<p>และวิธีการที่จะคิดจะปฏิบัติแก้ไขปัญหานั้น โดยตลอด จึงสามารถทำงานได้โดยราบรื่น ไม่หลงทาง ไม่เสียเวลา ไม่ผิดพลาด หากแต่มีประสิทธิภาพและบรรลุผลสมบูรณ์</p> <p>3. “...นี่ถึงคุณธรรมซึ่งเป็นที่ตั้งของความรัก ความสามัคคี ที่ทำให้คนไทยเราสามารถร่วมมือ ร่วมใจกันรักษาและพัฒนาชาติบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อกันไปได้ตลอดรอดฝั่ง ประการแรก คือ การที่ทุกคนคิด พูด ทำ ด้วยความเมตตา มุ่งดี มุ่งเจริญต่อกัน ประการที่สอง คือ การที่แต่ละคนต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประสานงาน ประสานประโยชน์กัน ให้งานที่ทำสำเร็จผล ทั้งแก่ตนเอง แก่ผู้อื่น และกับประเทศชาติ ประการที่สาม คือ การที่ทุกคนประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในความสุจริต ในกฏกติกาและในระเบียบแบบแผน โดยเท่าเทียมเสมอกัน ประการที่สี่ คือ การที่ต่างคนต่างพยายามทำความดี ความเห็นของตนให้ถูกต้อง เทียบตรง และมั่นคงอยู่ในเหตุในผล หากความคิด จิตใจ และการประพฤติปฏิบัติที่ลงรอยเดียวกัน ในทางที่ดี ที่เจริญนี้ยังมีพร้อมมูลในกาย ในใจของคนไทย ก็มั่นใจได้ว่าประเทศไทยจะดำรงมั่นคงอยู่ตลอดไปได้...”</p> <p>4. “...ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึงความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ ด้วยความเป็นธรรม ทั้งในเจตนาและการกระทำ ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น ความเจริญที่แท้จริงนี้มีลักษณะเป็นการสร้างสรรค์ เพราะอำนวยความสะดวกถึงผู้อื่นและส่วนรวมด้วย ตรงกันข้ามกับความเจริญอย่างเท็จเทียมที่เกิดขึ้นมาด้วยความ</p>	<p>พระราชดำรัสตอบแก่พระบรมวงศานุวงศ์และพสกนิกรที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล วันที่ 9 มิถุนายน 2549 น. 59 อ.พิพัฒน์</p> <p>พระบรมราโชวาทเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรและอนุปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p>

จรรยา 15	หลักจรรยา 15 บางข้อที่สะท้อนอยู่ในพระราชดำรัสพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	อ้างอิง
<p>พรหมวิหาร4 (ต่อ) สัมพันธ์กับ ฌาน1 ฌาน 2 ฌาน 3 ฌาน 1</p>	<p>ประพจน์ไม่เป็นธรรมของบุคคล ซึ่งมีลักษณะเป็นการทำลายล้าง เพราะให้โทษบ่อนเบียนทำลายผู้อื่นและส่วนรวม การบ่อนเบียนทำลายนั้น ที่สุดก็จะกลับมาทำลายตน ด้วยเหตุที่เมื่อส่วนรวมถูกทำลายเสียแล้ว ตนเองก็จะยืนตัวอยู่ไม่ได้ จะต้องล้มจมลงไปเหมือนกัน...”</p> <p>5. “...ในภาษาทุกภาษาก็ต้องมีคำว่าเมตตา คือ เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มองคนอื่นในทางที่จะช่วยเหลือเขามากกว่าที่จะไปแย่งชิงเขา ทุกภาษาทุกศาสนาก็มีจิตใจนี้หรือวิธีการนี้ ขอให้ท่านทั้งหลายทำต่อไปด้วยความแน่วแน่ และด้วยความสุจริตใจจะเป็นทางที่จะช่วยส่วนรวมให้อยู่เย็นเป็นสุข...”</p> <p>6. “...ผู้ที่มีจิตใจเมตตากรุณา หมายถึงการที่จะมีจิตใจเห็นใจผู้อื่น มีจิตใจที่จะเห็นถึงความเดือดร้อน เราจะต้องช่วยเหลือจิตใจนี้ก็เป็นจิตใจที่มีกำลังมาก ทั้งอ่อน โยนมาก จิตใจนี้เป็นปัจจัยที่ทำให้งานการทุกอย่างก้าวหน้าได้ เพราะว่าถ้าคนที่มีเมตตากรุณาในใจและแผ่แผ่ต่อผู้อื่นหมายความว่าผู้นั้นเป็นคนฉลาด หมายความว่าคนนั้นเป็นคนที่ย่อมโยนที่เห็นอะไรๆ ได้ชัด เมื่อคนเรามีความอ่อนโยนและมีความละเอียดอ่อน และเห็นอะไรได้ชัดก็ย่อมจะทำงานของตน ที่กำลังทำด้วยความก้าวหน้านั้นสำเร็จลุล่วงไปได้...”</p>	<p>วันที่ 10 กรกฎาคม 2518 น. 48 อ.พิพัฒน์</p> <p>พระราชดำรัสพระราชนัดดาแก่ คณะกรรมการอำนวยการ สันนิบาตมุขลินีแห่งประเทศไทย ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันศุกร์ที่ 19 ธันวาคม 2518 คำพ่อสอน 1 น.92</p> <p>พระราชดำรัสในโอกาสที่สมาคม พ่อค้าทนายเฝ้าฯ ทูลเกล้าฯ ถวาย เงินเพื่อโดยเสด็จพระราชกุศลตาม พระราชอัชฌาศัย ณ พระตำหนัก จิตรลดารโหฐาน วันศุกร์ที่ 30 ตุลาคม 2524 คำพ่อสอน 1 น.93</p>

จรรยา 15	หลักจรรยา 15 บางข้อที่สะท้อนอยู่ในพระราชดำรัสพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	อ้างอิง
<p>พรหมวิหาร 4 (ต่อ) สัมพันธ์กับ ฅาน 1 ฅาน 2 ฅาน 3 ฅาน 1 – ฅาน 3 ฅาน 2 – ฅาน 3</p>	<p>7. “...ความปิติปลื้มใจนั้นนำไปสู่ความสุข คือมีความสุขที่ได้ทำอะไรที่ดีที่ชอบ เมื่อมีความสุขในสิ่งที่ดีที่ชอบ จิตใจก็ปลอดโปร่งผ่องใส เมื่อจิตใจผ่องใสก็จะเห็นอะไรที่ถูกต้อง เมื่อเห็นอะไรที่ถูกต้องแล้ว ก็เห็นความจริงที่แท้ ความจริงที่แท้มีอย่างเดียวคือความบริสุทธิ์ผุดผ่องคือความสุจริต หมายความว่า การทำอะไรที่เกิดความปิติยินดีนั้น นับว่าเป็นทางที่จะทำให้แต่ละคนมีความสุขความเจริญได้...”</p> <p>8. “...ถ้าเราแผ่เมตตาให้คนอื่นหรือมีปรารถนาดีต่อผู้อื่น เข้าใจว่าคนนั้นหรือบุคคลอื่นจะรู้สึกต้องรู้สึกว่ามีปรารถนาดีต่อผู้อื่นต่อบุคคลนั้นขึ้นในใจของเรา ก็ต้องรู้สึกว่ามีคนอื่นมาปรารถนาดีต่อเรา ฉะนั้นเป็นการยืนยันว่าการปรารถนาดีต่อผู้อื่นทำให้ผู้อื่นปรารถนาดีต่อเรา และปรารถนาดีต่อเราอันนี้เองที่เป็นความสุข...”</p>	<p>พระราชดำรัสในโอกาสที่ ประธานกรรมการหาทุนสร้าง พระคัมภีร์นำคณะกรรมการและผู้ มีจิตศรัทธาบริจาคเงินเข้ามูล ละอองธุรีพระบาท ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันพุธที่ 14 ตุลาคม 2524 คำพ่อสอน 1 น. 89</p> <p>พระราชดำรัสพระราชทานแก่ผู้นำ ลูกเสือชาวบ้านกรุงเทพมหานคร ณ พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ วันเสาร์ที่ 11 กุมภาพันธ์ 2521 คำพ่อสอน 1 น. 90</p>

จรรยา 15	หลักจรรยา 15 บางข้อที่สะท้อนอยู่ในพระราชดำรัสพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	อ้างอิง
<p>พรหมวิหาร 4 (ต่อ) สัมพันธ์กับ ฌาน 1 ฌาน 2 ฌาน 3</p>	<p>9. “...ทุกคนที่ทำงานย่อมต้องหวังประโยชน์ เช่น เงินทอง ยศศักดิ์ อำนาจ ความร่ำรวย เป็นสิ่งตอบแทน สำหรับครูที่รักการเป็นครูแท้จริง มีโอกาสที่จะได้รับประโยชน์ที่ล้ำค่ายิ่งกว่านั้น แต่เป็นประโยชน์ที่เป็น ไปในทางจิตใจยิ่งกว่าทางวัตถุ กล่าวคือ ครูตามแบบฉบับมักจะมีได้เป็นผู้ที่บริบูรณ์ด้วยทรัพย์ ด้วยยศศักดิ์ อำนาจ และอิทธิพลนัก หากแต่บริบูรณ์ด้วยสมบัติทางคุณธรรม เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความเมตตาปราณี ความเสียสละ ซึ่งเป็นเหตุทำให้สามารถผูกพันจิตใจผู้เป็นศิษย์ให้รักใคร่ ไว้วางใจ และเคารพเชื่อฟังได้แน่นแฟ้น และสามารถที่จะสั่งสอนถ่ายทอด ทั้งวิชาความรู้ ทั้งจิตใจและมารยาทที่ดี ให้แก่ศิษย์ได้พร้อมมูล ทำให้ศิษย์มีความฉลาดรอบรู้ มีความอ่อนน้อม ซึ่งมีใจนอบน้อมเพียงแต่กับผู้ใหญ่ หากรวมถึงนอบน้อมนับถือในกันและกัน อันจะทำให้เข้าใจกันและเอื้อเพื่อสนับสนุนกัน เพื่อให้งานส่วนรวมดำเนินไปได้สะดวก ทั้งรู้จักสร้างสรรค์สังคมที่ดีต่อไปได้ ดังนั้น ถ้าพิจารณาให้ดี ลึกซึ้ง จะเห็นว่าประโยชน์ดังกล่าวแล้วเป็นประโยชน์ที่แน่นอนยั่งยืน และทำให้เกิดความสุขสบายได้ดียิ่งกว่าทรัพย์ ยศ และอำนาจหรืออิทธิพลใดๆ หมด...”</p>	<p>พระบรมราโชวาทในโอกาสที่คณะครูอาวุโสเข้าเฝ้าฯ รับพระราชทานเครื่องหมายเชิดชูเกียรติ ฌ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันอังคาร ที่ 4 พฤศจิกายน 2518 ๒๐๕ คำสอนพ่อ น.120</p>

จรณะ 15	หลักจรณะ 15 บางข้อที่สะท้อนอยู่ในพระราชดำรัสพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	อ้างอิง
<p>พรหมวิหาร 4 (ต่อ) สัมพันธ์กับ ฌาน 1 ฌาน 2 ฌาน 3 สัมพันธ์กันบน ฌาน ทั้ง 4 เมตตาถึงอุเบกขา จนเป็นเอกัคคตา</p>	<p>10. “...ประเทศไทยเราอาจไม่เป็นประเทศที่รุ่งเรืองที่สุดในโลก หรือรวยที่สุดในโลก หรือ ฟูฟ่าที่สุดในโลก แต่ก็ขอให้เมืองไทยเป็นประเทศที่มีความมั่นคง มีความสงบได้ เพราะว่าใน โลก นี้หายากแล้ว เราทำเป็นประเทศที่สงบ <u>ประเทศที่มีคนที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกันจริงๆ เราจะเป็นที่</u> <u>หนึ่งในโลกข้อนี้</u> แล้วรู้สึกว่ที่หนึ่งในโลกข้อนี้จะดีกว่าผู้อื่น จะดีกว่าคนที่รวยที่สุดในโลก จะ ดีกว่าคนที่เก่งในทางอะไรก็ตามที่สุดในโลก ถ้าเรามีความสงบ แล้วมีความสบาย ความมั่นคงที่สุด ในโลกนั้น รู้สึกจะไม่มีใครสู้เราได้...</p>	<p>พระราชดำรัส ใน โอกาสที่ ประธานมูลนิธิราชประชานุ เคราะห์ในพระบรมราชูปถัมภ์ นำ คณะกรรมการบริหารมูลนิธิฯ และนักเรียนทุนพระราชทานเข้า เฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคลใน โอกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี ณ ศาลาดุสิดาลัย วันจันทร์ ที่ 22 เมษายน 2539 คำพ่อสอน 1 น.270</p>

ภาคผนวก ข
บทสัมภาษณ์สมณโพธิรักษ์
ด้วยคำถามภาพรวมองค์ความรู้
จรรยา 15 วิชา 8 กับหมวดธรรมสำคัญที่ควรรู้

คำถามที่ขอสัมภาษณ์เพื่อจะใช้ในงานวิจัยนี้ คือ

1. ไตรสิกขา ขยายเป็นจรรยา 15 วิชชา 8 อย่างไร
2. มีการเรียนรู้ จรรยา 15 วิชชา 8 ด้วยการปฏิบัติสติปัญญา 4 อย่างไร
3. สติปัญญา 4 สมบูรณ์ ก็จะทำให้โพชฌงค์ 7 สมบูรณ์
4. โพชฌงค์ 7 สมบูรณ์อย่างไร
5. โพชฌงค์ 7 ทำงานร่วมกับมรรคมืองค์ 8 อย่างไร
6. ขยายโพชฌงค์ 7 ไปเป็นโพธิปักขิยธรรม 37 โดยเริ่มจากสติปัญญา 4 ไปจนถึงมรรคมืองค์ 8 แล้วรวมลงในอภิญญาปฏิบัติ 3 ของจรรยา 15 วิชชา 8 อย่างไร

สมณะโพธิรักษ์ได้ตอบคำถามวิจัยนี้สด ๆ ทันทีโดยไม่มีการเตรียมตัวใดๆ มาก่อน ดังที่ได้ถอดเทปสัมภาษณ์มาอย่างละเอียด โดยแยกเป็น 2 ส่วน คือ

2.2.1 เป็นการสรุปประเด็นสั้น ๆ ในเรื่องความสัมพันธ์ของหมวดธรรมหลักที่สำคัญ เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจสำหรับผู้ที่ยังไม่คุ้นเคยกับรายละเอียดของเนื้อหา และคำศัพท์ที่ใช้ ดังนี้

(1) ความสัมพันธ์ระหว่างไตรสิกขา จรรยา 15 วิชชา 8 และโพธิปักขิยธรรม 37

(1.1) ไตรสิกขาก็คือ จรรยา 15 วิชชา 8 โดยจรรยา 15 วิชชา 8 ก็เริ่มต้นด้วยศีล เช่นเดียวกับไตรสิกขา ส่วนภาคปฏิบัติก็คืออภิญญาปฏิบัติ 3 สัทธรรม 7 ฌานและวิชชา เพียงแต่มีรายละเอียดมากกว่าไตรสิกขา

(1.2) จรรยา 15 วิชชา 8 ก็คือโพธิปักขิยธรรม 37 โดยมีวิธีการปฏิบัติโพธิปักขิยธรรม 37 คือต้องตั้งอยู่บนฐานศีลให้ได้ก่อน โดยเริ่มที่สังวรศีลในจรรยาข้อ 1 เพราะในโพธิปักขิยธรรม 37 ไม่ได้ตั้งต้นด้วยศีล

เพราะฉะนั้นไตรสิกขาและโพธิปักขิยธรรม 37 จึงมีความสัมพันธ์กัน โดยมีจรรยา 15 วิชชา 8 เป็นตัวเชื่อม

(1.3) การปฏิบัติในอภิญญาปฏิบัติ 3 ในจรรยาข้อ 2-4 คือการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้ได้ตามที่กำหนดในจรรยาข้อ 1 คือสังวรศีลที่ต้องอธิบายในโพธิปักขิยธรรม 37 ว่าทำอย่างไร แล้วต้องโยงโยไปถึงปัจจุสมุพบาทสายนิโรธวาร โดยต้องรู้นามรูปก็ต้องมีญาณแยกนามแยกรูปเป็น

(1.4) วิธีการปฏิบัติของอภิญญาปฏิบัติ ที่สัมพันธ์กับปัจจุสมุพบาทด้วยการเรียนรู้จาก อาหาร 4

(2) การเข้าถึงความสมบูรณ์ของอริยสัจ 4 หรือพาให้เข้าถึงอริยสัจ 4 อย่างสมบูรณ์ทำอย่างไร โดยความสมบูรณ์นั้นจะต้องถึงขั้นระดับมรรคที่ชื่อว่าทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ

(2.1) ญาณและวิมุตเป็นผลของฌานในจรณะข้อ 12-15 และวิชาทั้ง 8 ก็คือ สัมมาสมาธิ ในมรรคองค์ 8

(2.2) อินทรีย์ 5 พละ 5 ในโพธิปักขิยธรรม 37 เมื่อแข็งแรง สมบูรณ์ก็เป็นญาณและวิมุตในมหาจักรีตารีสกสูตร

(2.3) มรรคองค์ 8 ในมหาจักรีตารีสกสูตร ก็คือธรรมหมวดสุดท้ายของโพธิปักขิยธรรม

(2.4) ในการปฏิบัติมรรคองค์ 8 จึงต้องสัมพันธ์กับศีล โดยกำหนดศีลขั้นต่ำ คือศีล 5

(2.5) ความไม่เข้าใจในอบายของศีลข้อ 5 ที่เป็นมิจฉาอาชีวะในหมู่ผู้บริหารระดับสูงของสังคม ก่อให้เกิดความวุ่นวายไม่สงบในบ้านเมือง

(3) การตรวจสอบผล

(3.1) การตรวจสอบผลด้วยอรุณ 4

(3.2) ตรวจสอบผลการปฏิบัติด้วยญาณ 16

2.2.2 รายละเอียดของบทสัมภาษณ์สมณะโพธิรักษ์เกี่ยวกับชุดองค์ความรู้หลักที่สำคัญของชาวโศก มีดังนี้คือ

ไตรสิกขา ก็คือ จรณะ 15 วิชา 8

จรณะ 15 วิชา 8 ก็คือโพธิปักขิยธรรม 37 (โพธิปักขิยธรรม สัมพันธ์กับไตรสิกขาในเรื่องของศีล-ผู้วิชัย)

เมื่อเริ่มปฏิบัติ โพธิปักขิยธรรม 37 ก็ต้องตั้งอยู่บนฐานศีลให้ได้ก่อน เพราะในโพธิปักขิยธรรมไม่ได้ตั้งต้นด้วยศีล แต่ไตรสิกขามีศีลเป็นหลักตั้งต้น ทุกคนจะต้องสมาทานศีลที่เหมาะสมตามฐานะ ตามบารมีของแต่ละคน แล้วค่อยเพิ่มศีลขึ้นไปตามลำดับๆ เรียกว่า “อริศีลสิกขา”

จรณะ 15 วิชา 8 เริ่มต้นด้วยศีลเช่นเดียวกับไตรสิกขา ภาคปฏิบัติก็ต่อจากนั้นไป แต่มีรายละเอียดในการปฏิบัติพัฒนาจิตมากกว่าไตรสิกขา

ไตรสิกขาก็ต้องมีผลตรงให้จิตเจริญ พัฒนาสมาธิเป็น “อธิจิต” โดยมี “อธิปัญญา” เป็นตัวร่วมรู้ ร่วมเห็น ร่วมทำงาน ควบคุมพิจารณา วิจัย ตัดสินใจไปตลอด

จรณะ 15 ก็เริ่มต้นตั้งศีลเป็นหลัก (จรณะข้อ 1-ผู้วิชัย) ตามฐานะศีล 5 ศีล 8 ศีล 10 และศีลอื่น ๆ สูงขึ้นไปเป็นอริศีลไปตามลำดับ เมื่อต่างคนก็สมาทาน “ศีล” ที่เหมาะสมสำหรับตนแล้ว ภาคปฏิบัติไปตั้งตั้งแต่ “อปณณกปฏิบัติทา 3” (จรณะข้อ 2-3-4-ผู้วิชัย)

คำว่า “อปณณกปฏิบัติทา 3” นี้แหละ คือพฤติกรรมที่ต้องอธิบายในโพธิปักขิยธรรม 37 ก็คือการขยายองค์ 3 ของอปณณกปฏิบัติทาออกมาว่าทำอย่างไร เวลาปฏิบัติก็ต้องขยายออกมาโยงใยไปถึง “ปฏิจจนูปบาท” ต้องรู้ “นามรูป”

ต้องมีการปฏิบัติ “สำรวจอินทรีย์” (จรณะข้อ 2-ผู้วิชัย) เมื่อมีสำรวจอินทรีย์ก็มี “ผัสสะ” ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

ผัสสะแล้วก็ต้องเรียนรู้ในจิต “สติปัญญา 4” (ธรรมะหมวดแรกใน โภธิปักขิยธรรม 37-ผู้วิชัย) ก็พิจารณาภายในกาย พิจารณาเวทนาในเวทนา พิจารณาจิตในจิต พิจารณาธรรมในธรรม พิจารณาจนเกิดการรู้แจ้งเห็นจริง

“การพิจารณา” ไม่ใช่ “การนึกคิดผกผัน” แต่เป็นการ พิจารณาภาวะที่รู้ๆเห็นๆของจริง นั้นๆอย่างพินิจ และวิชัย จนรู้จักว่าภาวะอย่างไรคือ กิเลสที่จะต้องปหานหรือกำจัด ก็ต้องปหานตัวนี้ โดยมีสัมมปธาน 4 (ธรรมะหมวดที่ 2 ใน โภธิปักขิยธรรม 37-ผู้วิชัย) คือ สังวรปธาน ปหานปธาน ภาวนापธาน อนุรักษนาปธาน

กล่าวคือ เวลาปฏิบัติก็ สังวรปธาน ทุกขณะที่มีผัสสะจากอินทรีย์ 6 (อายตนะภายใน : จักขุ, โสต, ฆานะ, ชิวหา, กาย, มโน-ผู้วิชัย) แล้วก็มีระมมวิชัยในกาย-เวทนา-จิต-ธรรม กระทั่งจับตัว กิเลสที่เกิดในใจได้ ปหานปธาน ก็ต้องมีวิธีปหาน คือ ปหาน 5 เมื่อปหานได้ก็ เกิดผลเป็นภาวนापธาน แล้วก็อนุรักษนาปธาน พากเพียรรักษา “ผล” คือรักษาภาวะผลที่เกิดสำเร็จนั้นๆ ทั้งหมดทั้งมวลก็ด้วยอิทธิบาท 4 สังสมลงเป็นอินทรีย์ 5 พละ 5 (ธรรมะหมวดที่ 3-4-5 ใน โภธิปักขิยธรรม 37) ซึ่งก็คือ สัทธรรม 7 ในจรณะ 15 วิชชา 8 นั่นเอง ซึ่งเริ่มจากศรัทธา จรณะข้อ 5 เมื่อปฏิบัติเกิดปัญญา (จรณะข้อ 11) เราก็จะมีhiri (จรณะข้อ 6) โอตตปปะ (จรณะข้อ 7) เจริญไปตามลำดับ

สัทธรรม 7 (จรณะข้อ 5-11) ก็คือ สภาพการเกิดผลของอินทรีย์ 5 พละ 5 และสุดท้ายจริงๆก็คือ จิตเป็นฌาน ได้แก่ จิตที่ทำให้นิรวณ 5 ขาดไป เว้นไปจากจิตเสมอ จนแกร่งขึ้นๆตามลำดับ ฌาน 1-4

นี่คือ อินทรีย์ 5 พละ 5 หรือ สัทธรรม 7 ฌาน 4

และนั่นก็คือ อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 ของโภธิปักขิยธรรม 37

โพชฌงค์ 7 ก็คือ การก้าวเดิน หรือหน่วยแห่งการก้าวไปสู่ที่หมายสูงสุด

มรรคองค์ 8 ก็คือ ทางเดิน หรือทางปฏิบัติ

เมื่อได้อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 อริยสัจ 4 (ธรรมะหมวดสุดท้ายในโภธิปักขิยธรรม 37 คือมรรคองค์ 8 ซึ่งเป็นตัวที่ 4 ในอริยสัจ 4 - ผู้วิชัย) ก็คือตัวไข ก็จะมีทุกข์ รู้สมุทัย ก็อธิบายได้จากเวทนาในเวทนา จิตในจิต อธิบาย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ตรงนี้มีหมด “กำจัด” ได้อย่างไร “ความดับ” ดับอย่างไร ดับแล้วจะต้องตรวจสอบด้วยอรุปลมาน 4

ตรวจสอบผลด้วยอรุปลมาน 4 ตรวจสอบเศษฐลีละออง อากาธานัญญาตณฌาน ก็คือ ตรวจสอบความว่างคืออุเบกขา มันว่าง ไม่สุข ไม่ทุกข์ ไม่กลับกำเร็บ กลาง นิวตรอนจริงๆแล้ว นั่นคือ สภาพตัวสภาวะว่าง แล้วก็ตรวจจิตคือ วิญญาณัญญาตณฌาน เป็นวิญญาณที่สะอาดแล้ว ถึงเนกขัม

มสติอุเบกขาแล้ว เป็นฐานอุเบกขาแล้ว คือตรวจดูสภาวะวิญญาณที่สะอาด ว่านี่เป็นอย่างไร จิต
 บริสุทธิ์ จิตว่าง จิตเฉย จิตไม่สุขไม่ทุกข์ จิตกลางๆ ให้ประจักษ์แจ้งว่า จิตสะอาดเป็น ฉะนั้น ส่วนอา
 กิญจัญญาตณณาน ก็คือการตรวจสิ่งที่จะไม่ให้มี สิ่งที่จะปหานให้หมด ให้ดับเกลี้ยง ว่ายังมีอะไร
 นิดหนึ่งน้อยหนึ่งอยู่ไหม จะต้องไม่ให้มีเลยแม้นิดแม้หน่อย กล่าวคือ

อันหนึ่งสัมผัสความว่าง อาการว่าง ลักษณะตัวว่าง

อันหนึ่งสัมผัสจิต จิตว่าง จิตปล่อยใส อาการจิตสะอาด จิตบริสุทธิ์เป็นอย่างไร ลักษณะ
 วิญญาณที่สะอาด วิญญาณว่างแล้วเป็นไหน

และอีกอันหนึ่ง ตรวจสอบเสขรุธิละของต่างๆที่จะไม่ให้มีเหลือ เสขรุธิละของ ความ
 หมอง ความหม่น อากิญจัญญาฯ นิดหนึ่งไม่ให้มี น้อยหนึ่งไม่ให้มี

และแนวสัจญานาสัจญญาตณณาน เป็นการตรวจความรู้ทั้งหมด ซ้ำแล้วซ้ำอีก ให้ครบ
 หมดไม่ให้เหลือ จะทำแค่มีสัจญาก็มิใช่ มิมีสัจญาก็มิใช่ 'ไม่ได้' ความหมายชัดขึ้นคือ จะเพียงมีการ
 กำหนดรู้อย่างไม่สมบูรณ์นั้นไม่ได้ หรือจะไม่มีกำหนดรู้อย่างไม่ได้ใหญ่ ต้องกำหนดรู้ให้ถ้วนรอบ
 บริบูรณ์สมบูรณ์ ซึ่งก็คือ ต้องกำหนดรู้อากาธานัญญาฯ วิญญาณัญญาฯ อากิญจัญญาฯ

การตรวจอรูปลาน เป็นการตรวจในขณะลิมตา ปฏิบัติเหมือนปกติที่เป็นปฏิบัติโพธิ
 ปักขิยธรรม ปฏิบัติสมาธิแบบพุทฺธ ปฏิบัติมรรคองค์ 8 แบบพุทฺธ สัมมาสมาธิแบบพุทฺธ ลิมตานัน
 แผละ ตรวจว่า วิญญาณนี้มีความบรรลุสูงสุด อยู่ในฐานอุเบกขาแล้ว มีฉาน 4 ที่แข็งแรงแล้ว เป็น
 ฉานลิมตา สัมผัสแต่ละต้อง ศุภฐัสสะ โลกขัมเมหิ จิตตั้ง ยัสสะ น กัมปติ ยังสัมผัสโลกธรรมอยู่
 แข็งแรง จิตไม่หวั่นไหว คือตรวจดูวิญญาณที่ว่าสะอาดนั้นมันสะอาดจริง หรือมีแวบวับ มีรุธิละของ
 หมองหม่น ซัววับ ซัววับ อย่างไม่ใช่หรือไม่ใช่ตรวจความว่าง

ธาตุรู้สักทั้งหมดคือเวทนา สัจญา สังขาร ก็คือ วิญญาณทั้งสิ้น ตรวจดูหมดเลยว่ามัน
 สะอาดบริสุทธิ์ บริสุทธิ์ บริโทยาตา (องค์คุณ 5 ของอุเบกขา-ผู้วิจย) แม้จะถูกสัมผัสอยู่กับโลกต่าง ๆ
 โลกธรรมทุกอย่าง ตามปกติของโลกมนุษย์ไม่ได้หนีไปไหน เกล็ดเวทนาจึงจกหมดแล้ว เนกขัม
 มะก็ไปถึงอุเบกขาว่ามีความแข็งแรง มั่นคง เป็นนิจจิง ชูวัง สัสตัง (สภาวะของนิพพาน 7-ผู้วิจย) อยู่
 หรือไม่ ตรวจวิญญาณตรงนี้ ว่ามีสภาพของรูปราคะ อรูปราคะ ก็คือราคะที่เหลือเป็นเศษส่วนปลาย
 ของราคะมูล หรือมานะ คือโทสะมูลที่เหลือรุธิสุดท้าย

ส่วนปลีกย่อยสุดท้ายหรือ อุทัจจะสังโยชน์ ของพระอนาคามี คืออากิญจัญญาตณะ
 อากิญ คือรุธิละของอะไรก็ตาม ๆ ที่เราจะไม่ให้มันมี ความไม่มีนิดหนึ่งน้อยหนึ่งก็ไม่มี ตรวจความ
 ไม่มี

อุทัจจะ ก็คือสิ่งที่มันจะมีเหลือฟุ้งกระเซ็นกระจายมันเป็นละอองรุธิที่ละเอียด
 ที่สุด ที่จะต้องจับส่วนเหลือของมันให้ได้ ต้องไม่ให้มี

สรุปตรวจความไม่มี คือ 1. ความว่าง 2. ตัวธาตุวิญญาณ 3.อะไรที่จะไม่ให้มี คืออาภิญญา
นี่คือสังโยชน์ตัวอุทธัจจะ ตรวจความไม่มี

ส่วน อวิชาสังโยชน์ คือตัวสุดท้ายของสังโยชน์ 10 ตรวจรู้ให้หมดเลย กำหนดรู้ให้
เกลี้ยง ทวนแล้ว ทวนอีก ๆ ให้หมด เหลือเศษความไม่รู้ไม่ได้ นั่นคือ **เนวสัญญานาสัญญายตนะ**
ตรวจให้ครบทีเดียว ต้องรู้หมด รู้แจ้ง เศษส่วนของความไม่รู้อีกไม่มี **สิ้นอวิชาสังโยชน์หรือสิ้น**
อวิชาสวะ อย่างสมบูรณ์เรียบร้อย

จึงเรียกว่า **พ้นอวิชาสังโยชน์** **พ้นอวิชาสวะ** **สู่นิโรธสมบูรณ์** แบบของพระพุทธเจ้าเต็ม
เปี่ยม เรียกว่า **สัญญาเวทิตนิโรธ**

สัญญาเวทิตนิโรธของพระพุทธเจ้านั้น ไม่ใช่ดับไม่รู้ ฐิไม่เห็น ดับเป็นพรหมลูกฟัก
แข็งที่อ

นิโรธสมบัติของพระพุทธเจ้าก็ลืมตาทั้งนั้น ดับตัวกิเลสไม่ได้ไปดับตัวธาตุเลย ธาตุรู้
ก็มีแต่วันเจริญมีแต่วันรับรู้

สัญญา คือกำหนดรู้ให้ละเอียดครบ ให้รู้จนพ้นความไม่มีอีกเลยที่จะไม่รู้ ต้องรู้สิ้น
เกลี้ยงกระทั่งสิ้นอวิชาสวะ สิ้นอวิชาสังโยชน์ทีเดียว ครบเป็น “สัญญาเวทิตนิโรธ” ต้องกระทำ
กันปานฉะนี้ แล้วก็จะจบเป็น “นิโรธ” ของพุทธที่ชื่อว่า “สัญญาเวทิตนิโรธ” จบกิจ “กตญาณ”
มีญาณสุดท้ายที่รู้จบ

ตรวจสอบสุดท้ายด้วยอรุปฌาน คือการตรวจสอบถึงที่สุดแห่งอนุปปพวิหาร 9 หรือ
ตรวจสอบด้วยวิโมกข์ 8 ด้วยอรุปฌาน 4

รูปฌาน 4 มีฐานเป็นอุเบกขา ฐานอุเบกขามีเนกขัมมสติดอุเบกขา หรืออุเบกขาสัม
โพชฌงค์จากนั้นไปตรวจด้วยอรุปฌาน ตรวจสอบสภาพที่เหลือปลายสุดท้าย ตรวจแล้วตรวจอีก
หลายชั้นหลายครั้งก็ตาม แล้วภูมิธรรมก็สูงขึ้น

เพราะฉะนั้นในอุเบกขา 5 ปริสุทธา (คือความบริสุทธิ์) ปริโยทตา ก็คือสัมผัสจะต้อง
อยู่ปกติกับสังขม ทุกอย่างที่เราอยู่ก็ร่วมด้วย มันเป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้กิเลสเราเป็นอย่างไร เกิดมา
กระทบกระทั่งกระทบกระทั่งกระทบกระทั่งกัน แรงเบาอย่างไรก็ตามแต่ รู้ตัวไม่รู้ตัว สติตกไม่ตกอะไรก็ตามใจ
ต้องตรวจให้ละเอียดไปตลอดว่าในขณะที่มีชีวิตปกติ มันมีอะไรค้างพ้อย ยังบริสุทธิ์อยู่ มันต้อง
บริสุทธิ์ ปริสุทธา ปริโยทตา มุทุ จิตเราจะต้องแว่วไว รู้ทัน รู้ตลอดเวลาว่ามันกระทบสัมผัสแล้ว
ตรวจสอบ ๆ ทำแว่วไว ชัดเจน มุทุ จิตอ่อน จิตปฏิภาณแว่วไว รวดเร็ว เขวอนจิตเร็ว

ในจิตมีเชิง 2 อย่าง คือ ปัญญาและเจโต เจโตก็ปรับได้ง่าย ไม่ใช่จิตแข็งที่อ กคไม่ลง
เป็นถีนนังมิทัง และจิตที่ตรวจสอบก็ไม่ใช่ฟุ้งซ่านเป็นวิกจิตตั้ง จิตตั้ง (เจโตปริยญาณ 16 ข้อ 7-8)
หรือว่าอุทธัจจะจะถูกจะ (นิวรรณ์ 5) อันนี้ไม่มีถูกจะแล้ว จะเป็นจิตที่ไว เร็วทั้งในการปรับตัว ทั้ง

ในการรู้ แว่วไวที่จะรู้เร็ว แว่วไวทั้งที่จะเปลี่ยนแปลง เรียกว่ามธุ จิตหัวอ่อน พร้อมกับกัมมัฏญา ปริ
สุทธา ปรีโยทาคา มธุ กัมมัฏญา

กรรมแปลว่าการกระทำ ทุกกรรมทุกกิริยาประกอบไปด้วยอัญญา

อัญญา คือ ปัญญาสุดยอด เป็นปัญญาพิเศษของพระพุทธเจ้า ตั้งแต่พระพุทธเจ้าท่านใช้
ว่า โอ้อ! โภคทัณฺณะ มีอัญญาแล้ว คือ อัญญาติ

อัญญา คือชาตฺฐู ชาตฺฐูชนิคนึ เป็นปัญญาวิเศษ ยอดเยี่ยม ควบคุมกรรมทุกกรรม

กัมมัฏญา ทำการงานอยู่ตลอดเวลา ทุกกรรมการทำงานด้วยอัญญา เรียกว่า ทำการงานที่
เหมาะสมทั้งนั้นเลย ไม่มีผิดมีพลาด

ปักษฺสรา หมายความว่า รวมแล้วจิตบริสุทธิ์บริบูรณ์ จิตที่จะต้องปฏิบัติกรรม

ปฏิบัติกรรมงานอะไรอย่างไรอยู่ โดยมีองค์ประกอบอยู่ครบครันหมดเลย มีภูมิปัญญา พร้อมพร้อมทั้ง
วิชาและจรณะ สมบูรณ์แบบหมดเลย ทุกอย่างจะอยู่เป็นปักษฺสราบริณฺดร เป็นปักษฺสราเสถียรตลอด
กาล

นี่คือตรวจจบหมดแล้ว อุเบกขาที่เป็นคุณสมบัติปริสุทธา ปรีโยทาคา มธุ กัมมัฏญา
ปักษฺสรา เตมฺที่ นี้คือสุดยอด

ญาณและวิมุตติคือ สัมมาสมาธิ (วิมุตติคือผลของฌานในขณะข้อ 12-15-ผู้วิจัย)

สัมมาสมาธิ ไม่ได้แตกต่าง ไม่ได้แยก ไม่ได้คนละเรื่องกันกับญาณ

สัมมาญาณกับสัมมาวิมุต เป็นผลสอง

เพราะฉะนั้น “สัมมาสมาธิ” องค์ที่ 8 ของมรรค ก็คือ ผลของการปฏิบัติมรรค 7 องค์
ตามมหาจัตตาริสกสูตร ที่พระพุทธเจ้าที่อธิบายมรรคองค์ 8 ของท่าน ว่าสัมมาสมาธิอันเป็นอริยะ
หรือ อริโย สัมมาสมาธิของพระพุทธเจ้านั้น ปฏิบัติมรรค 7 องค์นี้จะสั่งสมลงเป็นสัมมาสมาธิ
คุณภาพที่ได้เรียกภาษา เตมฺ ๆ ว่า “เอกคคตา” เป็นสัมมาสมาธิ

ใน “เอกคคตา” นั้นแหละ คือสัมมาญาณและสัมมาวิมุต ที่ตั้งมั่น ไม่ได้หมายความว่าจิต
แข็งแรงเฉย ๆ

ใน “สัมมาสมาธิ” มีทั้งความตั้งมั่น ที่คือผลสำเร็จ คือสัมมาญาณและสัมมาวิมุต นั้น
แหละแข็งแรงที่สุด

“วิมุต” แข็งแรง “ญาณและปัญญา” แข็งแรงสมบูรณ์เต็ม

เพราะในมหาจัตตาริสกสูตร ยืนยันชัดเจนในข้อสุดท้าย คือข้อ 279 ในมหาจัตตาริสก
สูตร สังเกตได้จากที่พระพุทธเจ้าอธิบายมาให้ฟังโดยตลอด เริ่มต้นแต่ต้นมา ไม่มีคำว่า “สัมมาญาณ
สัมมาวิมุต” เลย โดยเริ่มต้นว่า

“เราจะอธิบายมรรคองค์ 8 ...” (ถ้าอีก 2 คือญาณกับวิมุตเป็น 10) แล้วท่านก็อธิบายไป ให้ปฏิบัติมรรค 7 องค์ ไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งบริบูรณ์อธิบาย ตอนจบว่าเมื่อปฏิบัติสมบูรณ์แล้ว มี อินทรีย์มีผลครบครันแล้ว ท่านก็บอกว่า “บรรดาองค์ทั้ง 7 นั้น สัมมาทิฐิ ข่อมเป็นประธาน ก็ สัมมาทิฐิ ข่อมเป็นประธานอย่างไร คือเมื่อมี สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ จึงพอเหมาะได้ เมื่อมี สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา จึงพอเหมาะได้ เมื่อมี สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ จึงพอเหมาะได้ เมื่อมี สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ จึงพอเหมาะได้ เมื่อมี สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ จึงพอเหมาะได้ เมื่อมี สัมมาวายามะ สัมมาสติ จึงพอเหมาะได้ เมื่อมี สัมมาสติ สัมมาสมาธิ จึงพอเหมาะได้ เมื่อมี สัมมาสมาธิ สัมมาญาณะ จึงพอเหมาะได้ เมื่อมี สัมมาญาณะ สัมมาวิมุต จึงพอเหมาะได้

คุณกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล พระเสขะผู้ประกอบด้วยองค์ 8 จึงเป็นพระ อรหันตประกอบด้วยองค์ 10 ”

เพราะฉะนั้น ญาณกับวิมุตเกิดจากการปฏิบัติมรรค 7 องค์ แล้วเรียกว่า สัมมาสมาธิ ” เพราะสัมมาญาณ สัมมาวิมุตนั้นผนวกรอยู่ในสัมมาสมาธิ

ท่านไม่ได้กล่าวถึงคำว่า “ญาณ” คำว่า “วิมุต” เลย ในการอธิบายวิธีปฏิบัติด้วยมรรค 7 องค์นี้มา และมรรค 7 องค์ ท่านก็ไม่ได้บอกว่าสัมมาสมาธิไปเกี่ยวข้องกับอะไร

สัมมาสมาธิ เป็นความเจริญของจิต เมื่อมีผลเจริญเป็นสัทธินทรีย์ เป็นวิริยอินทรีย์ เป็นสติ นทรีย์ เป็นสมาธิอินทรีย์ เป็นปัญญินทรีย์ ขึ้นมาเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึง “สัทธาพละ” วิริยะพละ สติพละ สมาธิพละ และปัญญาพละ ก็คือจิตตั้งมั่น กับปัญญาตั้งมั่น

2 อินทรีย์ 2 พละ สุดท้ายนี้แหละแข็งแรง ก็จะสมบูรณ์เป็นญาณและวิมุต

จิตตั้งมั่นอะไร ก็กิเลสมันไม่มีแล้ว ตั้งมั่น แข็งแรงแล้วมันก็มีปัญญารู้กิเลสมัน และทั้ง ปัญญาทั้งจิตก็แข็งแรงไปด้วยกัน

ข้อ 280 “คุณกรภิกษุทั้งหลาย บรรดา องค์ทั้ง 7 นั้น สัมมาทิฐิ ข่อมเป็นประธาน ก็ สัมมาทิฐิ ข่อมเป็นประธานอย่างไร คือ ผู้มี สัมมาทิฐิ ข่อมเป็นอัน สัตตมิจฉาทิฐิ ได้ ทั้งกุศล ธรรมลามกเป็นอนกบรรดามี เพราะ มิจฉาทิฐิ เป็นปัจจัยนั้น ก็เป็นอันผู้มีสัมมาทิฐิ สัตตได้แล้ว และกุศลธรรมเป็นอนก ข่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เพราะสัมมาทิฐิเป็นปัจจัยฯ

ผู้มีสัมมาสังกัปปะ ข่อมเป็นอัน สัตตมิจฉาสังกัปปะได้ ..และกุศลธรรมอัน อนก ข่อม ะเจริญบริบูรณ์ เพราะสัมมาสังกัปปะเป็นปัจจัย..

ผู้มีสัมมาวาจา ข่อมเป็น อัน สัตตมิจฉาวาจาได้ ...และกุศลธรรมอัน อนก ข่อมเจริญ บริบูรณ์ เพราะสัมมาวาจาเป็นปัจจัย..(เป็นปฏิสัมพัทธ์กันไปหมด-พ่อท่าน)

ผู้มีสัมมากัมมันตะ ข่อมเป็นอัน สัตตมิจฉากัมมันตะได้...

ผู้มีสัมมาอาชีวะ ข่อมเป็นอัน สัตตมิจฉาอาชีวะได้...

ผู้มีสัมมาวายามะ ย่อมเป็นอันสลัดมิจวายามะได้...

ผู้มีสัมมาสติ ย่อมเป็นอันสลัดมิจจาสติได้...

ผู้มีสัมมาสมาธิ ย่อมเป็นอันสลัดมิจจาสมาธิได้...

ผู้มีสัมมาญาณะ ย่อมเป็นอันสลัดมิจจญาณะได้...

ผู้มีสัมมาวิมุตติ ย่อมเป็นอันสลัดมิจจวิมุตติได้...

ทั้งอกุศลธรรมลามกเป็น อเนกบรรดามี เพราะมิจจวิมุตติ เป็นปัจจัยนั้น ก็เป็นอันผู้มีสัมมาวิมุตติสลัดได้แล้ว และกุศลธรรมอันเป็น อเนก ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เพราะสัมมาวิมุตติ เป็นปัจจัยฯ”

เพราะฉะนั้นที่สรุปให้ฟังให้เห็นได้ว่า พฤติกรรมของการปฏิบัติที่จะเกิดผลเป็นปรมัตถ์ดังกล่าวนี้ เป็นสัมมาญาณ สัมมาวิมุตติ หรือเป็นผลสองในการปฏิบัติมรรค 7 องค์นี้

มรรค 7 องค์นี้คือมรรคองค์ 8 เป็นธรรมะหมวดสุดท้ายในโพธิปักขิยธรรม

สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 เป็นตัวองค์ 3 ของโพธิปักขิยธรรม เป็นภาคปฏิบัติตัวแท้ อยู่ในหลักของมรรค 8 กับโพชนงค์ 7 โดยมีมรรค 8 เป็นตัวที่ทำอยู่ตลอดเวลา (โดยสัมพันธ์กับศีลขั้นต่ำคือศีล 5 – ผู้วิจย)

เมื่อปฏิบัติพระพุทธรเจ้าก็มีอุบายเครื่องออก คือ จะต้องรู้ว่าตนเองอยู่ในฐานะใด เพราะฉะนั้นถ้ายังไม่มีความรู้ ท่านก็ตั้งทฤษฎีไว้ให้แล้วคือมีศีล 5 เป็นพื้นฐานเลย ใครก็ได้ที่ไม่รู้ตัวเองเลยว่าจะมีอินทรีย์ผลอะไร มีกิเลสตัวไหน อย่างไร ก็ เอายากกลางบ้าน คือ ศีล 5 มาเป็นสมาทาน หรืออุบายเครื่องออก แล้วปฏิบัติทั้งกาย วาจา จนมันเกิดผลทางใจเรียกว่า “อธิจิต”

ในการปฏิบัติทั้งกายและวาจา ก็คือจะต้องรู้มิจจาวาจา มิจจกัมมันตะ มิจจอาชีวะ ซึ่งเป็นภายนอกกาย ก็คือในเรื่องของมรรคองค์ 8 อาชีวะ กัมมันตะ วาจา สังกัปปะ องค์ทั้ง 4 ของมรรค โดยเฉพาะ งานเลี้ยงชีพ ถ้าอาชีพมันมิจจาดั้งแต่ กุหนา ลปนา หยาบเลวชั้วก็อันเดียวกันกับ กิเลส

ศีลข้อ 1 กิเลสโทสะมูล ศีลข้อ 2 กิเลสโลภะมูล ศีลข้อ 3 กิเลสราคะมูล ศีลข้อ 4 ต้องบริสุทธิ์ โดยเฉพาะวาจา ศีลข้อ 5 จิตสังกัปปะ ยังมาในกามและพยาบาท จิตของคุณจะแข็งด้านเป็นดินนังมิทัง จิตของคุณจะฟุ้งซ่านเป็นอุทธัจจะกุกกัจจะ คุณต้องเรียนรู้เรื่องนี้

เพราะฉะนั้นในสังกัปปะ ก็บอกกามกับพยาบาทคลุม ๆ ไว้ เป็นมิจจา 3

เมื่อปฏิบัติสังกัปปะ วาจา กัมมันตะ อาชีวะด้วยหลักศีล 5 ก็ต้องตรวจ ท่านบอกเป็นวัตรรูปธรรมว่าอย่าฆ่าสัตว์ ถ้าฆ่าสัตว์มันคือความรุนแรงที่ทำร้ายสัตว์โลกอย่างสูงสุด นั่นคือการปฏิบัติโทสะมูล

ศีลข้อ 2 อย่าโลกเอาของคนอื่นซึ่งเป็นทุจริตกรรม ยิ่งไปโกง ไปทุจริต ไปปล้น ไปฆ่า ไปฉ้อ ไม่เอาทั้งนั้น ต้องอยู่ในศีลข้อนี้เป็นพื้นฐานทุกคน

ศีลข้อ 3 รากะ กาม มีสัญญาในกามก็ประมาณเอาไว้ ถ้าเรื่องเพศอย่างเก่งก็ผิวเดียวเมียเดียวเท่านั้น อย่าไปมากกว่านั้น หรือในเรื่องของกามคุณ 5 ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส

ก็ต้องรู้ว่าตัวเองติดในรูปอะไรกันนักหนาจัดจ้าน

เสียงจัดจ้าน ก็ต้องฟังเสียงไพเราะ ได้ฟังเสียงอย่างโน้น ได้ดูรูป ได้ชมจัดจ้าน ก็ต้องรู้ตัวเองเหมือนกัน ไม่ใช่แต่ในเรื่องเพศ

เรื่องเพศ ก็รวมหมดทั้งกามคุณ 5 ก็ต้องปฏิบัติตามศีลดังกล่าว

ส่วนวิ มั่นก็ปิดไปในเรื่องที่จะเสพ ให้สมโทสะ โลกะ รากะนี้แหละ ไม่มีอื่นหรอก ก็จะต้องอย่าพูดปด เพราะจะต้องได้สมทั้งโทสะ โลกะ รากะ

และสิ่งใดที่ในศีลข้อ 5 ที่มันมอมเมาหยาบ ๆ ที่เป็นการกระทำการงานหรือพฤติกรรมที่ชั่วที่อุดสำหรับแยกเป็นอบายมุข 4 อบายมุข 6 ซึ่งเมื่อมาแยกแล้วมันมี 7 เพราะมันซ้ำกัน

แต่แท้จริงต้องเข้าใจนัยสำคัญให้ได้ว่า ในพฤติกรรมที่มันอาศัยที่จะไปประเริงอบายมุขนี้ มันระเริงสุข ในเรื่องอะไรที่ไร้สาระ การพนัน เทียวเตร เฮฮา สำเร็จสำราญ เรื่องของกีฬา เกมส์ อะไรต่าง ๆ นานา ซึ่งมันปรุงแต่งวิวัฒนาการขึ้นมา จัดจ้าน หยาบคาย หลากหลายมากเหลือเกินแล้วหลงกันว่าเป็นความเจริญ หลงกันว่ามันพัฒนาไปไกล กีฬาก็กีฬาของโลก เกมส์ชิงระดับโลก ไร้สาระทั้งนั้นเลย ถ้าเราไม่รู้มันก็ไม่รู้ว่าจะหยุดอะไร มีแต่ไปกินเหล้าอย่างเดียว เพราะในสมัยโบราณไม่มีอะไรมอมเมาให้มากมายอะไร มีน้ำเมาชนิด ๆ หน่อย ๆ เกมส์อะไรต่าง ๆ นานาก็ไม่คืดคืดเหมือนทุกวันนี้ การพนันก็ไม่ได้คืดคืดอย่างทุกวันนี้ อะไรอย่างนี้เป็นต้น

หุ้น การพนันระดับโลก ถ้าไม่หยุดไม่มีความเข้าใจก็จมอยู่ตรงนั้นแหละ เพราะฉะนั้นจะต้องเข้าใจรู้ทันสิ่งเหล่านี้ทั้งหมด แล้วจะต้องหยุดในศีลข้อ 5 (อบายในศีลข้อ 5 ที่สัมพันธ์กับมิฉลา อาชีวะในมรรคองค์ 8 – ผู้วิจย)

กุหนา ลปนา ยังเลียงชีพอยู่ด้วยหุ้น ซึ่งเป็นการพนันที่ใหญ่ยิ่ง ทั้งจับซ่อนลึกซึ้งและหลงหลอกกันว่าเป็นเรื่องผู้ดี คนระดับสูงเท่านั้น คนชั้นสูงเท่านั้นที่เล่น นั่นแหละชั้นสูงที่ชั่วที่เลว ทำลายสังคม ทำลายมนุษยชาติ เป็นจุดที่เอาเปรียบที่สุดแล้วก็ทำให้คนได้รับทุกข์ที่สุด เพราะมันหอบไว้ที่ตนเอง ปรุงแต่งกันเองอยู่ในคนไม่กี่กลุ่มไม่กี่คน แค่ 1 ล้านคนก็ไม่ถึงมั้งจาก คนทั้ง โลก แล้วอีกตั้ง 6,000 กว่าล้านคน รับกรรมรับเวรจากคนเหล่านั้นที่ไปกักตุนไว้หมดเลยและหมุนเวียนกันอยู่ในนั้น มีสิทธิ์เอาไปหมุนไปใช้ คนอื่น ๆ ไม่ได้เกี่ยวข้องเลย เป็นเรื่องของหุ้น เป็นทรัพย์ที่จะใช้กันเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่ง ถ้าเราไม่มีความรู้แบบนี้เราก็ไม่รู้ว่าศิลข้อ 5 นี้มันคืองานอะไรที่เป็นขอดอบายมุข

ไปมัวมาเล่นเกมแข่งขันพนันกันอยู่ตลอดเวลา แล้วก็เอาเวลาไปฟุ่มเฟือย ไปหัด ไปฝึก อบรมมุขที่
ทำลายสังคมประเทศชาติทั้งนั้น เอาแรงงานมากกว่าตีหมาล้างส้วมยังดีกว่า อย่างนี้เป็นต้น

เพราะฉะนั้นจะต้องเข้าใจและอธิบายกันให้ปัญญาชนเข้าใจ และก็ต้องรู้ว่ากุหลาบ ลปนา
คืออะไร

สำหรับผู้ที่มีสติแล้วต้องหยุด ต้องตรวจสอบว่า กุหลาบ ลปนา คืองานอาชีพอะไร เช่น
ที่เรายกตัวอย่างการเล่นหุ้น เล่นเกมส์กีฬาหรือมหรสพอะไรที่มันจัดจ้านสูงในระดับที่ทำเงิน มาก
เช่น ไมเคิล แจ็กสัน หรืออะไรพวกนี้ก็แล้วแต่ แม้แต่เรื่องของกิจการธุรกิจ เช่น บิลเกตต์ อะไรก็
แล้วแต่ อย่าไปร่วมหุ้น อย่าไปอะไรกับเขาเลย ถ้าจำเป็นก็ต้องยอม แต่อย่าไปส่งเสริม แม้สิ่งที่สร้าง
ขึ้นมาจะมีประโยชน์คุณค่าต่อสังคมมนุษยชาติ แต่ทำไมเราต้องไปเสริมให้มันรวยขึ้นมาอีก
เพื่อที่จะชูดริคคนอื่น โดยกฎ ระเบียบหรือหลักเกณฑ์ที่มันตั้งขึ้นมาก็ตาม เพื่อจะเอาเปรียบ ไม่รู้จัก
หยุดจักหย่อน เพราะฉะนั้นถ้าจำเป็นที่จะต้องใช้เครื่องมือนี้ก็ใช้อย่างประหยัด ไม่ต้องไปฟุ่มเฟือยให้
มันชูดริคไปหมด ถ้าสามารถที่จะต้านเขาได้ก็ต้าน อย่างนี้เป็นต้น เราก็ต้องรู้ว่าเราไม่ส่งเสริม
อะไรที่มันเป็นประโยชน์คุณค่าเราก็เอามาใช้ประโยชน์คุณค่า แต่ถ้าไปร่วมหุ้นร่วมทุนอยู่กับบิลเกตต์
ก็เป็นอบายมุข อย่างนี้เป็นต้น

ต้องเข้าใจอาชีพที่เป็นมิจฉาอาชีพะ 3 ข้อ คือเนमितตกตา นิปเปสิคตา ลาเภณลาภัง นิชิคิง
สนตา เป็นอาชีพของคนปฏิบัติธรรม ที่เริ่มต้นจากปุถุชนมาเป็นโสดาบัน

เนमितตกตา หมายความว่าไม่มีศีลแล้ว อยู่ในภระณะ 15 แล้ว ตั้งต้นปฏิบัติธรรมแล้ว มี
ไตรสิกขา มีภระณะ 15 แล้ว ก็ต้องรู้วิธีปฏิบัติโพธิปักขิยธรรม 37

โพธิปักขิยธรรม 37 ไม่มีคำว่า ศีล เพราะคำว่าศีลนั้นแยกไว้แล้ว ว่าทุกคนต้องมีศีล
เพราะเป็นอุบายเครื่องออก

ไปติดเล่นหุ้น ไปลงทุนอยู่กับบิลเกตต์ เพราะ มันได้เปอร์เซ็นต์ ได้เงินปันผลสูง
เหลือเกิน มันต้องตัดใจ ต้องละเว้น ต้องขาด ต้องอ ารติ วิรติ ปฏิวิรติ ต้องเวรมณี ต้องเว้น ต้องขาด
ต้องหยุดเอา ให้กิเลสมันดับคูชิ นั่นแหละคือวิธีปฏิบัติ พอไม่ให้มัน ก็จะเห็นความเป็นสัจวันรคของ
คุณ ดิน ! เสียขาย เสียขาย อยากได้ อะไรก็แล้วแต่ อบรมมุขที่ยกตัวอย่างมาหรืออบายมุขขนาดใดก็
แล้วแต่อินทรีย์พละของคุณ ก็ต้องเลิกมา

เพราะฉะนั้นอุบายเครื่องออกสำคัญ วิธีปฏิบัติของพระพุทธเจ้า ต้องมีศีล ต้องมี
หลักเกณฑ์ที่สมาทาน ต้องหยุด ต้องอ ารติ วิรติ ปฏิวิรติ ต้องเว้น ต้องขาด ต้องเวรมณีมา ของใคร
ของมัน ได้อะไรต้องเอาอันนั้น แล้วแต่บุคคล

เพราะฉะนั้นศีล ก็เป็นหลักของแต่ละบุคคล

แต่สติปัญญา 4 โภธิปักขิยธรรม 37 เหมือนกันทุกคน จรรณะ 15 ก็เหมือนกัน ทุกคนนั้นแหละ ก็คือต้องมีศีล (ใน โภธิปักขิยธรรม - ผู้วิจิตร)

ไตรสิกขาแยกออกมาแล้ว ศีลจะเจริญกับภาคปฏิบัติไปเรื่อย ๆ เป็นอินทรีย์ เป็นพลังสูงขึ้น ๆ มีส่วนแห่งบุญ ให้ผลแก่ขั้นสูงขึ้นไปเรื่อย ๆ เป็นเสขบุคคลขึ้นไปเรื่อย ๆ คือจิตเจริญ อริจิตเจริญ โดยมีปัญญาเป็นตัวกำกับรู้ เป็นยาคำแทรกอยู่ตลอดว่าศีลบกพร่องไหม ผิดพลาดไหม ได้ผลไหม มีอุปบายเครื่องออกแล้วทำให้ขัดเกลากิเลสได้จริงไหม ดีไหม ปัญญาแม้จะรู้ว่าขัดเกลากิเลสได้แล้ว อารมณ์เป็นอย่างไร อารมณ์มันหลุดพ้น อารมณ์มันว่างไปจากกิเลสแล้ว มันยังตะหงิดๆ มันยังอยากได้ มันยังโหยหา มันยังอะไร อยู่ ก็ต้องอ่านไปทั้งหมด ตรวจสอบให้ทั้งหมดด้วย ตรวจสอบทั้งคุณภาพของอริศีล ตรวจสอบทั้งคุณภาพของอริจิต ปัญญาของคุณเจริญ เพราะคุณตรวจสอบความรู้เท่า รู้ทัน ของอริศีล ศีลที่เจริญขึ้น จิตที่เจริญขึ้น ก็คืออริปัญญา ปัญญาที่เจริญขึ้นตาม

เพราะฉะนั้นเมื่อปฏิบัติหลัก 3 ไตรสิกขา อริศีล อริจิต อริปัญญา ก็คือการปฏิบัติศีลที่จะเขยิบขึ้นไปเป็นลำดับ ๆ

แรกถือศีล 5 เวลาปฏิบัติคือปณณกปฏิบัติ ก็ต้องสำรวจอินทรีย์ ก็ต้องมีผัสสะ ต้องมีปฏิจสมุปปาท ต้องมีปัญญานาม จนกระทั่งเห็นนามเห็นรูป แยกนามแยกรูปเป็น เพราะทุกผัสสะมีอายตนะ

อายตนะเป็นสะพานต่อเชื่อมการรับรู้ ตากับรูป หูกับเสียง จมูกกับกลิ่น ลิ้นกับรส อะไรพวกนี้ และผัสสะนั้นก็เกิดเวทนา

เมื่อเกิดเวทนา มันก็มาประชุมกัน สโมสธนา ตามหลักของมูลสูตร

ฉะนั้นเมื่อปฏิบัติธรรม มีฉันทะ มีการปฏิบัติเป็นมูล

มนสิการ เป็นแดนเกิด แดนเกิดก็ตรงที่การปฏิบัติ

อะไรเกิด จิตเกิด

โอปปาติกะ โยนิ จิตเกิด

จิตคนสามัญ ที่ยังมีอวิชชาเป็นต้นทาง ไม่รู้จักสังขาร ไม่รู้จักวิญญาน ในทางโลกุตระ แต่รู้วิญญานตามเทวนิยม ว่าวิญญานคือออกจากร่างไป วิธีปฏิบัติ ก็มานั่งสมาธิ สะกดจิตเข้าไปให้ดับ ๆ ๆ ๆ ก็ได้แต่ ดับ ๆ ๆ ๆ ไม่ได้รู้จักวิญญานที่แท้จริงเลย

เพราะฉะนั้นใครสามารถที่จะแยกวิญญาน อ่านวิญญานให้รู้ว่า อ้อ !นี่มันปรุงแต่ง มัน สโมสธนา มันเป็นองค์ประชุมมาตั้งแต่กายในกาย ที่เป็นอุปาทายรูป แล้วไปโยงเกี่ยวกับข้างนอก เป็นกายิกสุข กายิกทุกข์ อะไรเกิดมาจากข้างนอก สัมผัสทางตา หู จมูก ลิ้น กาย เข้ามาจนมาถึงข้างใน พอมาเป็นกายในกายเป็นร่างกาย เป็นตัวองค์ประชุมที่รวมลง

สโมสรรณา คือองค์ที่รวมประขุม รวมลงประขุมลง มันเป็นตัวจิต จิตตัวนี้มันจะเรียกว่า เป็นองค์ประขุม แล้วสังขารกัน เป็นผีหรือเป็นเทวดา ถ้าเป็นผีมันก็ทุกข์ ถ้าเป็นเทวดามันก็สุข

ในภาษาวิชาการ เป็นเทวดาก็คือสุขเวทนา เป็นผีก็คือทุกข์เวทนา

แล้วก็ดูว่าในทุกข์มีอะไรเป็นเหตุ ในสุขมันมีอะไรเป็นเหตุ

เหตุที่มันให้สุข เพราะมันสนใจในกิเลส ในตัณหา พอได้เสพมันก็สุข ไม่ได้เสพมันก็ทุกข์

เพราะฉะนั้น อุบายเครื่องออกคือ เอ็งติดเข้าไปไม่ให้เอ็ง มันจึงเห็นกิเลสคืน มันจึงเห็นตัว ตัณหา ผีตัวเดียว มันยังไม่กลายเป็นเทวดาเลย เพราะมันไม่ได้สุข มันคืนพราด ๆ มันจะเอา มันอยาก ๆ ๆ เป็นเปรต เป็นนiryภูมิ เป็นปิตตวิสัยภูมิ นั่นแหละตัวเหตุ ตัวสมุทัยอริยสัง มาตัวนี้ กำจัดตัวนี้

เพราะฉะนั้นการรู้นามรูป มีญาณแยกนามแยกรูปได้ มีนามรูปปริจเจทญาณ แยกได้เป็น นั้นเป็นนี้ มีเหตุมีปัจจัย สามารถที่จะแยกเป็นปัจจัยปริคคญาณ แล้วก็สามารถที่จะรู้ปัจจัยของตัวที่ทำให้สุข ทำให้ทุกข์ได้แล้ว รู้จักตัวที่จะกำจัดได้ แล้วก็กำจัดด้วยวิปัสสนาวิธิ ด้วยวิกขัมภนวิธิ หรือ สมณะวิธิ กดข่มมันคือ ๆ โดยปกติการ กดข่มมัน มีเป็นอัตโนมัติอยู่แล้ว คนมีมารยาท ในสังคมนี้ ก็ล้วนกดข่มทั้งนั้นแหละ แต่ ต้องใช้ปัญญาญาณ พิจารณาให้เห็นเป้ำชัด ว่ามันไม่ใช่ของจริง มันไม่มีของจริง มันไม่มีตัวจริง มันตัวปลอม มันอนัตตา

เพราะฉะนั้นจะเห็นได้แม้ในชั่วแวบชั่ววาบ มันก็เปลี่ยนแปลงไป มันก็เคลื่อนไป แม้มัน จะมาเกาะกุม จับตัวเป็นคนเป็นตัว หรือเป็นขน เป็นผม เป็นฟัน เป็นหนัง หรือเป็นอะไรก็ตาม เช่น แม้ฟันมันจะแข็งขนาดไหน มันก็ต้องสลายเปลี่ยนแปลงไปทั้งนั้น ไม่เที่ยง เป็นความรู้ที่เรารู้ว่าอะไร มันก็ไม่เที่ยง

นามธรรม มันก็ไม่เที่ยง

วัตถุธรรมขนาดจับตัวกันเป็นฟัน มันก็ยัง ไม่เที่ยง ขน มันก็ไม่เที่ยง พอทิ้งไว้นานๆ เป็น ฟันๆ หมิ่นๆ แสน ๆ ปีก็ตาม มันก็ต้องสลาย เพียงแต่ทำให้เราเข้าใจว่าเอาละ ! เราเห็นผมคนตั้งหมื่น ปี แสนปี ล้านปีสลาย แต่อายุเราไม่ถึงแสนปี ล้านปี ขนของคุณหรือของใครที่ปัจจุบันนี้ มันจะไม่ สลายให้เห็นทันตา แม้แต่เล็บที่เห็นสลายง่ายๆ เราก็ต้อง รู้ ว่ามันไม่มีอะไรคงทน มันก็ จะสลายก็ เปลี่ยนไป ไม่เที่ยง นอกจากไม่เที่ยงแล้ว ในกรณีของตัวอย่างเรื่อง เล็บมันก็ไม่ได้ทำให้ทุกข์เท่าไร ไร ฟันมันก็ไม่ทำให้ใครทุกข์เท่าไร นอกจากในกรณีมันหลุด มันร่วง มันปวด มันอะไรไป ผมและขน ตัดมันทิ้งก็ไม่เป็นไร นอกจากมันติดอยู่กับเซลล์ มันก็จะเจ็บ ก็ปวดบ้าง ก็เท่านั้นเอง พิจารณาไป จนกระทั่งเนื้อหนังเน่า อะไรก็แล้วแต่ มันเปลี่ยนแปลงไปทั้งนั้น ท่านก็อธิบายไปเยอะเยอะ ในอานาปาน สติสูตรก็ดี มหาสติปัฏฐานสูตรก็ดี ขยายให้พิจารณาต่าง ๆ นานา ให้เกิดความรู้ว่ามันไม่มีอะไรเลย

ศัพท์ ชัมมา อนัตตาคติ มันไม่มีอะไร ธรรมะทุกอย่าง อนิจจัง “สม“(อ่านว่า สะ-มะ) ทุกอย่าง จริง ๆ มันก่อให้เกิดทุกข์ทั้งนั้น ถ้ายังมีตัวมีตนอยู่ชาติปีทุกข์า ยังไม่สูญดับไปหมด ยังมีความรู้สึก ก็ยังมีเวทนา สัญญา สังขารอยู่ มันก็ยังมีทุกข์ทั้งนั้นแหละ

ทุกข์ขอรียสัจ คือทุกข์ที่เราไปยึดติด เป็นตัณหา อุปาทาน อันนี้ คือขอรียสัจ ไม่ใช่ทุกข์ที่เลี้ยงไม่ได้

ทุกข์ที่เกิดจากขั้น 5 ต้องมีรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ มันเป็นภาวะ เป็นทุกข์ เช่น ทุกข์ต้องหาข้าวให้มันกิน ทุกข์ต้องหางานดี ๆ ให้มันทำ อย่างนี้เป็นต้น เป็นอาหาปริเขตต์ทุกข์ ทุกข์อย่างนี้เป็นทุกข์ที่เลี้ยงไม่ได้ ถ้ายังมีร่าง มีกาย มีขั้น 5 จึงไม่ใช่ทุกข์ขอรียสัจ

ทุกข์ขอรียสัจ คือทุกข์ในการไปยึด ไปติด ไปถือ อยากได้สิ่งที่รัก สิ่งที่รักพลัดพรากไปต่าง ๆ นานา เป็นทุกข์ที่เกิดจากกิเลสตัณหา

เพราะฉะนั้น เมื่อเราปฏิบัติก็ทำให้หมดทุกข์ขอรียสัจได้

วิธีปฏิบัติ ก็ปณณกปฏิบัติ พระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นการปฏิบัติที่ไม่ผิด อปณณกะ (โดยเรียนรู้จากอาหาร 4 – ผู้วิชัย)

ไม่ใช่วิธีไปนั่งหลับตา ท่านสอนลัทธิของท่าน ท่านสอนศาสนาของท่าน ท่ามกลางศาสนาที่ไม่ได้สอนอย่างนี้ เขาสอนแบบอื่น ไปนั่งหลับตา ไปปฏิบัติอะไรต่าง ๆ นานา นั่นผิดหมด

ต้องมารู้จักอินทรี 6 ตำรวมอินทรี มีศีลเป็นที่ตั้ง เป็นหลักเกณฑ์ของแต่ละฐานะ (ศีล 5, ศีล 8, ศีล 10 เป็นต้น) เปิดหูเปิดตา แล้วต้องพิจารณาโทษเนมัตตัญญุต ในสิ่งที่เกี่ยวข้องอาศัยอยู่ คือโทษนะ อุปโลก หรือบริโลก อาหารการกินนี้แหละเป็นตัวสำคัญในปุตตมังสสูตร

อาหาร 4 (1.กวฬิงการาหาร 2.ผัสสาหาร 3.มโนสัญเจตนาหาร 4.วิญญาณาหาร-ผู้วิชัย) อาหารคือ กวฬิงการาหาร จะต้องเรียนรู้อาหารในกาม สัมผัสตา หู จมูก ลิ้น กาย มันไปปรุงกันอยู่ เป็นกิเลสทั้งนั้น เพราะฉะนั้นคนไม่รู้ยังไม่บอกว่าการกินอาหารไม่อร่อยเป็นทุกข์ นั่นแหละไม่ได้บรรลุนิพพานอีกหลายชาติ อีกก็ชาติก็ไม่ได้บรรลุ เพราะฉะนั้น **ต้องรู้จะไปหลงรสอร่อย** พวกนี้แหละสัมผัสแล้วมันเป็นสุขอย่างนั้นอย่างนี้ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และใจ เรียนรู้กาม กวฬิงการาหารให้รู้กาม ถึงจะรู้ความใคร่ความอยาก เพราะสัมผัสพวกนี้แล้วก็ทุกข์ เป็นสุข เมื่อสามารถรู้เหตุ รู้ปัจจัย รู้กิเลส เกิดกามแล้ว กามก็มีตัณหา ภาวตัณหาไม่ใช่วิภาวตัณหา

กาม ก็มีรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ทั้ง 5 เกิดจากทวารที่สำรวมอินทรี 6 และแม้ในที่สุดข้างในมันคือ รูปภพ อรูปภพ

กาม ก็คือ กามภพ รูปภพ อรูปภพ

ให้เรียนรู้กาม ในเรื่องของอาหารพวกนี้ในการบริโภค รู้จักว่าอาหารมันมีความมัวเมาแต่ มันก็ต้องกินเพื่อ ยังชีพ คนถูกหลอกมากมาย ไม่เหมือนสัตว์เดรัจฉาน มันไม่ถูกหลอกมาก มันมี

สัญชาติญาณ อะไรมันกินได้ มันกิน มันไม่เคยเลือก แต่คนนี่นะมันช่างเลือกมาก มันก็เลยถูกหลอกว่าอันนี้ดีกว่า อันนี้สุกว่า เพราะฉะนั้น เมื่อเราพิจารณาเป็น ก็จะลดกิเลสได้ จนกระทั่งลดกิเลสได้ก็ จะเห็นความจริงว่า โห้เอ๊ย ! สุขอย่างนี้ อร่อยอย่างนี้ รสอย่างนั้น กลิ่นอย่างโน้น มันหลอกแท้ ๆ เลย แค่เรากินเอาแต่สาระนั้น ไม่ต้องไปชื่น ไม่ต้องไปทุกข์ ไม่ต้องไปผลัดไปดูครุสที่มันสมมุติกันอย่าง นั้นๆ ชีวิตมันก็แข็งแรง ชีวิตมันก็อยู่รอด ชีวิตมันก็ไปได้ เหมือนสัตว์ทั้งหลาย เพราะ มันก็ไม่ได้ หลงไหล ไม่หลงคิด หลงยึดมันมาก เพื่อเจ้า โง่เหมือนคน ถ้าไม่ได้ไปเข้าใจผิด มัน ไม่ทุกข์ มีน้อยก็สบาย กินง่าย อยู่ง่าย ไปง่าย เลี้ยงง่าย สุภระ ถ้าพิจารณาเรียนรู้กาม แล้วเรียนรู้การดับทุกข์ มีผัสสะ ในอาหาร 4 มันจะเกิดจากผัสสะ ไม่ว่าจะอุปโภค หรือว่าบริโภค มันจะมีผัสสะ มีผัสสะก็ให้เรียนรู้ เวทนา

ผัสสะคือเวทนาที่เป็นอารมณ์สุขอารมณ์ทุกข์ ในเวทนามีมีตัณหา เมื่อมีผัสสะแล้ว ตัว มโนสัญเจตนาหรืออาหารที่เป็น มโนสัญเจตนา ก็คือจิตมุ่งหมาย มันมีทิศทางที่จะไปอะไรต่อ อะไรของมนุษย์ ซึ่งก็คือการมุ่งหมายไปในกามตัณหา มุ่งหมายให้เป็นอย่างนั้น ต้องการให้เป็นอย่าง นี้ คือตัณหาทั้งนั้น

อยากได้มาเสพ ก็คือกามตัณหา เสพทางตา หู จมูก ลิ้น กาย
 เสพทางใจ ก็คือภวตัณหา รูปภพ อรูปภพ เป็นรูปตัณหา อรูปตัณหา
 เพราะฉะนั้น ในการลิ้มตา สัมผัสทางตา ถ้าไม่เรียนรู้กิเลสพวกนี้ กามก็ดี ตัณหาที่ดี ไม่ เรียนรู้ก็ไปไม่รอด

ถ้าเรียนรู้ในขณะที่ลิ้มตา กามภพ กามตัณหา กิเลสจะมาจาก ตา หู จมูก ลิ้น กาย กลับตาก็ รู้ว่าอยู่ในรูปภพ อรูปภพ

กามเกิดจากการสัมผัสจากข้างนอก ส่วนข้างในคือสัมผัส เป็นรูป เป็นอรูป
 อรูป ก็ละเอียดขึ้นกว่ารูป
 เพราะฉะนั้น ถ้าเราเรียนรู้ตัวตัณหาของรูป กับอรูป ทำให้หมดทั้งรูปและอรูป หมดทั้ง กาม ก็หมดตัณหาทั้งนั้น

เพราะฉะนั้นจะต้องเรียนรู้ คือมโนสัญเจตนาหรืออาหารที่ต้องการดับภพ ทั้งกามภพ รูปภพ อรูปภพ เมื่อเราดับภพทั้งหมดได้แล้ว ไม่มีภพ

ตามปฏิจกสมุปบาท จะดับภพได้ ก็เพราะว่าเราหมดตัณหา หมดความอยากมาเสพ กามก็เอามาเสพมาเสวย เป็นกามาจรมันก็จะแสวงหาอยู่ในความอร่อยหรือความที่ติดยึด รูปภพ อรูปภพ ก็เป็นรูปาวจร อรูปาวจร เมื่อไม่แสวงหาสปรุงแต่ง รสปรุงแต่งเป็นรส เป็นอัสสาทะ ได้เข้าใจอัสสาทะ เข้าใจรสทั้งกามทั้งภพ

เพราะฉะนั้นอนาคามีหมดคาม หมดแล้วภายนอก เหลือแต่เศษของรูปภพ อรูปภพ เป็นรูปตัณหา อรูปตัณหา นิด ๆ หน่อย ๆ พลิ้วๆ พรายๆ มันไม่เกิดทำความลำบากให้แก่ใครแล้ว แต่ยังมีตัวการ ตัวเศษฐิติเท่านั้นเอง ก็จะต้องเรียนรู้แล้วก็ล้างมันให้หมด จนหมดรูปราคะ อรูปราคะ เหลือมานะ แปลว่า ถือดี ถือตัว

คุณมีดี ดีจริง ๆ แต่พระอนาคามี ก็เรียนรู้ ความ ถือตัว ถือดี มาตั้งแต่หยาบแล้ว หมดมานะ ความถือดี ถือตัวแล้ว เหลือเศษฐิติที่อธิบายไปแล้ว

อุทซจะตัวปลาย อุทซจะสังโยชน์ คือ อากิญจัญญายตนะ ก็เรียนรู้ตรวจมันไป ตรวจอากิญจัญญายตนะให้หมด อย่าให้หล่น อย่าให้เหลือเศษของความไม่รู้อะไร แล้วก็ตรวจ เนวตัณญานาตัณญายตนะ

ตัณญาวทิตตัง นิโรธัง โหติ ทำตัณญากำหนดรู้ เคล้าเคลียอารมณ์ทุกอย่าง ตรวจสอบแบ่งแยกให้ครบ จนรู้ว่ามันนิโรธสนิทหมดแล้ว ตัวที่จะดับ ดับ ไม่เหลือ พันอวิชาสังโยชน์ พันอวิชาสวะสิ้นจนเกลี้ยง นั่นจึงจะเป็นการตรวจสอบการปฏิบัติที่สมบูรณ์

ความมัวเมาในอาหาร มัวเมาในเรื่องของกาม มัวเมาในเรื่องของคัมภีร์ต่าง ๆ ที่เป็นเหตุถึงดับหมด

กิเลส ตัณหา กับอุปาทานเป็นตัวเดียวกัน มันเป็น synonym ที่เรียกแทนกันในคนละฐานะ

กิเลส เป็นคำที่เรียกในฐานะสามัญนาม หรือจะเรียกว่าตัณหา หรืออุปาทานก็ได้ เมื่อจับตัวมันได้ ที่จับได้เพราะมันมีลีลา เมื่อฆ่าตัณหา อุปาทานก็ดับ

ตัณหา เป็นตัวกิเลสที่เคลื่อนไหวเป็นพลังงานจร อุปาทาน เป็นกิเลสที่เสถียร มันเป็นตัว STATIC ตัวนิ่ง เป็นตัวหยุด เป็นพลังงานศักย์

หมดตัณหา อุปาทาน ก็จะขึ้นมา ค่อย ๆ เหลือเล็กเหลือน้อย จนกระทั่งสุดท้าย เหลืออาสวะหรืออนุสัย จับตัวอาการมันได้ ก็เป็นตัณหา เป็นตัวปลาย เป็นอาสวะหรืออนุสัยตัวปลาย กำจัดกิเลสตัวสุดท้ายได้หมด มันก็หมดทั้งตัณหา หมดทั้งอุปาทาน

เมื่อตัณหา อุปาทานหมด ภพก็ไม่มีชาติก็ไม่มี

ชาติภพในที่นี้ ไม่ได้หมายถึงชาติภพของร่างกาย ที่จะมาเกิดทางร่างกาย แต่เป็นชาติภพของจิต เจตสิก

และลึกเข้าไปกว่านั้นอีก ก็คือชาติภพของจิต เจตสิกที่เป็นอกุศลจิต อกุศลเจตสิก ไม่ได้หมายความว่า กุศลจิต กุศลเจตสิกดับไปด้วย อกุศลจิต อกุศลเจตสิกดับสิ้น กุศลมันจะเหลือเป็นจิตวิญญาณแท้ ๆ เป็นจิตวิญญาณบริสุทธิ์ ผู้มีจริงจะรู้ว่าจิตวิญญาณ นั้นบริสุทธิ์ และจะรู้ถึงตัณหาว่ามันเป็นยางเหนียว มันเป็นตัวกำกับความยังอยู่

เพราะฉะนั้นถ้าเพื่อที่เราเองรู้แล้วว่า ยางเหนียวตั้งแต่เป็นกามตัณหา เป็นรูปภพ อรูปภพ ตั้งแต่เป็น รูปภพเล็ก ๆ ละเอียด ก็รู้ยางเหนียว ทำยางเหนียวดึงไว้จนกระทั่งปล่อยคลาย เป็นมูญ จิตุกัมมตาญาณ มีญาณที่ปล่อยคลาย จะรู้ว่าปล่อยคลายเป็นอย่างนี้ ทำยางเหนียว หรือทำตัณหาให้เป็นนิวตรอน เป็นภาษาวิทยาศาสตร์ ทำได้หมด เพราะฉะนั้นเมื่อจิตวิญญาณของคุณไม่มีมโน สัตถเจตนาหารในระดับวิภวตัณหา จะไม่ให้มันมียางเหนียวในระดับสุดท้ายในกุศลจิตที่คุณอาศัย พระพุทธเจ้าจึง ได้ตรัสว่า สุดท้ายเรามีแต่เพียงอาศัย มีไว้สำหรับเพียงเพื่อความรู้และเพื่ออาศัยทำ ประโยชน์ เมื่อจะหยุดทำประโยชน์ หยุดแล้วไม่ต้องรู้ ไม่ต้องมีวิญญาณ ไม่ต้องมีอะไรอีก ก็จะรู้จัก การทำตัณหาเป็นนิวตรอน วิภวตัณหาที่ทำได้ เพราะฉะนั้นจะทำสัญญาเป็น ทำสลายตัวเป็น สุดท้ายก็ ไม่มีอะไรเหลือได้

เป็นพระอรหันต์ ก็ทำเป็นมาตั้งแต่กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา มโนสัตถเจตนาหาร ที่เป็นยางเหนียว ทำมาตั้งแต่กาม พยาบาท จนรูปและอรูปที่ขนาดอากิญจัญญายตนะ ขนาดอุทซังจะ กุกุกจะ ชูลีสสุดท้าย ก็ทำไร่ยางเหนียวได้จนสุดท้าย จนคุณรู้ หมด ไม่รู้ไม่ได้ เพราะเนวสัตถญาณา สัตถเจตนาหาร ขนาดต้องรู้ว่าการทำยางเหนียวสุดท้ายที่ละเอียดที่สุดก็ทำได้หมดแล้ว เก่งแล้ว

เมื่อจะปรินิพพาน ก็ไม่ต้องมีมโนสัตถเจตนาหาร ไม่มีภพ ไม่มีชาติ ภพที่มีคือภพที่ สร้างเอง มาอาศัยเอง เพราะไม่ได้สร้างด้วยอุปาทาน แต่สร้างด้วยสมาทาน สร้างด้วย “สม” (อ่านว่า สะ-มะ) ของคุณเอง คุณเป็น “สมณะ” เป็นผู้สงบ สนิทจริงแล้ว ก็สร้างภพของคุณมาอยู่เฉย ๆ เพื่อ ทำงานให้แก่โลก ไม่ได้ไปทำอะไรเอาอะไรจากใครในโลกเลย แล้วคุณจะสลาย ใครจะมาห้ามอะไรได้ นี่คือสุดยอดของสังขารที่ทั้งหมดที่หยุดยอด

(สรุปผลการปฏิบัติจรณะ 15 วิชชา 8 ที่สัมพันธ์กับ โปธิปักขิยธรรม 37 แล้วตรวจสอบ ผลด้วยญาณ 16 – ผู้วิจัย)

เพราะฉะนั้นการปฏิบัติในอปัลณกปฏิบัติปา 3 นี้แหละ ชาคริยะมันคือความตื่นจากโลกีย์ ตั้งแต่หยาบไปจนกระทั่งถึงละเอียด อยากในกามภพ อยากในรูปภพ อรูปภพ รู้จักหมด

เทวดาโลกีย์ ก็คือสัตว์นรกโลกีย์ คือสมมุติเทพ

เทวดาในโลกุตตระ ก็คืออุปปีตติเทพ ที่เจริญขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงวิสุทธิตเทพ ก็คือพรหม

รูปพรหม ก็คือผู้ถึงอุเบกขา ตรวจอุเบกขาไปเป็นอรูปพรหม ก็คือ ตรวจสอบสมบุรณ์

ที่สุด

เพราะฉะนั้นในความไม่ตื่นจากความ เป็นโลก ๆ เมื่อยู่กับโลก นั่นคือ ความไม่ตื่น คุณ สามารถตื่นได้แล้วจากโลกอบาย จากโลกกามารม ณ์ จากโลกธรรม จากโลกอัต ตภาพ หรือโลก อัตตา ตั้งแต่โอพาริกอัตตา มโนมยอัตตา จนกระทั่ง อรูปอัตตา เสร็จหมด คุณ ตื่นจากอันนี้มาได้ด้วย

การปฏิบัติสํารวมอินทรีย์ กับโทษเนมัตตัญญาตา คุณจึงหลุดพ้นแล้วก็ตื่น หลุดพ้นแล้วก็ตื่น แล้วก็หลุดพ้น

การตื่น การหลุดพ้น ก็เกิดจากสัทธิธรรม 7 แล้วก็เกิดสะสมลงเป็นพลังงานของฌาน พลังงานของฌาน คือพลังวิมุตที่จะเกิดไปเรื่อย ๆ

วิชา 8 จะเป็นตัวรู้มาตลอดสายของจรณ ะ 15 ทั้งหมด รู้มาตลอดสายที่ปฏิบัติที่ประพฤติ

โทษปักจยธรรม ก็จะมายายภาคประพฤติปฏิบัติ

เพราะฉะนั้นในสัทธิธรรม 7 คุณจะเชื่อเพราะคุณปฏิบัติเป็นกุศล

ในภาคปฏิบัติ เมื่อคุณเองยังเป็นฐานะของเสขบุคคล เป็นโสดา ก็ต้องเรียนรู้กิเลส กิเลสมันมี คุณอายุ (หิริ) บางทีคุณก็ละเมิดอยู่ เป็นเนมิตตกตาในภาคที่คุณบกพร่อง ผู้ที่ไม่เอาแล้ว กุหนา ลปนา อาชีพแบบนั้น แล้วหันมา เลี้ยงชีพในทางที่มีศีลมีธรรม ขึ้นมา อยู่ในสุจริตธรรม แม้จะมีความโลภ ความเสพในกามบ้าง คุณก็ทำได้ในระดับนี้ ตั้งศีลไปตามฐานะ

เมื่อละเมิดศีลที่สมาทาน ก็จะต้องละอายุ ต้องรู้ ต้องมีมารยาทกับการปฏิบัติธรรม ต้องสำเนียงก สัจวร

เพราะฉะนั้น หิริ ก็คือมีลำดับของอินทรีย์พลังของความละอายต่อความผิด ละอายต่อบาปขนาดหนึ่ง

สูงขึ้นมาเป็นโอดตปปะ ก็คืออินทรีย์ กำลังของความกลัวต่อบาป ต่อความผิดนั้น ๆ มัน เป็นความจริงของความกลัว ความจริงของความแข็งแรงของการที่จะไม่เอาเรื่องชั่ว เรื่องดำนั้น ๆ มัน เป็นความเจริญของความจริงของจิต ความเจริญเป็นโอดตปปะสูงขึ้น

เพราะฉะนั้น สัทธิธรรม 7 ก็จะเกิดจริง เป็นจริงอย่างนี้

หิริ โอดตปปะ กลัวต่อบาป คุณก็ไม่ทำเลย จนกระทั่งสามารถปฏิบัติจนล้างกิเลสได้ จนเกิดญาณจน มุญจิกัมมตาญาณ เกิดปฏิสังขานุปัสสนาญาณ สังขารูปกขาญาณ ตรวจสอบโล มิกญาณ ตัดโคตรญาณ โคตรญาณ ไปเรื่อย ๆ เกิดมรรคเกิดผล ทบทวนอีกเป็นปัจจเวกขณญาณ ญาณ 16 คุณจะตรวจสอบมันทั้งหมดเลย

เพราะฉะนั้นเมื่อคุณปฏิบัติ “หิริ” คุณก็ต้องรู้อาการของจิตคุณจริง “โอดตปปะ” ก็จะต้องรู้จริงว่าจิตแข็งขึ้น มีการไม่เอาแล้วบาป จิตมันจะวางเฉยต่อสวรรค์ ต่อความเป็นเทวดาโลกีย์ เทวดาสมมุติเทพ มันจะลดจริงๆ เมื่อทำไปเรื่อย ๆ จนเกิดพหูสูตหรือพหุสัจจะ เป็นสัจจะความจริง ที่มากขึ้น พหูพหูนี้ก็มาก รู้มาก ไม่ใช่รู้แต่เฉพาะเป็น LEARNED MAN

พาหุสัจจะหรือพหุสุต คือการเจริญด้วยการปฏิบัติธรรมมา มีหิริ มีโอตตปปะ มีศรัทธา มีปัญญาด้วย มีความเจริญของอินทรีย์ทั้งหมด ศรัทธาเจริญเพราะเชื่อว่าพัฒนาได้แบบนี้ เป็นความเจริญความประเสริฐได้อย่างแท้จริง

หิริ โอตตปปะก็ผ่านไปเรื่อย ๆ จนไม่ต้องกลัวแล้ว เพราะทำได้แข็งแรงก็ไม่กลัวแล้ว ความเพียรของคุณก็เพียรจนเป็นปกติ ไม่ต้องเพียรอะไรอีก

อินทรีย์ คือความกล้าของความเพียรเต็ม ความเพียรเป็นปกติจนไม่ต้องไปทำอะไรมันอีก เพราะมันทำได้แล้ว ไม่ต้องทน ไม่ต้องอด ไม่ต้องฝืน สัมผัสได้ อยู่เหนือมัน มันทำอะไรเราไม่ได้ เพราะอินทรีย์พละเราเป็นใหญ่ แข็งแรงในตัวเรา ก็เลศ ตัวเหตุปัจจัยของกิเลสทำลายเราไม่ได้ ทำอะไรเราไม่ได้ อสังหริ่ง ไม่มีอะไรมาละล้างได้ มาทำร้ายได้ มาเปลี่ยนแปลงได้อีก

เพราะฉะนั้น ในตัวพหุสุต มันก็จะเกิดอินทรีย์ 5 พละ 5 มีสัทธินทรีย์ มีวิริยอินทรีย์ มีสตินทรีย์ ความรู้เท่าทัน สติระลึกรู้เท่าทัน

สมาธิอินทรีย์ ก็คือตัวญาณ ตัววิมุต

ตัวญาณ ตัววิมุต ก็ปัญญามันมีญาณ

วิมุตมันหลุดพ้นมาได้ จนแข็งแรงเป็นกำลัง

กำลังคือวิมุต วิมุตคือกำลัง เป็นเครื่องชี้ เป็นเครื่องบ่งบอกว่าคุณมีวิมุต

วิมุต เพราะมันเป็นกำลังที่จะอยู่เหนือโลก โลกมันทำอะไรไม่ได้ ไม่มีอะไรแข็งแรงเท่า เพราะฉะนั้น สัทธินทรีย์ วิริยอินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธิอินทรีย์ ปัญญาอินทรีย์ คือคุณภาพของจิตเจริญขึ้นๆๆ ถึงพละ

สัทธาพละ วิริยะพละ สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ คือตัวจบ คือตัวผล พละหรือผล เป็นตัวอินทรีย์ 5 พละ 5 ในโพธิปักขิยธรรม 37

เพราะฉะนั้นในการเจริญของสัทธรรม 7 นี้ ศรัทธา หิริ โอตตปปะ พหุสุต วิริยะ สติ ปัญญา ในนี้ไม่มีคำว่า อินทรีย์ 5 พละ 5 ไม่มีคำว่า สมาธิอินทรีย์

สมาธิอินทรีย์ ก็คือ ฌาน 4 ที่สะสมอุเบกขา ตั้งมั่นขึ้นเรื่อย ๆ ๆ นั่นเอง สัทธรรม 7 ฌาน 4 ก็คือการเจริญของอินทรีย์ 5 พละ 5 เพราะปฏิบัติโพชฌงค์ 7 อยู่ในทางมรรคองค์ 8

เพราะฉะนั้นในโพธิปักขิยธรรม 37 วิธีปฏิบัติแท้ ๆ ก็คือโพธิปักขิยธรรม 7 คือสติปัญฐาน 4 สัมมปธาน 4 อธิชบาท 4 สังสมลงเป็นอินทรีย์ 5 เป็นพละ 5 เพราะเจริญด้วยโพชฌงค์ 7 ไม่ได้ออกนอกทิศทางของมรรคองค์ 8 อยู่ในทางของมรรคองค์ 8 โพชฌงค์ 7 เป็นตัวก้าวเดิน เจริญด้วยสติ เจริญด้วยสัมมวิจย เจริญด้วยวิริยะ เกิดปีติเจริญ เกิดปีสัทธินทรีย์ เกิดสมาธิเจริญ จนถึงขั้นอุเบกขาเจริญ เป็นอุเบกขาสัมโพชฌงค์ มีคุณสมบัติปริสุทธา ปรีโยทาคา มุทุ กัมมัญญา ปภัสสรา เพราะฉะนั้นในการปฏิบัติ 3 คือสติปัญฐาน 4 ก็จะต้องรู้กายในกายจะต้องรู้เวทนาในเวทนา จะต้องรู้

จิตในจิต จะต้องรู้ธรรมในธรรม ไม่ใช่แค่ภาษา จะต้องมีความหยั่งรู้ มีตาทิพย์ที่จะต้องรู้เป็น
 วิปัสสนาญาณ และรู้แล้วก็ต้องรู้ว่าคุณกำจัดได้หรือไม่ได้ คุณกำจัดได้ คุณจะกำจัดด้วยปหาน 5
 กำจัดก็กำจัดด้วยวิธีวิปัสสนาหรือสมณะวิธีเท่านั้น

วิปัสสนาวิธี ก็คือ พิจารณาให้เห็นว่ามันไม่ได้เป็นของจริงของจัง ไม่ได้เป็นของเที่ยง
 แท้ มันเป็นตัวทุกข์ สุขเองก็คือตัวทุกข์ ต้องพิจารณาจริง ๆ ต้องเห็น เกิดญาณเห็นจริง ๆ เลยกว่า
อุท্থัพพยานุปัสสนาญาณ ญาณที่เห็นความเกิดขึ้น ตั้งอยู่ดับไป เห็นความวนของการเกิดขึ้น ตั้งอยู่
 ดับไป แล้วก็หายไปเหมือนพยับแดด เหมือนฟองคลื่น สุขชั่วประเดี๋ยวประด๋าว ความสุขคุณไม่ว่าจะ
 ไคลเม็ทซ์ ยิ่งใหญ่ขนาดไหน สุขมันก็หายไป ไหนลองจับมาดู ใสปีบมาดูซิ มันไม่มี อย่างนี้เป็นต้น
 คุณก็จะเห็นได้แต่อย่างนี้ ก็ชาติๆ ก็การวนเวียน เกิดขึ้น ตั้งอยู่แล้วก็ดับไป สุขเกิดขึ้นแล้วนะ สุข
 ตั้งอยู่ แล้วก็ดับไป คุณก็คือไปเป็นจี๊ข้าของตัวเหตุตัวค้นหา บำเรอมันอยู่นั่นแหละ สุขเกิดขึ้นแล้วก็
 ดับไป เดียวก็อยากใหม่ค้นหาใหม่บำรุงบำเรอมันอีก ไม่แล้วสักที ค้นหาไม่เคยตาย ต้องมาทำ
 ค้นหาให้ตาย ด้วยการมาพิจารณาเห็น กดข่มมันชั่วคราว โดยปกติอัตโนมัตถิมันก็กดข่มอยู่แล้ว ไม่
 ต้องไปเรียนรัฐธรรมะมันก็กดข่ม เป็นกันทุกคน มันกระหายใคร่อยากอะไรต่อหน้าต่อตาธารก้านัล
 คุณก็ต้องอดกลั้น อย่างนี้เป็นต้น จะไปแสดง ความอยากต่อหน้าต่อตาธารก้านัลได้อย่างไร
 เพราะฉะนั้นวิกขัมภนปหาน มันเป็นธรรมชาติ ยิ่งมาเรียนรู้ ก็ต้องรู้ว่าการกดข่มตามอินทรีย์พละ
 ของคุณ ตามความสามารถความเก่งของคุณ จนกระทั่งคุณสามารถที่จะเรียนรู้เวทนา อารมณ์
 แยกแยะได้

กาย ก็คือการประชุม องค์ประชุมนอกองค์ประชุมในให้ละเอียดขึ้น ๆ

กาย ก็คือตัวถูกรู้ องค์ประชุมที่ถูกรู้จึงเรียกว่า “รูป”

เมื่อมันปรุปรุมาเป็นสุขเวทนา มันก็คือองค์ประชุม คือภายในนั่นแหละ ในขณะที่มัน
 เสวย มันเสพ มันก็สุข แล้วสุขมันเป็นยังไง อ่านอาการมัน มันถูกรู้เมื่อไหร่มันก็เป็นตัวรู้กับตัวถูกรู้
 ตัวญาณที่มันรู้ คือปัญญา มันก็คือญาณ วิปัสสนาญาณ ญาณเห็น ขานโต ปัสสโต วิหริติ
 เห็นอยู่ รู้อยู่ เป็นปัจจุบันนั่นทีเดียว หลัดๆ ไม่ใช่ไม่เห็น แล้วไปประลึกรู้เอาได้ บุพเพนิวาสานุสสติ
 ญาณ ว่าเราปฏิบัติเพราะเราเห็นกิเลสเราเกิด เราไม่ได้สู้ออนันต์เปลวไป มันกินตัวเรา เราก็ระลึกไป
 ตรวจสอบได้ เห็นเดี๋ยวนี้เลย เราก็จะสู้อันเดี๋ยวนี้ สู้อด้วยการกดข่ม สู้อด้วยการพิจารณา สู้อด้วยการเห็น
 ว่า ปัด โธเอ๊ย ! เอ็งนะจี๊หมาแท้ ๆ อสุภะ อย่างมาหลอกข้าเสียให้ยากเลย ถ้าอินทรีย์พละปัญญาญาณ
 ของคุณขึ้นสูงจริง ๆ อุท্থัพพยานุปัสสนาญาณ เป็นญาณที่เห็นการวนเวียนเกิดขึ้น ตั้งอยู่ดับไป
 สุดท้ายก็เหมือนพยับแดดเหมือนฟองคลื่น ไม่เห็นมีอะไรเหลือ กังคานุปัสสนาญาณ ยิ่งเห็นว่ามันก็
 ไปสู่ความหมด มีแต่หมดกับหมด มีแต่พังไป มีแต่หายไปไม่เห็นมีอะไรตั้งอยู่ให้เป็นตัวหลักฐาน มี
 ตัวเป็นตัวจริงให้ได้ มันไม่มีของจริง

ในญาณอนัตตา มีองค์ธรรมอีก 5 คือ

1. อนัตตโต คือมันไม่ใช่ตัวตน ไม่มีตัวตนให้เห็นแล้ว
2. ปรโต มันเป็นอื่นไปเรื่อย ๆ มันเป็นของไม่เที่ยง
3. ตุจจโต มันฟุ้งกระจายไปอยู่เรื่อย ไม่เหลือมันหายวับไปก็เปลี่ยนไป

ในส่วนของนามธรรม ยิงจะเห็นได้ชัดอย่างนี้

ส่วน ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ถึงแม้จะเปลี่ยนแปลงซ้ำ แต่มันก็เปลี่ยน แปลง ต้องรู้ว่าทุกอย่างมันไม่เที่ยง มันก็เปลี่ยนไปเท่านั้นเอง มันเป็นตัวอยาก ไม่ใช่ตัวตรัสรู้ ตัวตรัสรู้อยู่ที่นามธรรม

4. วิวิตโต มันไม่ได้มีอะไรเป็นแก่นสารเลย
5. สุกญฺโต มีแต่ความว่างเปล่า

นี่คือคุณสมบัติความรู้ที่จะรู้ถึงอนัตตา มีองค์ธรรม 5 อย่างนี้ เพราะฉะนั้นคุณก็พิจารณาไปก็จะเห็นของจริง ไม่ใช่พิจารณาคือแค่คิด แต่ต้องดูความจริงว่ามันเป็นอย่างนี้ทั้งนั้นเลย ไปสัมผัสอะไรต่ออะไร เมื่อไหร่ ความสุข ความทุกข์ เทวดาใหญ่โตขนาดไหน เล็กขนาดไหน มันก็เป็นอย่างนี้ทั้งนั้นเลย มีแต่ความตั้งอยู่ แล้วก็ดับไป หมุนเวียนอยู่อย่างนี้ทั้งนั้นเลย

ภยคุปป์ฐานญาณ จะรู้สีกว่ามันน่ากลัว เราจะหลงติดอยู่ในภพนี้ อีกทีก็นับชาติ จะรู้สีกว่าตัวเองโง่มากี่ชาติ น่ากลัวจังเลย ว่าทำไมมันโง่จังเลย ถ้าเราไม่ตื่นรู้ เราจะไปอีกกี่ชาติ ถ้าเราไม่รู้ความจริงอันนี้ ภยคุปป์ฐานญาณ จะกลัว คุณกลัวอะไรก็แล้วแต่ เช่น กลัวว่ามันมีพิษ ถ้าไม่รู้ว่ามีพิษก็ไม่กลัวมันนะ เพราะมันมีพิษก็กลัวมัน ตอนนี้รู้แล้วว่าไอ้ที่หลงเสพหลงติดมันเป็นพิษ มันเป็นโง่ อันนี้เป็นความกลัว กลัวที่จะไม่โง่อีกแล้ว เห็นแต่เป็นโทษ

อาทินวานุปัสสนาญาณ ญาณที่รู้จักโทษ มันไม่ใช่คุณเลย ไม่ได้ประโยชน์อะไรเลย!

นิพพิทานุปัสสนาญาณ ญาณที่จะเกิดจริง ๆ มีคุณสมบัติที่จะเป็นญาณที่ฉลาด เป็นของไม่ใช่มาได้เลย นำเอาไป ไม่เอาอีก

มูญฺจิตุกัมมตาญาณ มันก็จะเปลื้องจะปล่อย เพราะฉะนั้นการเปลื้องปล่อยนี้ไม่ได้บังคับ มันปล่อย ไม่ได้ไปบอกว่า เฮ้ย ! หยุด ไม่เอา ๆ ๆ ไม่ใช่ มันไม่เอาเองจริง ๆ ญาณเห็นเลย ปัญญามันชาญฉลาดเอง ก็รู้ว่าโง่! ไปเอามาทำไม้มันปล่อย มันเปลื้อง

มูญฺจิตุกัมมตาญาณ คือการปล่อยวางของจิต ปัญญาอันเป็นวิปัสสนาญาณที่สมบูรณ์

ปฐิสังขานุปัสสนาญาณ ก็ทำทวนไป ทำซ้ำไป ผลที่ได้จนสังขารเปกขาญาณ คุณจะทนต่อสังขาร จะอุเบกขา ญาณที่มีอุเบกขาต่อสังขาร สังขารที่ปรุงแต่งอยู่ในโลกนี้ยิ่งกว่ากองภูเขา จะปรุงจนครอบงำความคิดทางรูปธรรมนามธรรมเต็ม โตใหญ่ยิ่งกว่าภูเขา แข็งยิ่งกว่ากำแพงก็จะเฉย

สังขารูปกขา ญาณ เฉยต่อสังขารนั้นได้ มันจะมาทุ่ม มาทิ่ม มาแทง มาชัว มาเย้า มากระแทก มากะทุ้ง คุณก็เฉย เหมือนคุณเป็นของว่าง เดินอยู่ในที่ว่าง หรือคุณเป็นตัวว่าง

INVISIBLE MAN ไม่มีอะไรมาสัมผัสคุณได้ คุณไปไหนก็ได้ อะไรก็ได้ อยู่ก็ว่าง นี่คือสังขารเปกขา
ญาณ

สังขานุโลมิกญาณ ญาณที่คุณอนุโลมต่อเขา อนุโลมที่จะช่วยเขา จะทำอะไรกับเขา จะ
ปรุ้งแต่งร่วมกับเขาก็ยังได้ เปรียบเหมือนช่วยคนตกบ่อ ถ้ายังไม่เก่งก็เอาอะไรผูกขาไว้ที่บ่อข้างนี้
แล้วก็ไปช่วยคนดึงขึ้นมา เก่งแล้วก็ไม่ต้องผูกขา เก่งเข้าก็เอ้อมไปได้มาก เก่งยิ่งขึ้นอีกก็เอาดินเกี่ยว
ปากบ่อ ตัวลงไปช่วยเขาได้เลย จะอนุโลมเขาได้มากได้น้อยก็อยู่ที่คุณ เก่งหรือไม่เก่ง ช่วยเขาได้ นี่
คือสังขานุโลมิกญาณ คุณสามารถที่จะเกิดความสำเร็จขึ้นมาอย่างนี้ได้อย่างแท้จริง

เพราะฉะนั้น อินทรีย์พละก็จะเจริญ โพธิปักขิยธรรมก็เจริญ เพราะโพชฌงค์ 7 สมบูรณ์
โพชฌงค์ 7 สมบูรณ์ได้ด้วยสติสัมโพชฌงค์ ชัมมวิจยสัมโพชฌงค์ วิริยะสัมโพชฌงค์
เป็นตัวปฏิบัติเหมือนกัน ก็เหมือนกันกับสติปัญฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 นั่นแหละคือสติ
สัมโพชฌงค์ ชัมมวิจยสัมโพชฌงค์และวิริยะสัมโพชฌงค์ แล้วก็เกิดความสำเร็จขึ้น เป็นปิตีสัม
โพชฌงค์ เป็นปีสัทธสัมโพชฌงค์ สมาธिसัมโพชฌงค์ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ไปตามลำดับ

จนที่สุดสติปัญฐาน 4 ในเวทนา 108 จิตในจิต คือ เจโตปริยญาณ 16 ก็อธิบายมา
หมดแล้ว สราคะ สโทสะ สโมหะ วิตราคะ วิตโทสะ วิตโมหะ จนสังจิตตั้ง วิกจิตตั้งจิตตั้ง จนถึง
อนุตตรจิตที่สมบูรณ์ด้วยสมาหิตัง สมบูรณ์ด้วยวิมุต เศษฐลีของอสมาหิตะ หรืออวิมุตก็หมดไม่มีเลย
เป็นอนุตตรัง จิตตั้ง สมบูรณ์แบบเป็นเจโตปริยญาณ ครบ 16 ญาณ

ธรรมในธรรมที่เป็นโลกุตตรธรรม คุณก็รู้จักเคหสิตอุเบกขา เนกขัมมสิตอุเบกขา
มโนปวิจาร 18 ของเคหสิตอุเบกขา มโนปวิจาร 18 ของเนกขัมมสิตอุเบกขา ครบหมดแล้วเป็น
เนกขัมมะ จนอุเบกขาสมาบูรณ์เที่ยงแท้ จนตรวจสอบทั้งอดีต อนาคต ปัจจุบันสมบูรณ์หมดแล้ว
ครบปฏิบัติสมบูรณ์บาท ทวนแล้วทวนอีก ปฏิบัติสมบูรณ์บาทจบ นั่นคือตั้งแต่ต้นหาไปจนกระทั่งถึงตัว
ท้ายสุด จบบริบูรณ์แล้ว ถ้าจะมีต้นหา ก็มีวิภาตต้นหา เพื่ออาศัยทำงาน มีผัสสะ มีอายตนะ ก็ทำงาน
เต็มที่ เป็นคนเก่ง กัมมัฏญา ทำงานอยู่ได้มีอายตนะ เพราะรู้จักนามรูปสมบูรณ์ วิญาณก็เป็นวิญาณ
ที่แข็งแรงสมบูรณ์ เป็นวิญาณที่เป็นวิญาณพระเจ้า อยู่เหนือทุกอย่าง สังขารที่จะปรุ้งแต่งก็ปรุ้งไป
ตามฐานะ แม้จะอนุโลม สังขานุโลมิกญาณ มันก็สังขารเปกขาญาณ ญาณที่แข็งแรงแล้วเพราะวิชา
วิมุต แข็งแรงสมบูรณ์

เพราะฉะนั้นในตัวของสติปัญฐาน 4 เป็นตัวสมบูรณ์บริบูรณ์ จึงทำให้โพชฌงค์ 7
บริบูรณ์สมบูรณ์ วิชา วิมุต จึงบริบูรณ์สมบูรณ์ด้วยประการฉะนี้ อย่างนี้

สรุปแล้วสติปัญฐาน 4 ก็คือตัวตนของการปฏิบัติ ทางเอกที่ปฏิบัติ ก็คือ มรรคองค์ 8 เมื่อ
ปฏิบัติสัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 เกิดอินทรีย์ 5 เกิดพละ 5 เจริญด้วยโพชฌงค์ 7 สมบูรณ์ วิชาและ
วิมุตก็สมบูรณ์ด้วยประการฉะนี้เอง

โพธิปักขิยธรรม 37 คือตัวปฏิบัติแท้ ทั้งมรรค ทั้งผลอยู่ในนั้น ไม่ได้ขยายความละเอียดในเรื่องของวิชา 8 เท่านั้นเอง

ถ้าขยายความสรุปด้วยวิชา 8 ว่ามันเป็นลักษณะอย่างไรให้ฟัง ก็จะเข้าใจภาษาธรรมะนี้ อย่างสมบูรณ์ ไม่ใช่เข้าใจเป็นภาษาคน เช่น อธิวิชญาณ หรืออธิวิธีก็ จะไปเข้าใจว่า เหาะเห็น เดิน น้ำ ดำดิน พิถีพิถันนั้นไม่ใช่ มันเป็นภาษาธรรม ลูบคลำ พระอาทิตย์ พระจันทร์ด้วยฝ่ามือ ก็เอามือ ขวายืดไปลูบพระอาทิตย์ ลูบพระจันทร์ ก็ไม่ใช่ มันเป็นภาษาธรรมทั้งนั้น

จรรยา 15 วิชา 8 หรือโพธิปักขิยธรรม 37 คือตัวปฏิบัติ

ส่วนองค์รวมทั้งหมด คือ จรรยา 15 วิชา 8 จะบอกว่า ไตรสิกขานั้นมีแค่จรรยา 15 ไม่ได้ ต้องมีวิชา 8 ด้วยเพราะมันเป็น อธิปัญญาสิกขา

ต้องเป็นจรรยา 15 วิชา 8 แล้วก็โพธิปักขิยธรรม 37

ภาคผนวก ค
วารสารพุทธศาสนศึกษา
คัดมาในสวนประวัติสมณะโพธิรักษ์และการก่อตั้งสันตือไสก
โดย ภัทรพร สิริกาญจน (2554)

วารสารพุทธศาสนศึกษา

อุบลราชธานีมหาวิทยาลัย

ISSN 0858-8325 ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน ๒๕๕๔

งานวิจัย

สำนักสันติอโศก

ความเป็นมาและบทบาททางศาสนาในสังคมไทย

ภัทรพร สิริกาญจน

ห้องสมุดสมาคมผู้ปฏิบัติธรรม

เลขทะเบียน 05442
วันที่ 13 ส.ค. 2545
แก้ไขเรียกหนังสือ บรรณกิจสัมพันธ์

วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วารสารรายเดือนของศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ISSN 0858 ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน ๒๕๔๔

จากบรรณาธิการ

สังคมไทยเรียนรู้อะไรจากกรณีสันตือโศก

เจ้าของ
ศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ที่ปรึกษา
ศาสตราจารย์ ดร. วิทย์ วิทยเวทย์
ศาสตราจารย์ปรีชา ช้างขวัญอิน
รองศาสตราจารย์ ดร. สุนทร ฌ รังษี
รองศาสตราจารย์ ดร. มารค คามโท
บรรณาธิการ
รองศาสตราจารย์ ดร. สมภาร พรหมทา
กองบรรณาธิการ
รองศาสตราจารย์ ดร. สุวรรณภา สภาอานันท์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประทุม อังกูร โรหิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ไชริจน์ หงส์ลาธรรม
ดร. ขาญณรงค์ บุญหนุน
ฝ่ายสมาชิก
อรพรรณ สะหาบ
สังเวียน ชูเทือง
สำนักงาน ชั้น ๑๑ อาคารบรมราชกุมารี
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
รหัสไปรษณีย์ ๑๐๓๑๐ โทรศัพท์ ๒๑๘๔๖๕๔

การส่งข้อเขียน

กองบรรณาธิการยินดีรับพิจารณาข้อเขียนทางวิชาการเกี่ยวกับพุทธศาสนา เช่นบทความ บทความวิจัย รายงานผลการวิจัย บทวิจารณ์ หนังสือ หรือบทวิจารณ์ข้อเขียนที่เคลือบพิมพ์ในวารสารพุทธศาสนศึกษา จากนักวิชาการและบุคคลภายนอกมหาวิทยาลัย ผู้สนใจส่งข้อเขียนกรุณาส่งสำเนาข้อเขียนนั้น ๒ ชุด พร้อมแผ่นคิเด็คดี (ถ้ามี) ถึงบรรณาธิการ

อัตราค่าสมาชิก

- ๑ ปี ๑ ฉบับ ๖๐ บาท
- ๒ ปี ๖ ฉบับ ๑๒๐ บาท
- ๕ ปี ๑๕ ฉบับ ๓๐๐ บาท

สมัครเป็นสมาชิกติดต่อ ดร. ประทุม อังกูร โรหิต
สำนักงานวารสารพุทธศาสนศึกษา ชั้น ๑๑
อาคารบรมราชกุมารี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๑๐
ธนาคารตั้งจ่ายไปรษณีย์จุฬาลงกรณ์
จำนวนยก ๒๐ บาท
ที่ศูนย์พุทธศาสนศึกษา ตามที่อยู่ข้างบน
พิมพ์ที่โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วารสารพุทธศาสนศึกษาฉบับนี้ลงรายงานผลการวิจัยเกี่ยวกับสำนักสันตือโศกเพียงเรื่องเดียวโดยเฉพาะ ซึ่งที่ผ่านมาเราก็เคยทำเช่นนั้น (ผมหมายถึงการลงพิมพ์งานวิจัยขนาดยาวเพียงเรื่องเดียวทั้งเล่ม) ท่านอาจารย์ภัทรพรผู้ทำงานวิจัยชิ้นนี้เป็นผู้ที่เรียนมาทางด้านศาสนศึกษาอย่างอเมริกา ที่เน้นการศึกษาศาสนาในฐานะที่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคม ในทำนองที่นักสังคมวิทยาหรือมานุษยวิทยากระทำกัน อาจารย์จึงเป็นผู้มีคุณสมบัติทางวิชาการที่เหมาะสมจะทำงานวิจัยชิ้นนี้ ซึ่งผลงานตามที่ตีพิมพ์ให้อ่านกันดังจะเห็นต่อไปนี้จะเป็นสิ่งยืนยันเรื่องที่ผมกล่าวมานั้น ได้เป็นอย่างดี งานวิจัยเรื่องนี้ ได้รับทุนสนับสนุนจากศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สิ่งที่ศูนย์พุทธศาสนศึกษาค้องการเห็นจากงานวิจัยเรื่องนี้เมื่อแรกที่เรารีดเรื่องและติดต่อทบทวนท่านอาจารย์ภัทรพรว่าจะพอกรุณารับเชิญทำวิจัยได้หรือไม่ก็คือ สำนักสันตือโศกเป็นสำนักทางพุทธศาสนาที่มีลักษณะเฉพาะของตนเองทั้งในด้านความคิด การตีความพุทธธรรม และการปฏิบัติตนตามพุทธธรรมอย่างที่ตนตีความแล้วนั้นชนิดที่เป็นตัวของตัวเอง ไม่ประนีประนอมกับหลายเรื่อง และความเป็นตัวของตัวองนั้นบางทีก็ก่อให้เกิดความขัดแย้งกับคณะสงฆ์เดิมที่มีแนวคิด การปฏิบัติ และการเข้าใจพุทธธรรมตามแนวจารีตที่ยึดถือกันมานานในสังคมไทย สำนักสันตือโศกมีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจ การศึกษาพุทธศาสนาในสังคมไทยสมัยใหม่ที่กระทำโดยนักวิชาการด้านศาสนศึกษาชาวต่างประเทศนั้นแทบจะไม่มีใครที่ไม่พูดถึง

สำนักสันติโคก และบางทีเมื่อมีการสัมมนาเกี่ยวกับสถานการณ์พุทธศาสนาในเมืองไทยในต่างประเทศนั้น ก็มีหลายครั้งที่สิ่งที่เกิดกับสำนักสันติโคก (อันได้แก่การถูกบังคับให้สละเพศภิกษุ อันเนื่องมาจากคำสั่งศาล) ก็มีผู้เสนอความเห็นในทำนองว่าเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าความใจกว้างในเรื่องของศาสนาในสังคมไทยนั้นไม่ได้มีมากอย่างที่เรามักจะพูดกันนักคอก

เนื้อหาของงานวิจัยที่ท่านผู้อ่านจะได้อ่านต่อไป มีหลายตอนที่ท่านอาจารย์ผู้ทำวิจัยได้พยายามที่จะเสนอความเห็นของท่านว่าเราควรจะเข้าใจสำนักสันติโคกอย่างไร ผมในฐานะบรรณาธิการมีความเห็นส่วนตัวบางเรื่องที่ยากจะรวมนำเสนอไปกับท่านอาจารย์ผู้ทำวิจัย จึงใคร่ขอใช้เนื้อที่ของบรรณาธิการเพื่อการนี้ อย่างน้อยก็คงช่วยให้ท่านผู้อ่านได้มีมุมมองที่หลากหลายออกไป สำนักสันติโคกตามความรู้สึกของผมนั้น ควรได้รับการพิจารณาว่าเป็นสมบัติของสังคมไทย ความคิดเห็นที่แตกต่างกันแม้จะชนิดสุดขั้วก็ไม่ควรถูกใช้เพื่อบอกว่าแนวคิดใดไม่สมควรถูกนับว่าเป็นสมบัติของ

สังคม ความคิดเห็นที่ผมจะเสนอต่อไปนี้กระทำบนพื้นฐานความรู้สึกที่ว่านั้น

สิ่งแรกที่สุดที่ผมคิดว่าเป็นผลงานของชาวโคกที่ได้กระทำต่อพุทธธรรมอย่างที่ไม่พบในสำนักความคิดทางพุทธศาสนาอย่างเถรวาทตลอดประวัติศาสตร์อันยาวนานของเถรวาทเองก็คือ *การทำให้พุทธศาสนามีพลังทางสังคมขึ้นมาอย่างน่าประหลาด* พุทธศาสนาสยามหายานั้นต่างจากสายเถรวาทตรงที่เกี่ยวกับสังคมมาแต่ไหนแต่ไร พระโพธิสัตว์อันเป็นบุคคลในอุดมคติของหายานั้นคือบุคคลที่อื่นจะคิดถึงเรื่องของตนที่หลังเรื่องของคนอื่น ประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานจึงเกี่ยวข้องกับสังคมในแง่ของความพยายามที่จะประยุกต์หลักพุทธธรรมให้มีพลังในทางสังคมไปพร้อมๆกับการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้น หรือความสว่างไสวทางปัญญาเฉพาะตนอันเป็นหัวใจดั้งเดิมของพระพุทธศาสนา นิกายเถรวาทของเรานั้นเน้นความหลุดพ้นเฉพาะบุคคล(ซึ่งสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมดั้งเดิมที่ปรากฏในพระสูตรต่างๆ) ทำให้ไม่มีจารีตของการประยุกต์คำสอนทางศาสนาเพื่อให้เกิดพลังทางศีลธรรมในสังคม ซึ่งจุดนี้ผมไม่คิดว่าเป็นปัญหาอะไร เพราะจุดยืนของเถรวาทเราคือหน่วยย่อยสุดของสังคมอันได้แก่ปัจเจกบุคคล เป็นความจริงที่ไม่มีใครปฏิเสธได้ที่ว่า หากคนแต่ละคนในสังคมเป็นคนดีเสียแล้ว สังคมโดยรวมก็จะพลอยดีไปด้วย คนดีจำนวนมากๆทำให้ระบบต่างๆในสังคมดีขึ้นมาเอง เถรวาทเราเชื่ออย่างนั้น และความเชื่อนี้ผมคิดว่ามีเหตุผลรองรับ

จะอย่างไรก็ตาม การแยกกันเป็นคนดีนั้นยากกว่าการเป็นคนดีไปพร้อมๆกัน ความคิดอย่างหลังนี้เป็นของฝ่ายมหายาน ขงจื้อเองก็เคยกล่าวเอาไว้ว่าการเป็นคนดีนอกสังคมนั้นยากเย็นหรือเป็นไปได้เลย ทั้งมหายานและขงจื้อกำลังพูดถึงสิ่งที่เรียกว่า “พลังของวัฒนธรรม” วัฒนธรรมนั้นจะเกิดเมื่อคนจำนวนมากๆร่วมกันทำกิจกรรมในทางสร้างสรรค์ มนุษย์เป็นผู้สร้างวัฒนธรรมขึ้นและวัฒนธรรมนั้นก็กลายมาเป็นพลังหลอมมนุษย์ให้เป็นอย่างใดอย่างหนึ่งที่วัฒนธรรมนั้นๆเป็นว่าเป็นของดี พุทธศาสนา นิกายเซนและนิกายวัชรยานอย่างทิเบตนั้นเป็นตัวอย่างที่ดีของพระพุทธศาสนาที่ใช้พลังทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการกล่อมเกลาคคนให้เป็นคนดี ผู้ที่เคยอ่านหนังสือเรื่อง “เซนกับวัฒนธรรมญี่ปุ่น” ของ ดร. ชูสุกิยามะจะทราบดีว่าในทัศนะของท่านผู้เขียนนั้นประเทศญี่ปุ่นได้รับประโยชน์มากมายมหาศาลในทางวัฒนธรรมอย่างไรจากพระพุทธศาสนา นิกายเซน สำหรับประเทศทิเบตนั้นยิ่งชัดเจน ประเทศนี้แทบจะพูดได้ว่าอะไรก็เป็นเรื่องทางพุทธศาสนาไปเสียหมด แม้ผู้นำประเทศก็เป็นพระสงฆ์

สังคมไทยมีประวัติศาสตร์ทางอารยธรรมที่สั้นเมื่อเทียบกับจีนและอินเดีย ความไม่รกรากเหง้าทางวัฒนธรรมที่หยั่งรากลึกนี้ได้รับการชดเชยอย่างมากจากพระพุทธศาสนา ซึ่งแม้จะเป็นของที่มาจากอินเดีย แต่เมื่อมาอยู่ในสังคมไทยแล้วก็ได้รับการปรับเปลี่ยนจนกลายเป็นของไทยที่กลมกลืนกับสังคมไทยและความนึกคิดของคนไทยอย่างน่าประหลาด พระพุทธเจ้าที่คนไทยกราบไหว้นั้นเราไม่รู้สึกรู้ว่าท่านเป็นชาวอินเดีย นี่คือตัวอย่างของการที่พระพุทธศาสนาอย่างอินเดียได้ถูกปรับจนกลายเป็นของไทยอย่างสนิท แม้จริยธรรมอย่างเดรวาทจะไม่เน้นให้วัดเกี่ยวข้องกับบ้านในเรื่องที่เกินไปกว่าการปฏิบัติธรรมเพื่อพ้นทุกข์ แต่วัดในสังคมไทยได้ทำอะไรมากมายเกินไปกว่านั้น ในแง่นี้จะเห็นได้ว่าในความเป็นจริงพระพุทธศาสนาอย่างเดรวาทในสังคมไทยก็ไม่ต่างไปจากมหายานในญี่ปุ่นหรือทิเบตมากนัก จะต่างกันบ้างก็ตรงที่พระสงฆ์ในสังคมไทยสังวรระวังในเรื่องพระวินัยมากกว่าทำให้บทบาทของท่านจำกัด ไม่สามารถทำหลายเรื่องที่พระฝ่ามหายานท่านกระทำ

แม้ว่าในแง่ประวัติศาสตร์ความเป็นมา พุทธศาสนาในสังคมไทยโดยคณะสงฆ์ไทยจะเกี่ยวข้องกับสังคมในระดับหนึ่ง แต่ก็เป็นที่น่าสังเกตว่าเมื่อสังคมไทยก้าวเข้าสู่ความทันสมัย บทบาทที่เคยมีมาในอดีตของสถาบันสงฆ์นั้นก็เริ่มมีที่ท่าว่าจะค่อยๆ ลดน้อยลงตามลำดับ กล่าวอย่างเป็นรูปธรรมก็คือในสังคมเมืองอย่างเช่นกรุงเทพฯ แม้จะมีวัดจำนวนมาก แต่บทบาทของวัดต่อผู้คนในเมืองใหญ่ก็เทียบไม่ได้กับบทบาทของวัดในต่างจังหวัด สังคมเมืองนั้นเป็นสังคมที่คนจำนวนหนึ่งเป็นคนมีการศึกษาแบบฝรั่ง คิดและใช้ชีวิตแบบฝรั่ง และความคิดแบบฝรั่งที่เป็นแม่แบบหลักของคนในสังคมเมืองก็คือแนวคิดแบบปัจเจกนิยม (individualism) ผสมผสานกับแนวคิดแบบบริโภคนิยม (consumerism) แนวคิดเหล่านี้ในแง่หนึ่งผมเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ดูเหมือนกันต้องตามมาจากกรณีสังคมเมืองที่ซับซ้อนและมีคนจำนวนหนึ่งที่มีการศึกษามีอาชีพที่มั่นคง และสามารถหาเงินมาจับจ่ายในชีวิตได้ง่าย สภาพสังคมตามที่กล่าวมานี้แตกต่างไปจากสังคมชนบทที่ผู้คนถูกผูกมัดเข้าหากันด้วยวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งพุทธศาสนามีส่วนสำคัญในการกำหนดวัฒนธรรมที่วุ่นวาย เมื่อสังคมเมืองต่างไปจากสังคมชนบท สิ่งที่เมืองขาดไปก็คือการมีพลังทางวัฒนธรรมอันเนื่องมาจากศาสนา เขาชนในเมืองอาจมีการศึกษาคิดว่าดีกว่าบ้านนอก แต่สิ่งที่พวกเขาไม่มีเหมือนเด็กบ้านนอกก็คือรากเหง้าทางวัฒนธรรมของตน เมื่อปราศจากรากเหง้า เราก็พอจะจินตนาการออกว่าสังคมเช่นนี้เป็นสังคมที่น่าเป็นห่วง ขงจื้อเองก็เคยกล่าวว่าสังคมที่ปราศจากกองทัพก็อยู่ได้ เศรษฐกิจไม่ดีนักก็พออยู่ได้ แต่ถ้าเมื่อใดผู้คนไม่มีความเชื่อมั่นในชาติพันธุ์ของตน ไม่มีรากเหง้าทางวัฒนธรรมที่จะให้ได้ภาคภูมิใจเมื่ออยู่ในประชาคมโลกที่ผู้คนต่างก็ล้วนแต่มีเอกลักษณ์ของตน เมื่อนั้นชาติจะอยู่ไม่ได้

ช่องว่างระหว่างพุทธศาสนากับสังคมเมืองเป็นสิ่งที่นักวิชาการทางด้านพุทธศาสนาในบ้านเราจำนวนหนึ่งตระหนักดีว่าเป็นเรื่องที่คณะสงฆ์ควรให้ความสนใจ จะอย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่าความเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องที่เกิดในคณะสงฆ์อย่างค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งเรื่องนี้อาจศึกษาได้จากประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในสังคมไทยเอง ความเชื่อช้านี้ทำให้ชาวพุทธจำนวนหนึ่งที่ต้องการจัดช่องว่างที่กล่าวมาข้างต้นต้องนำเสนอแนวคิดและรูปแบบกระบวนการทางพุทธศาสนาที่แหวกออกมานอกกรอบจารีตของคณะสงฆ์ สำนักสันตติ โศภและสำนักธรรมภาณนั้นคิดและปฏิบัติต่างกัน อย่างเห็น ได้ชัด แต่ทั้งสองสำนักนี้ผมคิดว่าเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของความพยายามโดยชาวพุทธที่จะทำให้พระพุทธศาสนาเกี่ยวข้องกับคนเมืองอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งสองสำนักนี้เหมือนกันอย่างหนึ่งคือสามารถทำให้พระพุทธศาสนาหลอมมาเป็นพลัง

ทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะต่างกันก็ตรงที่แนวทางการทำให้พระพุทธรูปเป็นพลังทางสังคมที่นำเสนอออกมานั้นต่างกัน เพราะท่านเจ้าสำนักคิดความพุทธธรรมต่างกันและมีแนวคิดพื้นฐานบางอย่างเกี่ยวกับความหมายของการเผยแพร่พระพุทธรูปศาสนาที่ไม่เหมือนกันเท่านั้นเอง

ชุมชนโศกนั้นวางอยู่บนพื้นฐานของหลักคิดที่ว่าจริยธรรมต้องแสดงออกในรูปของการจัดรูปแบบชุมชนอย่างที่จะเอื้อให้จริยธรรมเป็นไปได้ จริยธรรมไม่ใช่สิ่งที่ดำรงอยู่อย่างลอยๆ โดยไม่เกี่ยวข้องกับสภาพสังคม เรื่องนี้ทำให้ผมคิดถึงคำสอนข้อหนึ่งใน *มงคลสูตร* ที่ว่าด้วยการอยู่ในสังคมที่เหมาะสม (ปฏิรูปเทสวาโส) จะอย่างไรก็ตาม การตีความว่าสังคมเช่นใดน่าจะเป็นสังคมที่ “เหมาะสม” ตามหลักพุทธธรรมน่าจะมีได้หลายแบบ ชาวโศกเลือกที่จะตีความอย่างที่เห็น คือตีความว่าสังคมชาวพุทธต้องเป็นสังคมที่อย่างน้อยที่สุดต้องพึ่งพาตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ แม้จะไม่ทั้งหมด แต่ก็สามารถพึ่งพาตนเองได้เป็นส่วนใหญ่ ทำไมจริยธรรมจึงเข้ามาเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจในทัศนะ

ของชาวโศก จุดนี้ผมคิดว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจ และสำหรับผมจุดนี้เองที่ทำให้ชาวโศกแตกต่างจากสำนักพุทธอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นครณะสงฆ์แนวจาริต หรือคณะสงฆ์แนวใหม่อย่างเช่นสำนักธรรมกาย จะมีใกล้เคียงก็เห็นจะเป็นสำนักท่านพุทธทาส แต่ท่านพุทธทาสก็ได้สร้างชุมชนในอุดมคติอย่างที่ชาวโศกทำ แม้ท่านจะเห็นว่าเศรษฐกิจกับพุทธจริยธรรมเกี่ยวข้องกันมากก็ตาม

มีคนอ้างแนวคิดของนักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสท่านหนึ่งคือ Max Weber อยู่บ่อยๆว่าศาสนามีผลต่อแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ ผมจำได้ว่าเมื่อราวสองปีก่อนศูนย์พุทธศาสนศึกษาเราจัดสัมมนาที่ต่างจังหวัดว่าด้วยแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ของพุทธศาสนา และมีผู้กล่าวในที่สัมมนานั้นว่าทำไมเราไม่คิดในทางกลับกันบ้างว่าเศรษฐศาสตร์ก็อาจมีผลต่อแนวคิดทางศาสนาได้ ผมคิดถึงเรื่องนี้ขึ้นมาได้เมื่อมาพิจารณาสิ่งที่เกิดกับสำนักสันติโศก แนวคิดเรื่องเศรษฐศาสตร์แบบพึ่งพาตนเองได้ที่สำนักสันติโศกนำมาเป็นแบบหลักในการจัดการชุมชนของตนเองนั้นอาจกล่าวได้ว่าไม่ใช่ลักษณะเฉพาะของเศรษฐศาสตร์แบบพุทธ ข้อนี้ผมหมายความว่ารูปแบบเศรษฐศาสตร์แบบนี้สามารถมีได้ในศาสนาอื่นเช่นศาสนาคริสต์ อิสลาม ฮินดู ซึ่งถ้าหากเรายอมรับว่าศาสนาทุกศาสนาในโลกมีแนวโน้มที่จะปฏิเสธการสะสมความมั่งคั่ง (ยกเว้นศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ตามความเข้าใจของ Weber) รูปแบบเศรษฐศาสตร์แบบนี้เน้นการพึ่งพาตนเอง กินอยู่แต่พอเหมาะ และทำสาธารณประโยชน์ให้น้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นได้นั้น น่าจะเป็น “ของกลาง” สำหรับศาสนาแทบจะทุกศาสนา

พิจารณาจากแง่นี้ รูปแบบเศรษฐกิจแบบ “พอเพียง” (ตามที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกำหนดคำเรียก) จึงเป็นรูปแบบทางเศรษฐกิจอันหนึ่งที่ดำรงอยู่ (อย่างน้อยก็ในแง่ที่เป็นปรัชญาหรือทฤษฎี) ด้วยตัวเอง แล้ววันหนึ่งชาวโศกก็เรียนรู้ว่าแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์อันนี้เหมาะจะเป็นเครื่องมือในการปฏิรูปการปฏิบัติตามหลักพุทธจริยธรรม ก็เลยเอามาใช้ จากจุดนี้จะเห็นว่าไม่ใช่พุทธศาสนาที่กำหนดแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ แต่แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์กำหนดการนำเสนอรูปแบบชุมชนพุทธต่างหาก

จะอย่างไรก็ตาม มีนักวิชาการทางด้านพุทธศาสนาจำนวนไม่น้อยที่เห็นว่า แม้ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์แบบพอเพียงจะไม่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาโดยตรง แต่เราก็สามารถวิเคราะห์หลักธรรมพื้นฐานในพุทธศาสนาจำนวนหนึ่งแล้วพบว่ามีความสอดคล้องกันระหว่างพุทธธรรมกับเศรษฐศาสตร์แบบพึ่งพาตนเอง ผมเห็นด้วยกับแนวคิด

นี้ และเห็นต่อไปว่าน่าจะไม่มีศาสนาใดในโลกที่ไม่เข้ากับระบบเศรษฐศาสตร์แบบที่เน้นความสมถะสัน โดยที่ว่านี้ สำหรับผม ปัญหาไม่ได้อยู่ที่ฝ่ายใดกันแน่ที่กำหนดอีกฝ่ายหนึ่งระหว่างพุทธศาสนา กับเศรษฐศาสตร์แบบพอเพียงเมื่อพิจารณาสิ่งที่ชาวโศกทำสิ่งสำคัญอยู่ที่ว่า รูปแบบชุมชนอโศกนั้นมีผลเพียงใดต่อการปฏิรูปการปฏิบัติตามหลักพุทธจริยธรรมต่างหาก

ผมไม่มีข้อมูลเพียงพอที่จะประเมินความสำเร็จหรือความล้มเหลวของชาวโศก แต่งานวิจัยที่ท่านผู้อ่านจะได้อ่านกันต่อไปนี้ดูเหมือนจะประเมินผลออกมาในทางที่เป็น “บวก” ผมมีโอกาสได้สนทนากับท่าน โพรธิรักษ์เป็นการส่วนตัวที่ชุมชนปฐมอโศกครั้งหนึ่งเมื่อราวปีที่แล้ว วันนั้นผมอยู่ที่ชุมชนอโศกทั้งวัน ได้เห็นสิ่งที่เกิดขึ้นและเป็นไปภายในชุมชน ที่นั่นมีโรงเรียนสอนเด็กเอง และมีปรัชญาการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐศาสตร์แบบพึ่งพาตนเอง สำหรับเตรียมเยาวชนให้เป็นผู้มีวิถีชีวิตแบบพุทธตามที่ชาวโศกเข้าใจ เด็กๆได้รับการฝึกฝนให้เรียนผ่านทางการทำงานร่วมกับผู้

อื่น การศึกษาไม่ใช่สิ่งที่แยกออกมาโดดๆจากชีวิต (เช่นที่เราอาจจะพบในพ่อแม่สมัยใหม่ไม่น้อยที่มักบอกลูกว่าขอให้เรียนให้ได้อย่างเดียวก็พอแล้ว งานบ้านคนรับใช้จะจัดการเอง) หากแต่เป็นวิถีชีวิต ด้วงงาน และ จริยธรรมในตัวเอง

อันที่จริง ท่านพุทธทาสก็กล่าวอยู่เสมอว่า “การทำงานคือการปฏิบัติธรรมในตัวเอง” ท่านยังกล่าวกับคนที่ไปหาท่านที่สวนโมกข์เพื่อขอน้ำมนต์ว่า “หนังสือที่หลังออกมาจากการทำงานเป็นน้ำมนต์ที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สุด” ดูเหมือนทั้งท่านพุทธทาสและท่าน โพรธิรักษ์จะเห็นตรงกันว่าการปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนา ไม่ใช่การปลีกตัวออกไปจากงานเพื่อบำเพ็ญจิตภาวนา หากแต่คือการอยู่กับงาน พอใจในงาน เห็นคุณค่าของงานในแง่ที่ไม่ใช่สักแต่ว่าเป็นสิ่งที่ต้องทำอย่างฝืนความรู้สึก หากแต่เป็นสิ่งที่ต้องทำ เพราะนั่นคือความรื่นเริงและนั่นคือความหมายของชีวิต

ปัจจุบันชาวโศกยังคงดำเนินกิจกรรมทางศาสนาไปในแนวแนวทางของตนเองอย่างที่เคยทำมา แม้ว่านักบวชชาวโศกจะไม่ได้มีฐานะ “ทางกฎหมาย” เป็นพระสงฆ์ ในพุทธศาสนาก็ตาม แต่เท่าที่ผมสังเกตจากการไปชุมชนอโศก สถานะทางกฎหมายนั้นไม่สู้จะมีผลอะไรในทางจิตวิทยาต่อชาวโศก พวกเขายังรู้สึกว่าบรรดาสมาณะทั้งหลายที่ตนเคารพกราบไหว้ในฐานะผู้นำทางจิตใจและผู้นำชุมชนนั้นยังเป็น “พระ” ในความหมายเดิม มีเพียงแต่ “ชื่อ” เท่านั้นที่เปลี่ยนไปเพราะกฎหมายบังคับ

มีผู้ตั้งความเห็นถามผมมานานมาแล้วว่า ท้ายที่สุดเมื่อศาลพิพากษาให้นักบวชชาวโศกสละสมณเพศในพุทธศาสนา ไม่สามารถเรียกตนเองว่าเป็นพระภิกษุ พุทธศาสนาในสังคมไทยเราได้อะไร นอกเหนือจากการขับไล่คนจำนวนหนึ่งที่เรารู้สึกว่าไม่สมควรใช้นามพระภิกษุออกไปจากคณะสงฆ์ ผมไม่สามารถตอบคำถามนี้ได้ เพราะไม่แน่ใจว่าเราได้อะไร ชาวโศกวันนี้ดูจะยอมรับว่าที่ผ่านมากฎหมายไม่สามารถทำให้พวกเขาสูญเสียอะไรได้ ท่าน โพรธิรักษ์ก็พูดกับผมอย่างนั้นในวันนั้น ซึ่งผมเองก็ค่อนข้างจะเห็นด้วย ไม่ว่าเราจะเรียกท่านเหล่านั้นในนามอะไร “สมณะ” “พระภิกษุ” หรืออะไรก็ตามแต่ “ชื่อ” เท่านั้นที่เปลี่ยน แต่สาระความเข้าใจว่าอะไรคือแก่นของการใช้ชีวิตตามหลักพุทธธรรมของท่านเหล่านี้ยังเหมือนเดิม ท่าน โพรธิรักษ์ในวันนี้ดูจะสุขุมมากขึ้น และสำนักอโศกก็ยอมรับประนีประนอมในเรื่องที่ไม่ใช่หลักการสำคัญบางเรื่อง ซึ่งทั้งหมดผมเห็นว่าเป็นพัฒนาการที่ดี การปะทะกันทางความเชื่อไม่เคยมีผลต่อกับใคร มีก็แต่ความเจ็บปวดจากสองฝ่าย และความเจ็บปวดเช่นนี้ผมเชื่อว่าสามารถเกิดได้แม้กับสองฝ่ายที่เป็นคนดีด้วยกันทั้งคู่ ทำอย่างไรเราจึงจะเสนอของใหม่โดยไม่ต้องปะทะกันให้เจ็บปวด นี่เป็นเรื่องที่น่าคิด ❖

งานวิจัย

สำนักสันตโตโคก

ความเป็นมาและบทบาททางศาสนาในสังคมไทย

ภัทรพร สิริกาญจน

บทนำ

ประวัติศาสตร์สมณะโพธิรักษ์และการก่อตั้งสันตโตโคก

สมณะโพธิรักษ์หรืออดีตพระโพธิรักษ์เป็นผู้ก่อตั้งและผู้นำของสำนักสันตโตโคกและชุมชนชาวอโคก ซึ่งถือได้ว่าเป็นความเคลื่อนไหวแนวใหม่ทางพุทธศาสนา (new Buddhist movement) ในสมัยปัจจุบัน ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้เป็นเรื่องปกติธรรมดาที่เกิดขึ้นได้ในศาสนาต่างๆ ทั้งโลกที่ศาสนิกมีความเห็นและความเข้าใจแตกต่างกันในเรื่องหลักคำสอนและแนวการปฏิบัติทางศาสนาเมื่อประนีประนอมกันไม่ได้หรือปฏิเสธอำนาจของผู้ปกครองศาสนจักรก็อาจแยกตัวออกไปก่อตั้งกลุ่มเฉพาะของตนเพื่อดำเนิน

ชีวิตทางศาสนาตามแนวทางที่ตน และกลุ่มของตนประสงค์ เช่น ลัทธิคูนฟอดดีไวน์ (Father Divine) หรือขบวนการสร้างสันติ (the Peace Mission Movement) ที่แยกตัวออกจากคริสตศาสนา นิกายโปรเตสแตนต์ และนิกายนิชิเรน (Nichiren Buddhism) ซึ่งแยกตัวออกมาจากพุทธศาสนาเถรวาทและเน้นการรู้แจ้งด้วยตนเอง ขบวนการความเคลื่อนไหวเหล่านี้ เป็นความเคลื่อนไหวทางศาสนาออกแนวจารีต (unorthodox) เนื่องจากมีความขัดแย้งกับแนวทางศาสนาที่เป็นกระแสหลัก ทำให้เกิดการแบ่งแยก หรือแม้กระทั่งแตกแยกในหมู่ศาสนิกของศาสนานั้นๆ

สันตโตโคกและชาวอโคกโดยทั่วไปก็เช่นกันที่จัดได้ว่าเป็นความเคลื่อนไหวทางศาสนาออกแนวจารีตและมีความขัดแย้งค่อนข้างสูงกับพุทธศาสนากระแสหลัก หรือพุทธศาสนาแนวจารีตนิยม (normative Buddhism) จนถึงขั้นเป็นคติความเชื่อและเป็นชนวนให้เกิดความแตกแยกระหว่างผู้เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยอย่างกว้างขวาง บทบาทความเคลื่อนไหวและแนวคิดแนวปฏิบัติของสมณะโพธิรักษ์และชาวอโคกจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในประวัติศาสตร์ของพุทธศาสนาของไทยที่สมควรแก่การศึกษาวิเคราะห์วิจัย มิใช่เพื่อหาข้อสรุปเพียงการเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับแนวทางดังกล่าวเท่านั้น แต่เพื่อส่งเสริมความเข้าใจ

เกี่ยวกับพัฒนาการทางศาสนาและความสำคัญของการ
ประยุกต์หลักธรรมทางศาสนากับชีวิตประจำวันด้วย
เช่นกัน

ก. ชีวิตประวัติดโดยสังเขป^๑

สมณะโพธิรักษ์ เดิมชื่อ มงคล รักพงษ์ ชื่อเล่นว่า
แป๊ก เกิดที่จังหวัดศรีสะเกษ วันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ.
๒๔๗๗ บิดา คือ นายทองสุข แซ่โจ้ว ถึงแก่กรรมเมื่อ
ด.ช.มงคล อายุยังไม่ถึงหนึ่งขวบ ส่วนมารดาชื่อนาง
บุญโฮม รักพงษ์ ถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ.๒๔๙๔ (เมื่อ
นายมงคล อายุ ๒๑ ปี) และมีบิดาเลี้ยง คือ สิทธิ
บุญเจย รักพงษ์ ซึ่งถึงแก่กรรม พ.ศ.๒๕๑๒ (เมื่อนาย
มงคล หรือนายรัก รักพงษ์ มีอายุ ๓๕ ปี) ด.ช.มงคล
เป็นลูกคนเดียวของนายทองสุข ส่วนมารดามีลูกกับบิดา-
เลี้ยง ๑๐ คน ลูกซึ่งเป็นนายแพทย์ประจำจังหวัดศรีสะเกษ
ชื่อ นายแพทย์สุรินทร์ พรหมพิทักษ์ ขอไปเลี้ยงตั้งแต่วัย
ยังเล็ก และต้องย้ายที่อยู่ต่อมา ขณะที่เด็กชายมงคลเรียน
อยู่ชั้นประถมปีที่ ๒ ได้เกิดสงครามอินโดจีน ลูกจึงนำมา
ส่งคืนมารดาซึ่งทำงานอยู่ที่จังหวัดอุบลราชธานี

ด.ช.มงคล มีความขยันหมั่นเพียรและมีความรับ-
ผิดชอบมาตั้งแต่ยังเด็ก เดิมฐานะทางบ้านดี เพราะมารดา
ค้าขายเก่ง แต่ต่อมามารดาถูกโกงและป่วยเป็นวัณโรค
ทำให้ประสบปัญหาทางการเงิน ด.ช.มงคลจึงช่วยมารดา
ค้าขายเพื่อหาเงินเลี้ยงครอบครัว นอกจากนั้น ยังชอบ
ขายของและหารายได้เอง โดยเอาของที่ดูไม่น่าสนใจมา
ปรุงแต่ง เช่น คั่วเม็ดมะขามขาย เข็นถ่านขาย รับจ้าง
เป็นกุสิแบกของ และเมื่อเดินทางมาเรียนหนังสือในกรุง-
เทพฯ ก็ทำงานเป็นเด็กส่งหนังสือพิมพ์

เมื่อเรียนจบชั้นมัธยมปีที่ ๗ (มัธยมศึกษาปีที่ ๕
ในปัจจุบัน) จากโรงเรียนสตรีบุตรบำรุง กรุงเทพฯ นาย
มงคลได้ไปสมัครเรียนที่วิทยาลัยเพาะช่างซึ่งรับนักเรียนที่
จบการศึกษาชั้นมัธยมปีที่ ๖ เข้าเรียนแผนกที่ตั้งใหม่คือ
แผนกจิตรศิลป์ โดยไม่ต้องสอบเข้า ระหว่าง พ.ศ.๒๔๙๖-
๒๕๐๐ จบการศึกษาต่อมา และในขณะที่กำลังศึกษา
อยู่ที่โรงเรียนเพาะช่างปี ๕ ก็ได้เปลี่ยนชื่อเป็น รัก รักพงษ์

เมื่อมารดาถึงแก่กรรม นายรัก รักพงษ์ ได้รับความ
เลี้ยงดูและสงเคราะห์จากคนเรียนหนังสือ (ขณะนั้นมีน้อง
เหลืออยู่ ๖ คน เพราะถึงแก่กรรมตั้งแต่เด็ก ๓ คน) และ
เป็นช่วงเวลาที่น่ารัก รักพงษ์ จบการศึกษาเพาะช่าง
แล้ว และได้เข้าทำงานที่บริษัทไทยโทรทัศน์ จำกัด

นายรัก รักพงษ์ เริ่มทำงานที่บริษัทไทยโทรทัศน์
จำกัด เมื่อ พ.ศ.๒๕๐๑ โดยเป็นนักจัดรายการ ซึ่งได้แก่
รายการเด็ก รายการการศึกษา และรายการทางวิชาการ
ต่างๆ นอกจากนี้ ยังเป็นครูพิเศษสอนศิลปะตามโรงเรียน
ต่างๆ และมีงานประพันธ์ ทั้งสารคดี เรื่องสั้น บทกวี
และบทเพลง ใช้นามปากกาแตกต่างกัน เช่น มงคล
พงษ์มงคล, เกื้อ ปรีชา และโบราณ สนิมรัก งานประพันธ์
ที่ทำให้มีชื่อเสียงมากที่สุดคือ บทเพลง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
เพลง “ผู้แพ้” ซึ่งประพันธ์ขึ้นสมัยที่เป็นนักเรียนอยู่ที่
โรงเรียนเพาะช่าง ระหว่าง พ.ศ.๒๔๙๗-๒๔๙๘ เป็น
ผู้ประพันธ์ทั้งคำร้องและทำนอง มีเนื้อหาสาระแฝงคติ
ธรรมในการต่อสู้ชีวิต และใช้นามผู้ประพันธ์ว่า รัก พงษ์-
มงคล

ในช่วงที่ทำงานดังกล่าวมีรายได้เดือนละประมาณ
๒๐,๐๐๐ บาท และเคยไฝ่ฝันที่จะประสบความสำเร็จทาง
โลกอย่างสุดขีด โดยเฉพาะในด้านศิลปะ และงาน
ประพันธ์ เคยคิดแต่งงาน และมีลูกเช่นผู้ครองเรือนทั่วไป
ถึงขนาดเตรียมตั้งชื่อทายาทไว้เรียบร้อยแล้ว คือ ๑. ด.ช.
ลิ้มฟ้า (โต้ง) ๒. ด.ช.ลิ้นฟ้า (ตัง) ๓. ด.ญ.ฟองฟ้า (เอี่ยม)
๔. ด.ญ.ฟ้างาม (อ่อง)

หลังจากนั้น รัก รักพงษ์ได้สนใจศึกษาเรื่องจิตทำให้
หมกมุ่นอยู่กับไสยศาสตร์ไประยะหนึ่งจนกระทั่งได้มีโอกาส
ศึกษาพุทธธรรมจนเกิดความซาบซึ้งและเห็นคุณค่าของ
พุทธศาสนาต่อการดำรงชีวิตในโลกอันสับสนวุ่นวาย ความ
สนใจในทางศาสนา เป็นผลให้รัก รักพงษ์ มีผลงานเป็น
หนังสือธรรมะหลายเล่ม โดยใช้นามปากกาว่า โพธิรักษ์
เช่น *ชีวิตนี้มีปัญหา* เป็นงานเขียนที่รวบรวมจากบทความ
ต่างๆ ที่เขียนประจำในนิตยสาร “ดารารภาพ” กลางทะเล
ชีวิต เป็นหนังสือรวมบทความจากที่เคยเขียนไว้ใน

นิตยสาร “สตรีสาร” และ *คำสารชีวิต* เป็นหนังสือรวมบทความจากที่เคยเขียนไว้ในนิตยสาร “ไทยโทรทัศน์”

ต่อมา รัก รักพงษ์ ได้อุปสมบท เป็นพระภิกษุ ฝ่ายธรรมยุตที่วัดโคกการาม จังหวัดสมุทรปราการ เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๑๓ โดยมีอุปัชฌาย์ คือ พระราชวรคุณ และได้รับฉายาจากการอุปสมบทว่า “โพธิ-รฤชโธ” ซึ่งหมายถึง “ผู้รักษาความตรัสรู้” เป็นฉายาจากนามปากกาขณะที่ยังเขียนหนังสือเกี่ยวกับธรรมะเมื่อยังเป็นฆราวาส และได้ขออุปัชฌาย์ใช้นามนี้เป็นฉายาหลังจากที่มีบุคคลเลื่อมใสศรัทธามาวงและปฏิบัติธรรมกันมากขึ้น ที่วัดโคกการามจนกลายเป็นกลุ่มชนใช้นามว่า “ชาวโคก” พระโพธิรักษ์จึงขอสร้างสถานที่เฉพาะกลุ่มเพื่อปฏิบัติธรรมตามแนวคำสอนของตน แต่พระอุปัชฌาย์ไม่อนุญาตให้อยู่ปนกันทั้งฝ่ายมหานิกายและธรรมยุต เนื่องจากพระโพธิรักษ์เป็นพระฝ่ายธรรมยุต พระโพธิรักษ์จึงไปอุปสมบทใหม่ที่วัดหนองกระทุ่ม จังหวัดนครปฐม เมื่อวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๑๖ เป็นพระภิกษุฝ่ายมหานิกาย มีอุปัชฌาย์ คือ พระครูสถิตวุฒิกุล ขณะนั้นมีใบสุทธิ ๒ ใบ และได้นำไปสุทธิของฝ่ายธรรมยุตมาคืนที่วัดโคกการาม เมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๑๖

การทำงานเผยแพร่ธรรมของพระโพธิรักษ์มีอุปสรรคและมีปัญหาจากความขัดแย้งกับคณะสงฆ์และชาวพุทธฝ่ายจารีตนิยม พระโพธิรักษ์จึงประกาศตัวลาออกจกมหาเถรสมาคม เมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๑๘ และความขัดแย้งได้รุนแรงมากขึ้นจนนำไปสู่กรณีสันติอโศก อันเป็นผลให้พระโพธิรักษ์ต้องสึกจากพระภิกษุและใช้นามว่าสมณะโพธิรักษ์ มุ่งหมั่นแตกต่างจากพระสงฆ์โดยทั่วไป ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๓๒ เป็นต้นมา

ข. คุณธรรมและความสามารถ

การที่สมณะโพธิรักษ์สามารถประคองชีวิตของตนตั้งแต่ยังเล็ก จากชีวิตวัยเด็กที่ยากลำบากจนพัฒนาตนเองให้ประสบความสำเร็จในอาชีพการงาน และกลายเป็นผู้นำทางศาสนาที่โดดเด่นเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางทั้งในประเทศและต่างประเทศได้นั้น ก็เพราะมีคุณธรรมและความ

สามารถหลายประการที่ฉายแววออกมาตั้งแต่วัยเด็ก แม้ว่าแนวทางศาสนาของท่านจะขัดแย้งกับคณะสงฆ์และยังไม่เป็นที่เข้าใจของชาวพุทธส่วนใหญ่ก็ตาม

คุณธรรม

จากชีวประวัติ ผลงาน และข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอาจประมวลได้ว่า สมณะโพธิรักษ์เป็นผู้ที่มีคุณธรรมหลายประการอันส่งเสริมให้ท่านประสบความสำเร็จในทางโลก และก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำท่านหนึ่งในทางศาสนาได้คุณธรรมดังกล่าวสามารถเทียบยกมาพอเป็นตัวอย่างได้ ดังนี้

(ก) ความมานะอดทน

ความมานะอดทนของสมณะโพธิรักษ์เห็นได้ชัดเจนตั้งแต่วัยเด็ก ท่านเล่าให้ผู้ใกล้ชิดฟังว่า เมื่อเรียนอยู่ชั้นมัธยมปีที่ ๑ มารดาได้ส่งท่านให้ไปอยู่บ้านคนรู้จักกัน เพราะเป็นช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ โดยต้องการฝึกท่านให้เป็นคนอดทนต่อชีวิต ในครั้งนั้น ท่านต้องทำงานรับใช้เจ้าของบ้านด้วยความอดทนต่อความยากลำบากอย่างยิ่ง กล่าวคือ

ท่านนั้นก็ใช้ยิ่งกว่าคนใช้ แต่เราต้องให้ตั้งเขาด้วยนะ เดือนหนึ่งตั้ง ๒๐ บาท (ขณะ พ.ศ.๒๔๘๕) เราไปอยู่ให้เขาใช้แล้ว ยังต้องให้สวดคำข้าวเขาอีก

ตื่นเช้า เราต้องตื่นหุงข้าว หุงข้าวเสร็จก็ต้องเอาของไปส่งตลาด เขายายของตลาด เขาก็ต้องหอบของไปส่งเขายายแล้ว เขาก็กลับมากินข้าว แล้วค่อยไปโรงเรียน กลับจากโรงเรียนเย็นก็ทำงาน กลางคืนก็ทำงาน ทำทุกอย่างเลย”

แม้หลังจากที่อุปสมบทแล้ว ท่านก็ยังคงดำรงคุณธรรมด้านความมานะอดทนอย่างไม่เสื่อมคลาย ด้วยความมุ่งมั่นที่จะทำตามคำสั่งสอนและแนวการปฏิบัติของพระ-พุทธเจ้าอย่างเคร่งครัด เช่น ในการพยายามนอนแบบสี่เหลี่ยมตามที่เป็นปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกอย่างเคร่งครัดทุกคืน ดังที่ท่านได้กล่าวว่า

พระพุทธเจ้าท่านสอนให้เจานอน “สี่เหลี่ยม” คือ นอนตะแคงข้างขวา เท้าซ้อนเท้า เหลื่อมเท้า อย่าให้ขาตกลงไปข้าง ๆ ฟัน อย่าให้ตาคุมชนกันจะเจ็บ ที่หัวเข่าก็มีกระดูก อย่าให้กระดูกชนกัน ให้เหลื่อมกันนิดหน่อย

เรียกว่าเท้าเหยียดเท้า แล้วนอนเหยียดให้ตรง ขา และลำตัวเหยียดตรง มีอวางราบไว้ข้างๆ ตัว ถ้าหนุนหมอน ก็เอาหมอนวางไว้ข้างหมอน..... อาตมาฝึกนอนจนสะโพกขวานี้ด้านเลย^๖

อย่างไรก็ตาม ความมานะอดทนของตนที่จะทำตามความเชื่อมั่นศรัทธาและแนวการปฏิบัติทางศาสนาของท่านอย่างเคร่งครัดนั้น บางครั้ง ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่า เป็นการปฏิบัติที่สุดโต่งในทางบีบบังคับตนเอง และไม่ใช่วางสายกลาง

(ข) ความซื่อสัตย์สุจริต

ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นคุณธรรมเบื้องต้นที่สำคัญยิ่งต่อการตรวจสอบตนเอง และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีสันติสุข ความซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเอง ทำให้บุคคลสามารถมองเห็นทั้งส่วนดีและส่วนด้อยของตนเองได้ และมีโอกาสพัฒนาตนเองในระดับสูงขึ้น ส่วนความซื่อสัตย์สุจริตต่อบุคคลอื่นหรือต่อสังคมส่วนรวม ก็ทำให้บุคคลเป็นผู้นำไว้วางใจ เป็นที่ไว้วางใจ และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างปกติสุข ตั้งแต่วัยเด็ก สมณะโพธิรักษ์ได้สะท้อนให้เห็นคุณธรรมข้อนี้ ดังที่ท่านได้เล่าถึงตนเองไว้ตอนหนึ่งว่า

มีอยู่ครั้งหนึ่ง อาตมาไปเก็บปากกาเซฟเฟอร์ของครูโรงเรียนเซมะสิริอนุสรณ์บนรถเมล์ได้ เราก็รีบคืนเขาที่ทางโรงเรียนก็จดหมายขอบคุณมาที่หอพัก^๗

นอกจากนั้น สมณะโพธิรักษ์ก็ยังวางรากฐานและอบรมสั่งสอนชาวอโศกให้เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต ปฏิบัติตามเบญจศีล เบญจธรรม อย่างเคร่งครัด จากงานวิจัยเกี่ยวกับนักบวชชาวอโศก ปรากฏว่า นักบวชชาวอโศกเป็นผู้มีความบริสุทธิ์ในศีล หมอวัดล้มมาอาชีวะค่อนข้างสูง กล่าวคือไม่โกง ไม่หลอกลวง ไม่ตลบตะแลง ไม่ประจบสอพลอ ไม่ทำเลศนัยขอของผู้อื่น ไม่บังคับขู่เข็ญ ไม่ต่อลากับด้วยลาภ^๘

(ค) ความขยันหมั่นเพียร

สมณะโพธิรักษ์เป็นผู้ที่มีความขยันหมั่นเพียรโดยสม่ำเสมอตลอดมาตั้งแต่ยังเล็กจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นผล

ให้ท่านสามารถฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ ของชีวิต และสร้างสรรค์ผลงานต่างๆ ให้แก่ชาวอโศก และบุคคลที่เข้าไปเกี่ยวข้องได้อย่างกว้างขวาง ความเป็นผู้นำนักเอาเบาสู้ของท่านเห็นได้ตั้งแต่วัยเด็ก

กลับจากโรงเรียนมาที่บ้านแม่ก็จัดของให้ จะเอาอะไรไปขายก็เชิญ บางทีขายถ่าน เช่นรถถ่านตำเมี่ยมไปส่งเขา สวนกับเพื่อนบางคนก็เกล็ดกลับจากโรงเรียนยังไม่ถึงบ้าน ส่วนเรากลับมาทำงานแล้ว เขาเห็นเขาก็ไม่ทัก ก็ถูกผู้ดี ลูกเจ้านาย เขาก็ถือตัว แต่อาตมาเองตอนนั้นมันรู้สึกภาคภูมิใจ ที่เราได้ทำงาน ไม่เคยนึกทอดถอยหรือถือตัวว่าเป็นปมด้อยอะไร

อาตมาเป็นคนไม่เคยถือตัวมาแต่ไหนแต่ไร ขอให้อาชีพสุจริต อาตมาทำไต่ทั้งนั้น แจวเรือก็แจวแจว เป็นกุฏิแบกของตามสถานีรถไฟก็ทำ ว่างไม่ได้ต้องไปรับจ้างแบกตามสถานีรถไฟ เวลารถไฟเข้า หรือแบกของจากโรงแรมไปส่งสถานีรถไฟ นอกจากแบกของแล้ว ก็ยังพาแขกเข้าไปพักในโรงแรม เจ้าของโรงแรมเขาก็ให้เปอร์เซ็นต์ ๒๕ สตางค์^๙

ความขยันหมั่นเพียรดังกล่าวได้สืบทอดมาเป็นวัตรปฏิบัติของท่านหลังการอุปสมบท และเมื่อเป็นผู้นำของชาวอโศก ท่านก็มีกิจวัตรประจำวันดังนี้

๐๓.๓๐ น.	ตื่นจากการจำวัด
๐๓.๔๕ - ๐๕.๓๐ น.	บรรยายธรรมช่วงเช้า
๐๕.๓๐ - ๐๙.๐๐ น.	เขียนหนังสือ หรือตรวจทานแก้ไขต้นฉบับหนังสือต่างๆ ที่ต้องพิมพ์ออกไป
๐๙.๐๐ - ๑๒.๐๐ น.	บรรยายธรรมก่อนฉัน และฉันอาหาร
๑๒.๐๐ - ๑๗.๐๐ น.	อ่านข่าวหนังสือพิมพ์ ตรวจงานและทำงานต่างๆ ประชุมหรือพบแขกที่นัดไว้ หรือเขียนหนังสือต่อ
๑๗.๐๐ - ๑๘.๐๐ น.	บริหารกายและสงฆ์
๑๘.๐๐ - ๒๐.๓๐ น.	ตรวจคัดเลือกวีดิทัศน์ (video) ชุดต่างๆ เพื่อใช้เป็นอุปกรณ์ในการศึกษาของชาวอโศก

๒๑.๐๐ - ๐๓.๓๐ น. จำวัดด้วยชาคริยานุโยคะ(คอย
ตีระฆังบอกเวลาทุกหนึ่งชั่วโมง
ตลอดคืนเพื่อเตือนชาวโลกที่ยัง
ตกอยู่ในความหลับใหลให้รู้ตัว
ขึ้นมา)^๑

ความขยันหมั่นเพียรอย่างจริงจังเช่นนี้ ในส่วนหนึ่ง
ก็ทำให้สุขภาพของท่านถดถอยเพราะการพักผ่อนไม่พอ
จนต้องอยู่ในความดูแลของแพทย์ชั่วคราวหนึ่ง

(ง) ความประหยัดมัธยัสถ์

สมณะโพธิรักษ์เน้นเรื่องคุณธรรมความประหยัด
มัธยัสถ์ค่อนข้างมาก เนื่องจากท่านมีชีวิตที่ยากลำบาก
มาตั้งแต่เด็ก อุปนิสัยนี้ติดตัวไปจนเป็นผู้ใหญ่ เกิดเป็น
ความสำนึกถึงคุณค่าของการประหยัดอดออม ประกอบ
กับมองเห็นโลกและชีวิตในแง่มุมที่กว้างขวางขึ้น ภายหลัง
การอุปสมบท ก็ยิ่งทำให้เห็นคุณค่าของธรรมชาติและความ
สัมพันธ์ของธรรมชาติกับสิ่งมีชีวิต ทำให้เห็นความสำคัญ
ของการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และการใช้ทรัพยากร
ธรรมชาติอย่างประหยัด

แม้ในขณะที่ท่านทำงานอยู่ที่สถานีไทยโทรทัศน์แล้ว
มีเงินเดือนมากมายก็จะเป็นคนประหยัดระมัดระวังการ
ใช้จ่ายอย่างที่สุด และจัดบันทึกการใช้จ่ายตลอดเวลา
ท่านเล่าว่า

ส่วนรายรับรายจ่ายประจำวัน จดหมดเลย น้ำแข็งเปล่า
สิ่งหนึ่งก็จด จดแล้วก็มาลงสมุดบัญชีต่างหาก มันมี
ประโยชน์นะสมุดบัญชี พอมาเปิดดูบางทีรู้เลยว่า
อันนี้เหตุการณืตอนนี้ เราซื้อนี้ เราเสียนี้ เราจ่าย
นี้ เราไปเลยตรงนี้ เราไปติดตรงนี้ จะรู้เลยว่าเราจ่าย
เงินเลข^๑

เมื่อมาเป็นผู้นำของชาวอโศกแล้ว สมณะโพธิรักษ์
ก็ได้วางแนวคิดแนวปฏิบัติเรื่อง "ประโยชน์สูง ประโยชน์สุด"
ให้ชาวอโศกได้เจริญรอยตามอย่างเคร่งครัดท่านอธิบายว่า

ประหยัดหมายความว่า อย่าสุรุ่ยสุร่าย อย่าฟุ่ม-
เฟือย อย่าทิ้งขว้าง ให้มันเกิน ถึงเรามีมากก็ตาม
เราก็ประหยัดได้ มีน้อยก็ประหยัดได้ ส่วนความตระหนี่

นั้น ถึงมีมากก็ไม่ให้ใคร... คำว่าประหยัดนั้น ถ้าเป็น
การสมควร หรือถูกสาระแล้ว แม้จะมากก็ให้มากตาม
ส่วนได้ แม้แต่ที่สุด จะอสังการก็ยังได้ แต่ต้องถูก
สัดส่วนของมัน อย่าไปฟุ่มเฟือยสุรุ่ยสุร่ายในอันที่ไม่
จำเป็น^๑

การประหยัดและพยายามใช้ประโยชน์จากสิ่งที่เรา
มีอยู่ให้ได้มากที่สุดนั้น เป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นยิ่งโดย-
เฉพาะในภาวะเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน เราได้ผ่าน
ช่วงเวลาของความฟุ้งเฟ้อทางวัตถุมาจนประสบปัญหา
วิกฤตทางเศรษฐกิจอยู่ทุกวันนี้ เป็นเพราะเราไม่ได้ดำเนิน
ชีวิตให้มี "ประโยชน์สูง ประหยัดสุด" นั่นเอง

(จ) ความมีระเบียบวินัยและความเคร่งครัดในศีล

จากการศึกษาชีวประวัติของสมณะโพธิรักษ์ จะเห็น
ได้ว่า ท่านไม่ชอบเที่ยวเตร่ตั้งแต่ยังเป็นฆราวาส แต่เป็น
คนเอาการเอางาน และมีวินัย คุณธรรมข้อนี้เป็นฐานที่
ทำให้ท่านเคร่งครัดในศีลได้อย่างสม่ำเสมอหลังการอุป-
สมบท

อาตมาทำงานทั้งวัน แต่ก่อนเป็นฆราวาสก็กินมือเดียว
กินครั้งเดียวอยู่ได้สบาย แล้วทำงานทั้งวัน หาเงินได้
อย่างที่ว่านี้ ใครบอกว่ากินมือเดียว จะไม่มีเรี่ยวมีแรง
ทำงานไม่จริง..... แต่กิเลสก็ต้องลดได้จริงด้วยนะ ลด
กิเลสด้วย เพราะกิเลสมันกินอาหาร ถ้าลดกิเลสของ
เราลงแล้ว มันก็ไม่เปลือง กินวันละมือ อยู่ได้สบาย
จริง ๆ^{๑๐}

ความมีระเบียบวินัยและความเคร่งครัดในศีล ปรากฏ
ชัดเจนในศีลวัตรของสมณะโพธิรักษ์หลายเรื่อง เช่น การ
ฉันอาหารวันละ ๑ มื้อ และเป็นอาหารมังสวิวัต และการ
ไม่หมายฝ่าบาตรเพื่อรับอาหารจากการปิดชนบท เพราะ
ไม่ต้องการโลกเกินความจำเป็นในการยังชีพ

นอกจากนั้น ท่านยังวางกฎระเบียบให้ชาวอโศก
ปฏิบัติเพื่อเอื้อต่อการลด ละ กิเลส เช่น

เนื่องจากชาวอโศก มีทั้งนักปฏิบัติ นักบวชชายและ
หญิง เพื่อประโยชน์เกื้อกูลกันและกันให้สู่ความเจริญ
ยิ่ง ๆ ปะ-กรัก-สักขมาต จะต้องใช้ผ้ารัดอก หรือ
เสื่อโน ที่จะช่วยกลมเกลื่อนทรง ทำทรงให้เรียบ เป็น

ลักษณะเสื้อรัดให้เรียบ แม้จะเป็นเสื้อคอกระเช้า ก็ไม่เอา ยิ่งเป็นเสื้อ “ยกทรง” หรือเสื้อชูทรง ผ้าแต่งทรง ห้ามเด็ดขาด แม้แต่การ “ไม่ใช้เสื้อใน” อันยิ่งจะกลายเป็นคำสมมติ หรือสภาพลึกลับที่ไม่เรียบอีก ก็ต้องแก้ไขให้ถูกต้องตามเป้าหมาย^{๑๑}

(ข) ความกล้าหาญ

คุณธรรมที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งที่ทำให้สมณะโพธิรักษ์มีบทบาทโดดเด่นอยู่ในวงการศาสนาของไทยทุกวันนี้ได้ ก็คือ ความกล้าหาญ ซึ่งรวมถึงความกล้าแสดงออก ในความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ทั้งปวง จะเห็นได้จากชีวประวัติของท่านตั้งแต่ช่วยเด็กที่กล้าแสดงความสามารถในด้านต่าง ๆ เช่น กล้าไปร้องขายของที่ตลาดนัดวังสราญรมย์ กล้าไปรวมกลุ่มตั้งคณะนักร้องเพื่อให้ผลงานเพลงของตนเป็นที่รู้จักและกล้าทดลองสิ่งแปลกใหม่ต่าง ๆ เช่น ทดลองใช้อ่านาจิต ผีสะกดจิตของตนเองและของผู้อื่น

ในการก่อตั้งชุมชนชาวอโศกนั้น ก็ต้องถือว่าสมณะโพธิรักษ์มีความกล้าหาญอย่างยิ่ง เพราะต้องเปลี่ยนสังกัดจากนิกายธรรมยุตมาเป็นมหานิกาย ต้องตัดสินใจก้าวขึ้นสู่การเป็นผู้นำกลุ่ม และหลังจากนั้น ก็ต้องอาศัยความกล้าหาญในการวางระเบียบกฎเกณฑ์ใหม่สำหรับชุมชนใหม่ กล้ายืนหยัดในแนวคิดแนวปฏิบัติของตนเอง และกล้าขัดแย้งกับบุคคลหลายฝ่าย รวมทั้งอำนาจการปกครองของคณะสงฆ์ไทย ความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวที่จะประกาศธรรมและทำงานตามแนวทางของท่านนั้น เห็นได้จากคำยืนยันของท่านว่า

อาตมาแน่ใจว่า “อาตมามีความจริงใจที่สุดที่จะทำงานนี้ เสียสละเลือดทุกหยด ลมหายใจทุกกระแส เนื่องกับกระดุกที่เหลือ ดิน น้ำ ไฟ ลม แห่งนี้ทั้งทอน มอบให้แก่ศาสนาทั้งหมด มอบให้แก่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตายกันอยู่ตรงนี้ ไม่มีอื่นอีก^{๑๒}”

(ข) ความเมตตากรุณา

สมณะโพธิรักษ์มีความเมตตากรุณาเป็นพื้นฐานมาตั้งแต่เด็ก ซึ่งทำให้ท่านเป็นคนไม่เห็นแก่ตัว และไม่เจ้าคิดเจ้าแค้นผูกใจเจ็บผู้ใด ท่านรับภาระเลี้ยงน้อง ๆ อย่างดีทุกคน และพยายามสร้างฐานะเพื่อให้ทุกคนอยู่สุขสบาย

สมัยที่ยังเป็นฆราวาส แม้เพื่อนฝูงหรือคนรู้จักที่ต้องการความช่วยเหลือ ท่านก็มีจิตเมตตากรุณาช่วยเหลือทุกราย ท่านเล่าถึงชีวิตช่วงหนึ่งสมัยที่ยังทำงานเจริญรุ่งเรืองอยู่ว่า

ใครมาขอเงิน ให้ทั้งนั้นแหละ พวกมาเรียนหนังสือ หนังสือ พวกไม่มีเงินมีทองใครมาก็ให้อยู่เสมอ ไม่ได้เก็บ ไม่ได้สะสม เห็นชัดแล้วว่าอยู่ไปก็เป็นเศรษฐีแน่นอน

คิดดูสิ หาเงินได้ เดือนหนึ่งเป็นหมื่น ๆ ก็แจกใครมาขอไปให้ ขอไปเรียนหนังสือก็ให้ไป พอเริ่มแจกเด็กไม่รู้มาจากไหน ไม่เคยรู้จัก ไม่เคยพบ ก็มาขอกัน บางคนก็ให้เป็นเดือน ๆ บางคนก็ให้เป็นทอม แม้แต่เด็กอิสลาม ก็ยังมาขอเงินเรียนหนังสือเลย อาตมาก็ให้ ก็แจกไป^{๑๓}

ความเมตตากรุณาของสมณะโพธิรักษ์ปรากฏอยู่ชัดเจนในแนวคิด แนวคำสอน และแนวปฏิบัติของท่าน เช่นการริเริ่มก่อตั้งสหกรณ์บุญนิยมในหมู่ชาวอโศก มีจุดประสงค์เพื่อให้สมาชิกช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือสังคม ตลอดจนเจือประโยชน์ต่อประชาชนผู้มาใช้บริการ โดยมีหลักการในการผลิต และจำหน่ายสินค้าคือ ขายต่ำกว่าราคาท้องตลาดขายเท่าทุน ขายขาดทุน และแจกฟรี

แนวคำสอนในเรื่องความไม่โกรธ การให้อภัยและการงดเว้นจากการบริโภคเนื้อสัตว์ เป็นต้น ก็เป็นตัวอย่างที่แสดงถึงคุณธรรมความเมตตากรุณาทั้งสิ้น ซึ่งจะได้อธิบายถึงโดยละเอียดในบทต่อไป

ความสามารถ

อาจกล่าวได้ว่า สมณะโพธิรักษ์เป็นผู้ที่มีความสามารถโดดเด่นในหลาย ๆ ด้าน อันเป็นผลให้ท่านประสบความสำเร็จในอาชีพการงานอยู่ในชั้นแนวหน้าท่านหนึ่งของเมืองไทย และเป็นนักบวช / ผู้นำทางศาสนา ที่มีสาวก / ผู้สนับสนุน เป็นจำนวนมาก ความสามารถดังกล่าวอาจจำแนกได้พอสังเขปดังนี้

(ก) ความสามารถในการประพันธ์บทเพลง

ความสามารถในการประพันธ์บทเพลงของสมณะโพธิรักษ์เริ่มปรากฏให้เห็นตั้งแต่ท่านยังเป็นนักเขียนอยู่ที่โรงเรียนเพาะช่าง เมื่อ พ.ศ.๒๔๙๗-๒๔๙๘ ในการแต่ง

เพลง “ผู้แพ้” ซึ่งท่านแต่งทั้งคำร้องและทำนอง โดยใช้ นามว่า รัก พงษ์มงคล เพลง “ผู้แพ้” ได้รับความนิยม อย่างสูงในขณะนั้น แต่ผู้แต่งเพลงกลับยังอยู่ในสภาพยากลำบากและแต่งเพลงออกมาด้วยความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจในชีวิตของตนเอง

ตอนที่เพลง “ผู้แพ้” ดังขึ้นมานั้นะ คนแต่งเพลงฮิต ยังกู้กางเกงขาสั้น ใส่เสื้อยืดขาดๆ รองเท้าผ้าใบ ก็ขาด ถีบจักรยานส่งหนังสือพิมพ์อยู่ทุกวันเลย นึกๆ ก็แปลกดี

ทุกวัน พอเลิกเรียนออกจากโรงเรียน ก็เปลี่ยนชุดใหม่ เอาเสื้อผ้า กางเกง เสื้อฟอร์ม ปัก ด.ช. ทับใส่ กระเป๋า น้อยที่คานรถจักรยาน แล้วก็กู้กางเกงขาสั้น เสื้อยืด ไปแวะรับหนังสือพิมพ์ส่ง กว่าจะกลับก็ตั้ง ๒ หุ้ม ๓ หุ้ม ทำอย่างนั้นอยู่เรื่อยมา ในขณะที่เพลงมันดังนี้ ก็นึกถึงตัวเองว่า “ทำไมหนอ อากัฟจึงเลย”^{๑๑}

ที่น่าสังเกตก็คือ เนื้อเพลง “ผู้แพ้” นั้น แฝงคติธรรม และจริยธรรมทางพุทธศาสนาไว้อย่างเด่นชัด แม้ผู้แต่งจะเป็นเพียงเด็กนักเรียนคนหนึ่งก็ตาม โดยเนื้อเพลงหรือคำร้องมีดังนี้

ระกำดวงใจกระไรหนอบาป แสร้งสาปวนเวียนเจียนจน
ข้าปนฤทัยราวในอกเรา
เวียนเบียดสุดทนต์บรพา ทุกสิ่งไรรัศมีเขา
กระเซ็นมลายพ่ายไป
อันทนทานใจกระไรเหลือข่ม ยิ่งตรมระทมทวิ
สิ้นลบชะตาระอาอกใจ
อยู่ก็อยู่อย่างผู้ปราศัย ข้าสุดข้าในทรวงใน
ทรวงกายทรวงใจอยู่เอ๋ย
แพ้จนสูญสิ้นสลาย ทำลายเราป็น สุดทนเปรียบเปรย
แท้ไปทุกสิ่งออกเอ๋ย ไม่เหลืออันใดเลย ชะตาเอ๋ยข้างเลวทราม
แท้เกมชีวิตสิ้นดีทุกอย่าง แต่ก็ภูมิใจไม่จาง
ที่จิตของเรามีเลวพ่ายตาม
ยังยั้งยังเป็นใจดวงงาม แพ้ก็แพ้ชะตาทราม
ดวงใจทรงความมั่นคง

เพลง “ผู้แพ้” นี้ ขับร้องและอัดแผ่นเสียงด้วยเสียงของนักร้องชื่อดังของไทย คือ นริศ อารีย์ ก่อนหน้านั้นท่านก็เคยแต่งเพลงอัดแผ่นเสียงมาแล้ว แต่ไม่โด่งดังเท่ากับเพลง “ผู้แพ้” กล่าวคือ ขณะที่ยังเรียนอยู่ที่โรงเรียนเพาะช่าง

ท่านเคยอาศัยอยู่กับล้วน ควันธรรม นักร้องและนักประพันธ์เพลงผู้มีชื่อเสียงของไทย ทำให้รู้จักบุคคลในวงการเพลงและดนตรีมากมาย จึงได้มีโอกาสได้แต่งเพลงอัดแผ่นเสียงเป็นครั้งแรก คือเพลง “ก่อนสิ้นแสงตะวัน” แต่งเสร็จเมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๙๖ และได้อัดแผ่นเสียงเมื่อวันที่ ๑๙ สิงหาคม พ.ศ.๒๔๙๗ มีผู้ขับร้อง คือ สวลี ผกาพันธุ์ โดยแต่งคำร้องใช้นามแฝงว่า “อุบลรัตน์” และเพื่อนชื่อ สง่า ทองธัช เป็นผู้แต่งทำนอง มีคำร้องแฝงคติธรรมเช่นกัน กล่าวคือ

แดดเรืองแสงร้อนแรงคลุมหล้าวิบวาม
แผ่รังสีในยามตะวันมิจร
อย่าระเริงหลงว่าเวลาผันผอน
จะพาร้อนใจ

แดดอ่อนแสงร้อนแรงพลันคลายมิด
อย่าลืมหลงเวลาล่วงเลยล้ำไป
อย่ามัวเพลินหลงว่าเวลานั้นไม่
ควรสนใจคำนึง

จงคิดอย่าเมินมอง
แดดอ่อนรองเรืองรำไรนั้นไซ้ควรคิดและพึง
สำนึกดูจนเห็นในใจจึง
ซึ่งในคุณ และค่าตะวัน

ก่อนสิ้นแสงตะวันจะจากกลับไกล
โปรดจำไว้คือวัยล่วงไปพร้อมกัน
จึงควรตรองเสียก่อนอย่าอนหลงมัน
วัยและวันจะผ่าน

นอกจากนั้น ท่านยังเป็นผู้ประพันธ์เพลงส่วนใหญ่ประกอบภาพยนตร์เรื่อง “โทน” ซึ่งเป็นภาพยนตร์เพลงที่ทำรายได้หลายล้าน เมื่อช่วง พ.ศ.๒๕๑๒-๒๕๑๓ และวงดนตรี The Impossible ซึ่งมีเศรษฐา ศิระฉายา เป็นนักร้องนำในขณะนั้น ได้นำเพลงประกอบภาพยนตร์เรื่อง “โทน” ๒ เพลงที่ท่านแต่งไว้ คือ เพลง “ขึ้นรัก” และ “เริงรถไฟ” ไปเรียบเรียงเสียงประสานในการประกวดดนตรีสตริงคอมโบ จนได้รับรางวัลชนะเลิศ

(ข) ความสามารถในการแต่งบทกวี

บทกวีของสมณะโพธิรักษ์ที่ปรากฏอยู่ในงานเขียนต่างๆ นั้นมีทั้งบทกวีที่มีสัมผัสผสมสัมผัสในดังที่ปรากฏ

ในคำร้องขอของบทเพลงที่ท่านประพันธ์ไว้ตั้งแต่ยังเรียนหนังสืออยู่ ดังตัวอย่างในหัวข้อที่แล้ว และมีทั้งบทกวีที่อยู่ในลักษณะร่วมสมัยไม่เน้นสัมผัสนอกสัมผัสใน แต่เน้นเนื้อหาสาระและแนวคิดตีความเพื่อสะท้อนปัญหาของสังคมปัจจุบัน ตลอดจนกระตุ้นเตือนให้เกิดการปรับปรุงแก้ไข บทกวีในลักษณะหลังนี้ สมณะโพธิรักษ์เรียกว่า “เพลง” โดยให้เหตุผลว่าเป็นถ้อยความที่เจตนาแต่งและประดิษฐ์ให้ไพเราะ กระทัดรัด สละสลวยและสื่อความจริงที่ท่านรู้สึกและรับรู้ ท่านถือว่า “เพลง” ของท่านเป็นร้อยกรอง แต่ไม่กล้าเรียกว่า “บทกวี” เพราะไม่แน่ใจว่าจะถึงขั้นที่เรียกเช่นนั้นได้หรือไม่ “เพลง” ต่างๆ ที่ท่านประพันธ์ขึ้นมาไม่มีจุดประสงค์แรกเริ่มเพื่อเป็นข้อเขียนประกอบวารสารที่ท่านจัดทำขึ้นร่วมกับชาวอโศก เช่นวารสาร “แสงสูญ” และอื่นๆ^{๑๕}

“เพลง” ของสมณะโพธิรักษ์แยกออกเป็น ๓ ประเภทตามการจัดหมวดหมู่ของท่านคือ ๑. เพลงชีวิต ๒. เพลงอริยะ และ ๓. เพลงจอมใจบัณฑิต มีเนื้อหาสาระตามภาพที่บทเพลงสะท้อนและเสนอแนะ กล่าวคือ “เพลงชีวิต” สะท้อนภาพของชีวิตในแง่โลกิยะ และผลจากชีวิตดังกล่าวที่มนุษย์กำลังเผชิญอยู่ตั้งส่วนหนึ่งของ “เพลงชีวิต” บทหนึ่งที่ว่า

เงินหนึ่งบาทของขอทาน
มีราคาเดียวกับหนึ่งบาทของมหาเศรษฐี
แต่ “ค่า” ของมัน ไม่เท่ากันเลยใน “จิต” ของคนทั้งสอง
(๒ เมษายน ๑๕๓๕)^{๑๖}

ส่วน “เพลงอริยะ” เป็นการเสนอภาพความจริงของชีวิตและความหลุดพ้นจากความทุกข์ของชีวิต ดังตัวอย่างตอนหนึ่งคือ

ข้าพเจ้าได้ดิบได้ดีวิเศษยิ่ง ๆ ขึ้น
หรือเป็นคนที่น่านับถือเคารพได้นั้น
ไม่ใช่เพราะการเป็นผู้ชียัน “ความถูกต้อง”
ให้ใคร ๆ รู้ได้หลากหลายแล้ว ๆ เล่า ๆ นั้นดอก
แต่เพราะข้าพเจ้าน้อมรับ “ความผิดพลาด”
และมีการแก้ไขในแต่ละครั้ง แต่ละคราของข้าพเจ้า
จากทั้งผู้หวังดี

และทั้งศัตรูผู้หวังร้ายแท้ ๆ นั้นต่างหาก
(๑๗ พฤษภาคม ๒๕๒๖)^{๑๗}

และ “เพลงจอมใจบัณฑิต” เป็น “บทกวี” หรือ “เพลง” ที่วิพากษ์ผู้ที่ถือตนว่ารู้ “ธรรม” แต่ (ท่านคิดว่า) ผู้นั้นมีได้รู้ “ธรรมะ” และท่านไม่เห็นด้วยกับพฤติกรรมของบุคคลเหล่านั้นหรือบุคคลเหล่านั้นมีความเป็นปฏิปักษ์ต่อท่าน “เพลงจอมใจบัณฑิต” นี้สะท้อนความรู้สึกนึกคิดของสมณะโพธิรักษ์ในช่วงที่ขัดแย้งกับชาวพุทธแบบจารีตนิยม หรือกระแสหลัก และไม่เห็นด้วยกับพฤติกรรมของชาวพุทธโดยทั่วไปในขณะนั้น บทกวีบางบทในชุดนี้มีลักษณะเป็นกลอนแปด มีสัมผัสนอกสัมผัสในสละสลวย เช่น

ธรรมดา	คนเขาอยาก	ให้เราดี
แต่เราเด่น	ขึ้นทุกที	เขาหมั่นใส่
ไม่ใช่ “ดี”	ขึ้นเด่น	นั่นเป็นภัย
แต่ถ้า “ดี”	เด่นได้	เด่นได้ดี
ทำดีมาก	จนเด่น	เป็นความเก่ง
แต่นักเลง	เบ่งเด่น	นั่นเป็นผี
ยิ่งอยากดัง	เด่นเปล่า	เขลาอับรึย
ดีได้ดี	เด่นได้ดีเด่น	ตามเป็นจริง
ขยันทำ	ดีให้มาก	อย่าอยากเด่น
หรือคิดเช่น	ข่มเด่นใคร	ใจบาปสิง
ปัญญาใหญ่	อ่อนใจนะ	จะเตือนดึง
ให้รู้สิ่ง	นึ่งทำการ	ได้ฐานใจ
พอเห็นเขา	เด่นเฉียดดู	“ตัวกู” เกิด
ดั่งระเบิด	แขวนระบาย	ชายอนุสัย
ใจบัณฑิต	ชนิด “จอม”	ย่อมเป็นไป
ตามครรไล	แห่งครรลอง	ของสังขาร

(๑ มิถุนายน ๒๕๒๔)^{๑๘}

แนวคิดจาก “เพลงจอมใจบัณฑิต” ทั้งชุด ต้องการวิพากษ์ความประพฤติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งของพระภิกษุสงฆ์บางรูปบางกลุ่มที่ประพฤตินอกวิสัยนอกกรอบจากคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เช่น หย่อนยานในศีล แต่รู้ทฤษฎีคำสั่งสอนทางปริยัติดี หรือแม้แต่ฆราวาส ที่ถือตนว่ามีศีล รอบรู้หลักคำสอน แต่โดยพฤติกรรมกลับเต็มไปด้วยโลภ โกรธ หลง ซึ่งสมณะโพธิรักษ์เรียกรวมกันว่า “จอมใจบัณฑิต” กล่าวคือ เป็นบัณฑิตที่รอบรู้ทาง ทฤษฎี

แต่ปล้นทำลายพระศาสนาด้วยพฤติกรรมของตน คำว่า “จอมโจรบัณฑิต” นี้ สมณะโพธิรักษ์อาจนำแนวคิดมาจากพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง *เทศนาเสือป่า* และ องค์การฟื้นฟูพุทธศาสนา ได้นำมาพิมพ์เฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับพระภิกษุ ในชื่อหนังสือ *ตำราดูพระภิกษุ คำพยากรณ์ของพระพุทธเจ้า* ในหนังสือเล่มนี้ มีอยู่ตอนหนึ่งที่จัดประเภทของพระภิกษุไว้ประเภทหนึ่งว่าเป็น “ภิกษุมหาโจร” มีลักษณะคือ

ก. พยายามหาทางให้ตนเองเป็นที่เคารพนับถือทั่วไปเพื่อหวังลาภสักการะ

ข. ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย เพื่อเอาไปกล่าวอ้างว่ารอบรู้ และรู้เอง โดยหวังการสักการะ

ค. ตามก้าจัด ทำลายผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ผู้บริสุทธิ์อื่น ๆ เพื่อให้พ้นทางของตน

ง. ยกยอปอขึ้นเอาใจ ประจบประแจงมราวาสด้วยสิ่งของต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของตน

จ. กล่าวอวดอ้างอุตริมนุสสรรมอันตนไม่มีจริง เพื่อหลอกลวงชาวบ้านให้มาเคารพนับถือและให้ประโยชน์^{๑๔}

นอกจากนั้น สมณะโพธิรักษ์ยังนำแนวคิดเรื่อง “ตัวกู ของกู” ของท่านพุทธทาสภิกขุ หรือพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส อินทปัญโญ) ที่ให้ทุกคนเลิกยึดมั่นถือมั่นในตนเอง หรือเห็นแก่ตัวจนเป็นเหตุให้ทั้งตนเองและผู้อื่นจมอยู่ในความทุกข์ โดยท่านพุทธทาสสอนว่า

ถ้าไม่มีการเกิดทางจิตทางวิญญาณในจิตใจ ว่าตัวกู ของกู แล้วการเกิดทางกายที่เกิดครั้งเดียว ตายครั้งเดียว ก็หาอาจทำให้เกิดทุกข์ได้ ๆ ไม่ได้ แม้ความแก่-เจ็บ-ตาย ก็หาทำให้เกิดทุกข์ได้ไม่ เพราะไม่มีการรับเอามาเป็นของกู^{๑๕}

ดูเหมือนพุทธทาสภิกขุจะเป็นพระภิกษุรูปเดียวที่สมณะโพธิรักษ์ให้ความสำคัญเป็นพิเศษ ในขณะที่ภิกษุรูปอื่น ๆ ส่วนมากจะถูกวิพากษ์วิจารณ์ค่อนข้างรุนแรง

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในด้านความเป็นวัตถุนิยม ย่อหย่อนในศีล และหมกมุ่นในไสยศาสตร์และอิทธิปาฏิหาริย์ที่เป็นเช่นนี้ เพราะท่านพุทธทาสก็เป็นผู้หนึ่งที่เห็นข้อบกพร่องดังกล่าวในวงการพุทธศาสนาของไทยและพยายามเรียกร้องให้ชาวพุทธฟื้นฟูจิตใจแนวคิดและแนวปฏิบัติของตนตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เมื่อท่านพุทธทาสมรณภาพ วารสาร “สวอโคก” ที่ดูแลโดยสมณะโพธิรักษ์ก็มีฉบับไว้อาลัย และสดุดีเกียรติคุณของท่าน โดยมีภาพประกอบและข้อความนำว่า “คารวะอริยะชอกกราบคารวะอย่างสุดซึ่งในพระคุณที่หลงปู่ได้กระทำ สิ่งที่เป็นคุณค่าอันสูงยิ่งแก่พระศาสนา”^{๑๖}

(ค) ความสามารถในการแสดงธรรม

จากการที่สมณะโพธิรักษ์เป็นผู้ที่มีความมั่นใจในตนเอง กล่าวแสดงออก และเคยมีบทบาทต่อสาธารณชนมาก่อน ทั้งในด้านการแต่งเพลง ร้องเพลง เป็นโฆษกรายการโทรทัศน์ และศิลปินนักแสดงอย่างเชี่ยวชาญนั้น ทำให้ศักยภาพในการแสดงธรรมและเข้าถึงฝูงชนมีอยู่ค่อนข้างสูงและปรากฏออกมาได้อย่างมีประสิทธิภาพ สมณะโพธิรักษ์จะใช้ภาษาง่ายต่อความเข้าใจของคนทั่วไป โดยเฉพาะวิธีการกระตุ้นความสนใจจากชาวบ้าน ท่านจะใช้ศัพท์ที่มีความหมายพิเศษที่ท่านกำหนดขึ้นมาเพื่อให้สะดุดความสนใจของผู้ฟังธรรมหรือผู้อ่านงานเขียนทางธรรมของท่านบางกรณี ศัพท์ที่ท่านมุ่งหวังจะให้เป็นที่เครื่องกระตุ้นความสนใจ หรือความคิดของผู้รับ ก็กลายมาเป็นปัญหาและความยุ่งยากต่อตัวของท่านและชาวอโคกเอง ยกตัวอย่างเช่นที่ท่านกล่าวถึงที่มาของคำวินิจฉัย “เซน” ว่า

.....ลัทธิ trance จึงเห็นดีเห็นชอบที่จะเป็น sense ยิ่งกว่าจะได้ชื่อว่า trance อยู่เท่านั้น ดังนั้น แม้จะสะกดจิต หลับตาทำมาอย่างไร ถ้าไม่มีจิตภาวิภูริหลงติดกับจิตเสียบ ก็จะมามุ่งสู่ความเป็น sense กันทั้งสิ้นหมด นักเข้าก็เลยเอาแต่ความฉลาด เอาแต่ “ความรู้สึกนึกคิดจัด” ลัทธินี้จึงจะมาจบอยู่ที่ sense แล้ว ก็เพี้ยนกันเป็น Zen ในทุกวันนี้^{๑๗}

อย่างไรก็ตาม ธรรมะที่สมณะโพธิรักษ์แสดงต่อสาวกและสาธารณชนนั้นก็มิมีลักษณะเข้าใจได้ง่าย กระตุ้นจิตสำนึกในทางจริยธรรม และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมปัจจุบัน เช่น

ที่จริง คนไม่มีเงิน หรือคนก้นจ้ำงนี่เก่งกว่าคนที่กล้ารวย คนที่มีชีวิตอยู่ได้โดยไม่มีเงินและมีวิธีการใช้ชีวิตที่เป็นคนที่ไม่โลภโมโหสัน แม้ไม่ต้องมีรายได้ลำบากชีวิตก็อยู่ได้นี่เป็นคนที่น่าภาคภูมิใจ ซึ่งชาวโลกจะสร้างระบบสร้างสังคมของเราอย่างนี้ขึ้นมา เราจะเรียนรู้ชีวิตที่ดีที่ไม่ผลาญพว้า ไม่บริโภคอะไรฟุ่มเฟือยเกิน^{๒๓}

อาจกล่าวได้ว่า ความสามารถในการแสดงธรรมของสมณะโพธิรักษ์อยู่ที่วิธีการในการสื่อสารกับผู้รับ และเนื้อหาสาระที่มีลักษณะประยุกต์เข้ากับยุคสมัยเป็นประโยชน์ต่อชีวิตปัจจุบันมากกว่าการเล่าเรื่องเก่าในคัมภีร์ และการใช้ศัพท์เฉพาะภาษาบาลีสันสกฤตที่คนทั่วไปจะเข้าใจได้ เช่น หลักคำสอนเกี่ยวกับเศรษฐกิจ การเมือง และการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังที่จะกล่าวถึงโดยละเอียดในบทที่ ๓ ต่อไป

(ง) ความสามารถในการเป็นผู้นำ

สมณะโพธิรักษ์เป็นผู้นำเพียงผู้เดียวของชาวอโศก ตั้งแต่ยุคการก่อตั้งจนถึงปัจจุบัน ทำให้น่าขบขันใจว่าหากปราศจากท่านเสียแล้ว สันติอโศกและชุมชนชาวอโศก จะอยู่กันได้อย่างไร จะเข้มแข็งเหมือนเดิมหรือไม่ หรือจะมีสภาพเช่นเดียวกับสวนโมกขพลารามเมื่อยามขาดท่านพุทธทาสซึ่งไม่คิดคักมีชีวิตชีวา บรรดาศิษย์เอกพากันออกจากสวนโมกข์ไปเผยแพร่ธรรมตามที่ต่าง ๆ ผู้คนแวะเวียนไปน้อยลง และกิจกรรมชบเซาห่างหาย

บทบาทและฐานะของสมณะโพธิรักษ์อาจเทียบได้กับศาสดาของลัทธิใหม่ที่มีอยู่ทั่วโลกในยุคปัจจุบัน เช่น คุณพ่อตีไวน์ (Father Divine) ผู้ก่อตั้งขบวนการสร้างสันติ (the Peace Mission Movement) และบุคคลอื่น ๆ ซึ่งมีบุคลิกภาพและความสามารถในการนำฝูงชน ทำให้ผู้อื่นเกิดความคิดเห็นคล้ายตาม เลื่อมใสศรัทธา และอาจถึงขั้นสละบ้านช่องครอบครัวเพื่อออกมาติดตามเป็นสาวก

ในกรณีของคุณพ่อตีไวน์ซึ่งเป็นชายอเมริกันผิวดำไม่ปรากฏวันเกิดวันตายที่แน่ชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งวันเกิดและบิดามารดา เพราะถือว่ เป็นอวตารของพระเจ้าในศาสนาคริสต์ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ เป็น “การกลับมาของมนุษย์โลกครั้งที่ ๒ ของพระเยซู” (the second coming of Christ) ส่วนวันตายนั้นถือว่เป็นการตายทางร่างกายเท่านั้นมิใช่เป็นการตายอย่างแท้จริง เพราะคุณพ่อตีไวน์เป็นพระเจ้า และเนื่องจากเป็นการตายในโรงพยาบาล จึงมีบันทึกว่าเกิดขึ้นในวันที่ ๑๐ กันยายน ค.ศ. ๑๙๖๕^{๒๔} การมีชีวิตประวัติดังนี้ที่มิชัดเจนนและเร้นลับ และก้าวเข้าสู่สาธารณชนในฐานะของมหาเศรษฐีผู้ใจบุญ รับผิดชอบต่อผู้ยากไร้ ได้ตัวอาชญากรและโสเภณีนำไปเป็นสาวกให้เป็นผู้มีศีลธรรมและกลับตัวเริ่มต้นชีวิตใหม่ได้นั้น ถือว่เป็นความสำเร็จและความสามารถพิเศษของคุณพ่อตีไวน์ บุคคลที่จะทำเช่นนี้ได้ต้องเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปว่ามี “บุญญาบารมี”

ในทัศนะของมักซ์ เวเบอร์ (Max Weber, ๑๘๖๔-๑๙๒๐) นักสังคมวิทยาชาวเยอรมันผู้มีชื่อเสียง บุญญา บารมี (charisma) คือ

คุณลักษณะบางประการของบุคคลที่ทำให้เขาแตกต่างจากคนธรรมดาอื่น ๆ และได้รับการปฏิบัติจากผู้อื่นราวกับว่าเขามีคุณสมบัติเหนือธรรมชาติ เหนือมนุษย์หรืออย่างน้อยที่สุดก็มีคุณสมบัติพิเศษอย่างใดอย่างหนึ่ง คุณลักษณะเหล่านี้เป็นสิ่งที่คนธรรมดาไม่มี แต่มีต้นกำเนิดมาจากพระเจ้าหรือเป็นแบบอย่างให้คนอื่น ๆ และจากพื้นฐานดังกล่าวนี้เองที่ทำให้ผู้นั้นได้รับการปฏิบัติเช่นผู้นำ^{๒๕}

บุญญาบารมีอาจจำแนกออกได้เป็นหลายประเภท มีบทบาทและการปรากฏต่อกลุ่มสังคมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งแตกต่างออกไปเช่น บุญญาบารมีเนื่องจากตำแหน่งหน้าที่ (เช่นเพราะเป็นกษัตริย์จึงเป็นที่เคารพยกย่องให้เป็นผู้นำ) และบุญญาบารมีเพราะความรู้แจ้งหรือได้รับอำนาจจากสิ่งสูงสุด หรือพระเจ้า เช่น ผู้นำทางศาสนาที่รู้แจ้งในธรรมวิเศษ หรือได้รับมอบหมายบัญชาจากสวรรค์ และบุญญาบารมีเนื่องจากการสืบทอดอำนาจ เช่น ได้รับการ

ยอมรับเป็นผู้นำเพราะบิดา หรือมารดา เป็นผู้นำทางศาสนาเท่านั้น อาจเป็นนักปฏิรูป ผู้นำทางการเมือง วีรบุรุษทางการทหาร และนักปราชญ์ผู้ที่ “มีการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างและมีคำสั่งเป็นแนวทางชีวิตให้สานุศิษย์ของตนได้”^{๒๖}

บุญญาบารมีไม่ได้เป็นสิ่งที่มีความอำนาจในตัวเอง^{๒๗} แต่ขึ้นอยู่กับผู้สนับสนุนและสาวก อำนาจของผู้นาจจึงไม่มั่นคง ผู้ที่มีบุญญาบารมีจำเป็นต้องพิสูจน์ตนเองตลอดเวลาจากการกระทำของตน เช่น ถ้าต้องการจะเป็นผู้ประกาศศีลธรรมทางศาสนาก็ต้องแสดงอภินิหาร ถ้าต้องการจะเป็นเจ้ายุทธจักรก็ต้องแสดงบทวีรบุรุษ

ผู้ที่มีบุญญาบารมีจึงมักประกาศตนหรือแสดงตนว่ามีความพิเศษเหนือมนุษย์ธรรมดาอื่น ๆ เช่น เป็นอวตารของพระเจ้า มีกำเนิดที่ลึกลับ มีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ และมีจริยธรรมอันสูงส่งเป็นแบบอย่างสำหรับสาวก ดังในกรณีของคุณพ่อตีโวน ในกรณีของสมณะโพธิรักษ์ก็เช่นกัน อาจกล่าวได้ว่าท่านมีบุญญาบารมีในฐานะผู้นำทางศาสนาคนหนึ่งกล่าวคือท่านได้ประกาศตนว่า ท่านได้บรรลุความเป็นอริยบุคคลขั้นโสดาบัน และสภิกขาคามี แล้ว^{๒๘} ท่านประพฤติกรรมเป็นแบบอย่างให้สาวก และวางรากฐานแนวคิดและแนวปฏิบัติในทางพุทธศาสนาแบบใหม่ที่แตกต่างไปจากแนวจารีตนิยม เป็นต้น บทบาทและการแสดงออกดังกล่าวของท่าน ทำให้สาวกเกิดความเลื่อมใสศรัทธา มองเห็นท่านเป็นบุคคลพิเศษ กระทำสิ่งที่บุคคลธรรมดาทำได้ยาก และมีความเป็นผู้นำทางศาสนาได้

อย่างไรก็ตาม การประกาศตนว่าเป็นบุคคลพิเศษหรือมีบทบาทเป็นผู้นำผู้มี “บุญญาบารมี” นั้น ก็อาจก่อให้เกิดผลด้านลบได้ ถ้าผู้รับข่าวสารหรือผู้พบเห็นไม่คล้อยตาม เกิดความคิดต่อต้านหรือเข้าใจผิด เช่น ในกรณีที่สมณะโพธิรักษ์กล่าวว่า ภารกิจของท่านได้รับมอบหมายมาจากเจ็กเขียนฮ่องเต้ ก็ทำให้เกิดปฏิกิริยาต่อต้านจากผู้ที่ไม่ใช่ชาวอโคกกล่าวหาว่าสมณะโพธิรักษ์เป็นผีบุญเพราะอ้างว่าเป็นทูตจากสวรรค์ โดย นายสอาด

จันทร์ดี ได้เขียนในคอลัมน์ “ประชาธิปไตยปา” ในหนังสือพิมพ์ “เดลิเมล์เรอร์” วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๓๗ ว่า

กรณีของนายรัก รักพงษ์ หรือโพธิรักษ์ เจ้าสำนักสันตติโคกเป็นผีบุญ เป็นคนเดินดินธรรมดา เหมือนคุณ เหมือนผม และเหมือนสัตว์โลกทั้งหลาย แล้วเอาอะไรมายืนยันว่าตนเองเป็นทูตสวรรค์ที่เจ็กเขียนฮ่องเต้ส่งมาแก่ทุกข์เข็ญ แค่นี้ก็เป็นผีบุญแล้วครับ^{๒๙}

สมณะโพธิรักษ์จึงต้องออกมาชี้แจงว่า เป็นเรื่องเข้าใจผิดกล่าวคือ

เรื่องที่สุดันว่า อาตมาเป็นทูตสวรรค์ เจ็กเขียนฮ่องเต้ส่งมา หรือที่อาตมาเคยเทศน์ว่า “เจ็กเขียนฮ่องเต้ส่งมา ข้าพเจ้าขอรับบัญชา ทำตามสั่งพระยะคะ” ในตอนที่อาตมาเทศน์เพื่อปลุกเร้าชาวอโคกให้ไปช่วยงานการเมืองช่วงแรกที่คุณจำลองเริ่มตั้งพรรคพลังธรรมใหม่นั้น นั้น... อาตมาพูดด้วยสำนวนเช่นนั้นจริง แต่ชาวอโคกเรามีความเข้าใจเพียงพอฟว่า อาตมาหมายถึงอะไร? เพราะอาตมาสอนให้พวกเขาเข้าใจ “เทวนิยม” และ “กรรมนิยมหรือพุทธนิยม” มาเพียงพอแล้ว ทุกคนรู้สำนวนสำเนียงที่อาตมาใช้สื่อกันดีแล้ว รู้ว่าจะอะไรเป็นภาษาคน อะไรเป็นภาษาธรรม เขาไม่ได้พาชื่อตรงตามภาษาที่พูดนั้นดอก และที่อาตมาใช้สำนวนนี้ (เจ็กเขียนฮ่องเต้) ก็เพราะในตอนนั้นญาติโยมเขาดูหนังสือไอเรื่อง “ไปยเขียน” กัน ซึ่งมีตัวละครที่เป็นเจ็กเขียนฮ่องเต้ อยู่พอดี อาตมาก็เลยหยิบเอาปัจจุบันธรรมนั้นมาใช้เป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบศิลป์ (composition) สื่อศิลปะในการพูด เพื่อให้เกิดผลประโยชน์ก่อสารสัจจะตามที่หมายให้ได้มากที่สุด^{๓๐}

คำอธิบายของสมณะโพธิรักษ์ที่ว่า “เจ็กเขียนฮ่องเต้” เป็นภาษาธรรม (ตามความหมายที่ท่านพุทธทาสภิกขุริเริ่มใช้) ซึ่งหมายถึง ภาษาที่แฝงความหมายทางนามธรรม ไม่ตรงตามตัวอักษร จึงทำให้สมณะโพธิรักษ์พ้นจากความ เป็นผีบุญผู้มีอำนาจพิเศษและความมุ่งหมายในเชิงเป็นกบฏต่ออำนาจรัฐและศาสนจักร แต่ก็ไม่ได้ทำให้สมณะโพธิรักษ์หมดจากความเป็นผู้นำที่มี “บุญญาบารมี” (charismatic leader) ในสายตาของสานุศิษย์แต่อย่างใด

ค. โลกทัศน์และชีวิตก่อนและหลังการบวช

ธรรมะของพระพุทธองค์มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพัฒนาวิถีชีวิตของสมณะโพธิ์-รักษ์ จากประวัติชีวิตของท่านจะเห็นได้ว่า สมณะโพธิ์รักษ์ มีความขยันหมั่นเพียร และความอดทนเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว เมื่ออยู่ในวัยทำงานจึงมีโอกาสสร้างฐานะและหาเงินได้มากจนทำให้หลงกับความสะดวกสบายทิ้งเพื่อเช่นชาวโลกทั่วไป แต่ต่อมาเมื่อมีโอกาสได้สัมผัสกับพุทธธรรมจนเกิดความเข้าใจและมองเห็นคุณค่าของชีวิตในระดับที่สูงขึ้น แนวคิดและแนวปฏิบัติของสมณะโพธิ์รักษ์ก็เปลี่ยนแปลงไป กลายเป็นผู้เคร่งครัดในการปฏิบัติธรรม ลด ละ เลิก ในสิ่งที่เคยประพฤติปฏิบัติเมื่อครั้งยังเป็นฆราวาสหลายข้อหลายประการ และมีนิพพานเป็นเป้าหมายอย่างจริงจัง ความเข้าใจโลกและชีวิตก่อนและหลังการบวชของสมณะโพธิ์รักษ์ จึงเป็นเรื่องที่น่าศึกษาและพิจารณาเพื่อนำไปสู่ข้อเท็จจริงและกิจกรรมของสมณะโพธิ์รักษ์ในฐานะที่เป็นผู้นำสูงสุดของชาวอโศกต่อไป

(๑) โลกทัศน์และชีวิตก่อนการบวช

ความที่สมณะโพธิ์รักษ์ หรือรัก รักพงษ์ ในสมัยที่ยังเป็นฆราวาสเป็นผู้ที่ขยันขันแข็งในการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่ได้เข้ามาทำงานในบริษัทไทยโทรทัศน์จำกัดนั้น รัก รักพงษ์ จึงหาเงินได้ง่ายและทำเงินได้มาก ทำอะไรก็มีรายได้ไปเสียทุกอย่าง นอกจากทำงานประจำคือจัดรายการโทรทัศน์แล้ว ก็รับงานแต่งเพลงและร้องเพลงโฆษณาด้วย เช่น เพลงโฆษณากะตึกน้ำตรานกอินทรี ซึ่งคิดค่าจ้างแพงมากในขณะนั้นคือ ๕,๐๐๐ บาท ได้เงินแล้ว แต่งานไม่ออกเพราะบริษัทผู้จ้างยังไม่ชอบใจ และจ้างผู้อื่นทำใหม่^{๑๑๑}

แม้จะทำงานทั้งงานประจำและงานพิเศษแล้ว แต่รัก รักพงษ์ ก็ยังพยายามทำงานหาเงินสะสมให้เต็มที่สุดความสามารถ ทั้งเล่นหุ้น ลงทุน และอื่น ๆ

ตอนนั้นขอให้มีทางหาเงินได้เป็นเอกทั้งนั้น วันหนึ่ง ๆ ทำงานที่วิ งานวิทยุ งานเขียนหนังสือ งานสอนหนังสือ หนังสือคำ มือเกร็ง รถาก็ยังไม่มี ต้องซื้อมอเตอร์ไซด์ขี่วิ่งทำงาน...

ชีวิตมีแต่เห็นว่า ต้องทำงานหาเงิน แต่ก็ไม่มีเงินเท่าไรนะ ใจดี จ่ายเก่ง ไม่มีรอย ไม่มีเก็บ หาเงินเก่งหาเงินได้ทุกสายทุกทางจนรายได้ของอาตมาเป็นหมื่น ๆ (เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ กว่า ๆ ยังไม่ขึ้น ๑ ขึ้น ๒ อะไร)^{๑๑๒}

ในช่วงดังกล่าว รัก รักพงษ์ ก็เหมือนปุถุชนทั่วไปที่มีความไฝมี้น ทะเยอทะยาน ต้องการลาภ ยศ สุข สรรเสริญ ต้องการเทียบหน้าเทียบตาผู้อื่น เป็นที่ยกย่องนับถือ ซึ่งค่านิยมของคนทั่วไปที่ยังวนเวียนอยู่ในกิเลสตัณหา มักให้คุณค่าและการยกย่องผู้ที่มีเงินทองร่ำรวย มีฐานะเกินกว่าจะมองซึ่งถึงคุณธรรมและจริยธรรมของบุคคล สมณะโพธิ์รักษ์ได้เล่าถึงความฟุ้งเฟ้อและความหลงผิดของท่านในช่วงเวลาก่อนพบสังฆกรรมของพระพุทธเจ้าว่า

แต่ก่อนนี้ ก็ต้องการสร้างหลัก สร้างฐานะ สร้างบ้านอะไรต่ออะไร หาเงินเก่ง ถึงพอมีสว่างบ้านสร้างเรือนได้ ออกก็มีบ้านใหญ่ ๆ

เปลี่ยนจากรถมอเตอร์ไซด์ มาซื้อรถยนต์ จนกระทั่งบางที ชื่อมันทีละ ๒ คัน หาเงินได้เก่ง ก็ใช้สร้างฐานะเหมือนกัน ชื่อบ้าน ชื่อที่ดิน แม้แต่ชื่อเงินสะสมต่างประเทศก็ชื่อ เป็นทุน เป็นรอน ต่าง ๆ นานา ถ้าเป็นหนี้ใครแล้วต้องพยายามหมุนเงิน ไม่ให้เสียเครดิต^{๑๑๓}

สมัยเป็นฆราวาสก็ต้องการโลกียสุข อะไรเป็นโลกียสุขอย่างนี้เขาว่าสุข อย่างนั้นเขาว่าสุข อย่างนี้น่ามี นำได้นำเป็น อย่างนี้สนุกสนาน อย่างนั้นซึ่ง ก็เป็นไปกับเขา ไม่ว่าจะวิ่งโก บิลเลียด เล่นไพ่ รักโคกอะไร ก็ไปแสวงหา ต้องการสิ่งในโลกเขามิ คือ ลาภ ยศ สรรเสริญ โลกียสุข อย่างโลก ๆ สร้างหลัก สร้างฐานะ ต้องใหญ่ ต้องเบ่ง ชีวิตก็เป็นอย่างนี้ หาเงิน หาทอง หาข้าวหาของ หาหลักฐาน อะไร ๆ กินอยู่ไป ตามเรื่องตามราว ชีวิตโลก ๆ ก็เท่านั้นเอง^{๑๑๔}

ต่อมาได้เกิดความสนใจเรื่องจิต และไปฟังการบรรยายการสาธิตเรื่อง “การสะกดจิตจนระลึกชาติได้” ที่สมาคมค้นคว้าทางจิตจัดขึ้นที่วัดมกุฏกษัตริยาราม ทำให้นึกสนุกอยากลองสะกดจิตเอง จึงลองศึกษาเรื่องจิต ทั้งสะกดจิตตนเองและผู้อื่น จากการสะกดจิตแบบวิทยาศาสตร์ ก็หันไปศึกษาเรื่องของจิตทางไสยศาสตร์ ในที่สุดก็สามารถเข้า

ทรงเป็นช่างทรงของเทพต่างๆ ได้ เช่น เหง้าเจีย เจ้าพ่อ
กวนอู ในการเล่นกับจิตเชิงไสยศาสตร์จำแนกได้เป็น
ประเภทต่าง ๆ คือ (ก) การเข้าทรง (ข) อำนาจคงกระพัน
(ค) รักษาโรคหาย (ง) ทำน้ำมันต์ (จ) ตั้งศาล

ในการเล่นกับไสยศาสตร์ดังกล่าว รัก รักพงษ์ ไม่
เคยรับค่าจ้าง เพียงแต่ให้เลี้ยงอาหารเท่านั้น จึงไม่กล้า
ตัวลึกลงไปกับความโลภในทรัพย์สินจนถอนตัวไม่ขึ้น และ
โดยที่ไสยศาสตร์ที่เล่นอยู่นี้แฝงตัวอยู่กับความเชื่อทาง
พุทธศาสนา และอ้างว่าเป็นส่วนหนึ่งของพุทธศาสนา
เมื่อได้ศึกษาพุทธศาสนามากขึ้น ความสนใจทางไสย-
ศาสตร์ก็ลดลง

ไสยศาสตร์ที่อาตมาไปคลุกคลีร่วมเล่นด้วยนี้ก็เช่นกัน
เขาก็ไม่นำเอาคำว่า “พุทธ” เข้ามาตีขลุบปน ๆ เป ๆ
ไปกับไสยศาสตร์เสียจนทำให้คนหลงผิดกันใหญ่ มัน
ก็โชคดีของอาตมาจริง ๆ ที่อาตมาไม่หลงผิดว่า ไสย-
ศาสตร์คือ “พุทธศาสตร์” จิตตอนันต์มันคิดว่าพุทธ
แท้ ๆ นี้ น่าจะทำให้เราเข้าใจความลึกซึ้งของ “จิต”
หรือความเป็นไปของ “จิตวิญญาณ” ได้ เลยหันมา
ศึกษาพุทธศาสตร์อย่างจริงจัง วางมือจากไสยศาสตร์
อย่างเด็ดขาดเลยตอนนั้น^๕

จากนั้น รัก รักพงษ์ ก็เสาะหาสถานที่ในการปฏิบัติ
ธรรมทางพุทธศาสนาอย่างจริงจัง สำนักวิปัสสนาที่ได้ไป
ฝึกปฏิบัติธรรมเป็นครั้งแรก คือ สำนักของอาจารย์แป้น
วัดอัมพวัน สุพรรณบุรี แต่ก็เป็นไปเพื่อให้ระลึกชาติได้
ต่อมาเห็นพฤติกรรมของอาจารย์ไม่น่าเลื่อมใสศรัทธา
ไม่เคร่งครัดในพระธรรมวินัย จึงเลิกไป

เมื่อไม่ไปสำนักปฏิบัติธรรมแล้ว ก็หันมาอ่านหนังสือ
ธรรมต่าง ๆ เท่าที่หาได้ จึงเกิดความรู้ว่า พุทธศาสนา
สอนคนให้ทำจิตของตนให้สะอาดจากการประอะเปื้อน
เพราะกิเลส ให้จิตลดความวุ่นวาย และเลิกคิดชั่วทำชั่ว
รัก รักพงษ์ จึงเลิกทันที สิ่งที่เคยคิดว่าเป็นกิเลสที่เลิกก็มี

(ก) เลิกเล่นไพ่ เคยเล่นกับเพื่อน ๆ ก็ไปบอกเพื่อน
ว่า เล่นครั้งนี้เป็นครั้งสุดท้ายแล้ว เล่นเสียไป ๖,๐๐๐
บาท ก็ไม่คิดแก้ตัวอีก

(ข) เลิกดื่มเหล้า และเลิกสูบบุหรี่

(ค) เลิกเที่ยว เลิกสนุกสนาน ทำแต่งงานและช่วย-
เหลือผู้อื่น

(ง) เลิกกับคนรัก เพราะไม่เห็นประโยชน์ของชีวิต
คู่

เมื่อเลิกสิ่งๆ ที่คิดว่าเป็นกิเลสค้นหาแล้ว ก็เริ่ม
ปฏิบัติธรรมอย่างจริงจัง ลดความอยากในสิ่งต่าง ๆ และ
ถือศีลมากขึ้น เริ่มกินแบบผสมโดยเอาอาหารคาวหวาน
ทุกอย่างที่มีผู้นำมาให้มากองรวมกันในจานเดียว เช่น
เทโอวัลตินลงไป ผสมกับขนม น้ำพริก น้ำแกง แล้วกิน
ด้วยกัน ทั้งนี้เพื่อลดละความเอร็ดอร่อยอันเกิดจาก รูป
รส กลิ่น เสียง และสัมผัส การกินแบบผสม ทำให้ผู้ที่
รับประทานร่วมโต๊ะเกิดความไม่อร่อยในการบริโภค เพราะ
สภาพที่เทรวมกันทำให้ไม่น่าดู จึงไม่มีใครอยากกินอาหาร
ร่วมโต๊ะด้วยและพากันยกจานหนีไปกินที่อื่นหมด

ขั้นต่อมาก็เลิกกินเนื้อสัตว์ กินแต่ผัก ๒ มือ
เข้ากับเย็นและในที่สุดก็ลดลงเหลือกินเพียงมือเช้ามือเดียว
มือเย็นงดกิน ผักที่กินก็ทำอย่างเดียวกัน คือ ต้ม หรือ แกง
หรือ ผัด ไม่ต้องแบ่งปรุงเพราะถึงเวลากินก็นำมาเทรวม
กันอยู่แล้ว

อาหารประจำวันที่รับประทานในช่วงเวลานี้ คือ
ข้าว ผักสดล้างสะอาด ถั่วบดพอกแตก งาคั่ว น้ำตาล
และเกลือที่ใส่กระปุกไว้บนโต๊ะอาหาร

ขณะนั้น ยังทำงานอยู่ที่บริษัทไทยโทรทัศน์จำกัด
มีรายได้เดือนละ ๒๐,๐๐๐ บาท แต่ใช้เงินวันละไม่ถึง
๓ บาท เป็นค่าอาหาร ๑ มือในตอนเช้ามือเดียว ไม่ดื่ม
น้ำหวาน ไม่กินของขบเคี้ยวใดใด เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย
ที่หรูหราคาวาแพง ก็บริจาคให้คนอื่นหมด เหลือเพียง
เสื้อเชิร์ตสีขาว ๕ ตัว กางเกง ๕ ตัว และรองเท้า ๒
คู่ สำหรับใช้ประจำวัน ทรัพย์สมบัติทั้งหมดที่มีอยู่ และ
เกินความจำเป็นได้เอามาบริจาคหมด มีคนมาขอเงินไป
เรียนหนังสือหลายคน ก็แจกเงินไป และพระเครื่อง
พระพุทธรูปจำนวนมากที่สะสมไว้ขณะที่เล่นไสยศาสตร์
ก็นำมาแจกหมด เพราะเกิดความรู้ภายหลังการปฏิบัติธรรม

ว่า พระพุทธเจ้าไม่ใช่รูปปั้นที่ควรยึดถือ และพระเครื่องก็ทำขึ้นมาจากเครื่องงานวิชา ไม่ใช่ที่พึ่งตามพุทธโอวาท

เวลานอนก็นอนในห้องพระ นอนบนพื้นกระดาน ไม่หนุนหมอน และนอนแบบสี่เหลี่ยมสนอก นอกจากนั้นก็ฝึกภาวนาบุญโยคะ คือ ฝึกการหลับหลับการตื่น ไม่ให้หลับไหล ให้มีสติรู้สึกตัวอยู่เสมอ

เมื่อปฏิบัติธรรมไปได้ระยะหนึ่งก็คิดออกบวช จึงแบ่งทรัพย์สินสมบัติให้น้อง ๆ คนที่ต้องรับผิดชอบมากก็ให้มาก เหลือเงินไว้ ๓๐,๐๐ บาท สำหรับฝากธนาคารไว้ใช้ดอกเบี้ย จากนั้น ได้ยื่นใบลาออกจากงานเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๓

ก่อนบวชได้ไปอาศัยปฏิบัติธรรมอยู่ที่วัดอโศการาม ซึ่งมีป่าเลน เป็นที่ร่มรื่น และได้ขออนุญาตเจ้าอาวาสเพื่อปลุกกฐินปฏิบัติธรรมภายในวัด โดยเมื่อสิ้นชีวิตแล้วก็จะยกกฐินให้วัด ระหว่างปฏิบัติธรรมมีผู้มาเชิญไปอภิปรายเผยแพร่ธรรมะหลายแห่ง จึงได้ตัดสินใจบวชเพื่อจะได้เผยแพร่ธรรมะได้มากขึ้น เพราะคนทั่วไปฟังพระและเชื่อพระมากกว่าฆราวาส จึงบวชเมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๓ โดยเจ้าอาวาสวัดอโศการาม พระราชวรคุณ เป็นผู้บวชให้

(๒) โลกทัศน์และชีวิตทัศน์หลังการบวช

เมื่อบวชแล้วก็มุ่งมั่นทำงานเพื่อพระศาสนา และได้รับอนุญาตให้ขึ้นธรรมาสัน เทคนิดได้ ซึ่งโดยปกติ เจ้าอาวาสจะอนุญาตให้พระเถระที่บวช ๑๐ พรรษาขึ้นไปเท่านั้นเทคนิดบนศาลาได้

พระโพธิรักษ์ไม่ให้ความสำคัญกับพิธีกรรมทางศาสนามากนัก แต่ถือว่า การปฏิบัติตามพระธรรมวินัย การเคร่งครัดในศีล มีความสำคัญมากกว่า จึงไม่สนใจการสวดมนต์และไม่เคยสวดจนเจ้าอาวาสต้องเตือนอยู่บ้าง และถ้าบทสวดมนต์ใดมีท่วงทำนองเหมือนร้องเพลง ท่านก็ไม่สวด

โลกทัศน์และชีวิตทัศน์ของพระโพธิรักษ์หลังการบวชนี้ไม่ได้แตกต่างไปจากช่วงที่ท่านปฏิบัติธรรมก่อนการบวช

มากนัก แต่เป็นการพัฒนาความเคร่งครัดจริงจังขึ้นไปอีกระดับหนึ่ง ด้วยเหตุผลที่ท่านเกิดความตระหนักว่า ท่านได้บรรลุธรรมแล้ว ท่านจึงต้องบวช ดังที่ท่านยืนยันว่า

เมื่อมีคนถามว่า ทำไมท่านถึงออกบวช มีเหตุอะไร จึงใจสำนวนหนึ่งที่อาตมาตอบเขาเหมือนกันว่า อาตมา ออกมาบวช เพราะอาตมาบรรลุธรรมแล้ว อาตมาก็ชอบ อย่างนี้มาตลอดเวลา^{๖๖}

จากการที่พระโพธิรักษ์เคร่งครัดในศีลอย่างมาก และออกบวชเพราะพิจารณาว่าตนเองบรรลุธรรมแล้ว อาจเข้าใจได้ว่า ท่านถือว่าท่านมีวัตรปฏิบัติถึงขั้นที่เป็นพระอริยบุคคลแล้ว เพราะการบรรลุธรรมหมายถึงการบรรลุความเป็นอริยบุคคลตั้งแต่โสดาบันขึ้นไป และท่านเองก็ได้ประกาศยืนยันว่า

อาตมาพูดอย่างไร อาตมายังจำจำนวนนั้นได้เลย อาตมายังมีสติ รู้ตัวตลอดเวลา วันนั้นอาตมาพูดเรียบร้อย ไม่ได้พูดหนัก พูดแรง พูดเน้น พูดดังอะไร พูดเบา พูดเรื้อย ๆ พูดด้วยสติสัมปชัญญะ ปัญญาของอาตมา

อาตมาก็บอกว่า “สำหรับท่านก็ตอบได้ว่า ถ้าโสดาฯ หรือสกิทาคามี ละก้อ ผมก็ผ่านแล้ว”^{๖๗}

ทั้งนี้ เพราะพระอริยบุคคลจำเป็นต้องทำงานให้เป็นแบบอย่างของชุมชนและเพื่อพิสูจน์ตนเองว่าได้กำจัดกิเลสได้มากน้อยเพียงใด

อีกประการหนึ่ง การที่ท่านต้องบวชเพราะได้บรรลุธรรมหรือเป็นพระอริยบุคคลนั้น อาจมีเหตุผลเนื่องมาจากความเชื่อที่สืบทอดมาจากคัมภีร์ *มิดินทปญญา* ซึ่งกล่าวว่า คุฤหัสถ์ผู้เป็นอรหันต์ จะอยู่ในเพศคุฤหัสถ์เพียงภายในวันนั้น^{๖๘} จึงไม่แน่ชัดว่า ท่านพิจารณาตนเองว่าผ่านความเป็นพระอริยบุคคลมาจนถึงขั้นอรหันต์หรือไม่

ง. การก่อตั้งสันติอโศกและบทบาทผู้นำของชาวอโศก

(๑) การก่อตั้งสันติอโศก

หลังจากที่พระโพธิรักษ์บรรยายธรรมที่วัดอโศการามแล้ว ได้มีคนทีเลือกมโศกวิธานมาช่วยปฏิบัติธรรมด้วย คนแรกเป็นผู้หญิงชื่อ นัยนา มาปลุกกฐินอยู่ที่วัดอโศการาม

ต่อมามีคนสนใจมากขึ้นเรื่อย ๆ และได้เข้ามาปฏิบัติธรรม หรือมาบวชจนรวมตัวกันเป็นกลุ่มใหญ่ เรียกว่า “ชาวอโคก”, ชื่อ “ชาวอโคก” มีที่มาจาก (ก) วัดอโคการาม (ข) สถานที่บรรยายธรรม ของพระโพธิรักษ์ในยุคแรก ๆ คือได้ตั้งอโคก ณ ลานอโคก ของวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ทำพระจันทร์ กรุงเทพฯ

นอกจากนี้ คำว่า “อโคก” อาจมาจากความประทับใจในพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวบทที่ว่า

ข้าว	อโคกนี้
ศรีไสว	วิไลตา
อยู่หว่าง	กลางพนา
เป็นสง่า	แห่งแนวไพร
ชุ่มชื้น	รื่นอารมณ์
ลมเพยพัด	ระบัดใบ
ดูสุข	สนุกใจ
เหมือนแลดู	จอมภูผา
อโคก	ดูแสนสุข
ช่วยดับทุกข์	ด้วยสักครา
โคกเศร้า	เนาอุรา
อ้ออโคก	โรคข้าร้าย ^{๓๔}

เพื่อให้การปฏิบัติธรรมของกลุ่มเป็นไปอย่างมีระบบระเบียบ พระโพธิรักษ์จึงสร้างสถานที่เฉพาะขึ้นสำหรับกลุ่มชาวอโคกที่แดนอโคก อ.กำแพงแสน นครปฐม เมื่อวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๖ โดยสร้างกุฏิขึ้นมา ๗ หลัง มีขนาดตามที่พระพุทธรเจ้าทรงแนะนำไว้ คือ ๗ x ๑๒ คืบพระสุคต ซึ่งเท่ากับประมาณ ๑.๕ เมตร x ๒.๕ เมตร แยกกุฏิชายหญิงจากกัน

จากนั้น พระโพธิรักษ์ได้กราบลาพระอุปัชฌาย์ที่วัดอโคการาม พากกลุ่มชาวอโคกไปปฏิบัติธรรมที่แดนอโคก พระอุปัชฌาย์ได้ตั้งว่า พระที่แดนอโคกจะต้องเป็นธรรมยุต จะอยู่ปนกันทั้งฝ่ายธรรมยุตและฝ่ายมหานิกายไม่ได้ และขอให้พระโพธิรักษ์คืนใบสุทธิ ซึ่งพระโพธิรักษ์ก็ขอเอาใบสุทธิมาคืนภายหลัง เมื่อท่านไปอุปสมบทที่วัดหนองกระทู้ซึ่งเป็นวัดฝ่ายมหานิกายแล้ว ท่านก็ได้นำใบสุทธิ

มาคืนที่วัดอโคการาม เมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๖

ต่อมา พระโพธิรักษ์ประสงค์จะบวชพระชาวอโคกที่วัดหนองกระทู้ แต่ “พระผู้ใหญ่” ได้ห้ามพระอุปัชฌาย์ที่วัดหนองกระทู้บวชให้ชาวอโคก พระโพธิรักษ์จึงลาออกจากมหาเถรสมาคม เพราะไม่ต้องการขึ้นอยู่กับข้อบังคับของคณะสงฆ์ และก่อตั้งพุทธสถานสันติอโคกขึ้นที่บางกะปิ กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ โดยนางสันติยา วีระพันธุ์ เป็นผู้บริจาคทั้งที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พระภิกษุรูปแรกที่พระโพธิรักษ์เป็นผู้ทำการบวชให้คือพระชาตวโร

อย่างไรก็ตาม พระโพธิรักษ์ถือว่า ขณะที่ทำกรอุปสมบทให้ผู้อื่นเป็นภิกษุขึ้น ท่านยังเป็นพระภิกษุในมหานิกายอยู่เพราะคืนใบสุทธิแต่เพียงของธรรมยุตเท่านั้น และการลาออกจากมหาเถรสมาคมก็ไม่ได้ทำให้ท่านขาดจากความเป็นพระภิกษุ เพราะยังอยู่ในธรรมวินัยของพระพุทธรเจ้า ดังที่ท่านให้เหตุผลว่า

ตั้งแต่บวชเป็น “องค์พระ” มา อาตมามีได้ผิดอะไร ทั้งฝ่ายธรรมยุต และมหานิกาย ไม่เคยสึก ปากไม่เคยกล่าวสึก ไม่เคยบอกสึก ไม่เคยไปทำพิธีสึก ใจไม่เคยสึก...

ถ้าแม้การคืนใบสุทธิตามกฎหมายของมหาเถรสมาคม จะถือเอาว่าเป็นการสึก อย่างนั้นก็สึกแต่เพียงธรรมยุต และเป็นการสึกเพราะ ถือเอาจากการคืนใบสุทธิตามกฎหมายเถรสมาคมด้วยนะ ไม่ใช่ตามธรรมวินัย ถ้าตามธรรมวินัย อาตมาก็ยังคงเป็นพระธรรมยุตอยู่นั่นเอง ส่วนมหานิกายไม่เคยสึกเลย เพราะอาตมาคืนใบสุทธิในมหานิกาย เมื่อลาออกจากเถรสมาคมแล้ว ก็หมดสภาพของกฎที่เถรสมาคมควบคุมกันแล้วนี่ อาตมาลาออกจากเถรสมาคมมาก่อน แล้วค่อยคืนใบสุทธิทีหลัง เมื่ออาตมาลาออกจากเถรสมาคม มาอยู่ในธรรมวินัยของพระพุทธรเจ้า ธรรมวินัยของพระพุทธรเจ้าไม่เกี่ยวกับใบสุทธิ เพราะฉะนั้น การคืนใบสุทธิตอนนั้นจึงมิได้ผิดอะไร ไม่มีผลอะไร อาตมาไม่ได้หมดความเป็นพระตรงไหนเลย^{๓๕}

ประเด็นที่ว่าพระโพธิรักษ์หรือสมณะโพธิรักษ์มีสิทธิออกจากการควบคุมของมหาเถรสมาคมหรือไม่ และมีสิทธิตั้งตนเป็นพระอุปัชฌาย์หรือไม่ เป็นเรื่องที่ต้องพิจารณา

กันในเรื่องละเอียดต่อไปในบทที่ ๒

(๒) บทบาทผู้นำของชาวอโศก

ในการเป็นผู้นำของชาวอโศกนั้น สมณะโพธิรักษ์ ดำเนินบทบาททั้งการทำตนให้เป็นแบบอย่างของกลุ่มและเป็นผู้สอนผู้วางแนวการประพฤติปฏิบัติทางจริยธรรม ตลอดจนกำหนดระเบียบและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของชาวอโศก

การปฏิบัติตนเพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่ชาวอโศกเป็นการปฏิบัติโดยถือตามแนวอกิณห์ปัจจุเวกชน์ ๑๐ เป็นการเตือนตนเองให้ระลึกว่าบรรพชิตและฆราวาสมีความแตกต่างกัน และควรประพฤติตนอย่างไรเพื่อให้เหมาะสมกับฐานะของตนโดยอาศัยหลักดังกล่าว สมณะโพธิรักษ์ ได้มีแนวคิด และแนวปฏิบัติคือ

(ก) ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีของฆราวาสและต้องสละโลกิยะให้มากที่สุด (“บัดนี้เราเป็นผู้มีเพศต่างจากคฤหัสถ์แล้ว”)

(ข) ต้องกินง่าย อยู่ง่าย มีอะไรในบาตรก็ฉันได้ ไม่เลือกกิน แต่กินเลือก คือกินด้วยปัญญา (“การเลี้ยงชีพของเราเนื่องด้วยผู้อื่น”)

(ค) ต้องสำรวจกาย วาจา พัฒนาการให้มากขึ้นสูงขึ้น (“อาการกาย วาจา อย่างอื่น ที่เราจะต้องทำให้ดีขึ้นไปกว่านี้ ยังมีอยู่อีก”)

(ง) ต้องพัฒนาสติให้บริสุทธิ์ เป็นอริยกัณฐศีล ปาฏิสุทธิศีล และอเลขศีล (“ตัวของเราดิเตียนตัวเราเองด้วยศีลได้หรือไม่”)

(จ) ต้องพยายามทำตนไม่ให้เขามาติเตียนด้วยศีลได้ และเราเองก็ติเตียนเขาด้วยศีลได้ เมื่อไตร่ตรองแล้วกระทำตามควร (“ท่านผู้รู้ใคร่ควรอยู่แล้ว ติเตียนเราด้วยศีลได้หรือไม่”)

(ฉ) ต้องไม่ยึดมั่นถือมั่นสิ่งใดเป็นของตน และเข้าใจในความไม่เที่ยงของสรรพสิ่ง (“เราจะต้องพลัดพรากจากของรัก ของชอบใจทั้งสิ้น”)

(ช) ต้องเชื่อในกฎแห่งกรรม (“เรามีการกระทำ เป็นของตัวเอง และต้องรับผลของการกระทำนั้น”)

(ซ) ต้องพิจารณาการกระทำของตนเองอยู่เสมอ มีสัมมวิชัย เพื่อปรับปรุงตนเอง (“วันคืนล่วงไป บัดนี้เราทำอะไรอยู่”)

(ณ) ต้องยินดีในเรือนว่าง (สุญญาคาร อภิริตสุญญาคาร) สมณะโพธิรักษ์อธิบายว่า “เรือนว่าง” ในที่นี้คือ เรือนใจ หมายถึงใจที่ว่างจากกิเลสตัณหา อุปาทาน อยู่ป่าก็ได้ อยู่บ้านก็ได้ แต่ให้ใจสงบ ไม่วุ่นวาย (“เรายินดีในความสงบหรือไม่”)

(ญ) อภินห์ปัจจุเวกชน์ ข้อนี้มีว่า “อุตริมนุสสรรมอันเราได้บรรลุแล้ว มีอยู่หรือไม่ ที่จะให้เราเป็นผู้ไม่เก้อเขินเมื่อเพื่อนนักปฏิบัติธรรมถามในกาลภายหลัง” สมณะโพธิรักษ์ได้อธิบายและตีความในทัศนะของท่านเองว่า นักบวชหรือบรรพชิตต้องปฏิบัติให้บรรลุมรรคผล เมื่อบรรลุแล้วก็บอกกันได้ ไม่ต้องเก็บเป็นความลับ แต่ถ้าไม่บรรลุแล้วอวดว่าบรรลุก็เป็นปาราชิก สมณะโพธิรักษ์ถือว่าการอวดหรือบอกฆราวาสว่าตนบรรลุมรรคผลแล้วนั้น สามารถทำได้โดยไม่ผิดพระวินัย ถ้าฆราวาสนั้นบรรลุภูมิธรรมชั้นสูง สามารถรู้และเข้าใจได้ โดยตีความว่า คำว่า “อุปสัมบัน” ไม่ได้แปลว่า ผู้บวชหรืออุปสมบทแล้ว แต่หมายถึงบุคคลใดก็ตามที่มีภูมิธรรมชั้นสูงจะบวชหรือไม่บวชก็ได้ ฉะนั้นการบอกว่าตนเองบรรลุมรรคผลแก่อุปสัมบันได้ตามพระวินัยจึงกินความรวมถึงการบอกแก่ฆราวาสผู้บรรลุภูมิธรรมแล้วด้วย^{๕๑} ซึ่งความเข้าใจนี้แตกต่างจากแนวคิดของคณะสงฆ์และพระสงฆ์ทั่วไป ที่ถือว่า “อุปสัมบัน” หมายถึงผู้ที่อุปสมบทแล้ว หรือเป็นบรรพชิตเท่านั้น

สมณะโพธิรักษ์พยายามประพฤติตนตามหลักอกิณห์ปัจจุเวกชน์ ๑๐ อย่างเคร่งครัด และได้สั่งสอนชาวอโศกให้ดำเนินรอยตาม โดยอาศัยแนวการตีความและความเข้าใจของท่านประกอบในการปฏิบัติ

แม้แต่ในการนอนแบบชากริยานุโยคะ สมณะโพธิรักษ์ก็เป็นแบบอย่างให้ชาวอโศก เพื่อไม่ให้เห็นแก่นอน โดยบังคับร่างกายให้ “ตื่น” อยู่เสมอ กล่าวคือ ทุก ๆ

ชั่วโมง สมณะโพธิรักษ์จะตื่นเพื่อเคาะระฆังบอกเวลา เช่น ๓ ทุ่มก็ตีระฆังบอกเวลา พยายามตีทุกชั่วโมงตลอด กลางคืน แต่บางครั้งก็ตื่นเลยชั่วโมง (อาจเป็นเพราะ ร่างกายอ่อนเพลีย ต้องการพักผ่อนนานกว่านั้น) ถ้า ตื่นนอนก่อนหรือหลังชั่วโมงที่ต้องตีระฆัง เช่น เทียงคืน แต่ตื่นก่อนไม่เกิน ๑๐ นาที หรือตื่นหลังไม่เกิน ๑๐ นาที ก็นอนรอนจนก่อนถึงชั่วโมงเป้าหมายไม่เกิน ๑๐ นาที เพื่อ ตีระฆัง สมณะโพธิรักษ์เชื่อว่าวิธีดังกล่าว จะทำให้ไม่ติด ในการนอน ทำให้หลับและตื่นอย่างมีสติ อันเป็นการฝึก ให้หลับง่ายและตื่นเร็ว^{๒๒}

อย่างไรก็ตาม การตีความ “ชาคริยานุโยคะ” ซึ่งมีความหมายตามพระไตรปิฎกเพียงการไม่เห็นแก่่นอน คือ ขยันหมั่นเพียร และตื่นตัวอยู่เป็นนิตย์^{๒๓} ไปในทางเข้มงวด เคร่งครัดดังกล่าว ได้กลายเป็นผลเสียต่อสุขภาพ ของท่านเอง ทำให้ท่านเป็นหวัดและภูมิแพ้ได้ง่าย และ นายแพทย์พจน์ บุญศรี ผู้ดูแลสุขภาพของท่าน ได้ พยายามต่อรองกับท่านเรื่องการตื่นมาตีระฆังบอกเวลา ในตอนกลางคืน เพราะอยากให้ท่านหลับสนิท ให้ร่างกาย ได้มีเวลาสร้างภูมิต้านทานที่แข็งแรงขึ้นมา^{๒๔} สมณะโพธิ- รักษ์ได้ปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์โดยลดความเคร่ง ครัดในการตีความชาคริยานุโยคะในเชิงดังกล่าว ดังที่ท่าน ได้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมว่า

ตกลงอาตมาต้องนอน ๒ ทุ่ม ตื่น ๖ โมงเช้า งดตี ระฆัง งดอะไรหมด นอนดับเครื่องเลย อาตมาก็ยอม เลยต้องเปลี่ยนโปรแกรมใหม่ เพราะแต่เดิม โปรแกรม อาตมา ชั่วโมงหนึ่งต้องตื่นเพื่อตีระฆัง ซึ่งมันก็ยังไม่ ค่อยตรง บางทีก็ตื่นหลឹ้มไม่ได้ดี นี่ก็ต้องมาเปลี่ยน โปรแกรมใหม่ ลบโปรแกรมเก่า นอนรวดเดียว ๖ โมง ตื่น เขาก็ไม่ว่า เพราะเคยหาทางให้อาตมานอนกลาง- วันมานานแล้วไม่สำเร็จสักที เพราะอาตมา ถ้ามันไม่ เมื่อย ไม่เพลียจริงๆ ก็ไม่นอนนะ มันไม่น่าจะนอน มันทำงานอยู่ได้ ก็ทำไป^{๒๕}

นับว่าสมณะโพธิรักษ์ยังเป็นผู้ที่ยอมรับฟังเหตุผล และพร้อมที่จะปรับตัวเองได้บ้าง มีชัยคัมภีร์ในทัศนะของ ตนเองแต่ฝ่ายเดียว จึงเป็นผลดีต่อตัวของท่านเอง ทำให้

สุขภาพดีขึ้น ตั้งแต่วันที่ ๖ กันยายน ๒๕๓๙ ท่านเริ่ม นอนวันละ ๑๐ ชั่วโมง จากสองทุ่มตื่นหกโมง เพื่อให้ ร่างกายได้พักอย่างเต็มที่ งดตีระฆังบอกโมงยามในช่วง เวลานั้น ซึ่งท่านทำเป็นปกติมานาน เมื่อเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมแล้ว อาการไอและภูมิแพ้ของท่านก็ลดลงอย่าง เห็นได้ชัด

แต่เดิมนั้น กิจวัตรของสมณะโพธิรักษ์ ในฐานะ ผู้นำของชาวอโศก มีดังนี้

๐๓.๓๐ น.	ตื่นจากจำวัด
๐๓.๔๕ - ๐๕.๓๐ น.	บรรยายธรรมช่วงเช้า
๐๕.๓๐ - ๐๙.๐๐ น.	เขียนหนังสือหรือตรวจงาน แก้ไขต้นฉบับหนังสือต่าง ๆ ที่ ต้องพิมพ์ออกไป
๐๙.๐๐ - ๑๒.๐๐ น.	บรรยายธรรมก่อนฉันและฉัน อาหาร
๑๒.๐๐ - ๑๗.๐๐ น.	อ่านข่าวหนังสือพิมพ์ ตรวจงาน และทำงานต่าง ๆ ประชุมหรือ พบแขกที่นัดไว้ หรือเขียนหนังสือ ต่อ
๑๗.๐๐ - ๑๘.๐๐ น.	บริหารกายและสงฆ์
๑๘.๐๐ - ๒๐.๓๐ น.	ตรวจคัดเลือกกวีตีโฆชุดต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นอุปกรณ์ในการศึกษา ของชาวอโศก
๒๑.๐๐ - ๐๓.๓๐ น.	จำวัดด้วยชาคริยานุโยคะ (คอย ตีระฆังบอกเวลา เพื่อเตือน สัตว์โลกที่ยังตกอยู่ในความ หลับโหลได้รู้สึกตัวขึ้นมา) ^{๒๖}

นอกจากการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างดังกล่าวแล้ว สมณะโพธิรักษ์ก็ได้ถ่ายทอดแนวทางนี้ไปสู่ชาวอโศก ในการประชุมตกลงระเบียบการปฏิบัติของกลุ่ม โดยในการ ปกครอง นักบวชชาวอโศก สมณะโพธิรักษ์ได้ใช้แบบ สังฆสภาเอาหมุ่สงฆ์เป็นใหญ่ ไม่เผด็จการ มีการร่วม ประชุม ร่วมกันตัดสินใจ ถือมติสงฆ์เป็นใหญ่ เช่น ตกลง กันว่า จะไม่นอนกลางวัน และอบรมตนให้นอนแบบ

ชาคริยานุโยคะ^{๔๘}

ถ้าไม่เห็นแก่นอนที่สมณะโพธิรักษ์สร้างแบบอย่าง และสั่งสอนชาวอโคกนั้น ในบางกรณีก็เป็นผลเสีย เมื่อสาธุศิษย์นำไปถือปฏิบัติอย่างจริงจัง และบีบบังคับตนเอง เช่นในกรณีของนายพรพิชัย เจียมกัลชาญ ชาวอโคก ผู้เสียชีวิตเมื่ออายุเพียง ๒๕ ปี จากอุบัติเหตุรถของกองทัพอากาศชนรถจักรยานที่บางเขนเมื่อกันยายน ๒๕๓๔ โดยนายพรพิชัยเป็นคนขับรถ โดยในวันนั้น พรพิชัยมีหน้าที่ไปซื้อผักที่ตลาดสี่มุมเมือง รังสิต โดยปกติทุกวัน พรพิชัยรับประทานข้าวต้มสามก่ำ รับประทานพลาง บั้นจักรยานไปพลาง ทำหน้าที่จ่ายตลาดที่ตลาดบางกะปิ และดักรถของชมรมมังสวิวัตที่หน้าตลาด เวลาที่เหลือจากนั้นก็ทำงาน เข้านอนเวลา ๒๐.๐๐ น. และตื่นเวลา ๒๔.๐๐ น. ทำงานตลอดทั้งวัน ด้วยความศรัทธาและมุ่งมั่นว่าเป็นการปฏิบัติธรรมตามคำสอนของสมณะโพธิรักษ์ พรพิชัยถือคติการกินอยู่ง่าย ๆ รับประทานอาหารวันละเพียงมื้อเดียว นอนเพียงวันละ ๔-๕ ชั่วโมง พยายามทำงานด้วยใจเร็นแรงและมีความสุข

ในวันที่เกิดเหตุ พรพิชัยขับรถชนผักตามถนนวิภาวดีรังสิต รถเสียหลักพลิกคว่ำทับเสียชีวิต โดยที่พรพิชัยฝึกหัดขับรถได้เพียง ๒ เดือน และรับอาสาเป็นคนขับรถเพราะชอบบริการกลุ่มชาวอโคกอยู่แล้ว การตายของพรพิชัยไม่ได้ทำให้ชาวอโคกเห็นว่าเกิดจากการปฏิบัติตนที่สุจริตถึงขั้นเกินไป คือ นอนน้อยเกินไป และทำงานมากเกินไปจนร่างกายอ่อนเพลียขาดประสิทธิภาพ เป็นเหตุให้เกิดอุบัติเหตุได้ง่าย แต่ชาวอโคกกลับชื่นชมและสดุดีพรพิชัยราวกับเป็นวีรบุรุษ หรือนักบุญว่า การตายของเขาช่วยปลุกจิตสำนึกให้หลายคนตื่นจากความหลับไหลและเร่งความเพียรเพิ่มขึ้น แม้แต่สมณะโพธิรักษ์เองก็กล่าวสดุดี พรพิชัยว่า เป็นผู้ปฏิบัติตนตามหลักมรรคมืดองค์ ๘ ได้อย่างดีคนหนึ่ง โดยถือศีลเคร่ง ขยันทำงาน เบิกบานแจ่มใสและไม่เครียด^{๔๙}

บทบาทความเป็นผู้นำของสมณะโพธิรักษ์เห็นได้จากการริเริ่มออกกฎระเบียบเกี่ยวกับวัตรปฏิบัติของชาว

อโคกหลายประการ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นการหล่อหลอมพฤติกรรมของชาวอโคกให้เป็นไปตามแนวคิด แนวคำสอนและเป้าหมายในการปฏิบัติธรรมของท่านทั้งสิ้น ยกตัวอย่างเช่น แนวคิดเรื่องการตระฆังสัญญาณและการทำงานสมาธิ

ในยามค่ำคืนสมณะโพธิรักษ์จะตื่นขึ้นตีระฆังสัญญาณเพื่อเตือนให้ชาวอโคกปฏิบัติชาคริยานุโยคะดังที่กล่าวมาแล้ว ส่วนในยามกลางวัน พุทธสถานทุกแห่งและสถานที่หลายแห่งของชาวอโคกจะมีระฆังสัญญาณหรือสัญญาณอื่น ๆ บอกเวลาที่ยังวันทุกวัน เมื่อได้ยินสัญญาณทุกคนจะหยุดนิ่งเหมือนทำสมาธิ ๑ นาที ไม่ว่าผู้ใดจะทำอะไรหรืออยู่ที่ไหนก็จะหยุดแม้แต่เครื่องยนต์บางอย่างเดินเครื่องอยู่ หากเครื่องยนต์นั้นหยุดได้โดยไม่เสียหายก็ให้หยุดด้วย สมณะโพธิรักษ์กล่าวถึงประโยชน์ของการหยุด ๑ นาที นี้ว่า

(ก) เป็นสัญญาณบอกให้รู้ว่า ขณะนี้เวลาเที่ยงวัน

(ข) เกิดความสงบสัจ ทำให้จิตของผู้ปฏิบัติและผู้ที่มาสัมผัส มีความปลอดโปร่ง คิดแก้ปัญหาหรือหาคำตอบในเรื่องต่าง ๆ ได้

(ค) ได้มีโอกาสพักจากการงานชั่วขณะ เป็นผลดีต่อสุขภาพ

(ง) ทำให้ผู้บอกสัญญาณมีสติ ตระหนักถึงเวลาในการให้สัญญาณ

(จ) เป็นการฝึกเจตสมณะ ทำให้จิตมีพลัง

(ฉ) ฝึกเตือนตนเองให้ตระหนักว่า จะอยู่เพื่อสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นทั่วโลก และแผ่เมตตา แผ่สันติสุขให้กระจายไปทั่วโลก^{๕๐}

จากเหตุผลในการหยุดนี้ ชาวอโคกจึงเรียกว่า “หยุดเพื่อสันติภาพ” นอกจากนี้ การทำสมาธิตามคำสอนของสมณะโพธิรักษ์ก็ไม่ใช้การหลับตาสำรวจจิตโดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับผู้ใด สมณะโพธิรักษ์อธิบายว่า

สมาธิของพระพุทธเจ้าเป็นสมาธิพิเศษ เป็นสมาธิของพระอรหัต ท่านเรียกว่า “สัมมาสมาธิ” หรือเรียกว่า “อริย สัมมาสมาธิ” คือ สัมมาสมาธิของพระอรหัต

ซึ่งไม่ใช่สมาธิเคลื่อนกลาง สมาธิตื่นตาขยับไป ที่ใครๆ ก็เรียนและก็เรียนอย่างนั้นมานานเยอะเยอะ สมาธิ

สาธารณะแบบนั้นมิมาก่อนพระพุทธเจ้าเกิด ส่วนสมาธิของพระพุทธเจ้านั้น ต้องใช้ปัญญาและปฏิบัติตนจนมีสัมมาในมรรค องค์ประกอบในการปฏิบัติสมาธินั้น คือ องค์ทั้ง ๗ ของสัมมามรรค (เป็นองค์ประกอบเรียกว่า บริหาร) ต้องปฏิบัติสัมมาที่รู้จนถึงสัมมาสติ แล้วจะสร้าง “อริยสมาธิ” ที่เป็นสัมมา^{๕๐}

โดยเหตุที่ “สมาธิ” ของสมณะโพธิรักษ์มีความหมายพิเศษ สมณะโพธิรักษ์และชาวอโศกจึงปฏิบัติสมาธิโดยการพิจารณาความจริงจากสาระของการทำงานในชีวิตประจำวัน แทนที่จะปลีกตัวไปบำเพ็ญเพียรทางจิตในที่วิเวกตามลำพัง

บุคลิกภาพและบทบาทความเป็นผู้นำของสมณะโพธิรักษ์อาจกล่าวตามทฤษฎีเรื่องผู้นำผู้มีบุญญาบารมี charismatic leader ของมักซ์ เวเบอร์ (Max Weber) ว่า สมณะโพธิรักษ์เป็นผู้นำประเภทประกาศก ผู้สอนจริยธรรม (ethical prophet) และประกาศกผู้เป็นแบบอย่าง (exemplary prophet) ประกาศกผู้สอนจริยธรรมมีหน้าที่สอนสาวกให้ประพฤติดีประพฤติชอบและต้องการความเคารพเชื่อฟัง ภารกิจของประกาศกประเภทนี้ คือ การทำตนให้เป็นเครื่องมือของสวรรค์หรือได้รับการบันทึกลงจากพระเจ้าเป็นเจ้าให้มาทำหน้าที่ในโลกมนุษย์ ส่วนประกาศกผู้เป็นแบบอย่างคือประกาศกผู้ประพฤติตนเป็นแบบอย่างแก่สาวกผู้ต้องการบรรลุความรอดหรือความพ้นทุกข์ทางศาสนา โดยไม่จำเป็นต้องสอนเรื่องบัญญัติของพระเจ้าหรือต้องการความเคารพเชื่อฟังจากสาวก ประกาศกหรือผู้ประกาศธรรมทั้ง ๒ ประเภทนี้มีพฤติกรรมต่อต้านการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์และเป็นอิสระจากจารีตประเพณี และตำแหน่งฐานะซึ่งสมณะโพธิรักษ์ก็ได้มีจริยวัตรทั้ง ๒ แนวดังกล่าวนี้

นอกจากเป็นผู้นำทางความคิดทางศาสนาแล้ว สมณะโพธิรักษ์ยังวางตัวเป็นผู้นำของครอบครัวชาวอโศก โดยบรรดาสาวกให้ความเคารพนับถือเหมือนเป็น “พ่อ” และเรียกสมณะโพธิรักษ์ว่า “พ่อท่าน” ซึ่งสมณะโพธิรักษ์

ก็ยอมรับว่าตนเองทำหน้าที่เป็น “พ่อ” ทางจิตวิญญาณของชาวอโศก

คนเรียกอาตมาว่า “พ่อ” อาตมาเป็นพ่อจริงๆ นะ นี่ไม่ใช่ตัวเองนะ อย่างเพิ่งหลงมาเป็นลูกอาตมาง่าย ๆ ละ

อาตมาทำหน้าที่พ่อ หน้าแม่ อย่างธรรม อย่างมีกรรมวิธี ทำให้เกิดกรรมโยนิ โอบปาทิจะ คุณเกิด ผุดเกิดอยู่ ให้เกิดทางจิตวิญญาณ^{๕๑}

จากความสามารถในการเป็นผู้นำอย่างโดดเด่นของสมณะโพธิรักษ์ ทำให้ชุมชนชาวอโศกมีการจัดตั้งอย่างเป็นระบบและมีกิจกรรมหลายอย่างที่เอื้อประโยชน์ต่อสังคมไทย แม้แนวคิดและแนวปฏิบัติทางพุทธศาสนาจะขัดแย้งกับคณະสงฆ์และแนวจารีตนิยมของสังคมก็ตาม

อนึ่ง จากแบบสอบถาม สมณะโพธิรักษ์ได้กรุณาตอบเพื่อให้ความกระจ่างเกี่ยวกับตัวของท่านเองดังนี้

๑. ฐานะทางนักบวชของท่าน คือ สมณะ
๒. ชื่อทางนักบวชของท่าน คือ โพธิรักษ์โต (โพธิรักษ์)

ผู้ที่ตั้งชื่อดังกล่าวให้ท่าน คือ พระราชวรคุณ (ซึ่งเป็นพระอุปัชฌาย์ ขณะบวช พ.ศ. ๒๕๑๓) ที่วัดโคกคราม) และชื่อนี้เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพและอุปนิสัยใจคอของท่าน และสื่อความหมายทางธรรมสำหรับท่าน เพราะข้าพเจ้าแนะนำพระอุปัชฌาย์เองว่า ข้าพเจ้าเคยใช้นามปากกาในการเขียนหนังสือเกี่ยวกับศาสนา เกี่ยวกับธรรมะมาแล้ว จนเป็นที่รู้จักกันพอสมควรแล้ว ถ้าจะได้ฉายาเดิมว่า “โพธิรักษ์” ซึ่งในภาษาบาลีก็จะเป็น “โพธิรักษ์โต” ท่านก็ไม่ขัดข้อง ข้าพเจ้าตั้งนามนี้โดยชอบซึ่งในคำว่า “โพธิ” ด้วยตนเอง ลึก ๆ ในใจ คำว่า “โพธิ” หมายถึง “การตรัสรู้” ซึ่งเป็นความรู้ของสัมมาสัมโพธิญาณในศาสนาพุทธทั้งหมด ข้าพเจ้าเองชื่อ “รัก” จึงเอามามสมกับคำว่า “โพธิ” เป็น “โพธิรัก” แต่รู้สึกคำว่า “รัก” จะยาก หากชื่อในทรงธรรม จึงใช้คำว่า “รักษ์” แทน ซึ่งก็เหมาะกับความรู้สึกลึก ๆ ของตนด้วย เพราะได้ความหมายดีมาก... “รักษาการตรัสรู้”

๓. ท่านบวชมา ๒๖ ปี ๒ เดือน ๑๔ วัน (นับถึงวันที่ตอบแบบสอบถาม พ.ศ. ๒๕๔๐)

๔. เหตุจูงใจที่ทำให้ท่านเลือกเป็นนักบวชชาวอโศกคือ ข้าพเจ้าเองเป็นตัวตั้งตัวตีของการมีนักบวชชาวอโศก เพราะข้าพเจ้าเป็นนักบวชที่วัดอโศกอาราม มาบรรยายธรรมะที่ลานอโศก วัดมหาธาตุฯ จนเกิดกลุ่มก่อตัวกันขึ้น และเมื่อร่วมกันทำนิตยสาร ก็ตั้งชื่อนิตยสารนั้นว่า “อโศก” เผยแพร่ธรรมะในแนวทางตามที่หมู่กลุ่มเราเชื่อว่าเป็น “สัมมาทิฏฐิ” คำว่า “อโศก” จึงวิวัฒนาการมาเป็นชื่อกลุ่มในวงการธรรมะ

๕. ก่อนหน้าที่จะบวชเป็นนักบวชชาวอโศก ท่านเคยบวชที่ใดมาก่อนหรือไม่ เคย ที่วัดอโศกอาราม เพราะบวชแล้วแรก ๆ ก็เป็นเพียงนักบวชในเถรสมาคมปกติ แต่เดี๋ยวก็มากลายเป็นตัวตั้งตัวตีของการมีนักบวชชาวอโศก ไม่เคย เพราะไม่ได้สนใจในเรื่องของศาสนามาก่อนเลย トラบจนมาปฏิบัติธรรมด้วยการศึกษาเอง ปฏิบัติเอง ได้รับผลของธรรมเองจนปล่อยวางงานทางโลกออกเป็น “อนาคาริกะ” อยู่ระยะหนึ่ง สุดท้ายเห็นว่า หากบวชเป็นนักบวชเสียเลยจะทำงานด้านศาสนา ได้ดีกว่า สมบูรณ์กว่า จึงตัดสินใจเข้าสู่การเป็นนักบวชต้นตอชาวอโศก

๖. การบวชเป็นนักบวชชาวอโศกทำให้ชีวิตของท่านเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมคือ มีชีวิตที่เห็นแจ้งเห็นจริงในสังขารยิ่งขึ้น และมั่นใจในสังขารมัตถเจเนแจ่มแจ้งในการมีคุณค่าประโยชน์ของความเป็น “ชีวิต” ได้ทำคุณค่าประโยชน์ให้กับ “ชีวิต” ทั้งตนเองและผู้อื่น จริงขึ้น ยิ่งขึ้น แต่กลับเป็นว่า ได้รับความนิยมชมชอบจากประชาชนต่างกัน ชีวิตเมื่อครั้งเป็นฆราวาส ข้าพเจ้าได้รับความนิยมชมชอบจากประชาชนแต่ด้วยเดี๋ยวเป็นส่วนมาก เพราะงานที่ทำคือ Show business ทั้งทางโทรทัศน์และวิทยุ แม้แต่เป็นนักเขียน นักแต่งเพลง เป็นครูผู้ใจดีที่มี goodwill พ่วงติดไปด้วย

แต่ครั้งมาเป็นนักบวชชาวอโศก กลับเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากเพราะไปขัดเกลากิเลสคน จึงมีผู้นิยมชมชอบเพียงผู้เข้าใจได้ส่วนน้อย ส่วนผู้เข้าใจไม่ได้มีส่วน

มาก และไม่เพียง “ไม่นิยมชมชอบ” ถึงกับเห็นเป็นผู้จะทำลายศาสนา

๗. ท่านพอใจในชีวิตนักบวชชาวอโศกของท่านหรือไม่ พอใจเพราะดีที่สุดในความเป็นคน

๘. ธรรมะข้อใดที่ท่านเห็นว่าสำคัญที่สุดสำหรับชีวิตนักบวชชาวอโศก

(๑) ศีลต้องเคร่งครัด วินัยต้องขัดเกลาตนจนถึง “จิต” มิใช่แค่กาย-วาจา เท่านั้น

(๒) สมภาณี ต้องเกิดจากการปฏิบัติด้วย “มรรคทั้ง ๗ องค์” แล้วก่อให้เกิดเป็น “สัมมาสมภาณี” ซึ่งเป็นองค์ที่ ๘ ของ “มรรคอันมี ๘ องค์” จึงจะนับเป็น “สมภาณี” ที่ชื่อว่า “สัมมาสมภาณี” ของพระพุทธเจ้าในศาสนาพุทธสายตรง

(๓) ปัญญา ต้องเป็น “โลกุตตรปัญญา” หรือมีปัญญาขั้นความรู้แจ้ง จริงเพราะบรรลุโลกุตตรภูมิ แล้วเห็นแจ้งความจริงที่เป็น “โลกุตตรธรรม” ในตน

๙. กิจวัตรประจำวันของท่านตั้งแต่ตื่นนอนจนถึงเข้านอน คือ

เมื่อ ๒๐ ปีที่แล้ว

๐๓.๓๐ น. ตื่นมาทำวัตรเช้า สวดมนต์ แล้วก็บรรยายธรรมหรือเทศนาธรรม

๐๙.๐๐ น. ขึ้นศาลาบรรยายธรรมก่อนฉันอาหารอีกรอบ

๑๐.๓๐ น. ฉันอาหาร

๑๓.๐๐ น. ทำงานต่อไปตลอด กระทั่ง ๒๑.๐๐ น. นอน

เมื่อ ๕-๖ ปีที่ผ่านมา

๐๓.๓๐ น. ตื่นมาเขียนหนังสือหรือทำงานด้านบริหารมากขึ้น ลงร่วมทำวัตร บรรยายน้อยลง ไม่ได้บินขบาศเพราะปัญหาทางคดีที่ถูกฟ้องศาล แต่ร่วมลงศาลาฉันและบรรยายธรรมก่อนฉัน ต้องทำงานด้านบริหารและเขียนหนังสือมากขึ้น แม้แต่เวลานอน ก็ต้องนอนให้มากขึ้นตามหมอสั่ง

๑๐. ท่านต้องผ่านขั้นตอนและพิธีการบวชอย่างไร จนมีฐานะในปัจจุบัน

ขั้นตอนที่บวชของข้าพเจ้าไม่เหมือนนักบวชชาวอโศก เพราะข้าพเจ้าบวชกับฝ่ายเถรวาท เมื่อจะบวชก็ไปแจ้งแก่เจ้าอาวาสวัดอโศการามว่าข้าพเจ้าประสงค์จะบวช แล้วท่านก็นัดวันที่สมควรให้ ก็เข้าพิธีบวชเลย ซึ่งเตรียมตัวเพียงท่องคำขอบวชที่เรียกกันว่า “คำขานนาค” ที่มีเป็น Form ตามตัวอยู่แล้ว ไม่มีพิธีอะไร ไม่ต้องผ่านขั้นตอนอะไร พิธีบวชก็ตามแบบพิธีทั่วไป สามัญของฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ไม่มีพิธีกล่อมนาค ทำขวัญนาค ไม่มีมหรสพ หรือแม้แต่งานเลี้ยงใด ๆ เพียงเข้าโบสถ์ทำพิธีเสร็จ ก็เสร็จเรียบร้อย

๑๑. วัตรปฏิบัติที่ท่านเห็นว่าสำคัญที่สุดในชีวิตนักบวชของท่านคือ

ปฏิบัติไตรสิกขาให้เจริญยิ่ง ๆ ตลอดไป เพราะเป็นกิจแห่งชีวิตนักบวชโดยตรง

๑๒. ท่านคิดว่ากิจกรรมต่อไปนี้มีมีความสำคัญต่อชาวอโศกอย่างไร

- งานปีใหม่ของชาวอโศก เป็นงานที่พิสูจน์ผลแห่งความเจริญในธรรมของชาวอโศก ทั้งทางด้านความสมานสัมพันธ์สามัคคี ทั้งสารณียธรรม ๖ (๑. เมตตา ๒. เมตตาจักรกรรม ๓. เมตตาในธรรม ๔. สาราณโภคี ๕. ศีลสามัญญตา ๖. ทิฏฐิสามัญญตา) ต่อสาธารณชนตามความเป็นได้จริง ยืนยันความจริงของแต่ละปี

- งานปลูกเสกฯ เป็นงานเข้าค่ายอบรมฝึกฝนศึกษาระดับเข้มข้น หรือเรียกอีกภาษาหนึ่งว่า การสัมมนาขั้นเข้มข้น ของนักปฏิบัติธรรมชาวอโศกประจำปี ที่สำคัญยิ่งทีเดียว

- งานพุทธาภิเษก เป็นงานเข้าค่ายอบรมฝึกฝนศึกษาระดับเข้มข้น หรือสัมมนาขั้นเข้มข้นของนักปฏิบัติธรรมชาวอโศกประจำปีอีกกิจกรรมหนึ่ง คล้ายงานปลูก

เสก

- งานอโศกรำลึก เป็นงานบำเพ็ญส่วนตนในแนวโลก ชั้นรำลึกชั้นสำนึก ของแต่ละคน เป็นการทบทวนส่วนตนหรือตรวจสอบตนเองของแต่ละปีอย่างสำคัญ เฉพาะบุคคล

- งานเข้าพรรษา ย่อมสำคัญแน่ เพราะเป็นหลักปฏิบัติที่มีผลสูงมากสำหรับนักบวช ตามบัญญัติที่พระพุทธเจ้าได้ทรงตราไว้ให้

- งานมหาเวรณา สำคัญมาก นัยเดียวกับ “เข้าพรรษา” ข้อสำคัญต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง และให้มีผลเกิดผลตามเป้าประสงค์ให้ได้

๑๓. ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชาวอโศกในทีต่อไปนี้อย่างไร

- โรงเจ (ร้านมังสวิรัต) มีส่วนร่วมทำหน้าที่ช่วยแนะนำ ส่งเสริม ให้แก่เกิด ให้แพร่หลาย ให้เป็นแหล่งอาหารที่เป็นบุญนิยม

- ศาลาสุขภาพ มีส่วนร่วมทำหน้าที่ ไปโปรดให้กำลังใจผู้ป่วย

- บริษัทพลังบุญจำกัด มีส่วนร่วมทำหน้าที่อบรม วางนโยบาย “บุญนิยม” ให้ และส่งสอนระบบ “บุญนิยม” ให้

- ธรรมทัศนสมาคม มีส่วนร่วมทำหน้าที่ เช่นเดียวกับบริษัทพลังบุญจำกัด

- สหกรณ์บุญนิยม มีส่วนร่วมทำหน้าที่ เช่นเดียวกัน

อื่นๆ คือ กิจกรรมหรือ กิจกรรมต่าง ๆ ของชาวอโศก ทำหน้าที่ แนะนำ ส่งสอน ให้นโยบาย เป็นที่ปรึกษาอยู่ทั้งนั้น

๑๔. เป้าหมายในชีวิตของท่านคือ พุทธภูมิ หรือเป็นคนรู้จักความเป็นคนให้สมบูรณ์ที่สุด และเดินทางไปสู่จุดสูงสุดของความเป็นคนให้ได้ตามทางของพุทธศาสนา

เชิงอรธ

- ๑ กอบชัย เวชพานิช และคณะ *สัจจะแห่งชีวิตของพระโพธิธิราช* กรุงเทพฯ มูลนิธิธรรมสันติ ๒๕๓๒), หน้า ๓๙-๔๘.
- ๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๐.
- ๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๖.
- ๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๑.
- ๕ ตะวัน เกียรติบุญญาฤทธิ์, *พระชาวอโศกกับพุทธบัญญัติในพระไตรปิฎก* (กรุงเทพฯ บริษัทฟ้าอภัย จำกัด, ๒๕๓๓), หน้า ๑๒๕-๑๒๖.
- ๖ กอบชัย เวชพานิช และคณะ *สัจจะแห่งชีวิตของพระโพธิธิราช*, หน้า ๗๓.
- ๗ *สารอโศก* ปีที่ ๑๓ (๑๖) ฉบับที่ ๑-๒ (สิงหาคม-กันยายน, ๒๕๓๕) : ๘๖-๘๗.
- ๘ กอบชัย เวชพานิช และคณะ, *สัจจะแห่งชีวิตของพระโพธิธิราช*, หน้า ๑๒๗.
- ๙ *สารอโศก* ปีที่ ๑๘ (๒๑) ฉบับที่ ๑-๒ (สิงหาคม-กันยายน ๒๕๔๐) : ๑๗.
- ๑๐ กอบชัย เวชพานิช และคณะ, *สัจจะแห่งชีวิตของพระโพธิธิราช*, หน้า ๑๗๓.
- ๑๑ *กฎ-ระเบียบของชาวอโศก* (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มูลนิธิธรรมสันติ, ๒๕๒๙), หน้า ๖๕.
- ๑๒ กอบชัย เวชพานิช และคณะ, *สัจจะแห่งชีวิตของพระโพธิธิราช*, หน้า ๒๙๓.
- ๑๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๔.
- ๑๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๕.
- ๑๕ สมณะโพธิธิราช, *สูงหล้าฟ้าลึก* (กรุงเทพฯ : บริษัทฟ้าอภัย จำกัด, ๒๕๓๕), หน้า คำนำ
- ๑๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗.
- ๑๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘.
- ๑๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๓.
- ๑๙ *ตำราดูพระภิกษุ คำพยากรณ์ของพระพุทธเจ้า* (กรุงเทพฯ : องค์การฟื้นฟูพระพุทธศาสนา, ๒๕๐๒), หน้า ๘๙-๙๑.
- ๒๐ *อสังคัมภีร์วิจยธรรมมานุสรม์จากพุทธศาสนิก* (กรุงเทพฯ : การพิมพ์พระนคร, ๒๕๓๑), หน้า ๑๒๘.
- ๒๑ *สารอโศก* ปีที่ ๑๓ (๑๖) ฉบับที่ ๑๒ (กรกฎาคม ๒๕๓๖) : ๕๗.
- ๒๒ พระโพธิธิราช, *ทางเอก ภาค ๓* หน้า ๖๘ อ้างใน พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), *เพื่อความเข้าใจปัญหาโพธิธิราช* (กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๓), หน้า ๑๘-๑๙.
- ๒๓ *สารอโศก* ปีที่ ๑๔ (๑๗) ฉบับที่ ๗-๘ (กุมภาพันธ์-มีนาคม ๒๕๓๗) ๓๒-๓๓.
- ๒๔ Mother Divine, *The Peace Mission Movement* (Philadelphia : Impenal Press, Inc, ๑๙๖๒), p.๑๙.
- ๒๕ Max Weber, *On Charisma and Institution Building*, ed. SN Eisenstadt (Chicago : The University of Chicago Press, ๑๙๖๘), p.๔๘.
- ๒๖ Edward Shils, "Charisma," in David L.Sills, ed., *International Encyclopedia of the Social Sciences*, Vol.๒, p.๓๘๗.
- ๒๗ Charles F. Keyes, "Charisma : From Social Life to Sacred Biography," In Michael A. Williams, ed., *Charisma an Sacred Biography* (Americian Academy of Religion, ๑๙๘๒) p.๘.
- ๒๘ กอบชัย เวชพานิช และคณะ, *สัจจะแห่งชีวิตของพระโพธิธิราช*, หน้า ๒๓๕.
- ๒๙ สอาด จันทร์ดี. "ประชาธิปไตยป่า" *เดลิมีเรอร์* ๙ พฤศจิกายน ๒๕๓๗ อ้างใน สมณะโพธิธิราช *โพธิธิราชกับศาสนา ปัญหาผีบุญ* (กรุงเทพฯ : บริษัทฟ้าอภัย จำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๓๖.
- ๓๐ สมณะโพธิธิราช, *โพธิธิราชกับศาสนาปัญหาผีบุญ*, หน้า ๒๒-๒๓.

- ๓๑ กอบชัย เวชพานิช และคณะ, *สังขะแห่งชีวิตของพระโพธิ์รักษ์*, หน้า ๑๒๖.
- ๓๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๐.
- ๓๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๓.
- ๓๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๓.
- ๓๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๗.
- ๓๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๖.
- ๓๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๕.
- ๓๘ มีลินท. ๓๐๐, อ้างใน พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), *พุทธธรรม* (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๔๓๗.
- ๓๙ กอบชัย เวชพานิช และคณะ *สังขะแห่งชีวิตของพระโพธิ์รักษ์*, หน้า ๒๔๐.
- ๔๐ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๒.
- ๔๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๕-๒๒๙.
- ๔๒ *เราคิดอะไร ปีที่ ๒* ฉบับที่ ๓๓ (กุมภาพันธ์ ๒๕๓๙) : ๓๓.
- ๔๓ อังคุดตริกกาย, ตีพิมพ์ ๒๐/๔๕๕/๑๔๒, อ้างใน พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม* (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๑๒๙-๑๓๐.
- ๔๔ *สารอโศก* ปีที่ ๑๒ (๑๕) ฉบับที่ ๑-๓ (สิงหาคม-กันยายน ๒๕๓๕) : ๘๔-๘๗.
- ๔๕ *สารอโศก* ปีที่ ๑๗ (๒๐) ฉบับที่ ๖ (มกราคม ๒๕๔๐) : ๔๑.
- ๔๖ กอบชัย เวชพานิช และคณะ, *สังขะแห่งชีวิตของพระโพธิ์รักษ์*, หน้า ๒๒๓.
- ๔๗ *สารอโศก* ปีที่ ๑๒ (๑๕) ฉบับที่ ๑-๓ (สิงหาคม-ตุลาคม ๒๕๓๕) : ๖๖-๗๗.
- ๔๘ *เราคิดอะไร ปีที่ ๒* ฉบับที่ ๓๓ (กุมภาพันธ์ ๒๕๓๙) : ๓๐.
- ๕๐ กอบชัย เวชพานิช และคณะ, *สังขะแห่งชีวิตของพระโพธิ์รักษ์*, หน้า ๒๘๓-๒๘๔.
- ๕๑ Max Weber, *The Sociology of Religion*, trans. Ephraim Fischoff (Boston Beacon Press, ๑๙๖๓), pp. ๔๖-๖๖ quoted in Pataraporn Sinkanchana, "The Concept of Dhamma in Thai Buddhism : A Study in the Thought of Vajiranana and Buddhadasa" (Ph.D dissertation, University of Pennsylvania, ๑๙๘๕), pp.๓๑๖-๓๑๗.
- ๕๒ กอบชัย เวชพานิช และคณะ, *สังขะแห่งชีวิตของสมเด็จพระโพธิ์รักษ์*, หน้า ๒๕๔.

ภาคผนวก ง
การประมวลข้อมูลองค์ความรู้ขั้นพื้นฐานของ
จรรยา 15 ตามแนวทางชาวอโศก

นียมศัพท์ในพจนานุกรมของ	
พระพรหมคุณาภรณ์ (1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์ (2) (ทองดี สุรเตโช)
<p>1. สังวรศีล ในภาษาบาลีว่า “ศีลสัวโร” ยังมีความหมายเดียวกับคำว่า “ศีลสมุปทา” และ “ศีลสมุปนุโน โหติ” กล่าวคือการทำตนให้มีความระมัดระวังมิให้บาปอกุศลเกิดขึ้นในจิตใจ ระวังป้องกันมิให้บุญกุศลที่เริ่มมีขึ้นนั้นเสื่อมหายไป จนเป็นคนมีศีลให้ได้ให้เจริญให้เป็นจริงสูงขึ้นจนปรากฏผลบริบูรณ์สิ่งนี้เป็นความมุ่งหมายระดับแรกและระดับสูงสุดของพระพุทธศาสนา เพราะศีลจะพาให้เกิดธรรม เมื่อไม่มีศีลจะไม่มีธรรมเมื่อขาดศีลจะขาดธรรม</p>	<p>สังวร แปลว่า สำรวม, ระวัง, ปิดกั้น, ความสำรวม, ความระมัดระวัง</p> <p>สังวร ในคำวัดใช้หมายถึงกฎแห่งการป้องกันตนเอง เช่น สำรวมระวังมิให้บาปอกุศลเกิดขึ้นในจิตใจสำรวมระวังมิให้บุญกุศลที่มีอยู่เสื่อมหายไป เป็นต้น นิยมใช้ต่อกับคำอื่นเพื่อให้รู้ว่าสำรวมอะไร เช่น ศีลสังวร สำรวมในศีล วินัยสังวร สำรวมในวินัย ปาฏิโมกขสังวร สำรวมในพระปาติโมกข์ ญาณสังวร สำรวมด้วยญาณ เป็นต้น</p> <p>สังวร ในคำไทยใช้ในความหมายทำนองเป็นคำให้สติ หรือแนะนำ</p>

องค์ความรู้ที่ศึกษากันในหมู่ชาวอโศก	
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์	
<p>สังวรศีล คือการกำหนดพฤติกรรมที่ดีตามเกณฑ์ของหลักศีล 5 ศีล 8 ศีล 10 เป็นต้นเพื่อให้เกิดความสงบแก่ตนเองและสังคมสิ่งแวดล้อม การปฏิบัติศีลเพื่อให้เจริญเข้าถึงธรรมเช่น ศีล 5 เข้าถึงธรรม 5</p>	
ศีล 5	ธรรม 5
<ol style="list-style-type: none"> เว้นจากการปลงชีวิต เว้นจากการฆ่าประทุษร้ายกัน เว้นจากการลักขโมย โกง หรือละเมิดกรรมสิทธิ์ ทำลายทรัพย์สิน เว้นจากการประพฤติดีกในกาม เว้นจากการล่วงละเมิดสิ่งที่ผู้อื่นรักใคร่ หวงแหน เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง พูดคำหยาบ พูดต่อเสียด นินทา เว้นจากน้ำเมา คือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เว้นจากสิ่งเสพติดให้โทษ 	<ol style="list-style-type: none"> เมตตา สัมมาอาชีวะ กามสังวร สังจา สติสัมปชัญญะ
<p>การปฏิบัติศีล 5 ทำให้สังคมไม่เดือดร้อน</p> <p>การเข้าถึงธรรม 5 ทำให้สังคมอยู่ดีมีสุข สงบ เย็น</p>	

นียมศัพท์ในพจนานุกรมของม	
พระพรหมคุณาภรณ์ (1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์ (2) (ทองดี สุรเตโช)
1. สัจจศีล (ต่อ)	ตัดเตือนว่าให้จดจำ หรือ ระมัดระวังให้ดีเช่นใช้คำว่า “ขอให้ สังวรไว้ ต่อไปอย่าได้ทำอย่างนี้ อีก” “ถึงขนาดนี้แล้วเขายังไม่สังวร อีกก็ถือว่าเป็นเวรเป็นกรรมก็แล้ว กัน”
2.1 ตำรวมอินทรีย์ หรืออินทรีย์สังวร คือระวังไม่ให้กุศลธรรมครอบงำใจ เมื่อรับรู้อารมณ์ด้วยอินทรีย์ทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ในการดู	อินทรีย์สังวร อินทรีย์ (อ่านว่าอินซี่) แปลว่า สิ่งที่เป็น ใหญ่ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ คือเป็นใหญ่ในการดู ในการฟัง

องค์ความรู้ที่ศึกษากันในหมู่ชาวอโศก
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์
สังวรศีล คือการใช้ปัญญาพิจารณาตามฐานศีลของตน เช่นละอบายมุข ถือศีล 5 ศีล 8 เป็นต้น แล้วเลือกเฟ้นเฉพาะพฤติกรรมที่ตัวเองรู้ว่าตกอยู่ ภายใต้อำนาจของกิเลสแล้วเกิดโทษภัยในการสูญเสียเวลา ทุนรอน แรงงาน สุขภาพ ทำให้มีปัญหาเห็นชัดว่า “รู้กิเลสเป็นทุกข์” แล้วคัดเลือก พฤติกรรมที่มีกิเลสน้อยหรือปานกลางที่ตนมีกำลังใจและสติปัญญา (อินทรีย์พลัง) เพียงพอที่จะต่อสู้กับกิเลส (มนสิการ) ที่มีอยู่ในใจ (มนสิ) ไปตลอดจนพ้นอำนาจกิเลสค้นหาไปได้ในที่สุด ตามองค์ความรู้ที่ได้ ศึกษาเป็นอย่างดี (ปร โท โฆสะ) จากผู้รู้ (สัจจบุรุษ) จนปฏิบัติเกิดการลดละ กิเลส (มรรค) จนเข้าถึงหลักความจริงของชีวิตอันประเสริฐ (อริยสัจ 4) และพ้นออกมาได้เป็นผลให้ชีวิตสงบเย็นพ้นทุกข์ถาวร (นิพพาน)
ตำรวมอินทรีย์ หมายถึงการคุ้มครองทวารทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ไม่ให้ไปมีพฤติกรรมเกี่ยวข้องที่ทำให้ศีลข้อ 7 และ 8 ต่าง พร้อย คือกระตุ้น กระพือ โหมกิเลสกำจั้นหยาบและจั้นกลางจั้นที่ทวารใจ อันเป็นข้าศึกต่อ ความสงบตามฐานศีลของตน มีในศีลข้อ 7 และ 8 ของศีล 10 คือ ศีลข้อ 7

นิยามศัพท์ในพจนานุกรมของ	
พระพรหมคุณาภรณ์ (1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์ (2) (ทองดี สุรเตโช)
<p>2.1 ตำรวมอินทรี หรืออินทรีสังวร (ต่อ)</p> <p>ในการฟัง ในการดม ในการลิ้มรส ในการสัมผัส ในการรับรู้ ตามลำดับ โดยระว่างมิให้อินทรีย์ร้าย มิให้จิตใจหลงไหลในสิ่งที่รับรู้ แต่ให้มีสติในอินทรี 6 ให้รู้เท่าทันตลอดเวลา อันเป็นเหตุให้จิตใจสงบไม่ฟุ้งซ่านร่าเริงหาด้วยอำนาจกิเลส เพราะได้หมั่นฝึกฝนให้มีสติรู้เท่าทันเสมอ และเมื่อสัมผัสกับอารมณ์ต่าง ๆ ได้</p>	<p>ในการดม ในการลิ้ม ในการสัมผัส ในการรู้ตามลำดับ</p> <p>สังวร แปลว่า ความสำรวม, ความระมัดระวัง, ความป้องกัน, ความคุ้มครองรักษาด้วยสติ</p> <p>อินทรีสังวร แปลว่า ความสำรวมระวางอินทรี หมายถึงระวางตา หู เป็นต้น เช่น ในขณะที่ได้ดู ได้ฟังระวางมิให้อินทรีย์ร้าย มิให้จิตใจหลงไหลในสิ่งที่ได้ดู ได้ฟัง ให้มีสติในการดู ในการฟังให้รู้เท่าทันตลอดเวลา</p> <p>อินทรีสังวร เป็นเหตุให้จิตใจสงบไม่ฟุ้งซ่าน ร่าเริงหาสิ่งที่ได้ดู ได้ฟัง เป็นต้นนั้น มีสติรู้เท่าทันเสมอ เมื่อสัมผัสกับอารมณ์ต่าง ๆ</p>

องค์ความรู้ที่ศึกษากันในหมู่ชาวอโศก
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์
<p>ศีลข้อ 7 คือ นจุกคิวัตติควิสุททสุตนาเวรมณี๗ (เว้นจากการพ้อนรำ ขับร้อง บรรเลงดนตรี ดูการละเล่น อันเป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์)</p> <p>ศีลข้อ 8 คือ มาลาคนฺธิเวเลนฺนชาธมณฺฑทนวิภูสณฺฐานาเวรมณี๗ (เว้นจากการทัดทรงดอกไม้ ของหอมและเครื่องลูบไล้ ซึ่งใช้เป็นเครื่องประดับ ตกแต่ง)</p> <p>ตำรวมอินทรี คือการคุ้มครองทวารทั้ง 6 โดยมีการกำหนดรู้เมื่อมีการกระทบสัมผัส (ผัสสะ) ของ 3 สิ่งในปัจจุบันคือ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ทวารนอก คือ หู ตา จมูก ลิ้น กาย ใจ - อายตนะใน ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ - วิญญาณ 6 ได้แก่ วิญญาณที่เกิดขึ้น ตามทวารทั้ง 6 คือ <ul style="list-style-type: none"> วิญญาณทางหู (โสตวิญญาณ) วิญญาณทางตา (จักขุวิญญาณ) วิญญาณทางจมูก (ฆานวิญญาณ) วิญญาณทางลิ้น (ชีวาหวิญญาณ) วิญญาณทางกาย (กายวิญญาณ)

นียมศัพท์ในพจนานุกรมของ	
พระพรหมคุณาภรณ์ (1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์ (2) (ทองดี สุรเตโช)
2.1 ตำรวมอินทรีย์ หรืออินทรีย์สังวร (ต่อ)	

องค์ความรู้ที่ศึกษากันในหมู่ชาวโศก
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์
<p>วิญญาณทางใจ (มโนวิญญาณ)</p> <p>การประชุมกระทบสัมผัสพร้อมกันทั้ง 3 สิ่งเรียกว่า “ผัสสะ” ในปัจจุบัน ขณะ สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาคือความรู้สึกรู้สึก (เวทนา) ที่คนส่วนใหญ่รู้จักกันดี ในเวทนา 3 คือ สุข ทุกข์ และไม่สุขไม่ทุกข์ (อทุกขมสุข) เวทนา 5 เวทนา 6 ซึ่งเรียกกันว่าเวทนานอก ซึ่งผู้ศึกษาปฏิบัติจะต้องเรียนรู้ให้ ลึกซึ่งเกี่ยวกับเวทนาในเวทนาอัน ได้แก่ เวทนา 18 เวทนา 36 เวทนา 108 ตามลำดับ ต่อมาของการสำรวมอินทรีย์ในการเรียนรู้ความรู้สึกที่มีอามิส คือ รส โลภียารมณ์ ซึ่งเกิดจากกิเลสมูล 3 รากเหง้าของกิเลส 3 อย่างคือ ราคะ โทสะ โมหะ นี้เรียกว่าเคหสิตเวทนา 18 ได้แก่ ความรู้สึกที่เจือด้วย รสสุข เรียกว่า เคหสิต โสมนัสเวทนา ความรู้สึกที่เจือด้วยรสทุกข์เรียกว่า เคหสิต โทมนัสเวทนา ความรู้สึกที่เจือด้วยรส อทุกขมสุข เรียกว่า เคหสิต อุเบกขาเวทนา และเมื่อประกอบด้วยอายตนะ 6 จึงรวมเป็นเคหสิตเวทนา 18 ช่วงที่สำคัญที่สุดที่นับได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของการปฏิบัติ สำรวม อินทรีย์ของผู้ศึกษาเวทนาในเวทนา คือการปรับเปลี่ยน “เคหสิตเวทนา” หรือเวทนาที่ประกอบเจือด้วยอามิสให้เป็นเวทนาที่ไม่ประกอบเจือด้วย</p>

นียบามศัพท์ในพจนานุกรมของ	
พระพรหมคุณาภรณ์ (1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์ (2) (ทองดี สุรเตโช)
2.1 สำนวณอินทรีย์ หรืออินทรีย์ สังวร (ต่อ)	
2.2 โภชนมัตตัญญูตา คือ ความเป็นผู้รู้จักประมาณ ในการ บริโภคอาหาร รู้จักประมาณในการ กิน คือกินเพื่อหล่อเลี้ยงร่างกายให้ ชีวิตเป็นอยู่ได้ผาสุก มิใช่เพื่อ สนุกสนานมั่วเมา (ข้อ 2 ในปณณกปฏิบัติปา 3)	ไม่มีคำศัพท์

องค์ความรู้ที่ศึกษากันในหมู่ชาวโศก
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์
อามิส (นิรามิส) หรือที่เรียกว่า “เนกขัมมลิตเวทนา” ซึ่งก็คือเวทนาที่ได้ ก้าวพ้นรศโลกิยารมณได้แล้ว (นิรามิส) ด้วยกระบวนการไตรลักษณ์คือ ความไม่เที่ยง (อนิจจัง) ความตั้งอยู่ไม่ได้ (ทุกขัง) ความสลายดับไปของ ตัวตนกิเลสมูล (อนัตตา) นั้นๆ
โภชนมัตตัญญูตา การรู้จักประมาณการใช้ของกิน (บริโภคน) เครื่องใช้ (อุปโภค) อย่างพอเหมาะ ดังปรากฏในศีลข้อ 6 ของศีล 10 คือวิกาลโภชน นาเวรมณีฯ (เว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล คือตั้งแต่เที่ยงไป แล้วจนถึงรุ่งอรุณของวันใหม่) กล่าวคือต้องเริ่มต้นด้วยการ - ลดเครื่องอุปโภค บริโภคที่เป็นส่วนเกินส่วนฟุ่มเฟือย - ไม่ดำเนินชีวิตในทางเสื่อม ไร้สาระ ไร้ประโยชน์ เป็นเบื้องต้น จากนั้นจึงเริ่มลดสิ่งที่มีแม้จะมีประโยชน์บ้าง แต่ก็ยังเป็นประโยชน์น้อย หรือไม่จำเป็นต่อชีวิตลงเรื่อยๆจนสามารถมีชีวิตอยู่อย่างพระสงฆ์ อริย สาวกของพระพุทธเจ้าผู้มีชีวิตเป็นสภาวะ เป็นแก่นสาร เป็นประโยชน์ไม่ ผลาญพรวา และไม่เปลืองทรัพยากรของโลก เป็นผู้บริโภคนเท่าที่จำเป็น

นียมศัพท์ในพจนานุกรมของ	
พระพรหมคุณาภรณ์ (1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์ (2) (ทองดี สุรเตโช)
2.2 โภชนมัตตัญญูตา (ต่อ)	

องค์ความรู้ที่ศึกษากันในหมู่ชาวโศก
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์
<p>ต่อการดำรงชีวิต ทำการงานก่อนประ โยชน์อยู่ในโลกเท่านั้น</p> <p>โภชนมัตตัญญูตา การรู้จักประมาณการใช้ของกิน (บริโภคน) เครื่องใช้ (อุปโภค) อย่างพอเหมาะดังปรากฏในองค์ความรู้เรื่อง “อาหารเป็นหนึ่งใน (เอก) ใน โลก” มี 4 ประการ ที่เกี่ยวข้องต่อเนื่องไม่แยกจากกัน (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมของความสัมพันธ์ในเชิง โครงสร้างระหว่างอาหาร 4 และสติปัญญา 4 ได้ในข้อ 1.3.1 หน้า 49-53) ได้แก่</p> <p>1. กวฬิงการอาหาร คือความพอประมาณในอาหารเช่น คำข้าว ของกิน ต่างๆ รวมไปถึงเครื่องอุปโภค เช่น ข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ รวมทั้งที่พักอาศัยและทรัพย์สินต่างๆ</p> <p>อันเป็นวัตรอุปัชฌายะ ส่วนกวฬิงการอาหารที่เป็นนามธรรม คือความยินดีในการบริโภค กามคุณ 5 ให้มีการรู้จักพอประมาณ ไปในทิศทางที่น้อยลง จนหมดสูญได้ในที่สุด โดยมีทิศทางในการใช้ชีวิตสมณะเรียบง่าย</p> <p>2. ฬัสสาหาร เป็นภาคเชื่อมต่อกับภาคปฏิบัติสำหรับอินทรีย์ในการบริโภคอาหารคือ ความรู้สึกสุข ทุกข์ และไม่สุขไม่ทุกข์ (อทุกขมสุข) ให้น้อยลงๆ จนได้เป็นอารมณ์ที่เจือด้วยรสสุข (โสมนัส) และอารมณ์</p>

นียมศัพท์ในพจนานุกรมของ	
พระพรหมคุณาภรณ์ (1) (ป.อ.ปยุตโต)	พระธรรมกิตติวงศ์ (2) (ทองดี สุรเตโช)
2.2 โภชนะมัตตัญญูตา (ต่อ)	

องค์ความรู้ที่ศึกษากันในหมู่ชาวโลก
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์
<p>ที่เชื่อด้วยรสทุกข์ (โทมนัส) และในท้ายที่สุดก็เป็นอารมณ์ที่ไม่เชื่อด้วยรสโสมนัสและรสโทมนัส (อุเบกขา) และส่วนที่เป็นหัวใจสำคัญคือการมีสติกำหนดรู้กระบวนการเปลี่ยนแปลงของเคหสิตเวทนา (เวทนาที่เชื่อด้วยรสโลกิยารมณ์) ไปตามกระบวนการไตรลักษณ์ คือความไม่เที่ยง (อนิจจัง) ความตั้งอยู่ไม่ได้ (ทุกขัง) และความดับสลายไปของตัวคนกิเลสมูลนั้นๆ (อนัตตา) จนได้เป็นเวทนาใหม่ ไม่มีรสโลกิยารมณ์เดิมแล้ว เรียกว่าเนกขัมมสิตอุเบกขาเวทนา</p> <p>3. มโนสัญเจตนาหาร คืออาหารที่เกิดขึ้นกับจิตใจ (มโน) ของผู้ปฏิบัติ ด้วยการหมั่นกำหนดหมายรู้ (สัญญา) ถึงตัวเหตุแห่งทุกข์ (สมุทัย) คือความอยาก (ตัณหา) ได้มีการลดลงไปเรื่อยๆ ตามเจตนาที่ได้กระทำจนถึงผลฉาน 4 คือเนกขัมมสิตอุเบกขา</p> <p>เวทนาจากการปฏิบัติในภาคสัรรวมอินทรีย์อย่างต่อเนื่องไม่หยุดหรือไม่ยกเลิกกลางคันจนสัมพัสได้ถึงสภาพจิต (มโน) ที่มีความโปร่งเบามากขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากความอยากลดน้อยลงๆ จนสามารถกำหนดหมาย (สัญญา) ได้ชัดเจนถึงทิศทางที่ตั้งใจ (เจตนา) ที่จะดำเนินไปสู่ความพ้น</p>

นียมศัพท์ในพจนานุกรมของ	
พระพรหมคุณาภรณ์ (1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์ (2) (ทองดี สุรเตโช)
2.2 โภชนะมัตตัญญูตา (ต่อ)	

องค์ความรู้ที่ศึกษากันในหมู่ชาวโศก
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์
<p>ทุกข์จากโลกียารมณ์ เมื่อถึงขั้นนี้จิตใจ (มโน) ของผู้ปฏิบัติจะเกิดความพึงพอใจ (ฉันทะ) ในการพากเพียร (วิริยะ) ที่จะทุ่มเทพลังใจ (จิตตะ) ไปในทิศทางที่ได้ไตร่ตรอง (วิมังสา) อย่างดีจนเกิดเป็นพลังขับเคลื่อนสู่ผลสัมฤทธิ์ (อิทธิบาท) สมดังเจตจำนงที่ตั้งจิตกำหนดหมาย (มโนสัจเจตนา) ไว้แล้วนั่นเอง</p> <p>4. วิญญาณาหาร คืออาหารของวิญญาณหรืออริปัญญาของโลกุตตรจิต 4 ระดับในการมีปัญญารู้ (ญาณทัสสนะ) เริ่มตั้งแต่แยก रूपแยกนาม ได้คือรู้รูป คือ กามและภพที่หลงติดข้องอยู่แล้ว รู้นามคือปัญญาที่เห็นชัดถึงความบริสุทธิ์ของจิตวิญญาณที่ก้าวพ้น ออก(เนกขัมมะ)มาจากโลก โลภี 4 ระดับ โดยเริ่มจากโลกอบายภูมิที่หยาบร้ายแรงในการผลาญพละเวลา ทนรอน แร่งงาน สุขภาพ จึงเป็นการลดทุกข์ในฐานวิญญาณของจิต โสดาบัน จากนั้นก็สละโลกกามคุณ 5 เป็นฐานของการเสพรสอร่อย (อัสดาทะ) ทางทวารทั้ง 5 การสละโลกียสุข(หรือสภาพทุกข์ละเอียด) จึงเป็นฐานทางวิญญาณของจิตสภิกาคามี การก้าวพ้นกามภพจึงได้สภาพที่สงบว่าง อันจะเป็นรูปภพของจิต การก้าวล่วงพ้นออกจากกามภพ (เสพกามคุณ 5) และรูปภพ</p>

นียมศัพท์ในพจนานุกรมของ	
พระพรหมคุณาภรณ์ (1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์ (2) (ทองดี สุรเตโช)
<p>2.3 ชาคริยานุโยคะ การประกอบความเพียร เครื่องตั้ง อยู่คือความเพียรพยายามปฏิบัติ ธรรม ไม่เห็นแก่นอน ตื่นตัวอยู่เป็น นิตย์ ชำระจิต ไม่ให้มีนิรณ (ข้อ 3 ในอ ป ฌ ก ป ฎิ ป ทา) (ข้อ 3 ในอ ป ฌ ก ป ฎิ ป ทา)</p>	ไม่มีคำศัพท์

องค์ความรู้ที่ศึกษากันในหมู่ชาวอโศก
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์
<p>(เสพความสงบว่าง) ออกมาได้ทั้ง 2 ภพรวมทั้ง โลกธรรม 8 นี้เป็นฐาน วิญญาณของจิตอนาคามีจนสุดท้าย ตรวจสอบความรู้ยิ่ง (อธิปัญญา) อัน เป็นรูปภพด้วยการดำเนินอุปमान 4 แบบสัมมาทิฏฐิจนถึงที่สุดของ สัญญาเวทิตนโรทที่เป็นการสิ้นสุดของอวิชาสวะนี้เป็นฐานการศึกษา วิญญาณหรือเป็นฐานอาหารวิญญาณของจิตอรหัตต์ วิญญาณอาหาร ของโลกุตตรจิต 4 ระดับข้างต้น จึงเป็นฐานการให้อาหารของวิชชาจน เต็มบริบูรณ์ซึ่งก็คือการพ้นจากอวิชาไปตามลำดับด้วยการคบสัตบุรุษ ผู้รู้สัทธรรม (1) ได้ฟังสัทธรรมจากสัตบุรุษที่บริบูรณ์ (2) มีศรัทธาความ เชื่อที่บริบูรณ์ (3) ในการปฏิบัติธรรมถึงขั้นสามารถกระทำในใจให้แยก กาย คือ (โยนิโสมนสิการ) (4) ทำให้เกิดสติสัมปชัญญะที่เป็นอาริยะ (5) ด้วยการสำรวมอินทรีย์ที่เป็นอาริยะ (6) จึงเกิดการประกอบสุจริต 3 ใน กายกรรม วชิกรรม มโนกรรมเป็นสัมมา (7) เมื่อทำเป็นประจำก็ทำให้พ้น จากนิรณ 5 คือกิเลสเครื่องห่อหุ้มจิตด้วยสติปัญญา 4 ที่บริบูรณ์และ โพชฌงค์ 7 ที่บริบูรณ์ (8) เป็นการสั่งสมความเจริญของวิญญาณไป ตามลำดับจนถึงขั้นสูงสุดคือพ้นอวิชา บรรลุวิชา แลวิมุติ (อวิชาสูตร พระไตรปิฎก เล่ม 24 ข้อ 61)</p>

นิยามศัพท์ในพจนานุกรมของ	
พระพรหมคุณาภรณ์ (1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์ (2) (ทองดี สุรเตโช)
2.3 ชาคริยานุโยคะ(ต่อ)	

องค์ความรู้ที่ศึกษากันในหมู่ชาวอโศก
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์
<p>ชาคริยานุโยคะ คือการประกอบความเพียรเครื่องต้น คือความมีสติ ตลอดเวลาแม้แต่เวลานอน ดังมีปรากฏในศีลข้อ 9 ของศีล 10 คืออุจจาसनมหาสนาเวรมณีฯ(เว้นจากที่นอนอันใหญ่ หุรหฺราพุ่มเพ็ญ) เจตนาของศีล 9 นี้ เพื่อสละออกจากความสุขที่เกิดขึ้นแม้ในช่วงเวลาที่พักผ่อนบนที่นอนหนานุ่ม ซึ่งทำให้จิตใจผู้ปฏิบัติติดเสพและจมอยู่กับการยินดีในการหลับไหลซึ่งเป็นอุปสรรคที่ไม่เอื้อต่อการกำหนดรู้ (สติ) ในความพอดีของช่วงเวลาหลับและเวลาตื่น นับเป็นพื้นฐานของความไม่ประมาท ไม่หลับไหล แต่ฝึกฝนให้จิตใจของผู้ปฏิบัติประกอบพร้อมซึ่งความตื่นรู้ (Awakening) อยู่เสมอ</p> <p>ชาคริยานุโยคะ คือการปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ว่า คุณกรพราหมณ์ ในเมื่อภิกษุเป็นผู้จักรู้ประมาณใน โภชนะได้ ตถาคตย่อมแนะนำเธอให้ยิ่งขึ้นไปว่า คุณกร ภิกษุ มาเถอะเธอจงเป็นผู้ประกอบเนื่องๆ ซึ่งความเป็นผู้ตื่นอยู่ คือจงชำระจิตใจให้บริสุทธิ์จากอภยธรรม ฯลฯ จากคำสอนข้างต้นจะยิ่งเห็นได้ชัดว่าการประกอบเนื่องๆ ซึ่งความเป็นผู้ตื่นอยู่จะเน้นสาระของการทำจิตให้บริสุทธิ์แม้จากอกุศลคือกิเลส ตัณหา</p>

นิยามศัพท์ในพจนานุกรมของ	
พระพรหมคุณาภรณ์ (1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์ (2) (ทองดี สุรเตโช)
2.3 ชาคริยานุโยคะ (ต่อ)	

องค์ความรู้ที่ศึกษากันในหมู่ชาวอโศก
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์
<p>อุปาทานนี้แหละคือการปฏิบัติตนที่มีเนื้อหาครอบคลุมทั้งหลับและตื่น ดังนั้นชาคริยานุโยคะ จึงเป็นผลที่ตามมาจากโภชนมัตตัญญูตา คือจิตที่พอเพียงหรือที่ทำให้รู้ว่า “ใจพอ” เป็นอย่างไร “ใจพอ” นี้แหละคือการดำเนินต่อเนื่องของกระบวนการชำระจิตให้บริสุทธิ์สูงขึ้นไปตามลำดับ ซึ่งก็เป็นผลมาจากการปฏิบัติ ส้ารวมอินทรีย์มาอย่างถูกต้องครบถ้วนจึงทำให้เห็นว่าหลัก อปัณณกปฏิบัติ 3 อันเป็นหลักปฏิบัติที่ไม่ผิด จะต้องเกี่ยวข้องต่อเนื่องไม่แยกส่วนจากกันและมีผลร่วมกันในการนำไปสู่จิตที่เจริญขึ้นเรียกว่า “เทวธรรม” ในหมวดสัทธรรม 7 ต่อไป กระทั่งเป็นฉานเป็นวิมุติ</p> <p>ชาคริยะที่เป็นความตื่น อันเป็นคุณธรรมขั้นปรมาตลธรรม จึงไม่ใช่แค่ตื่นคือไม่หลงติดการนอนหลับไหลเท่านั้น แต่เมื่อเป็นคุณธรรมระดับอารยธรรมอันเป็นอุตริมนุสธรรมจึงหมายถึงความตื่นจากที่หลงไหลติดยึดจมอยู่ในวงวนของอารมณ์สุข อารมณ์ทุกข์ อารมณ์อุเบกขาแบบ โลภีย์ หลุดพ้นออกมาจาก โลภีย์ที่ต้องสุขต้องทุกข์เพราะกาม เพราะอัตตา (เนกขัมมะ) สู้โลกุตตรภูมิ เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน (พุทธะ) เป็นที่สุด</p>

นิยามศัพท์ในพจนานุกรมของ	
พระพรหมคุณาภรณ์ (1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์ (2) (ทองดี สุรเตโช)
<p>3.1 ศรัทธา แปลว่าความเชื่อ หมายถึง เฉพาะศรัทธาที่เชื่อด้วยปัญญา เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ เชื่อด้วยเหตุ ไม่เชื่อโดยปราศจากปัญญา หรือเชื่อตาม ๆ เขา</p> <p>ศรัทธามี 4 ประการ คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. กัมมัตถตา เชื่อกรรม 2. วิปากัสสัทธา เชื่อผลของกรรม 3. กัมมัตสกตาสัทธา เชื่อความที่สัตว์โลกมีกรรมเป็นของตน 4. ตถาคตโพธิสัทธา เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า <p>ความเชื่อทั้ง 4 ประการนี้เป็นคุณสมบัติอุบาทถ อูบาทสิกา เป็นเหตุให้เกิดความกล้าหาญที่จะทำความดีด้วยตนเองไม่มมายเชื่อง่าย ไม่หลงเชื่อเรื่องการดล</p>	<p>ความเชื่อ หมายถึง เฉพาะศรัทธาที่เชื่อด้วยปัญญา เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ เชื่อด้วยเหตุ ถ้าเชื่อโดยปราศจากปัญญา เรียกว่า อริโมกข์ (ความน้อมใจเชื่อ หรือเชื่อตามเขา)</p> <p>ศรัทธามี 4 ประการ คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. กัมมัตถตา เชื่อกรรม 2. วิปากัสสัทธา เชื่อผลของกรรม 3. กัมมัตสกตาสัทธา เชื่อความที่สัตว์โลกมีกรรมเป็นของของตน 4. ตถาคตโพธิสัทธา เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า <p>(ดูความละเอียดในเรื่องนั้น ๆ ประกอบ) ความเชื่อทั้ง 4 ประการนี้</p>

องค์ความรู้ที่ศึกษากันในหมู่ชาวโศก
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์
<p>ศรัทธา คือการแสดงออกของความเชื่อในการดำเนินชีวิตที่ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของกิเลสและ โลกธรรม 8 คือ ลภ ยศ สรรเสริญ สุข เสื่อมลาภ เสื่อมยศ เสื่อมสรรเสริญ เสื่อมสุขด้วยมีความเชื่อมั่นในวิถีการดำเนินชีวิตแบบผู้เฒ่าขี้มด (อนาคาริกะ) ผู้สละแล้วซึ่งบ้านช่องเรือนชาน และทรัพย์สินสมบัติ สิ้นข้อที่ 10 ซึ่งเป็นได้แม้ผู้อยู่ในร่างฆราวาส คือ ชาครุพรชตปฏิบัติคุณาภรณ์ฯ เว้นจากการรับทองและเงิน เป็นการแสดงถึงการยืนยันด้วยความเชื่อมั่น (ศรัทธา) ถึงหนทางดำเนินชีวิตที่จะอยู่เหนือสุข (ด้วยการสละ โลภียสุข) เหนือทุกข์ (เพราะไม่ตกอยู่ใต้อำนาจกิเลส) จิตจึงถึงความตั้งมั่น (สมาธิ) บนเส้นทางสู่ความพ้นทุกข์ถาวร (นิพพาน)</p> <p>ศรัทธา เป็นความเชื่อมั่นศรัทธาในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ที่เรียกว่า ไตรสรณะคมณ์ด้วยการปฏิบัติ อปโลกปฏิบัติทา 3 คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. สำรวมอินทรีย์ อันเป็นการคุ้มครองทวาร 6 ไม่หลงไหลยินดีในร้ายไปกับอำนาจของสิ่งเร้า คือวัตถุภายนอก เพราะกาม เพราะตัณหา ถูกกำจัดออกจากจิตได้แล้วจริง จึงเชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติธรรมด้วยดีตามอริยวิถีของสุปฏิปันโน (ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ) ผู้ซึ่งเป็นพระอาริยสงฆ์ที่ได้ปฏิบัติตาม

นิยามศัพท์ในพจนานุกรมของ	
พระพรหมคุณาภรณ์ (1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์ (2) (ทองดี สุรเตโช)
3.1 ศรัทธา (ต่อ) บันดาล เรื่องปาฏิหาริย์ เป็นต้น	เป็นคุณสมบัติของอุบาสกอุบาสิกา เป็นเหตุให้เกิดความกล้าหาญที่จะ ทำความดีด้วยตนเอง ไม่มั่งงายเชื่อ ง่าย ไม่หลงเชื่อเรื่องการคลบบันดาล เรื่องปาฏิหาริย์ เป็นต้น

องค์ความรู้ที่ศึกษากันในหมู่ชาวโศก
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์
<p>คำสอนของพระพุทธเจ้า</p> <p>2. โภชนมัตตัญญูตา คือ การรู้จักประมาณในการบริโภคและ อุปโภคที่สำคัญ คือ เข้าถึงความพอเพียง ของสภาวะใจที่รู้สึกถึงอาการใจพอ ดังนั้น “ใจพอ” จึงเป็นที่ตั้งของความสงบที่จะหยั่งลงสู่จิต ความสงบสันติ จากอำนาจกิเลส ตัณหา นั่นก็คือสภาวะเชื่อมั่นในพระธรรมอันคือภาวะที่ทรงขึ้น ปรากฏขึ้นใน คน ให้ตนได้รู้แจ้งเห็นจริง เป็นปัจเจกตั้ง</p> <p>3. ชาคริยานุ โยคะ คือ การเป็นผู้ประกอบความเพียรในการตื่นจากการปฏิบัติ ส้ารวมอินทรีย์ที่ถูกต้องเป็นกัมมสังขาร โภชนมัตตัญญูตา จึงเป็นความรู้สึก พอที่ใจได้จริง จึง ได้เป็นผู้ตื่นจากผู้จมอยู่อย่างหลับไหลได้อำนาจของกิเลส ตัณหา การตื่นขึ้นพ้นจากอำนาจของจิตมาร (จิตที่อยู่ได้อำนาจของกิเลส ตัณหา) นี้เองจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้ตื่นขึ้นมาเป็นจิตพุทธะ (จิตอยู่เหนืออำนาจกิเลส ตัณหา) เป็นวิปัสสนาจึงได้ชื่อว่าเป็น ผู้มีจิตศรัทธา (ศรัทธินทรีย์ ที่สุดมี ศรัทธาพละ) ในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์จากผลที่เกิดขึ้นด้วยการปฏิบัติ ของตนเองเป็นกัมมสกตาสังขาร เป็นเช่นเดียวกับความเชื่อมั่น ในปัญญาตรัสรู้ ของพระพุทธเจ้าที่รวมเรียกว่า “ตถาคตโพธิสังขาร” รวมครบองค์ 4 ของศรัทธา</p>

นียมศัพท์ในพจนานุกรมของ	
พระพรหมคุณาภรณ์ (1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์ (2) (ทองดี สุรเตโช)
3.2 หิริ ความละอายแก่ใจ คือละอายต่อความชั่ว	หิริ แปลว่าความละอายแก่ใจ, ความละอายต่อบาป หมายถึงความละอายใจในตัวเองต่อการทำความชั่ว ความผิดต่อการประพฤติทุจริตทั้งหลายและความละอายใจตัวเองที่จะละเว้น ไม่ทำความดีซึ่งควรทำให้เกิดมีในตนเอง เช่น บิดา มารดา มีความละอายใจที่จะไม่ดูแลบุตรธิดาของตน เช่นนี้เรียกว่ามีหิริ “หิริ” เกิดขึ้นได้ด้วยการคิดถึงการศึกษา ฐานะ ยศศักดิ์ ชาติตระกูลของตน คิดถึงความเสียหายที่จะเกิดขึ้นรวมกับความแกล้วกล้าของจิตใจที่จะไม่ทำชั่วเช่นนั้น หิริ เป็นธรรมรักษาคุ้มครองโลกทำ

องค์ความรู้ที่ศึกษากันในหมู่ชาวโศก
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์
หิริ คือภาวขยายผลของ ศรัทธา และเป็นตัวบ่งชี้ความเจริญขึ้นของ ศรัทธา ยิ่งศรัทธาจากการปฏิบัติจรณะ 4 มีมากเท่าใด หิริคือความละอายใจต่อบาปก็ยิ่งมีมากขึ้นเท่านั้น จะไม่มีความประสงค์ที่จะกระทำผิดต่อพฤติกรรม (ศีล) ที่ตนฝึกฝน (สังวร) แต่เนื่องจากยังมีจิตจำกัดที่ต้องต่อสู้กับความเขี้ยวหนวหรือล่อลวงของโลกียารมณ์ ดังคำกล่าวของ “ทุนนิยม” ที่ว่า ทุกคนมีราคาค่าตัวของตัวเอง หรือคำกล่าวที่ว่า “อำนาจเงินตราสามารถง้างเหล็กให้อ่อน” ฉะนั้น ผู้มี “หิริ” ย่อมมีจิตจำกัดของจิตใจเปรียบดังเพดานบิน (ceiling hight) หรือเส้นแบ่งเขตแดนของ 2 ฝั่ง ในการชักคะเย่อ ที่อาจเพลิงพล้ำต่อการประพฤติผิดศีลลงไปได้เป็นครั้งคราว หรือชั่วคราวและมักเกิดขึ้นในทีลับที่ผู้ปฏิบัติต้องใส่ใจ ไม่ดูแลตนและเพิ่มความระมัดระวังไม่ประมาทยิ่งขึ้น แต่เมื่อได้กระทำก้าวล่วงศีลไปแล้ว (ผิดศีล) ก็จะมี ความละอายใจในบาป และมีสำนึกถึงความอ่อนแอในจิตใจของตน จึงมีจิตปรารถนาที่สักวันหนึ่งจะมีทางก้าวพ้นออกจากสภาพที่มีความทุกข์ทรมานใจและสำนึกบาปนั้นเปรียบเหมือนคนที่ติดคุกแล้วปรารถนา อิศรภาพที่ออกจากคุกก่อนกำหนด จึงต้อง

นียมศัพท์ในพจนานุกรมของ	
พระพรหมคุณาภรณ์ (1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์ (2) (ทองดี สุรเตโช)
3.2 หิริ (ต่อ)	ให้โลกเกิดสันติ ทำให้คนเราอยู่กันอย่างสงบสุข เพราะคนที่มีหิริจะเกลียดความชั่วและละอายที่จะทำความชั่วต่อหน้าและลับหลัง ทำให้ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่โลกคือแผ่นดินและสรรพสัตว์ทั้งปวง

องค์ความรู้ที่ศึกษากันในหมู่ชาวโศก
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์
เพิ่มพูนคุณความดีให้มากพอที่จะได้รับการผ่อนผันให้พ้นโทษก่อนกำหนด เพราะฉะนั้นผู้ที่มี “หิริ” แท้จริงจะไม่มีสภาพจิตที่เมื่อทำผิดพลาดไปแล้วจะตกกระไดพลอยโจน ทำใจเฉยปล่อยวางในความคิดบาปนั้นอย่างเด็ดขาดแต่จะมีจิตใจร้อนรุ่มอยู่ไม่เป็นที่ตัวเองรู้เองแม้คนอื่นจะดูไม่ออกก็ตามดังคำโบราณที่กล่าวว่า “...ตคน้ำไม่ไหล...” แปลว่าแม้ตกลงไปในกระแสน้ำไหลของโลกียารมณที่คนทั่วไปจะหลงชื่นชม แต่ผู้มี “หิริ” จะไม่ไหลไปตามกระแส คือไม่ยินดีและไม่เห็นดีเห็นงาม ไม่เออออห่อหมกกับค่านิยมโลกีย์นั้น แต่กลับยังต้องพยายามหาทางขึ้นจากน้ำนั้น และนี่เองจึงตรงกับคำกล่าวที่ว่า “หิริ” เป็นธรรมรักษาคุ้มครองโลก หรือได้ชื่อว่า “เทวธรรม” คือจิตเทวดาคอยพร้าบอกเตือนให้เร่งรอบของการปฏิบัติจรณะ 4 ให้เข้มขันรัดกุมยิ่งขึ้นเพื่อให้ยับเคลื่อนให้พ้นจากอำนาจกิเลสตัณหาให้ได้แม้จะได้ทีละนิ้ว ทีละคืบ ทีละสอก จนถึงทีละก้าวก็ตาม แต่เมื่อได้แล้วก็จะตั้งใจ (อธิษฐาน) ที่จะก้าวต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง โดยพากเพียรทำทีละก้าว แม้ช้า หนักก็จะพยายามเคลื่อนไปจากสภาพที่ยังยากลำบากจนกว่าจะค่อย ๆ แข็งแรงขึ้น เป็นเบา ง่ายและบรรลุผลสำเร็จในการไม่กระทำผิดศีลนั้นอีกต่อไป จึงเป็นสภาพการพัฒนาก้าวเข้าสู่ “โศคตปปะ”

นิยามศัพท์ในพจนานุกรมของ	
พระพรหมคุณาภรณ์ (1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์ (2) (ทองดี สุรเตโช)
3.3 โอดตปปะ ความกลัวบาป, ความเกรงกลัวต่อทุจริต, ความเกรงกลัวต่อความชั่วเหมือนกลัวอสรพิษ ไม่อยากเข้าใกล้พยายามหลีกเลี่ยงให้ห่างไกล	<p>โอดตปปะ แปลว่าความเกรงกลัว หมายถึงความสะดุ้งกลัวต่อผลของความชั่ว ต่อผลของทุจริตที่ทำไว้</p> <p>โอดตปปะ เป็นอาการของจิตที่หวั่นไหวเมื่อจะทำความชั่วเพราะกลัวความผิดที่จะตามให้ผลในภายหลัง เกิดขึ้นได้เพราะคิดถึงโทษหรือความทุกข์ที่จะเกิดขึ้นจากการทำชั่วจากการประพฤติทุจริตของตน เช่นตัวเองต้องเดือดร้อน เกิดความเสียหาย เสียทรัพย์สิน เงินทอง เสียอิสรภาพ หรือถูกคนอื่นตำหนิติเตียน ถูกสังคมรังเกียจ เป็นต้น</p> <p>โอดตปปะ เป็นธรรมคู่ครองโลกคู่กับ หิริ เพราะคนที่มีโอดตปปะยอม</p>

องค์ความรู้ที่ศึกษากันในหมู่ชาวโศก
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์
<p>โอดตปปะ เป็นสภาพผลของความแข็งแกร่งขึ้นของจิตต่อจาก หิริ คือพัฒนาจากความละอายใจต่อบาป จนถึงขั้นเกรงกลัวต่อบาป เปรียบประดุจคนที่ติดคุก (ในชั้นหิริ) และเมื่อได้รับอิสรภาพพ้นจากทุกข์แล้ว ก็จะมีจิตเกรงกลัวต่อการที่จะกลับเข้าไปติดคุกอีก (โอดตปปะ) ในช่วงตอนของ “หิริ” จะเป็นการเผชิญกับอำนาจการเขี้ยวवलอลวงจากฝ่ายราคะ แต่ “โอดตปปะ” จะเผชิญหน้ากับพลังอำนาจบีบคั้นกดดันจากฝ่ายโทสะ ซึ่งมักเกิดขึ้นในที่แจ้งหรืออย่างเปิดเผยซึ่งๆ หน้า โดยเฉพาะจากผู้คนใกล้ชิด เช่น คนในครอบครัว ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องการจะรับประทานอาหารมังสวิรัต ในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งยังไม่พร้อมหรือยินยอมก็จะเกิดแรงกดดันในเรื่องการรับประทานอาหาร โดยมีแรงต่อต้านจนไม่มีความสุขหรือถ้าขยายใหญ่ขึ้นในระดับของวัฒนธรรมองค์กรของส่วนราชการที่มีช่องทางการคอร์รัปชัน ถ้าผู้ปฏิบัติงานจะทำอย่างถูกต้อง คือ ไม่กินตามน้ำ หรือทำทวนน้ำก็จะถูกกระแสดันต่อต้านจากเพื่อนร่วมงาน มีชีวิตทำงานที่ไม่ผาสุก และถ้าองค์กรขยายใหญ่ยิ่งขึ้น ไปอีก ถึงระดับสถาบันเช่น เป็นพรรคการเมือง ในกรณีของการคอร์รัปชันเงิน โยบาย นักการเมืองมือสะอาดก็จะถูกต่อต้านจาก</p>

นิยามศัพท์ในพจนานุกรมของ	
พระพรหมคุณาภรณ์ (1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์ (2) (ทองดี สุรเตโช)
3.3 โอดตัมปะ (ต่อ)	กลัวที่จะทำความผิด ทำใ้หึงงอว้้นจากการประพฤติดิต่างๆ ได้ อันเป็นเหตุให้โลกเกิดความร่มเย็นเป็นสุขเกิดสันติภาพขึ้น

องค์ความรู้ที่ศึกษากันในหมู่ชาวโศก
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์
สมาธิกร่วมพรรค ทำให้ชีวิตการทำงานการเมืองเดือดร้อนลำเค็ญ แต่ผู้มี “โอดตัมปะ” (ความเกรงกลัวต่อบาป) ที่พัฒนาต่อจาก “หิริ” (ความละอายใจต่อบาป) จนถึงขีดกล้าแกร่ง หรือแข็งแรงจนถึงขนาดว่ายังไงก็ไม่ยอมกระทำความผิด และพร้อมที่จะแลกกับทุกอย่างเพื่อที่จะไม่ต้องกระทำความผิดเช่น อาจจะต้องขังไม่ได้เงินเดือนเพิ่ม หรือต้องลาออก หรือถูกให้ออกจากบริษัทหรือองค์กร ก็พร้อมที่จะขจัดขึ้นทุกรูปแบบ ถึงแม้จะต้องรับความเสี่ยงภัยทุกชนิด ถ้าจะถูกบังคับให้ต้องกระทำพฤติกรรมที่ตนเองเชื่อว่าเป็นการผิดศีลในพฤติกรรมที่ตนกำลังฝึกฝนปฏิบัติอยู่ ดังคำโบราณที่ว่า “...ตกไฟไม่ไหม้” หมายถึง ไฟ 3 ชนิด (อัคคี 3) คือ ไฟราคะ (ราคะคคิ) ไฟโทสะ (โทสะคคิ) ไฟโมหะ (โมหะคคิ) ที่เมื่อผู้คนทั่วไปถูกไฟทั้ง 3 ชนิดนี้แล้ว ย่อมมอดไหม้เป็นอันตรายแก่จิตวิญญาณ แต่ผู้ที่มีโอดตัมปะที่ขยายผลเจริญต่อไปจนเป็น “วิริยะ” ก็จะสามารถทนทานไม่มอดไหม้ไปด้วย นอกจากนี้ยังเกิดเป็นความรู้สึกพึงพอใจ อันเนื่องจากการ “พ้น” ได้แล้ว จนเป็นความเจริญขึ้นของจิตที่ปราศจากอกุศลมูล

นิยามศัพท์ในพจนานุกรมของ	
พระพรหมคุณาภรณ์ (1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์ (2) (ทองดี สุรเตโช)
3.3 โอตตปปะ (ต่อ)	
<p>3.4 พาทุสัจจะ ความเป็นผู้ได้ยิน ได้ฟังมาก ความเป็นผู้ได้เรียนรู้มาก หรือคงแก่เรียน</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. พหูสุตฺตา ได้ยิน ได้ฟังมาก 2. ธตา ทรงจำไว้ได้ 3. วจสา ปริจิตา คล่องปาก 4. มนसानุเมกขิตา เจนใจ 5. ทฎฐิยา สุปฏิวิทฺธา ขบได้ ด้วยทฤษฎี 	<p>พาทุสัจจะ แปลว่าความเป็นผู้ได้สดับมาก หมายถึงการได้ศึกษาเล่าเรียนมาก, การมีความรู้มีประสบการณ์มาก เรียกบุคคลผู้มีภาวะอย่างนั้นว่า พหูสุต คือผู้ได้ศึกษาเล่าเรียนมามาก, ผู้มีความรู้มาก, ผู้คงแก่เรียน, นักปราชญ์</p>

องค์ความรู้ที่ศึกษากันในหมู่ชาวอโศก
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์
<p>ภายในคนที่เพิ่มขึ้นเสมอๆ จึงทำให้เกิดจิตที่มีอาการ เบา โลง อย่างแจ่มแจ้งแรงขึ้นเรื่อยๆ ต่อแรงกระทบกระแทกกดดันของอกุศลมูลภายนอก คน ได้อย่างมั่นคงขึ้นจริงๆ ทำให้จิตใจปลอดโปร่งเบิกบาน</p>
<p>“พาทุสัจจะ” คือความเป็นไปได้แล้วของผู้ปฏิบัติ เข้าถึงความจริงที่พ้นจากอำนาจกิเลสขั้นหยาบ – กลาง – ละเอียด ไปตามลำดับ “พหูสุต” คือผู้ได้สภาพพาทุสัจจะ แต่ส่วนใหญ่จะเข้าใจพหูสุตเชิงปริมาณ ว่าเป็นผู้มีปัญญาแค่ความรู้ขั้นได้ยิน ได้ฟังมาก (สุตมยปัญญา) หรือขั้นขบคิดทำความเข้าใจได้ละเอียดยิ่ง (จินตามยปัญญา) จึงมักเรียกผู้มีปัญญามากเป็นพหูสุตว่า “ปราชญ์” แต่ถ้าความรู้นั้นๆ เป็นเชิงคุณภาพ คือเข้าถึงความจริงที่พ้นอำนาจกิเลส (ภาวนามยปัญญา) ได้เป็นพาทุสัจจะ พหูสุตผู้มีพาทุสัจจะนั้นเรียกว่าเป็น “บัณฑิต” ซึ่งก็คือพหูสุตผู้ทรงธรรม ดังพระพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุ.....ผู้รู้ธรรมแห่งคาถาแม่เพียง 4 บท” (เช่นอริยสัจ 4) แล้วปฏิบัติธรรมอันสมควรแก่ธรรมนั้นแหละ ควรจะเรียกว่าเป็น “พหูสุตผู้ทรงธรรม” (จตุกก.อ.21/241/186.) ในจรรยา 15 พาทุสัจจะคือปัญญาที่เห็นกระบวนการ (Process) ที่เกิดขึ้นในพฤติกรรม</p>

นียมศัพท์ในพจนานุกรมของ	
พระพรหมคุณาภรณ์ (1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์ (2) (ทองดี สุรเตโช)
3.4 พาทุสัจจะ(ต่อ)	<p>พาทุสัจจะ เกิดจากการศึกษาและการศึกษาที่ดีเกิดจากวิธีการศึกษา 4 แบบ คือศึกษาด้วยการฟัง ด้วยการคิด ด้วยการสอบถาม และด้วยการจดจำบันทึก มีคาถาบทหนึ่งที่ว่า เป็น “หัวใจนักปราชญ์” คือ “สุ จิ ปุ ลิ วินิมุโต กลังโส บัณฺฑิตโ ภเว” แปลว่า ผู้ปราศจาก สุ จิ ปุ ลิ จะเป็นบัณฑิตได้อย่างไร</p> <p>สุ ย่อมาจาก สุตะ แปลว่า ฟัง จิ ย่อมาจาก จินตะ แปลว่า คิด ปุ ย่อมาจาก ปุจฉา แปลว่า ถาม ลิ ย่อมาจาก ลิขิต แปลว่า จด</p>

องค์ความรู้ที่ศึกษากันในหมู่ชาวอโศก
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์
<p>ที่ฝึกฝนจรณะ 4 ตามลำดับจนได้ “ศรัทธา” ที่เป็นสภาวะความเชื่อมั่นจากความรู้ความเข้าใจที่ผ่านการลงมือฝึกฝนจรณะ 4 ตามลำดับ จนสามารถเข้าใจได้ชัดว่า ยิ่งลงมือฝึกฝนปฏิบัติเอาจริงเอาจังมากเท่าไรก็ยิ่งถือว่าเป็นการพัฒนา “ตัวรู้” ได้มากยิ่งขึ้น “หิริ” หรือความละอายใจก็ยิ่งต้องมามากขึ้นเท่านั้น เพราะฉะนั้นเมื่อมี “หิริ” เกิดขึ้นเมื่อใด ผู้ฝึกฝนจึงต้องมีภาวะของการ “ตื่น” ที่จะไม่กระทำความผิด แต่ถ้ายังมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นก็ถือว่าเป็นสภาพของการที่ยัง “หลับใหล” อยู่ เมื่อพัฒนา “หิริ” จนเกิดความมั่นใจในการที่จะออกจากอกุศลมูลเดิมภายในจิตใจของตนเองได้แล้ว หรือไม่ว่าจะถูกแรงกดดันจากภายนอกมากมายแค่ไหนก็ตาม ก็ยังรู้สึกปลอดภัยโปร่งเบาสบายได้ ซึ่งถือว่าอยู่ในขั้น “โอดตัปปะ” เรียกว่า “ผู้เบิกบาน” จึงเป็นการพ้นอำนาจของสมมุติสัจจะ (รูป) ซึ่งเป็นอำนาจในทางโลกจนสามารถเข้าใจถึงปรมัตถสัจจะ (นาม) ซึ่งเป็นสภาวะธรรมที่สามารถพ้นออกมาได้จากอำนาจความเชื่อมั่นในทางโลกก็แบบเดิมๆ ได้ นี่แหละเรียกว่าการเข้าใจในปรมัตถสัจจะ (นาม) ซึ่งก็คือการพัฒนาเข้าสู่วิถี “จิตพุทธะ” (ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน) นั่นเอง</p>

นียมศัพท์ในพจนานุกรมของ	
พระพรหมคุณาภรณ์ (1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์ (2) (ทองดี สุรเตโช)
3.4 พาทุสัจจะ(ต่อ)	

องค์ความรู้ที่ศึกษากันในหมู่ชาวอโศก
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์
<p>“พหูสูตผู้ทรงธรรม” ก็คือ “พหูสูต” ผู้มี “พาทุสัจจะ” จึงเป็นผู้มีปัญญาครบทั้ง 3 อย่าง คือ สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญา จึงสามารถพัฒนาหัวใจนักปราชญ์จนได้เป็นหัวใจนักบุญ พัฒนาไปจนถึงหัวใจบัณฑิตผู้มีวิชา (สัตบุรุษ)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ส (สุตะ) คือการที่ได้ “ฟัง” ธรรมจากสัตบุรุษแล้วทำตามเป็น “สังวรศีล” พัฒนาจนเป็น “สรัทธา” คือความเชื่อด้วยปัญญา 2. จิ (จินตะ) คือ “คิด” จนเข้าใจได้ชัดถึง “เหตุ” และ “ผล” ที่จะพ้นจากทุกข์ (ปัญหา) ด้วยการทำ “สำรวมอินทรีย์” จนกิเลสหายเบาบางจนจิตเจริญขึ้นสู่ “หิริ” (ความละอายต่อบาป) 3. ปุ (ปุจฉา) คือ “ถาม” หมายถึงผู้ปฏิบัติต้องคอยตรวจสอบจิตใจของตนหลังการปฏิบัติ “สำรวมอินทรีย์” จนได้คำตอบว่า “ใจพอ” เป็นอย่างไร รู้ชัดความพอประมาณในการบริโภคน (โภชนมัตตัญญุตาน) ที่มีทิศทางน้อยลง ลดการพึ่งพาวัตถุภายนอก (อามิส) จนมีคุณธรรมสันโดษใจพอ ในสิ่งที่ตนมีตนได้ในทิศทางที่น้อยลงด้วยคุณธรรมความมักน้อย (อัปปิจจະ) และคุณธรรมความไม่สะสม (อปจยະ) ได้เท่าใด ๆ ก็ยังสามารถอยู่ได้

นิยามศัพท์ในพจนานุกรมของ	
พระพรหมคุณาภรณ์ (1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์ (2) (ทองดี สุรเตโช)
3.4 พาหุสัจจะ(ต่อ)	
3.5 วิริยะ ความเพียร ความบากบั่น ความเพียรเพื่อจะละความชั่ว ประพฤติความดี ความพยายามทำกิจไม่ทอดทิ้ง	วิริยะ แปลว่าความเพียร ความพยายาม ความกล้าที่จะลงมือทำ, ภาวะของผู้กล้า เป็นแนวทางให้ดำเนินไปสู่ความสำเร็จตามประสงค์

องค์ความรู้ที่ศึกษากันในหมู่ชาวอโศก
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์
<p>อย่างดีด้วยความเจริญขึ้นของจิตถึงระดับ “โศตคัพปะ” เพราะมีความมั่นใจในการยืนหยัดมั่นคงอยู่ในพฤติกรรม (ศีล) ที่ตนฝึกฝนได้อย่างแข็งแรงได้แล้ว</p> <p>4. ลิ (ลิขิต) คือ “จดบันทึก” กรรมลิขิตของชีวิตตน ด้วยการดำเนินชีวิตด้วยปัญญาเป็นผู้ตื่นรู้เท่าทันกิเลส (ชาคริยานุโยคะ) แล้วดำเนินชีวิตตนอยู่บนวิถีพุทธ หมุนรอบความเจริญรอบแล้วรอบเล่า เข้าสู่ระดับ “พาหุสัจจะ” ที่สามารถพ้นจากอำนาจกิเลสหยาบ กลาง ละเอียด ไปตามลำดับอันมีทิศทางที่ลิขิตหันเหชีวิตเข้าสู่เส้นทางของการพัฒนา “วิถีจิตพุทธะ” ให้เกิดขึ้นแก่ตนเป็นมงคลชีวิตเพียงทิศเดียวเท่านั้นอย่างมั่นใจและมั่นคงขึ้นเรื่อยไป</p>
<p>วิริยะ หมายถึงการลงมือกระทำปฏิบัติกรได้อย่างแข็งแรงมีพลังอาจหาญ จนอาจถึงกล้าแกร่งเป็นการปฏิบัติเชิงซ้อน เหนือชั้นมาจากขั้น “หิริ” (รู้ชดยอมสละละโลกียสุข) และ “สำรวมอินทรีย์” (รู้จักลดโลกียทุกข์) ได้อย่างชำนาญ คล่องแคล่ว ถูกฝาถูกตัว และทำได้สัมฤทธิ์ผลในการชนะกิเลสตัณหา ในพฤติกรรมที่ฝึกฝนนั้นๆ อันเป็น “ธรรมะ”</p>

นิยามศัพท์ในพจนานุกรมของ	
พระพรหมคุณาภรณ์ (1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์ (2) (ทองดี สุรเตโช)
(ข้อ 5 ในบารมี 10, ข้อ 3 ในโพชฌงค์ 7, ข้อ 2 ในอิทธิบาท 4)	<p>วิริยะ หมายถึงการลงมือปฏิบัติ ลงมือทำงานที่ตนชอบที่ตนรัก ทำด้วยความพากเพียรพยายาม ทำด้วยความสนุกกล้าหาญกล้าเผชิญกับความทุกข์ยาก ปัญหา และอุปสรรคที่จะเกิดขึ้น หากมีอุปสรรคหรือข้อขัดข้องใดๆ ก็เพียรกำจัดปัดเป่าไปให้หมดสิ้นไปโดยไม่ย่อท้อ ไม่สิ้นหวังเดินหน้าเรื่อยไปจนกว่าจะบรรลุเป้าหมายคือความสำเร็จ</p> <p>วิริยะ เป็นเหตุให้กล้าลงมือทำงาน และกล้าเผชิญปัญหา อุปสรรคต่างๆ ขณะทำงาน ตรงข้ามกัน หากขาดความเพียรพยายามเสียแล้วก็ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า คนจะล่วงทุกข์ได้ก็เพราะความเพียร</p>

องค์ความรู้ที่ศึกษากันในหมู่ชาวอโศก
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์
<p>ภายในตน ออกไปจนถึง “ธรรมะ” ภายนอก ในการปรับเปลี่ยน ปรับปรุงสภาพความสัมพันธ์ต่างๆ ให้เบี่ยงเบนหรือไม่เป็นอุปสรรคขัดขวาง แรงกดดันภายนอกที่เคยมี ก็จะคลี่คลายได้รับการยอมรับการปฏิบัติที่ตั้งใจจริง เอาจริง มีผลจริง จนระดับความหยาบของกิเลส ความติดเหนียวของค้ำถาดลดลงอย่างชัดเจน ลงมาถึงระดับขั้นกิเลสชั้นกลาง คือ กิเลสที่ห่อหุ้มจิตไม่ให้อิสระ (นิวรรณ์) 5 ประการคือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. กามฉันทะ (ความพอใจในกาม) 2. พยาบาท (การปองร้ายผู้อื่น) 3. ถีนมิทธะ (จิตหรี ง่วงซึม หดหู่) 4. อุทธัจจกุกกุจจะ (ความฟุ้งซ่าน รำคาญ) 5. วิจิกิฉา (ความลังเล สงสัย) <p>นิวรรณ์ 5 ประการนี้แหละ เป็นเครื่องปิดกั้นขวางทางพันทุกข์ที่ผู้ปฏิบัติจะต้องฝ่าข้ามผ่านไปให้ได้ ตรงตามคำสอนที่ว่า “คนจะล่วงทุกข์ (ในขั้นนี้คือ นิวรรณ์ 5) ได้ด้วยความเพียร”</p>

นียบัติพทใพจนานุกรมของ	
พระพรหมคุณาภรณ์ (1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์ (2) (ทองดี สุรเตโช)
<p>3.6 สติ ความระลึกได้, นึกได้, ความไม่เผลอ, การกุ่มใจไว้กับกิจหรือกุ่มจิตไว้กับสิ่งที่เกี่ยวข้อง, จากการทำและคำที่พูดแล้ว แม้นานได้ (ข้อ 1 ในธรรมมีอุปการะมาก 2, ข้อ 9 ในนาลกรณธรรม 10, ข้อ 3 ในพละ 5, ข้อ 1 ในโพฆมกั 7, ข้อ 6 ในสัทธรรม 7)</p>	<p>สติ แปลว่าความระลึกได้, ความนึกขึ้นได้</p> <p>สติ คืออาการที่จิตนึกถึงสิ่งที่จะทำ จะพูดได้ นึกถึงสิ่งที่จะทำ คำที่พูดไว้แล้วได้ เป็นอาการที่จิตไม่หลงลืม ไม่เผลอเผลอ ถูกคิดขึ้นได้ ระงับยับยั้งใจได้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ความไม่ประมาท</p> <p>สติ เป็นธรรมมีอุปการะมาก คือทำให้ตื่นตัวอยู่เสมอ ทำให้ไม่เผลอเผลอ พึงกันความเสียหาย เบื้องต้น เป็นเหตุให้ถูกคิดยับยั้งชั่งใจ ไม่บุ่มบ่าม และกระตุ้นให้นึกถึงชีวิตจนทำให้เสียสละทำความดีงามต่าง ๆ ได้ แต่หากขาดสติแล้วจะเป็น</p>

องค์ความรู้ตามแนวคำสอนของผู้นำชาวโศก
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์
<p>สติ คือ ความระลึกผู้มี 2 ระดับ คือสติของคนธรรมดาทั่วไปกับคนที่ปฏิบัติธรรม เจริญสติ โดยเฉพาะผู้ศึกษาปฏิบัติจระณะ 15 วิชชา 8 มาถึงขั้นพาสัจจะ อันรู้ชัดแบ่งได้ระหว่างแนวทางการดำเนินชีวิตที่จมอยู่ภายใต้กิเลส ตัณหาอย่างเต็มตัว (สมมุติสัจจะ) ชื่อว่าเป็นผู้ประมาทขาดสติ กับแนวทางดำเนินชีวิตไปตามครรลองสู่การพ้นทุกข์ (ปรมัตตสัจจะ) จึงเป็นผู้ไม่ประมาทเจริญสติ อยู่ได้ด้วยวิริยะ (วิริยะ) จะเห็นได้ว่าผู้ปฏิบัติมาถึงขั้นพาสัจจะ จะมีความเบาบางจากกิเลส ตัณหาที่ลดลง ทำให้วิริยะ ดำเนินต่ออย่างมีพลังใจในการบากบั่นให้มีผลสำเร็จถึงขั้นดับกิเลส ตัณหาในการกระทบสัมผัสจนดับกิเลสตัณหาอย่างเห็นได้ชัดในปัจจุบันขณะ นี้คือผลการปฏิบัติจากวิริยะ เมื่อกิเลส ตัณหาดับ ก็มีผลให้นิรวรณั 5 ไม่ได้อาหารจึงอ่อนกำลังลง จิตของผู้ปฏิบัติที่มีนิรวรณั 5 อ่อนกำลังลงเท่าใด ก็ทำให้การมีสตรัฏฐิเกิดขึ้นได้ง่าย แข็งแรง ต่อเนื่องได้ยาวนาน ดังคำกล่าวที่ว่า “สติ เป็นเครื่องกั้นกระแส ปัญญาเป็นเครื่องตัดกระแส” กล่าวคือ เมื่อมีนิรวรณั 5 กลุ่มรุมก็จะเป็นผู้ไหลตามกระแสโลกีย์ จึงได้ชื่อว่าเป็น “ผู้ขาดสติ” เพราะฉะนั้นผู้เจริญสติ จึงคือผู้ระลึกรู้ถึงสภาวะนิรวรณั 5 ได้ ทำให้เกิดการกั้นไม่ให้จิตใจไหลไปตามกระแสโลกีย์</p>

นียมศัพท์ในพจนานุกรมของ	
พระพรหมคุณาภรณ์ (1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์ (2) (ทองดี สุรเตโช)
3.6 สติ (ต่อ)	เหตุให้ทำอะไรผิดพลาดพลั้งเผลอ และเสียหายร่ำไป สติ เป็นคุณธรรมที่เกิดเองไม่ได้ ต้องทำให้เกิดขึ้นด้วยการฝึกฝนรวบรวมจิตให้นิ่งแน่วด้วยวิธีต่างๆ เช่น ทำสมาธิ สวดมนต์ ภาวนา
3.7 ปัญญา ความรู้ทั่วไป, วิชาที่ยังรู้เหตุผล, ความเข้าใจชัดเจน, ความรู้เข้าใจแยกได้ในเหตุผล ดีชั่ว คุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น และรู้ที่จะจัดแจง จัดสรร จัดการ, ความรอบรู้ในกองสังขาร มองเห็นตามความเป็นจริง (ข้อ 3 ในไตรสิกขา, ข้อ 4 ในบารมี 10,	ปัญญา แปลว่าความรู้ทั่ว คือ รู้ทั่วถึงเหตุถึงผล, รู้อย่างชัดเจน, รู้เรื่องบาปบุญคุณโทษ, รู้สิ่งที่ควรทำควรเว้น เป็นต้น เป็นธรรมที่คอยกำกับศรัทธาเพื่อให้เชื่อประกอบด้วยเหตุผล ไม่ให้หลงเชื่ออย่างมงาย ปัญญา ทำให้เกิดขึ้นได้ 3 วิธีคือ

องค์ความรู้ตามแนวคำสอนของผู้นำชาวอโศก
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์
แล้วเมื่อพิจารณานิเวศน์ 5 ได้จนเห็นถึงความไม่เที่ยง (อนิจจัง) ความตั้งอยู่ไม่ได้ (ทุกขัง) จนนิเวศน์ 5 ดับไป (อนัตตา) จึงเกิดปัญญาเห็นว่าเมื่อนิเวศน์ 5 ดับ จิตใจก็ไม่ไหลไปตามกระแสโลกีย์จึงชื่อว่า “ตัดกระแสโลกีย์ได้ด้วยอชิปัญญา” ซึ่งก็คือ จรณะข้อที่ 11 “ปัญญา” ในข้อต่อไป
ปัญญา ในจรณะ 15 อันเป็นจรณะข้อที่ 11 นี้ มีความสำคัญมากเพราะรู้เหตุแห่งทุกข์ที่เป็นกิเลส ตัณหา นิเวศน์ 5 ได้ชัดเจน แล้วยังสามารถดำเนินการพิจารณาตามหลักของความไม่เที่ยง (อนิจจัง) ความตั้งอยู่ไม่ได้ (ทุกขัง) ความสลายดับไป (อนัตตา) ของกิเลส จนเกิดผลในการปฏิบัติจรณะ คือ 1. สามารถละทุกข์จากกิเลสหยาบ ในจรณะข้อสังวรศีลและอปมณณปฏิบัติ 3 ได้ 2. สามารถละโลกียสุข จากยางเหนียวของตัณหาในจรณะข้อศรัทธา หิริ โอตตัปปะ พาหุสัจจะ 3. สามารถละนิเวศน์ 5 เครื่องกั้นความดี ไม่ให้เข้าถึงจิตได้ ในจรณะข้อ

นียมศัพท์ในพจนานุกรมของ	
พระพรหมคุณาภรณ์ (1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์ (2) (ทองดี สุรเตโช)
3.7 ปัญญา(ต่อ) ข้อ 5 ในพละ 5, ข้อ 7 ในลัทธรรม 7, ข้อ 5 ในเวสัชชากรณธรรม, ข้อ 1 ในอธิฐานธรรม 4, ข้อ 7 ในอริยทรัพย์ 7)	1. โดยการสดับรับฟัง คือ การศึกษาเล่าเรียน (สุดมยปัญญา) 2. โดยการคิดค้น คือ การตรีกตรอง (จินตามยปัญญา) 3. โดยการอบรมจิต คือ การเจริญภาวนา(ภาวนามยปัญญา)

องค์ความรู้ตามแนวคำสอนของผู้นำชาวไท ตามแนวคำสอนของสมเด็จพระโพธิธิราช
<p>วิริยะ สติ ปัญญา</p> <p>จรณะข้อปัญญา เป็นพรหมแดนที่บรรลุความสำเร็จขณะกิเลสในชั้นกามภพ เช่น</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ในขั้นกิเลสหายาบ สามารถลดละ กามราคะ ลงได้จริง (จรณะ 1 - 4) 2. ในขั้นตัณหา สามารถลดละ กามคุณ ลงได้จริง (จรณะ 5 - 8) 3. ในขั้นนิวรรณ์ 5 สามารถลดละ กามฉันทะ ลงได้จริง (จรณะ 9 - 11) <p>เพื่อเป็นฐานรองรับการลดละกามุปาทานที่เป็นกิเลสในชั้นกามภพ ซึ่งก็คือสภาพที่นิวรรณ์ 5 เสื่อมถอยไปตามลำดับจนถึงสภาพกามภพ ที่เล็กน้อยเจียดจนต่อเชื่อมเข้าไปสู่ระดับภพที่เป็นกิเลสในจิตชั้นความเคยชินเดิมๆ (อุปาทาน) ไปจนถึงกิเลสเล็กน้อยเจียดขึ้นนอนเนื่อง (อนุสัย) หรือขั้นหมักดองอยู่ในก้นลึกลงไปถึงบึงจิต (อาสวะ)อันเป็นบทบาทของการปฏิบัติ จรณะข้อ 12 - 15 คือ ฌานทั้ง 4 ต่อไปจนถึงขั้นวิหชา ทั้ง 8</p>

นียมศัพท์ในพจนานุกรมของ	
พระพรหมคุณาภรณ์ (1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์ (2) (ทองดี สุรเตโช)
<p>4. ฌาน การเพ่งอารมณ์จนใจแน่วแน่ เป็น อัปปนาสมาธิ, ภาวะจิตสงบประณีต ซึ่งมีสมาธิเป็นองค์ธรรมหลัก ; ฌาน 4 คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> ปฐมฌาน มีองค์ 5 (วิตก วิจารณ์ ปีติ สุข เอกัคคตา) ทุติยฌาน มีองค์ 3 (ปีติ สุข เอกัคคตา) ตติยฌาน มีองค์ 2 (สุข เอกัคคตา) จตุตถฌาน มีองค์ 2 (อุเบกขา เอกัคคตา) <p>ฌาน 5 ก็เหมือนอย่างฌาน 4 นั้นเอง โดยเพิ่มข้อ 2 แทรกเข้ามาคือ</p> <ol style="list-style-type: none"> ปฐมฌาน มีองค์ 5 (วิตก วิจารณ์ ปีติ สุข เอกัคคตา) 	<p>ฌาน แปลว่า การเพ่ง หมายถึงการเพ่งอารมณ์จนจิตสงบนิ่ง แน่วแน่ เป็นสมาธิหรือภาวะที่จิตสงบนิ่ง อันเนื่องมาจากการเพ่งอารมณ์</p> <p>ฌาน แบ่งเป็น 2 อย่างคือ รูปฌาน และอรูปรฌาน</p> <p>รูปฌาน คือการเพ่งรูปธรรมเป็นอารมณ์ มี 4 ระดับ ตามอารมณ์ที่ประณีตขึ้นไปตามลำดับ คือ ปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน</p> <p>อรูปรฌาน คือ การเพ่งอรูปธรรมเป็นอารมณ์ มี 4 ระดับ คือ อากาสนัญญาตนฌาน วิญญาณัญญาตนฌาน</p>

องค์ความรู้ตามแนวคำสอนของผู้นำชาวโศก
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์
<p>ฌานทั้ง 4 เป็นขั้นตอนแห่งความเจริญของจิตที่มีการพัฒนาเหนือกว่าขั้นรูปธรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยการรับรู้ผ่านทวารทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ด้วยการฝึก จรณะ 4 และสัทธรรม 7 รวมเป็นจรณะ 11 ข้อ มาอย่างดี จนจิตพ้นอำนาจกิเลสหยาบและคัมภีระ จนรู้จักและระลึกวิถีเสถียรขึ้นกลางที่ห่อหุ้มปิดกั้นจิต คือ นีวรณ 5 ในจรณะขั้นสติ และดำเนินกระบวนการจนดับนิวรณ 5 จนพ้นวิภิจจนาได้ในจรณะขั้น “ปัญญา” ทำให้ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะ และเมื่อดับนิวรณ 5 ได้แล้ว จิตนั้นก็พัฒนาเข้าสู่สภาพความบริสุทธิ์ของจิต เรียกว่า “ฌาน” ดังนั้น ฌาน จึงเป็น “อริสีล” ที่มีพฤติกรรมในระดับนามกายที่ต้องฝึกฝนยกระดับ “พฤติ” ของจิตให้เจริญขึ้นเป็น “อริสีล” ที่สูงยิ่งขึ้นไปเรื่อยๆ ตามลำดับของฌานทั้ง 4 โดยไม่แยกจากกัน กล่าวคือ ฌาน 1 เป็นอริสีลให้เกิดอริจิตคือ ฌาน 2 ขณะเดียวกัน ฌาน 2 ก็เป็นอริสีลให้เกิดอริจิตในฌาน 3 และฌาน 3 ก็เป็นอริสีลให้เกิดอริจิต คือ ฌาน 4</p> <p>ฌานทั้ง 4 จึงคือ ฐานฝึกฝนปฏิบัติให้เข้าถึงพรหมวิหาร 4 คือเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา โดยมีรูปรอยคล้ายกับขั้นเริ่มต้นปฏิบัติศีล เพื่อทำศีลให้</p>

นียมศัพท์ในพจนานุกรมของ	
พระพรหมคุณาภรณ์ (1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์ (2) (ทองดี สุรเตโช)
<p>4. ฌาน (ต่อ)</p> <p>2. ทุคฺคิฌาน ม็องคฺ 4 (วิจาร ปิติ สุข เอกัคคตา)</p> <p>ข้อ 3, 4, 5 ตรงกับข้อ 2, 3, 4 ในฌาน 4 ตามลำดับ</p> <p>“พรหมวิหาร” คือธรรมเครื่องอยู่ของพรหม, ธรรมประจำใจอันประเสริฐ, ธรรมประจำใจของท่านผู้มีคุณความดียิ่งใหญ่มี 4 คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา</p> <p>เมตตา คือ ความรัก ความปรารถนาให้เขามีความสุข แม้ไม่ตรีจิตคิดจะให้สัตว์ทั้งปวงมีความสุขทั่วหน้า (ข้อ 9 ในบารมี 10, ข้อ 1 ในพรหมวิหาร 4, ข้อ 2 ในอารักขกรรมฐาน 4)</p>	<p>อาภิกุญฺญายตนฌาน</p> <p>เนวสัณฺญาณาสัณฺญายตนฌาน</p> <p>เรียกการที่ผู้ได้ฌานนั่งสงบจิต พังอารมณ์หนึ่งแน่วอยู่ว่า “เข้าฌาน”</p> <p>พรหมวิหาร ได้แก่เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา มีความหมายดังต่อไปนี้</p> <p>เมตตา แปลว่าความรัก หมายถึง ความหวังดี ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น เป็นความรู้สึกที่เป็นมิตร ความมีไมตรีต่อกัน</p> <p>เมตต เป็นภาวะของจิตที่ปราศจากความโกรธ ความอาฆาตมาดร้ายมีแต่ความหวังดีมีไมตรีจิต หวังความสุข ความเจริญแก่ผู้อื่นเป็นที่ตั้ง ลักษณะ</p>

องค์ความรู้ตามแนวคำสอนของผู้นำชาวโศก		
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์		
<p>เข้าถึงธรรม เช่น ศีล 5 เข้าถึงธรรม 5 ฌาน 4 เข้าถึง พรหมวิหาร 4</p> <p>เมื่อการปฏิบัติด้วยจรณะ 11 ข้อ จนดับนิวรรณ์ 5 ได้เป็นปัจจุบันขณะแล้ว แต่ยังมีกิเลสที่เบาบางกว่าตัดหาและนิวรรณ์ 5 คือ อุปาทาน เพราะฉะนั้น การปฏิบัติฌานทั้ง 4 คือการดำเนินชีวิตปัจจุบันโดยการทำให้ไม่มีนิวรรณ์ 5 ต่อเนื่องในทุกเรื่องราวก็จะเป็นการสลายอุปาทานให้น้อยลงไปเรื่อยๆ</p> <p>การปฏิบัติสลายอุปาทานจะสามารถเข้าใจและทำได้ง่ายขึ้น เมื่อทำความเข้าใจกับอุปาทานในขั้นทั้ง 5 (ปัญอุปาทานขั้น) ด้วยการดำเนินฌานทั้ง 4 ใน 5 ขั้นตอน หรือที่เรียกว่า ฌานทั้ง 5 ดังนี้ คือ</p>		
ขั้น 5	ฌาน 5	
1. รูป		ในขั้นนี้เป็นนามธรรม เป็นรูปจิตที่เป็นนามกาย คือ อุปาทายรูป
	1. วิตก	มีสติสัมปชัญญะ กำหนดรู้ความเคยชินเดิมๆ ของพฤติกรรม (อุปาทาน) ว่าเกี่ยวเนื่องด้วยนิวรรณ์ 5 ข้อใด

นิยามศัพท์ในพจนานุกรมของ	
พระพรหมคุณาภรณ์ (1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์ (2) (ทองดี สุรเตโช)
<p>4. ฌาน (ต่อ) เมตตากกรุณา คือเมตตาและกรุณา ความรักความปรารถนาดีและความ สงสาร ความอยากช่วยเหลือปลด เปลื้องทุกข์ (ข้อแรกในเบญจธรรม) กรุณา คือ ความสงสาร คิดจะช่วยให้ พ้นทุกข์ ความห่วงใย เมื่อเห็นผู้อื่นมี ทุกข์ คิดหาทางช่วยเหลือปลดเปลื้อง ทุกข์ของเขา มุทิตา คือ ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่น ได้ดี, เห็นผู้อื่นอยู่ดีมีความสุขทั่วหน้า (ข้อ 9 ในบารมี 10, ข้อ 1 ในพรหมวิหาร 4, ข้อ 2 ในอารักขกรรมฐาน 4) เมตตากกรุณา คือเมตตาและกรุณา ความรักความปรารถนาดีและความ</p>	<p>ที่เห็นได้ชัดเจน คือ ความรักลูกของ พ่อ แม่ ซึ่งจัดเป็นเมตตาแท้ ๆ เมตตา เป็นคุณธรรมสำหรับผู้นำ หรือผู้เป็นใหญ่ เป็นเหตุให้เป็นที่ เคารพรักนับถือของผู้ย่อยและ ได้ ความจงรักภักดีตลอดไป ผู้ปฏิบัติ เป็นประจำ นอกจากทำให้คนมีสี หน้าเข้มขึ้นเบิกบานแล้ว ยังได้รับ อานิสงส์อีกมาก เช่น นอนหลับสบาย ไม่ฝันร้าย ไปไหนมาไหนปลอดภัย ทุกเมื่อเป็นต้นด้วย กรุณา แปลว่าความสงสารคิดจะ ช่วยผู้อื่นให้พ้นทุกข์ กรุณา คือความรู้สึกห่วงใย ไม่ สบายใจ ทนไม่ได้เมื่อเห็นผู้อื่น ได้รับ</p>

องค์ความรู้ตามแนวคำสอนของผู้นำชาวโศก		
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์		
ขั้น 5	ฌาน 5	
2. เวทนา		นามขั้นที่ทำหน้าที่รับรู้ความรู้สึกต่างๆ
	2. วิจาร์	คือ การรับรู้จากการสัมผัสเคล้าเคลียความรู้สึก ว่าเกี่ยวข้องกับอาการของนิเวศ 5 คือ รู้สึกถึงลีลาอาการไปทางพึงใจ เกี่ยวเนื่อง กับกามฉันทะ รู้สึกถึงลีลาอาการไปทางไม่พึงใจ เกี่ยวข้องกับพยาบาท รู้สึกถึงลีลาอาการไปทางหัดหู่ รำคาญ เกี่ยวข้องกับถีนมิทชะ รู้สึกถึงลีลาอาการไปทางฟุ้งซ่านจับไม่คิด เกี่ยวข้องกับอุทธัจจะรู้สึกถึงลีลาอาการไป ทางลึกลงสยัม เกี่ยวเนื่องกับวิจิกิจฉา แล้ว ดำเนินการปรับเปลี่ยนอารมณ์ที่เจอด้วยนิเวศ 5

นียมศัพท์ในพจนานุกรมของ	
พระพรหมคุณาภรณ์ (1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์ (2) (ทองดี สุรเตโช)
<p>4. ฌาน (ต่อ) สงสาร ความอยากช่วยเหลือปลดปล่อยทุกข์ (ข้อแรกในเบญจธรรม)</p> <p>กรุณา คือ ความสงสาร คิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ ความห่วงใย เมื่อเห็นผู้อื่นมีทุกข์ คิดหาทางช่วยเหลือปลดปล่อยทุกข์ของเขา</p> <p>มุทิตา คือ ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี, เห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุข ก็ชุ่มชื่นเบิกบานใจ ด้วยเห็นเขาประสบความสำเร็จเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ก็พลอยยินดีบันเทิงใจ พร้อมทั้งจะส่งเสริม สนับสนุนไม่กีดกัน ริษยา ; ธรรมตรงข้ามคือ อิสสา (ข้อ 3 ในพรหมวิหาร 4) อุเบกขา</p> <p>1. ความวางใจเป็นกลางไม่เอนเอียง</p>	<p>ความทุกข์ลำบาก อันเป็นแรงผลักดันให้ยื่นมือเข้าช่วยเหลือทางใดทางหนึ่ง เพื่อให้เขาพ้นจากเป็นเมตตาแท้ ๆ</p> <p>เมตตา เป็นคุณธรรมสำหรับผู้นำหรือผู้เป็นใหญ่ เป็นเหตุให้เป็นที่เคารพรักนับถือของผู้น้อย</p> <p>และได้รับความจงรักภักดีตลอดไป ผู้ปฏิบัติเป็นประจำ นอกจากทำให้คนมีสีหน้าชุ่มชื่นเบิกบานแล้ว ยังได้รับอานิสงส์อีกมาก เช่น นอนหลับสบาย ไม่ฝันร้าย ไปไหนมาไหนปลอดภัยทุกเมื่อเป็นต้นด้วย</p> <p>กรุณา แปลว่าความสงสารคิดจะช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์</p>

องค์ความรู้ตามแนวคำสอนของผู้นำชาวอโศก		
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์		
ขั้นที่ 5	ฌาน 5	
	2. วิचार (ต่อ)	(อามิส) ด้วยกระบวนการพิจารณา ไตรลักษณ์ คือ ความไม่เที่ยง (อนิจจัง) ความทนตั้งอยู่ไม่ได้ (ทุกขัง) ความสลายดับไป (อนัตตา) ได้ในปัจจุบันขณะ จนเป็นอารมณ์ที่ปราศจากการเจือด้วยนิรวณ 5 (นิรามิส) เรียกว่าเนกขัมมสิตเวทนา
3. สัจญา		นามขั้นที่ห้าหน้าที่กำหนดความจำได้หมายรู้
	3. ปิติ	เป็นสภาพจิตที่กำหนดรู้ได้ชัดเจน พ้นความลังเลสงสัยว่ามีความบริสุทธิ์ในการทำงานโดยไม่มีอิทธิพลของนิรวณ 5 ได้แน่ชัดแล้ว เป็นฐานทัสสนะ เห็นดี ยินดี จึงเป็นการพ้นจากสัญญาวิปลาส (สัญญาที่อยู่ภายใต้อุปาทานและนิรวณ 5) นามขั้นที่ห้าหน้าที่ปรุงแต่ง

นียมศัพท์ในพจนานุกรมของ	
พระพรหมคุณาภรณ์ (1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์ (2) (ทองดี สุรเตโช)
<p>4. ฉาน (ต่อ) ด้วยชอบหรือชังความวางใจเลยได้ไม่ยินดียินร้าย เมื่อใช้ปัญญาพิจารณาเห็นผลอันเกิดขึ้นโดยสมควรแก่เหตุและรู้ว่าพึงปฏิบัติต่อไปตามธรรม หรือตามควรแก่เหตุ นั้น, ความรู้จักวางใจเลยดู เมื่อเห็นเขาได้รับผิดชอบตัวเองได้หรือในเมื่อเขาควรต้องได้รับผลอันสมควรแก่ความรับผิดชอบของเขาเอง ความวางที่เฉยคอยค้อยู่ ในเมื่อคนๆ นั้น สิ่งนั้น ๆ ดำรงอยู่หรือดำเนินไปตามควรของเขา ตามควรของมัน ไม่เข้าข้าง ไม่ตกเป็นฝักฝ่าย ไม่สอดแต่ ไม่รู้ชี้สาระแนไม่ก้าวก่ายแทรกแซง (ข้อ 4 ในพรหมวิหาร 4, ข้อ 7 ในโพชฌงค์ 7,</p>	<p>กรุณา คือความรู้สึกรู้สึกหวั่นไหว ไม่สบายใจ ทนไม่ได้เมื่อเห็นผู้อื่นได้รับความทุกข์ลำบาก อันเป็นแรงผลักดันให้ยื่นมือเข้าช่วยเหลือทางใดทางหนึ่ง เพื่อให้เขาพ้นจากสภาพนั้นใช้ว่า การุญ หรือ การุณย์ ก็มีลักษณะ ของผู้มีกรุณา คือเป็นคนเสียสละเป็นคนไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ได้จิตใจกว้างขวาง ชอบเอื้อเฟื้อ ชอบช่วยเหลือเกื้อกูล ชอบบำเพ็ญประโยชน์ ชอบสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้แก่คนอื่นและสังคม</p> <p>กรุณา เป็นคุณธรรมที่พึงประพฤติเป็นประจำ เพราะเป็นเหตุให้ได้รับความรักนับถือจากบุคคลทั่วไป เป็น</p>

องค์ความรู้ตามแนวคำสอนของผู้นำชาวโศก		
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์		
ขั้นที่ 5	ฉาน 5	
4. สังขาร		
	4. สุข	<p>ถ้าสังขารขั้นที่ 5 ทำหน้าที่ปรุงแต่งเรื่องราวภายใต้ความเคยชินเดิมๆ (อุปาทาน) ด้วยอำนาจของนิเวศ 5 ซึ่งเป็นการจมอยู่ในโลกโลกีย์แล้วๆ เล่าๆ เรียกว่า เคหสิตะ สภาพเช่นนี้ เป็นอยู่กับบุคคลที่ไม่มีฉาน แต่สำหรับผู้ปฏิบัติจรณะ 4 และสังขาร 7 จนมาถึงฉานขั้นนี้ได้ จึงเป็นการตัดครองเอาออกซึ่งกิเลสหยาบกับตัณหา และกิเลสกลางคือ นิเวศ 5 ได้ จึงเป็นการสลายนอุปาทานเพราะฉะนั้นการปรุงแต่งสังขารกรรมที่พ้นอุปาทานแล้วนี้ เรียกว่าเนกขัมมสิตะ เมื่อทำได้เช่นนี้ให้ต่อเนื่อง แข็งแรง มั่นคงได้ดังนี้ จึงเรียกว่า “สมาทาน” ดังนั้น เมื่อจำแนกการสังขารปรุงแต่งกรรมด้วย</p>

นียมศัพท์ในพจนานุกรมของ	
พระพรหมคุณาภรณ์ (1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์ (2) (ทองดี สุรเตโช)
<p>4. ฌาน (ต่อ) ข้อ 10 ในบารมี 10, ข้อ 9 ในวิปัสสนูปกิเลส 10)</p> <p>2. ความรู้สึกเฉย ๆ ไม่สุข ไม่ทุกข์ เรียกเต็มว่า อุเบกขาเวทนา (= อทุกขมสุข) (ข้อ 3 ในเวทนา 3)</p>	<p>เหตุสร้างมิตรไมตรีต่อกัน</p> <p>มูทิตา แปลว่าความยินดี ความเป็น ผู้มีความยินดี</p> <p>มูทิตา หมายถึง ความพลอยยินดี เมื่อผู้อื่น ได้ดี คือ เมื่อผู้อื่น ได้รับ ความสำเร็จ มีความสุข มีความ เจริญก้าวหน้า ก็พลอยชื่นชมยินดี ในสิ่งที่เขาได้รับ "ไม่มีความอิจฉา ริษยาในความสำเร็จของเขาด้วยการ พูดแสดงความยินดีบ้าง ส่งบัตรอวย พรไปแสดงความยินดีบ้าง มอบของ ขวัญ มอบกระเช้าดอกไม้ เป็นต้น แสดงความยินดีบ้าง ทำเช่นนี้เรียกว่า แสดงมูทิตาต่อกัน</p> <p>ลักษณะของผู้มีมูทิตา คือเป็นคนไม่</p>

องค์ความรู้ตามแนวคำสอนของผู้นำชาวอโศก		
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์		
ขั้นที่ 5	ฌาน 5	
	4. สุข (ต่อ)	<p>อุปาทาน 4 คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. กามอุปาทาน คือ ยึดมั่นในกาม 2. ทิฏฐอุปาทาน คือ ยึดมั่นในความเห็น 3. สิลัพพอุปาทาน คือ ยึดมั่นในศีลและพรต 4. อัตตวาทุอุปาทาน คือ ยึดมั่นในคำพูดเป็นตัว เป็นตน <p>คำว่า "สุข" มาจาก "สุ" (ดี) บวก "ข" (ว่าง) ดังนั้นในฌานขั้นนี้มี "สุ" คือการทำกรรมดี ด้วย การปฏิบัติจรณะมาแล้วถึง 13 ข้อ จนมี "ข" คือ ว่างจากกิเลส ตัณหา อุปาทาน ซึ่งการดำเนินการ</p>
5. วิญญาน		<p>คือ นามขั้นที่ ทำหน้าที่รู้ ซึ่งสภาพธรรม องค์ ธรรม ระดับต่างๆ ไปถึงธรรมชาติขั้นนิพพาน คือสภาพความบริสุทธิ์ของวิญญาน ที่มีภาวะ หนึ่งเดียวของความว่างแล้วจากกิเลส</p>

นียมศัพท์ในพจนานุกรมของ	
พระพรหมคุณาภรณ์ (1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์ (2) (ทองดี สุรเตโช)
4. ฌาน (ต่อ)	<p>อิฉาวิชยา ยอมรับในความดีและความสำเร็จของคนอื่น แสดงความชื่นชมยินดีกับความสำเร็จของคนอื่น ได้ด้วยความเต็มใจ</p> <p>มูทิตา เป็นคุณธรรมของผู้ใหญ่และเป็นหลักที่ผู้ใหญ่พึงประพฤติ เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็จะกำจัดความไม่ยินดี ความชิงแค้น ความอิจฉาริษยา ลงได้</p> <p>อุเบกขา แปลว่าความวางเฉย ความวางใจเป็นกลาง</p> <p>อุเบกขา หมายถึง ความวางเฉยแบบวางใจเป็นกลางๆ โดยไม่เอนเอียงเข้าข้างเพราะชอบเพราะชัง เพราะหลงและเพราะกลัว เช่นไม่เสียใจ</p>

องค์ความรู้ตามแนวคำสอนของผู้นำชาวอโศก		
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์		
ขั้นที่ 5	ฌาน 5	
	5. อุเบกขา อภักคตา	<p>ค้นหา อุปาทาน เป็นสภาพสมบูรณ์ยิ่งกว่า ฌานที่มีสุข เพราะ “สุข” ยังมีสภาพ 2 คือ ยังสมาทานในดี (สุ) ยังสมาทานในว่าง (ข) แต่อุเบกขามาทำได้ถึงความหนึ่งเดียวของความว่างที่ครบถ้วนเต็มรอบนั้นๆ แล้ว โดยไม่มีสมาทานหรือสมาทานเต็มสมบูรณ์แล้ว ดังนั้นผู้ปฏิบัติถึงฌานที่ 4 จึงเป็นผู้ที่สามารถก้าวล่วงพ้นอคติ 4 ตารางเปรียบเทียบอคติ 4 กับ นีวรณ 5 (ต่อ)</p>

องค์ความรู้ตามแนวทางพุทธกระแสหลักระดับพจนานุกรม	
พระพรหมคุณาภรณ์(1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์(2) (ทองดี สุรเตโช)
4. ฌาน (ต่อ)	<p>เมื่อคนที่ตนรักถึงความวิบัติ หรือไม่ดีใจเมื่อศัตรูถึงความวิบัติ มิใช่วางเฉยแบบไม่แยแส หรือไม่รู้ไม่ชี้ ใดๆ ที่สามารถช่วยเหลือได้ เป็นต้น</p> <p>ลักษณะของผู้มีอุเบกขา คือ เป็นคนหนักแน่น มีสติอยู่เสมอ ไม่ดีใจ ไม่เสียใจจนเกินเหตุ เป็นคนยุติธรรม ยึดหลักความเป็นผู้ใหญ่อธิษฐานความเป็นกลางไว้ได้มั่นคง ไม่เอนเอียงเข้าข้างปฏิบัติหน้าที่ด้วยเหตุผล ให้คุณให้โทษต่อผู้อื่นด้วยเหตุผลถูกต้องคลองธรรม และเป็นผู้วางเฉยได้ในเมื่อไม่อาจประพฤติเมตตา กรุณา หรือมุทิตาได้</p>

องค์ความรู้ที่ศึกษากันในหมู่ชาวอโศก			
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์			
ขั้น 5	ฌาน 5		
		อคติ 4	นิวรณ์ 5
	5. อุเบกขา	2. โทสะ คติ คือ ลำเอียงเพราะชัง	2. พยาบาท (การปองร้ายผู้อื่น)
	อกัศคตา	3. โมหะ คติ คือ ลำเอียง เพราะหลง	3. ถีนมิทธะ (จิตหรือ ง่วงซึม หดหู่)
		4. ภยา คติ คือ ลำเอียง เพราะกลัว	4. อุทธัจจกุกกุกจะ (ความฟุ้งซ่านรำคาญ)
			5. วิจิกิฉา (ความลังเล สงสัย)
<p>การปฏิบัติฌานทั้ง 5 เมื่อสลายอุปาทานในขั้น 5 ก็สามารถทำความเข้าใจได้ในการปฏิบัติ ฌานทั้ง 4 เช่นเดียวกันโดยเอาฌานที่ 1 และฌานที่ 2 ในฌานทั้ง 5 มาเป็นฌานที่ 1 ในฌานทั้ง 4 ได้เพราะในฌานที่ 1 ของฌานทั้ง 4 รวมวิตกและวิจารณ์ไว้ด้วยกันได้เพราะรูปขั้นและเวทนาขั้นทำงานร่วมกันเช่นเดียวกับการทำงานร่วมกันของรูปและนามซึ่งถ้า</p>			

องค์ความรู้ตามแนวทางพุทธกระแสหลักระดับพจนานุกรม	
พระพรหมคุณาภรณ์(1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์(2) (ทองดี สุรเตโช)
4. ฌาน (ต่อ)	

องค์ความรู้ที่ศึกษากันในหมู่ชาวอโศก
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์
เข้าใจเช่นนี้ฌานทั้ง 4 ก็สามารถทำงานร่วมกับการทำงานของขั้น 5 โดยเน้นเฉพาะที่การสลายอุปาทานในขั้น 5 ให้ได้จริง ๆ จึงจะเป็นสัมมาทิวะที่จะไม่ใช่และไม่เหมือนกับวิธีการที่จะทำให้หยุดการทำงานของขั้นใด ๆ ในขั้น 5 อันเป็นมิจฉาทิฎฐิไปทันที และนี่แหละคือทางแยกระหว่างเส้นทางของสมาธิพุทธที่สลายอุปาทานในขั้น 5 ต่างกับสมาธิอื่น ๆ ที่ไม่ใช่พุทธ เช่น สมาธิฤาษีที่มีมาก่อนพระพุทธเจ้า มุ่งการดับทุกข์ด้วยการหยุด ดับสังขารกรรม โดยการดับการทำงานของขั้นใด ๆ ในขั้น 5 ผู้ปฏิบัติจึงต้องตรวจสอบทางแยกนี้ให้ชัดเจน การปฏิบัติฌานทั้ง 4 คือ การเพ่งรู้และเพ่งเผาพฤติกรรมตามความเคยชินเดิม ๆ ที่เป็นอุปาทานในขั้น 5 ให้หมดไป กลายเป็นการสมาทานพฤติกรรมที่ปราศจากอุปาทาน จึงเป็นผู้เข้าถึงพรหมวิหาร 4 คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ดังกรณีตัวอย่าง ครู สามารถอบรมดูแลศิษย์ได้ด้วยพรหมวิหาร 4 ก็คือ การใช้ความเมตตานี้ ทำงานในฌานที่ 1 มีวิตกวิจารณ์ โดยการทำงานต่าง ๆ นั้นอย่างปราศจากอคติและนิर्वรณ หลังจากนั้นก็มีการุณา โดยลงมือช่วยเหลือลูกศิษย์ คือการทำอยู่บนฌานที่ 2 ก็คือ มีปิติที่รู้จักทำการคิดสรรหรือ

องค์ความรู้ตามแนวทางพุทธกระแสหลักระดับพจนานุกรม	
พระพรหมคุณาภรณ์(1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์(2) (ทองดี สุรเตโช)
4. ฌาน (ต่อ)	

องค์ความรู้ที่ศึกษากันในหมู่ชาวโศก
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์
<p>คัดเลือก สิ่งดี ๆ ที่พ้นแล้วจากอคติหรือนิรวรณและเป็นประโยชน์แก่ลูกศิษย์ ปกติก็คือสภาพองค์ธรรมความรู้ต่าง ๆ หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่บนกุศลที่ปราศจากอกุศล คือ อคติ หรือ นิรวรณได้แล้วมุกตา คือ เมื่อสั่งสอนลูกศิษย์จนได้ดีแล้วก็อนุโมทนา หรือชื่นชมยินดี ในความที่ได้ดีแล้วของลูกศิษย์ ซึ่งตรงกับกรปฏิบัติในฌานที่ 3 คือสุขที่มาจาก “สุ” คือดี “จ” คือว่างรวมกันว่า ทำความช่วยเหลือในการกรุณา คือ “สุ” ที่ได้ลงมือทำมาแล้วอย่างดี ด้วยจิตใจเกิดประโยชน์ “จ” คือปราศจากอคติหรือนิรวรณ 5 โดยครูนั่นก็ไม่ได้หลงยึดถือไว้ว่าเป็นความดีของตน แต่กลับชื่นชมความดีที่เกิดขึ้นกับลูกศิษย์ตัวเอง ก็จะเกิดความรู้สึก “ว่าง” หรือ “จ” เป็นการว่างที่จะไม่ยึดประโยชน์ต่าง ๆ ย้อนมาเป็นของตน แต่กลับกระทำการชื่นชมยินดีคือ ปัดदानุโมทนามัย กับประโยชน์ของลูกศิษย์เอง เพราะฉะนั้นในอนาคตแม้ลูกศิษย์จะได้ดีหรือก้าวหน้ายิ่งกว่าครู ครูก็จะไม่มีจิตริษยา ลูกศิษย์เลย ด้วยอำนาจของฌานที่ 3 คือสุขนั่นเอง เพราะว่าครูได้เข้าถึงหัวใจของความเป็นครู เพราะได้ทำหน้าที่ของครูอย่างดีแล้ว เป็น “สุข” โดยธรรมในฌานที่ 3 แล้ว ไม่ได้ต้องการโลกธรรมใดๆ ไม่ว่าจะ เป็น ลาภ ยศ สรรเสริญ โลกียสุข ใด ๆ อีก เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ตรงกับพรหมวิหารข้อที่</p>

องค์ความรู้ตามแนวทางพุทธกระแสหลักระดับพจนานุกรม	
พระพรหมคุณาภรณ์(1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์(2) (ทองดี สุรเตโช)
4. ฌาน (ต่อ)	

องค์ความรู้ที่ศึกษากันในหมู่ชาวอโศก
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์
<p>4 คือ อุเบกขา และตรงกับฌานที่ 4 คือ อุเบกขา เอกัคคตา เมื่อมีสภาพจิตที่ไม่ได้อยู่ภายใต้ โลกธรรมแล้ว เมื่อดำเนินการทุกอย่างมาจนถึงฌานที่ 3 แล้ว งานสำเร็จดีแล้ว หรือดีที่สุดเท่าที่จะดีได้ ก็เป็นอันสามารถที่จะปล่อยวางได้จากสิ่งที่ได้กระทำมาตลอด ถึงจะเหน็ดเหนื่อยหรือยากลำบากอย่างไร แต่เมื่อเกิดประโยชน์ได้ ก็อนุโมทนา หรือชื่นชมศิษย์ อันเป็นการทำปิตตานุโมทนาด้วย โดยไม่มีจิตริษยาใด ๆ แฝงเร้นอยู่เลย จิตก็จะทำการปล่อยวางออกมาจากกุศลที่ได้ทำนั้น จิตนั้นก็จะถึงสภาพที่มีความว่างเป็นความว่างที่อยู่ในการงานที่ปราศจากกิเลส ตัณหา อุปาทาน อย่างชัดเจน เพราะฉะนั้นครูก็ถึงซึ่งอุเบกขา ซึ่งเป็นจิตที่สงบสันติ พร้อมทั้งจะหมุนรอบเกือกกลเป็นเมตตาในพรหมวิหาร 4 ต่อเนื่อง ๆ ในรอบต่อ ๆ ไป การหมุนรอบต่อเนื่องได้เช่นนี้แหละเรียกว่า เป็น เอกัคคตา ที่จะดำเนินไปอย่างเป็นเอก หรือทิศทางเดียว อยู่ในพรหมวิหาร 4 ไม่ได้แยกออกจากกันเป็นตัว ๆ แต่ต้องดำเนินให้หมุนต่อเนื่อง ร้อยเรียง ครอบรอบเป็นวงจร หรือวิถีที่จะดำเนินไปภายในพรหมวิหาร 4 ซึ่งส่วนใหญ่จะเข้าใจว่าสภาพพรหมวิหาร 4 คือ สภาพการพัก แต่จริง ๆ แล้วจะเป็นสภาพจิตที่มีการพักหรือพ้นจากกิเลส ตัณหา เหมือนกับพักจากแรงเสียดทาน แต่ก็มี ความ</p>

องค์ความรู้ตามแนวทางพุทธกระแสหลักระดับพจนานุกรม	
พระพรหมคุณาภรณ์(1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์(2) (ทองดี สุรเตโช)

องค์ความรู้ที่ศึกษากันในหมู่ชาวอโศก
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์
<p>เพียรในการใช้พรหมวิหาร 4 นี้เป็นฐาน ในการทำกิจการงานต่าง ๆ ด้วยความเมตตา ด้วยจิตที่ปราศจากอคติหรือนิเวรณ์ 5 จึงสามารถทำให้เกิดความกรุณาได้เป็นอย่างดีโดยไม่เข้าข้างใคร แต่จะเป็นประโยชน์ที่ตรงกับธรรมะ หรือหลักธรรม ถึงแม้จะมีอุปสรรคก็สามารถดำเนินไปโดยยืนอยู่บนหลักธรรมนั้น ก็จะให้ผลดีที่สุด แม้ลำบากเท่าไร ๆ ก็พยายามทำไปให้เต็มรอบ ในแต่ละครั้งก็มีจุดพัก แล้วก็ทำการชื่นชมยินดีเป็นอนุโมทนา หรือ ปัดदानุโมทนาแม้กับกุศลกรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นเสร็จแล้วจนแน่ใจว่าหมดแล้วซึ่งความริษยาอันเป็นดุจสนิมใจที่กัดกร่อนความบริสุทธิ์ของวิญญูณ เพราะฉะนั้นจุดพักในช่วงฌานที่ 3 ก็เป็นความว่างที่ตรวจสอบแล้วว่าสิ่งที่ทำมาทั้งหมดนั้น เป็นการประกอบอย่างดีแล้วเพราะว่างจากอคติ หรือนิเวรณ์ 5 ซึ่งก็คือว่างจากอุปาทานทั้ง 4 ได้จริง ๆ พ้นจากโลกธรรม 8 ได้แล้ว จึงเป็นการถึงซึ่งอุเบกขา เพราะได้ตรวจสอบด้วยปัญญาแล้วอย่างดีด้วยองค์ธรรมของพรหมวิหาร 4 และฌานทั้ง 4 ซึ่งสลายอุปาทาน 4 เพราะได้ขจัดนิเวรณ์ 5 ได้อย่างต่อเนื่องยืนยาว จึงเป็นการพ้นอคติ ข้อที่ 4 คือ ภัยาคติ และก้าวล่วงพ้นภย 5 หรือคติที่ดำเนิน ไปอย่างประกอบด้วยภย ภยที่ว่านั่นสำคัญคือกิเลสที่ยังซ่อนแฝงอยู่หรือ กิเลสที่ยัง</p>

องค์ความรู้ตามแนวทางพุทธกระแสหลักระดับพจนานุกรม	
พระพรหมคุณาภรณ์(1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์(2) (ทองดี สุรเตโช)
4. ฌาน (ต่อ)	

องค์ความรู้ที่ศึกษากันในหมู่ชาวอโศก
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์
<p>กำหนดหรือยังเผาไม่หมดแต่ด้วยฌานทั้ง 4 นี้ ก็ได้ตรวจสอบดูว่า ได้ดำเนินการอย่างสะอาดหมดจดดีแล้วจนกิเลส ตัณหาหมดแล้วจริง ๆ จนพ้นจากภยาคติด้วยการดำเนินฌานทั้ง 4 นั้นแหละ จึงจัดการสลายอุปาทานและพรหมวิหาร 4 เป็นตัวปฏิบัติที่มีพลังหรือกำลังในการทำงานที่ไม่มีมีโทษ (อนวัชระ ข้อ 3 ของกำลัง 4 จึงก้าวล่วงพ้นภัย 5) ได้ ก็จะได้ถึงความสุขที่สังคมต้องการ เพราะถ้าทุกคนสามารถปฏิบัติทำงานอยู่ได้ด้วยฌานทั้ง 4 หรือฐานของพรหมวิหาร 4 แล้วก็จะเกิด 1. เมตตากายกรรม 2. เมตตาวจีกรรม 3. เมตตามโนกรรม ซึ่งเป็น 3 ข้อแรกของสาราณียธรรม 6 อันเป็นพื้นฐานของสังคม หรือชุมชนนั้นให้ดำเนินเข้าสู่ระบบสาธารณโภคี อันเป็นสาราณียธรรมข้อที่ 4 ที่มีการเฉลี่ยแบ่งปันกับส่วนกลางให้แก่กันและกัน โดยเฉพาะอริยทรัพย์ ที่เกิดจากการที่มีฐานฌานทั้ง 4 ในการดำเนินจรณะ 15 อยู่ครบถ้วนสมบูรณ์ หมุนรอบจรณะทั้ง 15 ข้อได้ทุกระดับ จึงชื่อว่าเป็นการทำงานที่ไม่มีมีโทษ (อนวัชระ) ซึ่งก็คือสัมมาอาชีวะ (อาชีพอชอบ) เพราะฉะนั้นการทำงานที่ไม่มีมีโทษ จึงไม่ใช่เพียงแค่กิจกรรมของการทำงานภายนอก แต่ยังหมายถึงการกระทำภายใน คือ จิตของตนไม่มีมีโทษประกอบอยู่ในการปฏิบัติงานภายนอกอยู่เป็นฐานปฏิบัติ</p>

องค์ความรู้ตามแนวทางพุทธกระแสหลักระดับพจนานุกรม	
พระพรหมคุณาภรณ์(1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์(2) (ทองดี สุรเตโช)
4. ฌาน (ต่อ)	

องค์ความรู้ที่ศึกษากันในหมู่ชาวอโศก
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์
<p>ธรรมกรรมฐาน หรือการกระทำให้เกิดงานที่ไม่มีโทษ (อนวัชชะ) ได้ เช่นนี้เองสรุปความว่า การปฏิบัติฌาน ทั้ง 4 จนเข้าถึงพรหมวิหาร 4 นอกจากจะเปรียบเหมือน การปฏิบัติศีลให้ถึงธรรมแล้วยังไม่ควรพอแค่นี้ แต่ยังต้องประสานพรหมวิหาร 4 ให้เป็นฐานรองรับการเจริญสัมมา อริยมรรคมีองค์ 8 โดยมีฐานเริ่มที่เมตตา กระทั่งสูงสุดถึงอุเบกขา กล่าวคือ เมื่อเริ่มพรหมวิหาร 4 ด้วยหัวข้อ เมตตา 3 คือ เมตตากายกรรมก็ เป็นฐานในการเจริญสัมมาสัมมันตะ (การกระทำชอบ) คือเจตนาเว้นจา การฆ่า การลักขโมย การประพฤติดินกาม</p> <p>เมตตาวจีกรรม ก็เป็นฐานในการเจริญสัมมาวาจา (วาจาชอบ) คือเจตนางด เว้นจากการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบพูดเพ้อเจ้อ</p> <p>เมตตามโนกรรม ก็เป็นฐานในการเจริญสัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ) เป็นการดำริในการออกจากกาม ในการออกจากพยาบาท ในการไม่ เบียดเบียน</p> <p>การมีเมตตา ทั้ง 3 กรรม คือ กาย วาจา ใจ เป็นฐานในการเจริญสัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมาสัมมันตะ ทำให้มีการดำรงชีพ (ชีวะ) คือยัง ชีวิตประจำวันให้ดำเนินไป อยู่ด้วยการทำงานที่ไม่มีโทษ (อนวัชชะ)ให้ได้</p>

องค์ความรู้ตามแนวทางพุทธกระแสหลักระดับพจนานุกรม	
พระพรหมคุณาภรณ์(1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์(2) (ทองดี สุรเตโช)
4. ฌาน (ต่อ)	

องค์ความรู้ที่ศึกษากันในหมู่ชาวอโศก
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์
<p>เสมอ นี้คือการเจริญสมาธิอาชีโว (อาชีพอชอบ) ด้วยการพากเพียรให้ต่อเนื่องไม่ขาดตอนจนครบรอบ คือ สัมมาวายามะ (ความเพียรชอบ) ก็จะส่งผลให้มีสภาพจิตที่ดำเนินอยู่อย่างปราศจากนิเวรณได้นานขึ้น ๆ จิตที่ปราศนิเวรณนี้แหละ คือจิตที่ส่งสมผลลงเป็นสัมมาสติ (สติชอบ) เป็นฐานให้สัมมาทิฐิที่มีการระลึกรู้ (สติ) ให้หัวข้อองค์ธรรมข้างต้นดำเนินไปอย่างสม่ำเสมอ กำกับรู้ตลอดสาย ถ้าขาดตอนเมื่อไหร่ก็ขาดสติเมื่อนั้น ที่เรียกว่า “สันตติขาด” การดำเนินอยู่ของสัมมา (ชอบ) ทั้ง 6 ข้อ ข้างต้น จึงเป็นการประชุมเข้าด้วยกันและยืนยันว่า สัมมาทั้งหลายนี้แหละเป็นจริงได้ด้วยมีสัมมาทิฐิ (เห็นชอบ) เป็นประธาน เพราะเห็นชอบอย่างถ่องแท้ (สัมมาทิฐิ) จึงทำให้องค์ธรรมทั้ง 7 ดำเนินถักทอ เรียงร้อย สอดประสานพลังทั้ง 7 ให้เป็นหนึ่งเดียว หยั่งลงสู่ความสงบและตั้งมั่นของจิตวิญญูณที่เรียกว่า “สัมมาสมาธิพุทธ” (ตั้งมั่นชอบ) อันมีฐานของนิพพานเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนก็คือรูปฌานทั้ง 4 โดยเฉพาะฌานที่ 4 ชื่ออุเบกขา ที่มีองค์คุณยืนยันสภาพจิตที่พัฒนาแล้วถึงวิญญูณบริสุทธิ์ไว้กิเลส (นิเวรณ 5) ถึง 5 ประการ (พระไตรปิฎก เล่ม 14 “ชาตวิภังคสูตร” ข้อ 690) คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ปริสุทธา (จิตบริสุทธิ์หมดจด)

องค์ความรู้ตามแนวทางพุทธกระแสหลักระดับพจนานุกรม	
พระพรหมคุณาภรณ์(1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์(2) (ทองดี สุรเตโช)
4. ฌาน (ต่อ)	

องค์ความรู้ที่ศึกษากันในหมู่ชาวโศก
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์
2. ปรีโยทาทา (จิตสะอาดผุดผ่องอยู่เสมอแม้เผชิญอุปสรรค) 3. มุทุ (จิตหัวอ่อนดัดง่าย) 4. กัมมัฏญา (จิตควรแก่การทำงาน ทำงานด้วยปัญญาอันยิ่ง) 5. ปกัสนรา (จิตทรงสภาพ่องใสแวววาว) ทั้งหมดนี้คือบทบาทของฌานทั้ง 4 ที่ส่งผลให้เกิดและหล่อเลี้ยงพรหมวิหาร 4 โดยเฉพาะฌานที่ 4 และพรหมวิหารที่ 4 ที่มีสภาพอุเบกขาและเอกัคคตาได้เป็นฐานพัก คือเราไม่เพียร (อนาหัง) ก็คือ “เพียร (จน) พอ (รอบนี้)” เพราะได้ฟังเผากิเลส ตัณหา อุปาทานลดลงไปได้จริง ช้าแล้วช้าเล่า อำนาจแรงของกิเลส ตัณหา อุปาทาน ที่ยังเหลือเศษเล็กละเอียดระดับอนุสัยอาสวะ ก็จะเป็นงานเพียรที่จะต้องกระทำต่อไป คือ เราไม่พัก (อัปปฏิฐัจัง) หรือ “พอ (จน) เพียร (รอบใหม่)” บนการปฏิบัติฌานทั้ง 4 แบบนี้เรียกว่าปฏิบัติฌานลึมตา (คนละวิธีกับฌานหลับตา) ที่ประกอบด้วยการเจริญสัมมาอริยมรรคทั้ง 7 องค์และตกผลึกลงเป็นสัมมาสมาธิคือมรรคองค์ที่ 8 ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ทั้งหมดนี้คือเนื้อหาการดำเนินจรณะ 15 ที่จะพัฒนาให้เกิดอริปัญญาสูงขึ้นๆ ในสภาพ แทง เจาะ เลื่อน ลึกเข้าไปในครรลองของวิชา 8 ค่อ ไปในสภาพหมุนรอบเชิงซ้อน

องค์ความรู้ตามแนวทางพุทธกระแสหลักระดับพจนานุกรม	
พระพรหมคุณาภรณ์(1) (ป.อ.ปยุตฺโต)	พระธรรมกิตติวงศ์(2) (ทองดี สุรเตโช)
4. ฌาน (ต่อ)	

องค์ความรู้ที่ศึกษากันในหมู่ชาวอโศก
ตามแนวคำสอนของสมณะโพธิรักษ์
(คัมภีร์วาทส) ที่เรียงร้อยสอดประสานและหมุนรอบไปไม่ขาดตอน จึงจะเข้าใจความพอเพียงที่ยกระดับการพัฒนาแบบเส้นตรงเป็นขั้นบันได จาก “พอเพียงจนเพียงพอ” ขึ้นสู่ระดับ “จิตวิวัฒน์” (อธิจิต) เป็นการพัฒนาแบบเกลียววงจรหมุนรอบเชิงซ้อนแบบ “พอเพียงจนเพียรพอ” จึงจะสามารถเข้าใจและเข้าถึง “ปัญญาวิวัฒน์” (อธิปัญญา) รู้แจ้งชัดถึงคำตรัสสอนของพระพุทธองค์ว่า “เราไม่พัก เราไม่เพียร ก็ข้ามโอฆสงสารได้แล้ว” คำว่า “โอฆสงสาร” ก็คือ วัฏสงสาร ที่เปรียบกับห้วงน้ำใหญ่ (โอฆะ) ที่ไหลเชี่ยวกรากคูดังน้ำวน (หรือดูล “สินามิ” ในยุคนี้) ที่กวาดทุกสรรพสัตว์ให้ไหลจมไปกับกระแสโลกีย์นานนับชั่วกัปชั่วกัลป์นิรันดร์กาล (พระไตรปิฎก เล่ม 15 ข้อ 2)

หมายเหตุ : ฌาน ดูเพิ่มเติมในความสัมพันธ์ที่เกี่ยวเนื่องกันของเรื่อง “บทบาทการทำงานของครูด้วยฌาน 4” ในหน้า 31 - 32 กับเรื่อง “คุณค่าการทำงานของครูที่มีอยู่ในพรหมวิหาร 4” ในบทที่ 2 ข้อ 2.3 “จรณะ 15 กับพระราชดำรัสพระเจ้าอยู่หัว” ในหน้า 122 ที่แสดงถึงพรหมวิหาร 4 กับฌาน 1 – ฌาน 3 ข้อ 9